

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І.МЕЧНИКОВА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

СІМОВОНИК АЛЬОНА ІГОРІВНА

УДК 159.923:159.922.6-053.8(043.5)

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМОУСВІДОМЛЕННЯ З ЖИТТЄТВОРЧИСТЮ
ОСОБИСТОСТІ**

053 - Психологія

05 Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.І. Сімовоник

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор, Кіреєва Зоя
Олександрівна

Одеса 2023

АНОТАЦІЇ

Сімовоник А.І. Взаємозв'язок самоусвідомлення з життєтворчістю особистості. – Рукопис.

Дисертація на здобуття представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 "Психологія". – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2023.

Дисертаційна робота присвячена теоретичному та емпіричному дослідженню взаємозв'язку між самоусвідомленням та життєтворчістю в періоді ранньої дорослості.

У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, його наукову новизну, практичне значення, прокоментовано апробацію, описано структуру дисертаційної роботи та її основний зміст.

В першому розділі представлено теоретичний огляд наукових джерел за тематикою самоусвідомлення та життєтворчості, а саме розглянуто історико-психологічний генезис питань самоусвідомлення та життєтворчості особистості в рамках гуманітарної парадигми. Доведено, що гуманітарна парадигма є результатом поступового еволюційного процесу розвитку думок, що включає в себе внесок багатьох дослідників та інтелектуалів на протязі всього культурно-історичного розвитку людства. В цьому підході зосереджене багатоаспектне вивчення внутрішнього світу особистості, її унікальних рис, цінностей, мотивацій, духовних потреб та досвіду, а також імовірність постійного розвитку з метою підвищення її самоусвідомлення, самоактуалізації і самореалізації в процесі власної життєтворчої діяльності. Проведено узагальнення результатів сучасних досліджень з проблеми самоусвідомлення та його особливостей в періоді ранньої дорослості. Також здійснено аналіз сучасних досліджень з проблеми життєтворчої діяльності особистості та її значущості в періоді ранньої дорослості. Запропоновано розглядати життєтворчість і самоусвідомлення як складні та багатогранні

взаємопов'язані процеси, які взаємодоповнюють один одного та сприяють розвитку особистості, а також досягненню внутрішньої гармонії. Підкреслено, що такий взаємозв'язок може бути дуже важливим для особистісного зростання особистості періоду ранньої дорослості та досягнення нею успіху та благополуччя у різних сферах життя.

В другому розділі «Методи організації та умови проведення дослідження» представлено опис вибірки та проведено обґрунтування обраних методик для досягнення мети дослідження. Загальна вибірка респондентів склала 230 осіб. Всього було обрано 10 діагностичних методик, які дали змогу отримати емпіричні показники з даної проблематики і надати їм кількісну та якісну оцінку. Спираючись на теоретичний аналіз проблематики у другому розділі побудовано модель «Коло самоусвідомлення і життєтворчості особистості» та виділені основні і додаткові параметри, які надали можливість проаналізувати проблему взаємозв'язків між самоусвідомленням і життєтворчістю особистості періоду ранньої дорослості більш ґрунтовно.

В третьому розділі «Емпіричне дослідження взаємозв'язку між самоусвідомленням та життєтворчістю респондентів в ранньому дорослому віці» представлено результати дослідження показників самоусвідомлення та здатності до життєтворчості в загальній вибірці респондентів загальної вибірки респондентів, а саме – основних складових самоусвідомлення і життєтворчості молоді і взаємозв'язків між ними; дослідження додаткових складових самоусвідомлення і життєтворчості особистості і взаємозв'язків між основними та додатковими параметрами самоусвідомлення і життєтворчості особистості. Також розкрито особливості самоусвідомлення та здатності до життєтворчості у осіб раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями. Визначено особливості взаємозв'язків між основними та додатковими параметрами самоусвідомлення та життєтворчості у осіб з різними життєвими сценаріями. Аналіз існуючих двобічних кореляційних взаємозв'язків між основними та додатковими показниками

самоусвідомлення й життєтворчості особистості юнацького віку за критерієм Пірсона показав їхню складність і багатовпливовість, а за U - критерієм Манна-Уїтні визначив відмінності в показниках самоусвідомлення й життєтворчості, які й характеризують молодь з різними життєвими сценаріями. Було встановлено, що в цілому загальний портрет особистості раннього дорослого віку вказує на те, що вона є адекватною своєму віку адаптивною людиною з позитивним ставленням до себе, здатною відповідно сприймати свої сильні сторони і слабкості та прагне до зростання та розвитку. Ця особистість може успішно керувати своїми емоціями та реакціями і дотримуватися узгодженості у своїх вчинках. Підкреслено, що це може характеризувати особистість раннього дорослого віку, як ту, що має середній рівень самоусвідомлення і є здатною до власної життєтворчості.

Проведений якісний опис та факторний аналіз показників самоусвідомлення та життєтворчості у респондентів з різними життєвими сценаріями підтвердив різницю між групами за домінуючими тенденціями. Так в групі «Подолання» в якості домінуючих тенденцій були визначені: самоприйняття через підтримку, мотиваційні компоненти особистості, а також вольові компоненти та здатність до вольової саморегуляції, а в групі «Життєтворчість» домінуючими стали: самореалізація, життя в теперішньому – тут і зараз та самовдосконалення при залежності від думки інших. Було доведено, що взаємозв'язок самоусвідомлення з життєтворчістю особистості в періоді ранньої дорослості вказує на складнощі самовизначення особистості цієї вікової категорії. Щоб стати суб'єктом власної життєтворчості, така особистість потребує формування як нового етапу внутрішньо-особистісного розвитку, так і нового рівня адаптації в соціумі, утворення нових сенсотворчих концептів, зміни певних поведінкових патернів й підвищення самоусвідомлення. Було підкреслено, що у вирішенні цих питань особливої значущості набуває креативність як здатність відмовитися від стереотипних способів мислення та дії. Було вказано, що саме креативність дозволяє знаходити ефективні та ефектні

рішення буквально «на рівному місці», «з нічого», «даремно», тим самим сприяючи особистої професійної самореалізації та зростанню, що взагалі є важливим для осіб з життєвими сценаріями «Подолання» та «Життєтворчість». Було підкреслено, що мистецтво творчих рішень, нестандартних виходів тощо, яке вкрай необхідне на життєвому шляху зрілої особистості, що реалізує себе в будь-якій сфері людської діяльності, потребує умінь і навичок, і вказано, що для підтримки й розвитку життєтворчого потенціалу особистості періоду ранньої дорослості рекомендується залучати різні арт-терапевтичні засоби, спрямовані на підвищення її особистісного самоусвідомлення й формування активної життєтворчої спрямованості.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що:

Вперше було встановлено, що самоусвідомлення можна розглядати як діалектичну єдність процесів самоствавлення, самодетермінації, самоактуалізації й саморефлексії; продемонстровано, що через самоусвідомлення людина може краще розуміти себе, свої цілі, потреби та цінності, що, в свою чергу, впливає на її спроможність самоствавлення, самодетермінації, самоактуалізації і саморефлексії;

Була створена концептуальна модель взаємозв'язку між самоусвідомленням та життєтворчістю особистості, вказані можливі взаємозв'язки й взаємообумовлення між цими двома процесами;

Було розглянуто взаємозв'язок між самоусвідомленням та життєтворчістю в групах респондентів періоду ранньої дорослості з різними життєвими сценаріями: «Подолання» й «Життєтворчість».

Було встановлено, що креативність притаманна респондентам с життєвим сценарієм «Життєтворчість» й респондентам с життєвим сценарієм «Подолання», що вказує на те, що юнаки обох груп можуть застосовувати креативність до вирішення власних завдань у житті, проте використання креативності пов'язано з досягненням різних життєвих цілей респондентів.

Дістали подальшого розвитку поняття про самоусвідомлення й життєтворчість особистості періоду ранньої дорослості, які розглядаються як процеси упорядкування особистісної подієвої картини життя, як процеси її самовдосконалення, і виявляються в ряді здібностей до творчості, самоорганізації, самодетермінації, самоактуалізації, здатності робити самостійний, усвідомлений життєвий вибір, ставити цілі та досягати певних результатів, орієнтуватися та зберігати стійкість життєвого світу у часі тощо.

Практичне значення дисертації визначено тим, що отримані на основі теоретичного аналізу та емпіричного дослідження результати взаємозв'язку між самоусвідомленням й життєтворчістю особистості можуть бути використаними для розробки програм навчання, які сприяють розвитку творчих навичок і самоусвідомлення студентів. Отримані результати можуть бути використані в консультативній практиці у розробці корекційно-розвивальних засобів покращення якості життя особистості, підвищення її самоусвідомлення, адаптивних та життєтворчих можливостей.

Ключові слова: самоусвідомлення, життєтворчість, самоактуалізація, самодетермінація, самореалізація, ціннісні орієнтації, особистість раннього дорослого віку, розвиток, мотивація, гуманітарна парадигма, авторський життєвий вибір, життєвий сценарій, самоставлення, креативність, арт-терапія.

SUMMARY

Simovonyk Alona "The relationship between self-awareness and personal's live-creativity" – Manuscript.

Dissertation submitted for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 053 "Psychology". - Odessa National I. I. Mechnikov University, 2021.

The dissertation is dedicated to the theoretical and empirical investigation of the relationship between self-awareness and life creativity during early adulthood.

The introduction defines the object and subject of the research, substantiates the relevance of the topic of the dissertation research, its scientific novelty, practical significance, comments on the approbation, describes the structure of the dissertation work and its main content.

The first chapter presents a theoretical review of scientific sources on the topic of self-awareness and life creativity, namely, the historical and psychological genesis of issues of self-awareness and life creativity of an individual within the framework of the humanitarian paradigm is considered. It is proved that the humanitarian paradigm is the result of a gradual evolutionary process of the development of thoughts, which includes the contribution of many researchers and intellectuals throughout the entire cultural and historical development of mankind. This approach focuses on the multifaceted study of the inner world of the individual, his unique features, values, motivations, spiritual needs and experience, as well as the possibility of continuous development with the aim of increasing his self-awareness, self-actualization and self-realization in the process of his own life-creating activity. The results of modern research on the problem of self-awareness and its features in the period of early adulthood are summarized. An analysis of modern research on the problem of the life-creating activity of the individual and its significance in the period of early adulthood was also carried out. It is proposed to consider creativity and self-awareness as complex and multifaceted interrelated processes that complement each other and contribute to the development of the individual, as well as the achievement of internal harmony. It is emphasized that such a relationship can be very important for the personal growth of an individual in the period of early adulthood and his achievement of success and well-being in various spheres of life.

In the second chapter "Organization methods and conditions of conducting the research" a description of the sample is presented and the justification of the chosen methods for achieving the goal of the research is provided. The total sample of respondents was 230 people. A total of 10 diagnostic methods were selected, which made it possible to obtain empirical indicators from this issue and

provide them with a quantitative and qualitative assessment. Based on the theoretical analysis of the problem, in the second chapter, the model "Circle of self-awareness and life creativity of the individual" was built and the main and additional parameters were highlighted, which made it possible to analyze the problem of relationships between self-awareness and life creativity of the individual in the period of early adulthood more thoroughly.

The third chapter "Empirical study of the relationship between self-awareness and life creativity of respondents in early adulthood" presents the results of the study of indicators of self-awareness and ability to life creativity in the general sample of respondents of the general sample of respondents, namely, the main components of self-awareness and life creativity of young people and relationships between by them; research of additional components of self-awareness and vitality of an individual and relationships between the main and additional parameters of self-awareness and vitality of an individual. Also revealed are the peculiarities of self-awareness and the ability to create life in people of early adulthood with different life scenarios. Peculiarities of relationships between the main and additional parameters of self-awareness and creativity in people with different life scenarios are determined. The analysis of the existing two-way correlation relationships between the main and additional indicators of self-awareness and life creativity of a young person according to the Pearson criterion showed their complexity and multi-influence, and according to the U - Mann-Whitney criterion, he determined the differences in the indicators of self-awareness and life creativity, which characterize young people with different life scenarios. It was established that, in general, the general portrait of the personality of early adulthood indicates that she is an age-appropriate adaptive person with a positive attitude towards herself, able to perceive her strengths and weaknesses accordingly, and strives for growth and development. This individual can successfully manage his emotions and reactions and maintain consistency in his actions. It is emphasized that this can characterize a person of early adulthood, as

one who has an average level of self-awareness and is capable of his own life creativity.

The conducted qualitative description and factor analysis of indicators of self-awareness and life creativity among respondents with different life scenarios confirmed the difference between groups according to dominant trends. Thus, in the "Coping" group, the following were identified as the dominant tendencies: self-acceptance through support, motivational components of the personality, as well as volitional components and the ability to willful self-regulation, and in the "Life Creativity" group, the following became dominant: self-realization, living in the present - here and now and self-improvement while depending on the opinion of others. It was proved that the relationship of self-awareness with the life creativity of an individual in the period of early adulthood indicates the complexity of self-determination of an individual of this age category. In order to become the subject of one's own life creation, such a person needs the formation of both a new stage of intra-personal development and a new level of adaptation in society, the formation of new meaning-making concepts, changes in certain behavioral patterns and increased self-awareness. It was emphasized that creativity as the ability to abandon stereotyped ways of thinking and acting is particularly important in solving these issues. It was pointed out that it is creativity that allows you to find effective and effective solutions literally "on the spot", "from nothing", "for nothing", thereby contributing to personal professional self-realization and growth, which is generally important for people with life scenarios "Overcoming" and "Creativity of life". It was emphasized that the art of creative solutions, non-standard solutions, etc., which is extremely necessary in the life path of a mature personality, realizing itself in any sphere of human activity, requires skills and abilities, and it was indicated that in order to support and develop the life-creating potential of an individual in the period of early adulthood is recommended to use various art therapy tools aimed at increasing personal self-awareness and forming an active life-creating orientation.

The scientific novelty of the research results lies in:

Establishing self-awareness as a dialectical unity of self-construction, self-determination, self-actualization, and self-reflection processes.

Creating a conceptual model of the relationship between self-awareness and life creativity, indicating possible connections and interdependencies between these two processes.

Examining the relationship between self-awareness and life creativity in groups of early adulthood respondents with different life scenarios: "Overcoming" and "Creativity."

Establishing that creativity is inherent in respondents with the life scenario of "Creativity" and respondents with the life scenario of "Overcoming," indicating that individuals in both groups may apply creativity to achieve different life goals.

The practical significance of the dissertation lies in the potential use of the theoretical and empirical results for developing educational programs that enhance the development of creative skills and self-awareness in students. The obtained results can also be applied in counseling practices to design corrective and developmental tools to improve the quality of life, enhance self-awareness, and foster adaptive and creative capabilities in individuals.

Key words: self-awareness, life creativity, self-actualization, self-determination, self-realization, value orientations, personality of early adulthood, development, motivation, humanitarian paradigm, author's life choice, life scenario, self-attribution, creativity, art therapy.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у наукових фахових виданнях з психології, включених до переліку, затверджених МОН України:

1. Артюхіна Н.В., Сімовоник А.І. Взаємозв'язок між життєвим сценарієм та спрямованістю особистості юнацького віку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», Випуск 3, том 1, 2017, стор. 20-26.
2. Артюхіна Н.В., Сімовоник А.І. «Вплив самоусвідомлення студентів–психологів як суб'єктів власної життєтворчості на міжособистісні стосунки та емоційне вигорання». Журнал «Габітус». Випуск 12, 2020. С. 52-58. DOI 10.32843/26635208.2020.12-2.8
3. Артюхіна Н.В., Сімовоник А.І. «Вплив навчального курсу з арт-терапії на підвищення креативності та самоусвідомлення власних психологічних особливостей у студентів-психологів» Артюхіна Н.В., Сімовоник А.І. - Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія» Том 32 (71) № 3, 2021. С.10-17 DOI 10.32838/2709-3093/2021.3/02
4. Сімовоник А.І. «Вплив гуманітарної парадигми на генезис уявлень про самоусвідомлення й життєтворчість особистості». А.І. Сімовоник - журнал «Габітус». Випуск 51, 2023. С.179-185. DOI 10.32782/2663-5208. 2023.51.30

Тези апробаційного характеру:

1. Сімовоник А.І. Вплив традиційних історій на формування життєвого сценарію та спрямованості особистості. Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти: Збірник тез міжнародної науково-

практичної конференції: (м. Харків, Україна, 28-29 липня 2017 року.) – Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень» 2017 . – 108 с, стр.65-69.

2. Сімовоник А.І. Самодетермінація, самоствалення та авторський життєвий вибір як показники життєтворчості особистості. Міжнародна науково-практична конференція Київської наукової організації педагогіки та психології «Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень», м. Київ. 10–11 липня 2020 р. С. 77-80.

3. Сімовоник А. І. Проблеми та перспективи розвитку складових життєтворчості особистості на стику юнацького віку та періоду ранньої дорослості. XXXIII International Scientific and Practical Conference «Trends in the development of science in the modern world», 23-26 August 2022, Graz, Austria. С.331-338.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОУСВІДОМЛЕННЯ З ЖИТТЄТВОРЧІСТЮ ОСОБИСТОСТІ.....	23
1.1. Історико-психологічний генезис питань самоусвідомлення й життєтворчості особистості в рамках гуманітарної парадигми	23
1.2. Узагальнення результатів сучасних досліджень з проблеми самоусвідомлення та його особливостей в період ранньої дорослості.....	38
1.3. Аналіз сучасних досліджень з проблеми життєтворчості та її значущості в період ранньої дорослості.....	54
Висновки до першого розділу.....	62
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	65
2.1. Опис вибірки і обґрунтування обраних методик	65
2.2. Модель самоусвідомлення та опис процедури дослідження.....	76
Висновки до другого розділу.....	86
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОУСВІДОМЛЕННЯ З ЖИТТЄТВОРЧІСТЮ РЕСПОНДЕНТІВ В РАНЬОМУ ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ.....	87
3.1. Дослідження показників самоусвідомлення та здатності до життєтворчості в загальній вибірці респондентів раннього дорослого віку.....	87
3.1.1. Дослідження основних складових самоусвідомлення й життєтворчості молоді.....	87
3.1.2. Дослідження взаємозв'язків між основними показниками самоусвідомлення й життєтворчості особистості раннього дорослого віку.	114
3.1.3. Дослідження додаткових складових самоусвідомлення й життєтворчості особистості.....	133

3.1.4. Дослідження взаємозв'язків між основними та додатковими параметрами самоусвідомлення й життєтворчості особистості.....	148
3.2. Дослідження показників самоусвідомлення та здатності до життєтворчості у осіб раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями.....	169
3.2.1. Особливості розподілу та аналіз відмінностей в показниках респондентів раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями...	169
3.2.2. Особливості взаємозв'язків між основними параметрами самоусвідомлення та життєтворчості у осіб раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями.....	187
3.2.3. Особливості взаємозв'язків між основними та додатковими параметрами самоусвідомлення та життєтворчості у осіб раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями.....	210
3.3. Якісний опис особливостей самоусвідомлення й життєтворчості в групах респондентів з різними життєвими сценаріями.....	234
3.4. Факторний аналіз показників самоусвідомлення та життєтворчості у респондентів з різними життєвими сценаріями.....	237
Висновки до третього розділу.....	241
ВИСНОВКИ.....	245
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	247
ДОДАТКИ.....	268

ВСТУП

Актуальність дослідження. Питання дослідження самоусвідомлення та життєтворчості особистості є одними з найголовніших, на які пропонує звернути увагу сучасна психологія і гуманітарна парадигма взагалі. Сфера досліджень самоусвідомлення визначається багатьма напрямками. Серед них можна виділити наступні підходи та контексти: когнітивний, коли досліджується, які саме когнітивні процеси і механізми лежать в основі самоусвідомлення, включаючи свідомість, увагу, сприйняття та ментальне представлення себе (Ж. Піаже, Р. Фердинанд, Л. Виготський, В.О. Аверін, А. Маслоу та ін.); емпіричний, коли увага приділяється саме емпіричним методам, таким, як анкетування, експерименти та спостереження, для вивчення відношення особистості до себе, її самооцінки, рівня домагань та самосприйняття (М. Боришевський, Р. Мей, В. Моросанова, Г. Олпорт, І. Нестерова та ін.); соціальний, коли досліджується вплив соціального оточення на самоусвідомлення, включаючи роль соціальних норм, взаємодію з іншими людьми та формування соціальної ідентичності (Д. Маркіа, Г. Костюк, Р. Каламаж, А. Маслоу, О. Муравйова, О. Спіркін та ін.) та культурний, коли вивчається, як культурні цінності, традиції та норми впливають на самоусвідомлення в різних культурах, включаючи вивчення різних понять "Я" та самоідентифікації (С. Максименко, А. Налчаджян, В. Татенко, М. Лазебна, Т. Титаренко, Л. Терлецька).

Життєтворчість пропонується розглядати через призму її компонентів (О. Доценко, І. Лебединська та ін.), як рефлексивно-творчі процеси в життєдіяльності (В. Рибалка, І. Бех та інші); як ту, що пов'язана з активністю та суб'єктивністю особистості (В. Татенко, Л. Лисенко та інші), як «сене життя» (Л. Лук'яненко, М. Хоменко, І. Зязюн, В. Чудновський та інші), в якості духовно-практичної діяльності особистості (Л.В. Сохань, М. Літвак, Т. Мирошниченко), як ту, що пов'язана з поняттями життєстійкості та асертивності особистості (Т. Титаренко, Н. Гончарова) та як поняття самореалізації особистості взагалі (В. Осодло, Т. Перепелюк, Л. Осадча та

ін.). Досліджені й продовжують досліджуватись окремі складові життєтворчості, такі як: структура життєтворчої компетентності (І. Єрмаков, І. Пасько та інші), онтогенез життєздійснення та життєтворчості (О. Скляренко, А. Павленко, В. Ямницький, Н. Гріньова, Н. Артюхіна та інші), критерії розвиненої самоактуалізації (І. Мерзлікін, О. Саннікова, О. Ройтер, Н. Мітіна, В. Татенко, Н. Чепелева та ін.), операційно-дієва складова (О. Марков, О. Ларіна, В. Дубогай та інші) та інші.

Взаємозв'язки самоусвідомлення з життєтворчістю особистості є складними й індивідуальними, оскільки кожна особистість унікальна. Але розуміння цих процесів та їхньої взаємодії може допомогти особистості розвиватися, досягати своїх цілей і жити творчим та значущим життям. Особливо важливим, з нашої точки зору, є вивчення стану самоусвідомлення й життєтворчих можливостей особистості у періоді ранньої дорослості, оскільки воно допомагає зрозуміти, які рішення та вибори робить молодь, і визначати основні тенденції їхнього життєвого курсу.

Отже враховуючи актуальність наукового інтересу до досліджень в окремих площинах життєтворчості та самоусвідомлення особистості вважаємо за необхідне зробити системний аналіз та розглянути в даному теоретико – емпіричному дослідженні саме взаємозв'язок між самоусвідомленням й життєтворчістю особистості в періоді ранньої зрілості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу здійснено у межах тематики наукових досліджень кафедри загальної психології і психологічного консультування Одеського національного університету імені І.І. Мечникова Психологічні ресурси особистості в умовах викликів сьогодення(номер державної реєстрації - 0123U102605). Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (протокол № 2 від 23 жовтня 2019).

Мета дослідження відображається у теоретичному визначенні та емпіричному дослідженні взаємозв'язку між самостворенням та життєтворчістю особистості в ранньому дорослому віці.

Для досягнення поставленої мети, досліджуються визначенні наступні **задачі**:

1. Здійснити загальнопсихологічний аналіз наукової літератури з проблеми вивчення генезису уявлень про самоусвідомлення й життєтворчість особистості в рамках гуманітарної парадигми.

2. Теоретично дослідити особливості самоусвідомлення особистості, як підґрунтя для її власної життєтворчості.

3. Емпірично дослідити рівень самоусвідомлення й особливості показників здатності до життєтворчості респондентів в періоді ранньої дорослості.

4. Виявити й охарактеризувати взаємозв'язок між самоусвідомленням й здатністю до власної життєтворчості у молоді з різними життєвими сценаріями.

Об'єкт дослідження – самоусвідомлення особистості.

Предметом дослідження є взаємозв'язок між самоусвідомленням та життєтворчістю особистості.

Теоретико методологічну основу роботи складають положення гуманітарної парадигми, які представлені в психології свідомості та розвитку особистості, в аналітичній, гуманістичній та інтегративній психології та феноменології. Вивчення генезису уявлень про феномени «життєтворчості» та «самоусвідомлення» пов'язано з аналізом філософських поглядів Й. Гегеля, І. В. Гете, Й. Фіхте, Ф. Шлейєрмахера, В. Дильєа, І. В. Гумбольдта, Ф. Ніцше, Г. Сковороди, Е. Гусерля, М. Хайдеггера, М. Мерлі-Понті, Х.-Г. Гадамера. Разом з тим проблеми самоусвідомлення та життєтворчості були розглянуті в феноменології К. Роджерса, А. Маслоу, Р. Мея, В. Франкла, Е. Фромма, Ж.-П. Сартра, Е. Дж. Ялома, М.Боса, К. Юнга, А. Адлера, К. Хорні та ін. Значне відображення ідей життєтворчості, самоусвідомлення та

відповідних умінь було розглянуто в роботах представників сучасної української психологічної школи, таких як: С. Максименко, В. Татенко, Т. Титаренко, В. Ямницький, І. Єрмаков, А. Підласа, О. Доценко, О. Киричук, Н. Артюхіна, В. Роменець, М. Савчин, Т. Титаренко, В. Татенко, В. Моляко, Р. Ануфрієва, Н. Чепелева, Д.В. Логвінова та інших, та закордонних психологів, таких як: М. Чіксентміхайя, Т. Кашдана, Р. Еммонс, К. Двек, А. Дакворт, Д. Големан, С. Любомірска, Д. Гільберт, Ш. Паркс, Д. Барретт, Р. Баумейстер та Дж. Кроуфорд.

Методи та методики дослідження. З метою розв'язання дослідницьких задач в роботі використані:

- теоретичні методи (проблемно-логічний метод, індукція, абстрагування, узагальнення, систематизація), що застосовувалися для узагальнення теоретико-методологічних основ, які стосуються самоусвідомлення й життєтворчості особистості як конкретної культурно-історичної істоти.

- методи психологічної діагностики та методи математичної обробки даних. В якості тих, що відповідають емпіричним завданням дослідження, було обрано наступні методики: опитувальник рівня розвитку рефлексивності (О. Карпов, 2003), тест-опитувач самоствалення (В. Столін, С. Пантілеєв, 1985), тест «Конструктивний малюнок людини з геометричних форм» (Тігр), О. Лібін, О. Лібіна, В. Лібін (2008), тест-опитувальник самоорганізації діяльності (ОСД), О. Мандрікова (2010), тест креативності Е. Торренса (1994), тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. Леонтєва (1988), "Шкала самодетермінації особистості" Б. Шелдона, в адаптації Є. Осіна (2011), методика «Вивчення стійкості життєвого світу людини» (І. Логінова, 2010), методика «Авторський життєвий вибір» (О. Гриньова, 2008), самоактуалізаційний тест (САТ) (Ю. Альошина, Л. Гозман, М. Загіка та М. Кроз, 1987).

Математична обробка результатів дослідження включала: описову статистику, кореляційний аналіз Пірсона, U - критерій Мана – Уїтні, метод

порівняння середніх значень та факторний аналіз. Математико - статистична обробка даних здійснювалась за допомогою програми IBM SPSS Statistics (версія 29.0.1.0).

Вибірка і база дослідження. Дослідження проводилось на базі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Одеса, Україна.

У дослідженні взяли участь 230 студентів переважно жіночої статі віком від 19 до 24 років. Середній вік респондентів – 21,5 років. Збір даних здійснювався як безпосередньо й у онлайн форматі. Респондентам в усній та письмовій формі були надані інструкції щодо мети дослідження, його конфіденційності, анонімності та добровільності. Надавши поінформовану згоду, кожен учасник заповнив набір анкет у випадковому порядку. Респонденти не отримали матеріального задоволення за участь у дослідженні.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що

Вперше було встановлено, що самоусвідомлення можна розглядати як діалектичну єдність процесів самоствавлення, самодетермінації, самоактуалізації й саморефлексії; продемонстровано, що через самоусвідомлення людина може краще розуміти себе, свої цілі, потреби та цінності, що, в свою чергу, впливає на її спроможність самоствавлення, самодетермінації, самоактуалізації і саморефлексії;

Була створена концептуальна модель взаємозв'язку між самоусвідомленням та життєтворчістю особистості, вказані можливі взаємозв'язки й взаємообумовлення між цими двома процесами;

Було розглянуто взаємозв'язок між самоусвідомленням та життєтворчістю в групах респондентів періоду ранньої дорослості з різними життєвими сценаріями: «Подолання» й «Життєтворчість».

Було встановлено, що креативність притаманна респондентам с життєвим сценарієм «Життєтворчість», а й респондентам с життєвим сценарієм «Подолання». Це вказує на те, що юнаки обох груп можуть

застосовувати креативність до вирішення власних завдань у житті, проте використання креативності пов'язано з досягненням різних життєвих цілей респондентів.

Дістали подальшого розвитку поняття про самоусвідомлення й життєтворчість особистості періоду ранньої дорослості, які розглядаються як процеси упорядкування особистісної подієвої картини життя, як процеси її самовдосконалення, і виявляються в ряді здібностей до творчості, самоорганізації, самодетермінації, самоактуалізації, здатності робити самостійний, усвідомлений життєвий вибір, ставити цілі та досягати певних результатів, орієнтуватися та зберігати стійкість життєвого світу у часі тощо.

Практичне значення роботи визначено тим, що отримані на основі теоретичного аналізу та емпіричного дослідження результати взаємозв'язку між самоусвідомленням й життєтворчістю особистості можуть бути використаними для розробки програм навчання, які сприяють розвитку творчих навичок і самоусвідомлення студентів. Отримані результати можуть бути використані в консультативній практиці у розробці корекційно-розвивальних засобів покращення якості життя особистості, підвищення її самоусвідомлення, адаптивних та життєтворчих можливостей. Також результати дослідження включено у зміст викладання курсів «Загальна психологія. Психологія особистості», «Вікова психологія. Психологія розвитку», «Інтегративна терапія творчим самовираженням», «Сучасні арт-терапевтичні технології» та впроваджено як частину науково-дослідницької теми «Психологічні ресурси особистості в умовах викликів сьогодення» (номер державної реєстрації – 0123U102605) кафедри загальної психології та психологічного консультування ОНУ імені І.І. Мечникова (довідка «Акт впровадження» № 02-01-1435 від 1 листопада 2023 року)

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертації було представлено у тезах на: Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти» (м. Харків, 28-29 липня 2017 року.); міжнародній науково-практичній

конференції «Психологія. Цінності. Духовність». «Вплив життєвих сценаріїв на спрямованість особистості юнацького віку» (Луцьк, 2018); міжнародній науково-практичній конференції «Pedagogy and psychology in era of increasing flow of information - 2020» у доповіді А.І. Сімовоник. «Особливості взаємозв'язку між самодетермінацією, самостваленням та авторським життєвим вибором як показниками життєтворчості особистості» (Будапешт, 3 травня 2020 року), міжнародній науково-практичній конференції Київської наукової організації педагогіки та психології «Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень», у доповіді А. І. Сімовоник. «Самодетермінація, самоствалення та авторський життєвий вибір як показники життєтворчості особистості (м. Київ, 10–11 липня 2020 р.), міжнародній науково-практичній конференції Київської наукової організації педагогіки та психології «Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень». «Вплив арт-терапії на підвищення креативності та самоусвідомлення студентів – психологів» (м. Київ, 9–10 липня 2021 р.); міжнародній науково-практичній конференції Київської наукової організації педагогіки та психології «Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень» у доповіді А. І. Сімовоник. «Самодетермінація, самоствалення та авторський життєвий вибір як показники життєтворчості особистості» (10–11 липня 2020 р., м. Київ.); XXXIII International Scientific and Practical Conference «Trends in the development of science in the modern world», 23-26 August 2022, Graz, Austria, у доповіді А. І. Сімовоник. «Проблеми та перспективи розвитку складових життєтворчості особистості на стику юнацького віку та періоду ранньої дорослості».

Особистий внесок здобувача. Розроблені теоретичні положення й отримані результати дослідження є самостійним внеском автора у вивчення проблеми. У статтях, написаних у співавторстві, внесок А.І. Сімовоник

полягає у проведенні емпіричного дослідження, визначенні комплексу методів його перевірки, обробці та опису, та становить 60%.

Публікації. Основні положення результатів дослідження викладено у 7 наукових публікаціях, 5 з них опубліковані у фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України, 1 – у закордонному виданні.

Структура і обсяг роботи: Дисертаційна праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків з проведеного дослідження, додатків та списку використаних джерел, який налічує 199 найменувань., 56 із яких написано іноземними мовами. Загальний обсяг дисертації складає 258 сторінок. Основний обсяг дисертації викладено на 235 сторінках комп'ютерного набору, наукова робота містить 20 таблиць, 12 рисунків.

РОЗДІЛІ. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОУСВІДОМЛЕННЯ З ЖИТТЄТВОРЧІСТЮ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Історико-психологічний генезис питань самоусвідомлення й життєтворчості особистості в рамках гуманітарної парадигми

Теоретичний аналіз філософської та психологічної літератури на предмет впливу гуманітарної парадигми на генезис уявлень про самоусвідомлення й життєтворчість особистості потребує, перш за все, приділити увагу генезису самої парадигми.

Гуманітарна парадигма - це підхід або ракурс, з якого науки про людину вивчають і розуміють світ та її існування в ньому. Вона покладає основу для розуміння людської природи, ідентичності, взаємодії з іншими, для визначення справжньої особистої свободи, творчості та етичних питань. У широкому змісті гуманітарна парадигма базується на принципі розуміння людського досвіду, культури, аксіології, індивідуальності та суспільного контексту, проте як спеціальне розуміння терміну акцентує увагу на людських суб'єктах, як особистостях, які мають певні переживання, цінності, смисли, а також різні мотивації власних дій та різні інтерпретації світу взагалі. Ця дослідницька парадигма сприяє розширенню знань про людську природу, суспільство й культуру та взаємодію між ними і допомагає формувати глибоке розуміння людства й розвивати гуманістичні цінності, такі як толерантність, емпатія та культурне розмаїття, що в свою чергу обумовлює розвиток індивідуального усвідомлення й творчого підходу до здійсненні власної життєдіяльності у окремих особистостей. Отже, враховуючи актуальність питань, які розглядаються в межах гуманітарної парадигми, ми і обрали її науковими рамками нашого дослідження [26;143].

Гуманітарна парадигма в психології та інших гуманітарних науках розвивалася протягом багатьох століть, і не можна визначити конкретного року, який позначив би її остаточне формування. Вона є результатом

поступового еволюційного процесу розвитку думок, що включає в себе внесок багатьох дослідників та інтелектуалів на протязі всього культурно-історичного розвитку людства. Як свідчать історичні документи питання рефлексії й дослідження свого внутрішнього «Я», тобто зачатки майбутньої гуманітарної парадигми, мали велике значення ще у філософії Древньої Греції. У середньовічній Європі ці ідеї були частково замінені релігійними доктринами, які акцентували увагу на пошуку внутрішньої істини та самореалізації через споглядання та контемпляцію Бога. В епоху Ренесансу та розквіту гуманізму знов актуалізується інтерес до внутрішнього світу людини та маніфестується уявлення про неї як про творчу й суб'єктивну істоту. Філософи Еразм Роттердамський і Мішель де Монтень, підкреслювали важливість самоусвідомлення та самовираження для розвитку особистості та пошуку істини. Дуже важливий вклад в розвиток майбутньої гуманітарної парадигми внесли погляди вчених, філософів, письменників та митців епохи Просвітництва XVII—XVIII століття. Вони акцентували увагу на таких питаннях, як людське щастя, цінність людини, утвердження свободи, розвиток природних здібностей кожного, а також утвердження самосвідомості й самооцінки особистості. У 18-19 століттях філософи Жан-Жак Руссо, Йоганн Гегель, Йоганн Вольфганг Гете, розглядали людину як активного творця культури та суспільства, який візуалізує й актуалізує результати власного самоусвідомлення у творчості. Також в цей період німецький філософ Йоганн Готтліб Фіхте вперше в своїх працях використав термін "самосвідомість"[9].

Ідеї зародження й розвитку гуманітарної парадигми, саме як методологічного підходу належать до середини XIX століття. Якраз в цьому столітті гуманітарна парадигма почала набувати все більшої популярності і визнання. Зокрема, формуванню гуманітарної методології сприяли праці німецьких філософів Ф. Шлейермахера, В. Дильєя, І. В. Гумбольдта та Ф. Ніцше. Треба сказати, що Фрідріх Шлейермахер не мав окремої праці, в якій би він докладно розглядав самоусвідомлення й

життєтворчість як окремі концепції. Проте, його філософські та релігійні праці, зокрема "Монології" (Monologen) і "Редукція до духу і наука" (Reden über die Religion), містять ідеї, які можна інтерпретувати як ті, що відносяться до цих понять. Він вважав, що кожна людина має внутрішню силу творити, перетворювати світ навколо себе та виражати свою унікальність. Це проявляється у нашій творчості, моральних вчинках і спілкуванні з іншими. Що ж стосується самоусвідомлення, то воно виникає через наші взаємодії з оточуючим світом, і є результатом наших почуттів, думок, сприйняття та розуміння [186]. Особливої уваги заслуговують ідеї Вільгельма Дільєя. Він розвивав свої думки про самоусвідомлення й життєтворчість в різних працях, зокрема у "Введенні в науки про дух" та в "Структурі світогляду". Але замість поняття самоусвідомлення філософ використовує поняття саморозуміння, а замість поняття життєтворчості він досліджує поняття «творчі об'єктивації життя». У своїй головній праці – «Введенні в науки про дух» – Дільтей писав про необхідність покласти в основу пояснення пізнання та його понять «уявлення про людину в усьому різноманітті її сил, про людину, як про істоту, яка хоче, відчуває та уявляє», тобто розуміння конкретного життя в його цілісності та повноті. Він вважав, що кожна людина має внутрішній світ сприйняття, почуттів і думок, які формують її індивідуальне самоусвідомлення. Це самоусвідомлення відіграє ключову роль у формуванні наших переживань, уявлень і значень, які впливають на наше сприйняття світу. Будучи, за Дільтеєм, «науками про людину», «науки про дух» осягають людське життя через пізнання людської діяльності та її духовних продуктів, тобто вивчають духовний світ людини, що реалізувався у різних об'єктиваціях – від елементарних людських знань до досконалих творів історії, філософії тощо. Філософ підкреслював, що кожна людина має здатність до самореалізації і творчості, яка виявляється у різних сферах життя, таких як мистецтво, наука та література [175]. Отже, творча реалізація людини означає вираження індивідуальності у створенні нових ідей, творів і взаємодій з оточуючим світом.

Особливого значення для аналізу генезису питань про самоусвідомлення й життєтворчість особистості в історико – психологічній ретроспективі мають ідеї Йоганна Вольфганга фон Гумбольдта та Фрідріха Ніцше. Їхні погляди на ці питання виражалися в їхніх філософських працях загалом, таких як "Мова і філософія" (Sprache und Philosophie) Гумбольдта та "Так говорив Заратустра" (Also sprach Zarathustra) Ніцше. В цих працях можна знайти важливі думки та концепції, пов'язані з самоусвідомленням, творчістю та індивідуальністю. Оскільки Гумбольдт був відомий своїми працями з мовознавства та культурної антропології, він розглядав мову як важливий засіб самоусвідомлення і вираження культурних цінностей. Філософ вважав, що мова формує наше сприйняття світу і впливає на наше мислення, почуття та сприйняття. Він вбачав у мові творчий акт, що дозволяє нам виражати індивідуальність та унікальність [181]. Ніцше, з свого боку, розглядав самоусвідомлення й життєтворчість скоріше з погляду філософії та моралі. Він підкреслював важливість індивідуальності та самореалізації людини і підтримував ідею "волі до влади", що означає постійне прагнення до самовдосконалення та вираження себе через активну творчість і протиставлення традиційним моральним нормам. Він вважав, що істинна життєтворчість полягає в здатності проникнути в межі усталених конвенцій і створювати нові цінності [92].

Серед предтеч, що сприяли виникненню та розвитку гуманітарної парадигми в просторі філософської думки можна вказати відомого українського філософа, мислителя, письменника та поета, який розглядав розвиток свідомості як важливий аспект людського досвіду, а саме - Григорія Сковороду. В його роботах можна знайти погляди та роздуми, в яких він акцентував увагу на самовивченні та самопізнанні, як способах розвитку свідомості та вважав, що самопізнання веде до більш глибокого розуміння й самоусвідомлення себе, світу й сенсу життя. В своєму творі «Чим зайнятий тепер твій меткий розум» філософ пише, що наш розум ніколи не залишається пасивним; він завжди любить чим-небудь займатися, якщо

людина не матиме хорошого заняття, її розум звернеться до поганого. Сковорода пропонує зайняти розум тим, над чим він міг би добре попрацювати, але гарним і не надмірним. Результатом такої дії стане уникнення найлютішої нудьги і досягнення щасливого життя. Це означає постійний пошук нових ідей, способів вираження та самовдосконалення. Творче ставлення людини до власного життя, на думку філософа, також передбачає проникнення у глибину душі та розуміння себе, а також відношення до природи й співжиття з навколишнім світом [54;65;180].

Розквіт феноменології у першій половині ХХ століття, представлення ідей гуманістичної психології в його середині, а також поява постмодерністських підходів у другій половині – все це стало певними етапами й впливовими рухами, які підкреслювали суб'єктивність, контекстуальність та інтерпретацію в гуманітарних науках й тим самим сприяли подальшому формуванню й розвитку уявлень про самоусвідомлення й життєтворчість особистості в рамках гуманітарної парадигми.

У першій половині ХХ століття в розвиток ідей про самоусвідомлення й життєтворчість особистості в культурно-історичному континуумі важливий внесок зробили такі філософські напрямки, як феноменологія та герменевтика. Так в роботах Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, Мауріціо Мерлі-Понті, Х.-Г. Гадамера та інших ми зустрічаємось із акцентуванням уваги на дослідженні досвіду та його інтерпретації й спонуканням до розуміння індивідуальності, суб'єктивності та внутрішнього світу людини [46;184].

Феноменологічний підхід, започаткований Е. Гуссерлем акцентує увагу на безпосередньому сприйнятті досвіду та особистій свідомості, включаючи самоусвідомлення, і дозволяє глибше вникнути у феномен самоусвідомлення, розкриваючи його структуру, зміст та значення. Він прагне до об'єктивного опису свідомості та особистості на основі прямого дослідження. Е. Гуссерль вводить два аспекти свідомості: просту та відносну. Проста свідомість, за його поглядами, відображає нашу здатність бути свідомими щодо своїх сприйнять, думок, почуттів та інших психічних станів. Відносна ж свідомість

відображає нашу здатність розуміти себе як суб'єкта, який сприймає світ і взаємодіє з ним. Ця рефлексивна свідомість дозволяє нам розглядати себе як окрему індивідуальну особу з власними думками, переживаннями та цілями. Гуссерль підкреслював, що самоусвідомлення є процесом, в якому ми стаємо свідомими щодо своїх внутрішніх станів, цінностей та власної ідентичності, що включає в себе відображення наших власних думок, почуттів, бажань і переконань, а також пошук значення та сенсу в нашому житті. Як феноменолог, Е. Гуссерль прямо не досліджував питання життєтворчості, але його філософія мала вплив на розуміння творчого процесу та інтенціональності, що є важливими аспектами життєтворчості [175].

Доповнюючи його бачення, М. Гайдеггер стверджував, що самосвідомість не може бути окремим об'єктом або станом свідомості. Гайдеггер наголошував, що самоусвідомлення відбувається через відношення до свого буття, до свого існування у світі й не може бути розглянуте окремо від нашого відношення до світу та інших людей. Він назвав цей процес "існувальним освітленням", коли людина освітлює своє існування та світ навколо себе. Гайдеггер також ввів поняття "турбованості" (Sorge), що означає піклування або турботу самоусвідомленої людини про себе та про своє буття в світі. Це також означає усвідомлення нашої відповідальності за наше існування і вибір наших можливостей. Особливе значення в філософському уявленні М. Гайдегера приділяється життєтворчій діяльності особистості. Таку діяльність філософ позначав як фундаментальний аспект людського буття. Він підкреслював, що людина не просто існує у світі, але активно творить його через свої дії та взаємодію з навколишнім. М. Гайдеггер наголошував, що життєтворчість є вираженням нашої унікальності та індивідуальності. Вона вимагає, щоб ми визначали себе, знаходили своє власне значення й мету у світі. Життєтворчість також включає пошук істини, самоосвіту та постійний процес самовдосконалення. У своїх працях, зокрема у "Бутті та часі" (Sein und Zeit), Гайдеггер аналізує структуру життєтворчості і розглядає її взаємозв'язок зі світом і іншими людьми. Він наголошує на

значенні зосередження на нашому існуванні в світі, а також на розумінні нашого потенціалу для самовираження та творчості. М. Гайдегер підкреслює важливість активності та відповідальності людини у процесі її життєтворчості [90].

Французький філософ, М. Мерло-Понті, розвивав свої ідеї про самоусвідомлення й життєтворчість з акцентом на ролі тіла, взаємодії зі світом та взаємодії з іншими людьми. Його феноменологічний підхід дозволяє глибше розуміти взаємозв'язок між тілом, світом і самоусвідомленням та викладений в роботах "Феноменологія сприйняття" та "Світ сприйняття". М. Мерло-Понті вважав, що свідомість виникає зі взаємодії між тілом та світом навколо нас. Наше тіло, на думку філософа, не просто фізична оболонка, а активна і творча сутність, через яку ми сприймаємо світ і виражаємо себе. Мерло-Понті розглядав тіло як дещо більш суттєве, ніж просто фізичний об'єкт, і підкреслював його важливість у формуванні наших почуттів, дій і сприйняття. Філософ розглядав сприйняття як ключовий аспект самосвідомості, де ми сприймаємо не лише зовнішні об'єкти, а й власне тіло як частину нашої свідомості. Мерло-Понті також ввів поняття «корпоральності», що означає нашу тілесну присутність у світі. Він підкреслював, що наше буття завжди взаємодіє з буттям інших, і що наші взаємодії з іншими людьми впливають на наше самоусвідомлення та наше сприйняття світу. З точки зору терміну «життєтворчості», як ми його розуміємо, він підкреслював, що наше сприйняття світу є активним процесом, у якому ми не просто сприймаємо об'єкти, але й активно взаємодіємо з ними та творимо своє власне розуміння світу [161].

Отже, як бачимо, філософська думка стала тією рушійною силою яка у середині ХХ століття активно сприяла залученню гуманітарної парадигми до досліджень в царині психології. У ХХ столітті поняття самоусвідомлення стає важливим елементом в психологічній теорії та практиці, зокрема в психотерапії та нейропсихології. У зв'язку з розвитком когнітивної психології

та когнітивно-поведінкової терапії, самоусвідомлення було розглянуто як ключовий елемент для розуміння та зміни поведінки та переживань людини.

Починаючи з середини ХХ століття, в рамках екзистенційної та гуманістичної психології такими вченими, як К. Роджерс, А. Маслоу, Ш. Бюлер, А. Гольдштейн, С. Джулард, Р. Мей та ін., було висловлено критику щодо зосередженості поведінкової психології на зовнішніх спостереженнях та вимірюваннях, не враховуючи внутрішній світ людини та важливість самореалізації [154;190]. Такі дослідники, як К. Ясперс, Л. Бінсвангер, В. Франкл, Ж.-П. Сартр, Е. Дж. Ялом, М. Бос та ін. вважали за найкраще акцентувати увагу на існуванні, вільному виборі та пошуку сенсу життя. Розглянемо уважніше їхні ідеї стосовно самоусвідомлення й життєтворчої діяльності особистості.

Один із засновників гуманістичної психології, К. Роджерс, у своїх роботах акцентував увагу саме на понятті самоусвідомлення та його ролі в особистісному розвитку. Самоусвідомлення вчений вбачав як процес свідомого сприйняття та розуміння людиною себе самого, який включає у себе усвідомлення власних думок, почуттів, бажань, цінностей та потреб. Психолог вважав, що самоусвідомлення є основою для особистісного розвитку і самореалізації, а також відзначав, що самоусвідомлення може бути досягнуте через процес саморозкриття та внутрішнього дослідження. Роджерс не вказував у своїх працях термін життєтворчості напряму, але за його визначенням, повноцінно функціонуюча людина живе креативно. У кожному мить вона знаходить нові способи жити, замість того, щоб залишатися у минулих, жорстких патернах, які більше не є адаптивними. Роджерс описує повноцінно функціонуючих людей як здатних адаптуватися до нових умов, як таких, що представляють собою «авангард людської еволюції» [86].

Австрійська психологіня Ш. Бюлер висловлювала думку, що самоусвідомлення є процесом, в якому людина стає свідомою відносно своєї внутрішньої природи, своїх цінностей, мети та ідентичності. Бюллер підкреслювала важливість творчого самовираження в житті людини. В своїй

книзі «Перебіг людського життя: дослідження цілей з гуманістичної перспективи» вона відзначала, що самовираження та творчий потенціал мають велике значення для психологічного благополуччя і особистісного розвитку. Дослідниця також вказувала, що повнота, ступінь виконання себе залежить від уміння людини ставити такі цілі, які адекватні її внутрішній суті, самій собі. Така здатність називається самовизначенням. Чим зрозуміліше покликання, тим виразніше виражене самовизначення, що веде до самоздійснення (життєтворчості). Дослідниця виділила чотири базові тенденції, в яких відбито думку про генетично закладений проект особистості та індивідуальний життєвий шлях. Для нашого дослідження особливий інтерес представляє саме третя базова тенденція, яка визначається, як прагнення до здобутків та творчих творінь особистістю. У дитячому віці вона проявляється у грі та творчій експансії, а у зрілому віці реалізується у перетворювальному стилі життя. Бюлер вказує, що рухаючою силою розвитку є саме вроджене прагнення людини до самоздійснення, всебічної реалізації себе. На її погляд, самоздійснення є результатом життєвого шляху, коли цілі й цінності, яких прагнула людина, усвідомлено чи несвідомо, отримали адекватну реалізацію. Також дослідниця вказує, що самоздійснення можна розуміти не тільки, як результат, а й процес, що у кожному віці має свої особливості [37].

Ще один відомий американський психолог, А. Маслоу, створивший теорію людських потреб, вважав самоусвідомлення найвищим рівнем розвитку людини в рамках її "ієрархії потреб". Після задоволення основних фізіологічних потреб (таких, як їжа, вода, сон, секс) та потреб у безпеці, належності та визнанні, людина може розвивати власну здатність до самоусвідомлення. Маслоу розглядав це, як процес розуміння та визначення себе самого, що включає розуміння людиною своїх цінностей, мети, потенціалу та сенсу життя. Він також акцентував увагу на індивідуальному розвитку людини та її самореалізації. І хоча, в трудах А. Маслоу не було висвітлено поняття життєтворчості, він наголошував на наявності потенціалу

для розвитку у кожній людині, та важливість самопідтримки, самопрояву, а також вираження своїх індивідуальних характеристик у процесі досягнення самоусвідомлення. Самоактуалізація, яку Маслоу вважав найвищою формою особистісного розвитку, також може бути пов'язана з життєтворчістю. Вона означає реалізацію потенціалу людини, самовираження та розвиток її унікальних здібностей і талантів. А. Маслоу вважав, що люди, які самоактуалізуються, мають внутрішню мотивацію для саморозвитку, проявляють творчість, спонтанність, відкритість до нових ідей і досліджень та реалізують себе через те, що є для них справжнім [86].

Німецький філософ і соціолог К. Гольдштейн також вивчав самоусвідомлення (самосвідомість). Вчений вважав, що воно є важливою складовою людського існування і впливає на наше сприйняття світу і взаємодію з ним. Гольдштейн стверджував, що самоусвідомлення залежить від спілкування з іншими людьми та соціального середовища, таким чином, будучи результатом соціальної взаємодії та культурного контексту. У своїх працях він також звертав увагу на роль мови у формуванні самоусвідомлення. К. Гольдштейн вказував, що мова не просто відображає наше сприймання світу, але й активно утворює наше мислення і сприйняття. Мова допомагає нам виражати наші думки, почуття та ідеї, що сприяє розвитку нашого самоусвідомлення. К. Гольдштейн не вивчав життєтворчість, але вбачав у своїх поглядах активну та творчу взаємодію індивіда зі своїм оточенням, а також з самим собою. Він підкреслював важливість самореалізації та пошуку сенсу у житті кожної людини [31].

Американський психолог С. Джуард, стверджував, що самоусвідомлення означає бути свідомим і розуміти свої власні думки, почуття, потреби та цінності, бути відкритим і відвертим у відношенні до себе самого. Він підкреслював, що самоусвідомлення вимагає самооб'єктивності і здатності бачити себе таким, яким тебе бачать інші люди. Він вважав, що цей процес може сприяти відкритим та довірливим взаєминам з іншими людьми. С. Джуард також висловлював свої погляди на поняття

"життєтворчість", вважаючи, що життєтворчість включає в себе виявлення індивідуальності, відкритість до нових досвідів та готовність до ризику. Він наголошував на важливості особистого самовираження і пошуку сенсу у житті, які допомагають людині розвиватися і задовольняти свої потреби. За поглядами Джуларда, життєтворчість вимагає активності та відповідальності з боку людини. Він стверджував, що людина повинна бути свідомою своїх можливостей і мотивів, а також брати на себе відповідальність за свої вчинки і вибори. С. Джулард підкреслював важливість взаємодії з іншими людьми, вважаючи, що це може надати підтримку, інспірацію та нові ідеї, що сприяють особистісному зростанню та розвитку життєтворчості [113].

Схожі погляди були і в американського психолога та психотерапевта, Р. Мея. Він вважав, що самоусвідомлення є процесом, у якому людина стає свідомою щодо своїх внутрішніх переживань, мотивів, цінностей та сенсу життя, а також що самоусвідомлення є важливим елементом самореалізації та індивідуального розвитку. Мей наголошував на значенні внутрішнього пошуку, рефлексії та саморозкриття для досягнення глибшого розуміння себе та своїх життєвих установок. В своїй роботі «Пошук себе» він досліджує поняття самопізнання, відповідальності і свободи, стверджуючи, що кожна особа має можливість активно впливати на своє життя і створювати свій власний сенс. Р. Мей підкреслював важливість пошуку сенсу життя та реалізації своїх потенціалів для досягнення самоусвідомлення. Він вважав, що людина повинна визначити свої особисті цінності, цілі та життєві призначення, щоб жити задоволено та задовольняти свої потреби. Вчений підкреслював важливість самореалізації та пошуку сенсу життя як основних аспектів життєтворчості і наголошував на важливості особистого вибору і відповідальності, вважаючи, що людина повинна брати на себе відповідальність за своє життя і активно займатися розвитком своїх можливостей [183].

В. Франкл, засновник та представник такого напрямку в екзистенційній психології як логотерапія, хоч і не вивчав напряму життєтворчість людини,

тим не менш, зробив великий вклад в розуміння цього питання. Вчений зазначав, що розвиток особистості зумовлений прагненням до пошуку і реалізації сенсу життя. Активне життя, в якому особистість усвідомлює власні глибинні бажання, схильності та потреби у розвитку, за Франклом, служить меті реалізації цінностей у творчій праці, тим часом як пасивне життя, спрямоване лише на отримання насолоди, унеможливорює життєтворчість та отримання задоволення від споглядання краси, мистецтва та природи. У контексті самоусвідомлення, В. Франкл підкреслював важливість того, щоб кожна людина знайшла особистий сенс і значення у своєму житті. Він вважав, що сенс життя не обов'язково передбачає зовнішні обставини, але залежить від того, як ми ставимося до цих обставин і як вони впливають на наші внутрішні цінності і цілі. Франкл вірив, що самоусвідомлення відбувається через розуміння внутрішніх цінностей, здібностей та потреб і присвячення їх реалізації. Він наголошував на тому, що ми маємо відповідальність за власне життя і можемо знайти сенс навіть у найскладніших ситуаціях, які ми зустрічаємо [94;150;160].

Один з найвідоміших представників екзистенціалізму, Ж.-П. Сартр, розглядав людину як суб'єкта, який активно творить свою сутність через вибори та дії. Він писав, що людина не просто "існує", але сама створює себе через свої вчинки і рішення, що є важливою частиною самоусвідомлення. Також, самоусвідомлення, за Сартром, вимагає від людини відкритості до своїх можливостей, бажання розуміти свої власні мотиви, цінності та дії, бо тільки так вона зможе зрозуміти свої потреби, бажання, мету та сенс свого існування, здебільше через взаємодію з іншими людьми. Оскільки, згідно з Ж.-П. Сартром, людина має свободу вибору і відповідальність за свої дії, її життєтворчість полягає в тому, щоб визначити власні цінності, пріоритети та мету й діяти відповідно до них. Вчений вважав, що ніякі обставини або зовнішні фактори не визначають наше існування і лише ми самі створюємо себе через свої вибори. Однак, він не вважав життєтворчість справою легкою або безпроблемною. Сартр розумів, що з вибором і відповідальністю

пов'язані ангажованість, невизначеність і можливість помилок. Вчений підкреслював важливість прийняття цих аспектів життя та відчуження від конформізму або зовнішніх вимог [165].

І. Дж. Ялом, американський психіатр та психотерапевт, підкреслював важливість самоусвідомлення як інструменту для розуміння себе, своїх потреб і мети в житті, вважаючи, що самоусвідомлення є ключовим аспектом особистісного розвитку і психологічного благополуччя. В своїх роботах вчений підкреслював важливість активного творення сенсу і значущості у власному житті, надавав різні методи і техніки за допомогою яких людина могла стати більш усвідомленою, наприклад, через розглядання ситуації з позиції «тут і зараз» або через вивчення власної життєвої історії. Ялом також мав свої погляди щодо життєтворчості. Він висловлював ідею, що життєтворчість може виявлятися в різних формах, таких як творчість у мистецтві, професійна самореалізація, відносини з іншими людьми та пошук сенсу. Він стверджував, що активне творення сенсу є ключем до задоволення і психологічного благополуччя [172;199].

Представник напряму екзистенційно-аналітичної психотерапії, швейцарський психолог і психіатр, М. Бос, у своїх працях висловлював ідею, що самоусвідомлення може бути спонукано відкритою взаємодією з іншими людьми. Він вважав, що самоусвідомлення є процесом, у якому людина активно стикається зі своїми внутрішніми переживаннями, почуттями і думками, та підкреслював значення психотерапевтичної співпраці та емпатії в процесі самоусвідомлення. Вчений вказував на важливість глибокого дослідження себе, включаючи підсвідомі аспекти, а також розкривав роль аналізу снів і взаємодії з іншими людьми в процесі самоусвідомлення. М. Бос також розвивав концепцію життєтворчості, висловлюючи думки про важливість активного творення сенсу та значення власного життя. Одним із центральних аспектів життєтворчості, який розвивав Бос, була ідея про самостановлення. Він підкреслював, що кожна людина має можливість формувати свою власну ідентичність і реалізувати свої потенціали через

вибір і діяльність. Бос також акцентував увагу на важливості особистісного розвитку та розкриття. Він вважав, що через самоусвідомлення, розуміння своїх потреб, цінностей та бажань людина може досягти більшої гармонії і задоволеності у своєму житті [153].

Особливої уваги стосовно різних аспектів самоусвідомлення та життєтворчості у ХХ столітті заслуговують також роботи таких дослідників, як К. Юнг, А. Адлер, Г. Салліван, В. Джеймс, Є. Фромм та ін..

В аналітичній психології К.Г. Юнга життєтворчість особистості тісно пов'язана з її здатністю до усвідомлення себе окремою від соціуму одиницею, що опанувала всі його правила, але здатна до самостійного розвитку з ціллю привнесення нових здобутків у колективний простір. За Юнгом, соціум намагається підтримувати власний гомеостаз, але необхідні для його виживання зміни приносять люди (особистості) саме здатні до повної власної реалізації в супереч нормам системи [151].

В індивідуальній психології А. Адлера вважається, що людина «не здатна думати, відчувати, бажати, діяти, не маючи перед собою мети. Всі душевні рухи отримують свій напрямок завдяки раніше поставленій меті» (книга «Практика і теорія індивідуальної психології»). Тож за Адлером для власного прояву людині важливо мати усвідомлену цільову установку, тобто розуміти чого людина хоче і може досягти, задля того щоб спрямованість її відповідала цій меті. З цієї самодостатньої цілеспрямованості походить цілісність особистості та її здатність до власної життєтворчості [101].

Міжособистісна теорія Г. Саллівана є однією з провідних теорій у психології, яка розглядає взаємодію між людьми з погляду розвитку і самоусвідомлення особистості. Згідно з теорією Саллівана, особистість формується шляхом взаємодії з іншими людьми і наслідків цієї взаємодії. Центральна концепція в цій теорії - це "міжособистісність", що означає взаємозалежність особистості і соціального оточення. Самоусвідомлення в даній концепції розглядається як постійно змінний процес, що формується взаємодією з іншими людьми. Г. Салліван вважав, що індивідуальна

свідомість і самосвідомість нерозривно пов'язані із суспільними структурами, які включають ролі, відносини та контекстуальні фактори. Одним із ключових аспектів самоусвідомлення в міжособистісній теорії Саллівана є ідея "глобального самопоняття". Він вважав, що люди розвивають загальну ідею про себе на основі своїх взаємин з іншими людьми, а це включає рольові очікування, суспільні стандарти та норми. Самоусвідомлення відіграє важливу роль у формуванні соціальних навичок, самооцінки та взаємодії з іншими. Воно дозволяє нам розрізнити себе від інших, розуміти наші потреби та бажання, а також впливає на наше ставлення до себе та до оточуючих людей [35;68].

В. Джеймс, видатний американський філософ і психолог, який створив концепцію "потoku свідомості", розглядав свідомість як постійно змінний потік думок, почуттів та сприйняття, що безперервно рухається й розвивається в нашому усвідомленому досвіді. Він висунув ідею, що свідомість є неперервним процесом, в якому різні елементи сприйняття і думок з'єднані між собою. Джеймс також акцентував увагу на важливості волі і волевиявлення у свідомому досвіді. Він вважав, що воля впливає на наші дії та вибори, і вона може модифікувати наш усвідомлений досвід. Він розглядав волю як активний процес, який дозволяє нам обирати, регулювати та контролювати наші дії і реакції. Самосвідомість вчений розглядав як здатність розпізнавати і відчувати свої власні думки, почуття та сприйняття, а також бути усвідомленим щодо власного існування. Він виділяв два типи самосвідомості: "якісну" самосвідомість, що включає розуміння себе як індивіда з унікальними властивостями, і "феноменальну" самосвідомість, що стосується почуття свого власного "я" у процесі свідомого досвіду [177].

Представник неофрейдистської концепції Е. Фромм вважав що лише здатність мислити самостійно, керуючись власними знаннями та особистими якостями, дозволяє нам реалізувати власну особистість, повірити у себе та в життя взагалі. Його гуманістична теорія передбачає, що особистість є продуктом динамічної взаємодії між вродженими потребами та тиском

соціальних норм і приписів. Тобто з його точки зору, лише особистість, достатньо зріла для самоусвідомлення, здатна на повну реалізацію та життєтворчість [151].

Сучасні дослідження життєтворчості й самоусвідомлення особистості розкривають аспекти: смислової системи як компонента життєтворчості (Б. Братусь, Д. Леонт'єв), рефлексивно-творчих процесів в життєдіяльності (І. Семенов, С. Степанов); «суб'єкта» (А. Брушлинський, С. Рубінштейн, В. Татенко), «сенсу життя» (В. Чудновський), «трансценденції» або «виходу за межі» (Д. Богоявленська, В. Петровський), духовно-практичної діяльності особистості (Л. Сохань) і асертивності особистості (С. Бішоп та ін.) та ін. [21;44;52].

Подальший розгляд досліджень з питань самоусвідомлення й життєтворчості особистості в ХХ - ХХІ століттях буде нами розглянуто у підрозділах 1.2 та 1.3. Поки лише зауважимо, що аналіз генезису уявлень про самоусвідомлення й життєтворчість особистості в рамках гуманітарної парадигми дає можливість побачити шляхи руху філософської та психологічної думки, які у ХХІ ст. призводять до того, що ці питання все більш акцентуються на розумінні людини як суб'єкта (або автора), який здатен продуктивно й відповідально творити власне життя та вирішувати життєві завдання спираючись на рівень розвитку власної свідомості та самоусвідомлення. Цей підхід покладає наголос на самореалізацію, особистісний розвиток та пошук сенсу у житті, а особистість розглядається, як цілісна суб'єктивна істота, здатна активно впливати на своє життя та творити свій власний шлях.

1.2. Узагальнення результатів сучасних досліджень з проблеми самоусвідомлення та його значущості в період ранньої дорослості

Сучасна наукова спільнота не має одностайної думки щодо визначення поняття самоусвідомлення (self-awareness). Одне з найпоширеніших визначень цього поняття надали Ш. Дюваль та Р. Віклунд, робота яких «Теорія об'єктивного самоусвідомлення» поклала початок емпіричним дослідженням зосередженої уваги. Вчені визначали самоусвідомлення, як здатність стати об'єктом власної уваги (Duval & Wicklund, 1972) [163]. За Оксфордським словником англійської мови самоусвідомлення – це свідоме знання та розуміння власного характеру та почуттів. Американський дослідник Ч. Карвер додає, що самоусвідомлення є тимчасовим станом, спричиненим оточенням (Carver, 2003) [152]. На відміну від вищевказаних думок, канадський вчений А. Моран влучно визначив самоусвідомлення як активне виявлення, обробку та зберігання інформації про себе (Morin, 2011) [182]. Британська енциклопедія розглядає самоусвідомлення як процес переживання людиною власного «Я», або «Селф», яке у сучасній психології замінило більш ранні уявлення про душу. Також в сучасному науковому просторі існує думка про те, що самоусвідомлення - це процес осмислення себе, розуміння своєї ідентичності, цінностей, переконань і ставлення до оточуючого світу. Цей процес розвивається поступово і може бути розглянутий як просування по рівнях розвитку свідомості, де кожен рівень відзначається певними характеристиками і особливостями. Так, на рівні фізичної самосвідомості особистість відчуває свій фізичний існуючий стан. Вона може розрізнити біль, комфорт, голод, спрагу, інші фізичні потреби. Це базовий рівень самосвідомості, який виникає з відчуття фізичних сигналів. На рівні емоційної самосвідомості особистість стає більш усвідомленою щодо своїх емоцій. Вона може розрізнити різні почуття, такі як радість, гнів, смуток, страх, та розуміти їх джерела. Цей рівень дозволяє краще регулювати свої емоції. Рівень когнітивної самосвідомості дозволяє особистості розмірковувати про свої думки, переконання, ідеї та цінності. Вона може аналізувати свої дії та приймати обґрунтовані рішення, враховуючи власні думки і переконання. На рівні соціальної самосвідомості особистість

сприймає себе в контексті відносин з іншими людьми. Вона розуміє, як її дії впливають на інших і як інші впливають на неї. Цей рівень включає розвиток емпатії та здатність до співпраці. На рівні духовної самосвідомості людина починає досліджувати своє місце в більш великому дусі, світі або космосі. Вона може розвивати духовні практики, питання про сенс життя і внутрішні цінності [169].

Самоусвідомлення є важливою складовою нашої психологічної структури. Воно впливає на багато планів нашого життя, від особистої ідентичності до міжособистих відносин і прийняття рішень. Аналіз психологічних досліджень з проблеми самоусвідомлення особистості вказує на те, що воно може розглядатися з декількох ключових перспектив. Так, з точки зору когнітивної перспективи, самоусвідомлення описується як процес, в якому людина розмірковує про себе, використовуючи свої когнітивні функції, такі як увага, пам'ять і мислення. Цей процес дозволяє особистості аналізувати свої дії, рефлексувати над власними досвідами і робити висновки [20;32;110]. Ще одна перспектива для розгляду самоусвідомлення – це емоційна перспектива. В даному випадку мова йде про те, що самоусвідомлення також пов'язане з усвідомленням власних почуттів та емоцій. Людина може відчувати себе задоволеною, розгубленою, щасливою або нещасливою і враховувати ці емоції у своїх рішеннях і діях. Соціальна перспектива вказує на те, що самоусвідомлення не обмежується лише внутрішнім процесом. Воно також включає розуміння того, як інші люди сприймають та оцінюють нас. Соціальний контекст, в якому ми існуємо, впливає на наше самоусвідомлення, оскільки ми часто порівнюємо себе з іншими та інтеріоризуємо стереотипи, які інші мають про нас. З боку часової перспективи, самоусвідомлення може змінюватися з часом і під впливом життєвих подій, досвіду та самовиховання [122]. Воно розвивається впродовж життя і може бути покращено за рахунок різних методів розвитку самосвідомості, включаючи медитацію, психотерапію, саморефлексію та інші практики. З практичної перспективи самоусвідомлення допомагає

особистості краще розуміти свої потреби, цілі і цінності, що може вести до більш ефективної саморегуляції поведінки. Це дозволяє людині приймати обдумані рішення та долати внутрішні конфлікти, що робить особистість більш ефективною в творенні власного життя. З процесуальної точки зору, самоусвідомлення розглядається як динамічний індивідуальний процес, що включає в себе постійну еволюцію і розвиток, в якому людина активно взаємодіє зі своєю внутрішньою і зовнішньою реальностями, намагаючись зрозуміти, як керувати собою та своїми діями. З цієї перспективи, самоусвідомлення сприймається як багатосаровий процес, який може бути розділений на етапи самоспостереження, рефлексії та саморегуляції. І цей процес може бути повторений багато разів задля кращого задоволення особистісних потреб та досягнення психологічного й емоційного благополуччя [17;123;130;173;194;195].

Отже, самоусвідомлення дійсно відіграє важливу роль у психологічному дискурсі, в якості однієї з ключових концепцій, яка допомагає розуміти і пояснювати різні психічні процеси та їх вплив на поведінку людини, досягнення нею поставлених цілей та покращення якості її власного життя. Дослідженню самоусвідомлення присвячено чимало наукових праць. Самоусвідомлення досліджувалось й продовжує досліджуватись в різних площинах: як професійне самоусвідомлення (Ж. Бадуліна, А. Іноземцева, Г. Карпеня, Г. Риднова, С. Філіпова та ін.), через формування свідомості в процесі самоусвідомлення людини (П. Каптерев, В. Сухомлинський, К. Ушинський, О. Продан, Г. Ставицький та інші), як система уявлень людини про себе (Л. Виготський, В. Столін, І. Чеснокова.) та ін. [102;103;124;125]. Дослідники наголошують, що самоусвідомлення є багатомірним утворенням, що також має свою складну структуру. Крім того дослідження самоусвідомлення пов'язується вченими з цілісною (С. Максименко та ін.) [79-81], адаптованою (О. Кононенко, А. Сухоруков та ін) [62], творчою (В. Дружинін, В. Моляко, Л. Сохань та ін.) [43;44;88;89;134], духовною (І. Бех, П. Єршов, М. Каган, М. Савчин та ін.) [11;12;108],

ресурсною (З. Кіреєва, О. Литвиненко, Н. Родіна, О. Штепа та ін.) [55;56;75;76;104;135] особистістю й розвинутою індивідуальністю (О. Саннікова, В. Татенко, Н. Чепелева) [111;112;127;133], здатною до саморозвитку (Г. Костюк та інші), саморегуляції (Б. Іваненко, У. Михайлишин, І. Шмідзен та ін.) [84;85;98], особистісного зростання (М. Боришевський, І. Булах, П. Лушин, Н. Пов'якель) [16], самореалізації (В. Гомонюк, Н. Сарджвеладзе та ін.) [27], та відповідальності за власне життя (Т. Титаренко, В. Слободчиков, О. Старовойтенко, Т. Ларіна та ін.) [72;73].

Існує значна кількість поглядів щодо структурно - компонентного та рівневого складу самоусвідомлення особистості. Зазвичай виокремлюють наступні компоненти: усвідомлення своєї ідентичності, власного «Я» як діяльнісного, усвідомлення своїх психічних властивостей та соціально-моральну самооцінку. О. Продан у своїй статті «Аналіз структури самоусвідомлення особистості в процесі пізнання своїх психологічних характеристик» описуючи проблему вивчення самоусвідомлення, вказує, що в умовах сучасного життя проблема визначення структури процесу самоусвідомлення особистості є дуже важливою, оскільки самоусвідомлення впливає на сприйняття оточуючого середовища, інформації, засвоєння та сприйняття нових знань. Дослідник також підкреслює зв'язок самоусвідомлення з усіма психічними процесами та особистісними якостями людини [102]. Дослідниця О. Селезньова пропонує наступну структуру самоусвідомлення особистості, що складається з когнітивного, емоційно - ціннісного та регуляторного компонентів. Розглядаючи ці компоненти більш детально вона вказує, що когнітивний компонент самоусвідомлення полягає у раціональній оцінці себе, як особистості, порівнянні себе з іншими, зіставленні власних якостей з внутрішнім еталоном. Емоційно-ціннісний компонент виступає поєднанням загального емоційного самоствавлення та самооцінки [114]. Регуляторний компонент описує уявлення про себе в діяльності та спілкуванні, а також враховує вміння керувати власною поведінкою. Л. Столяренко зазначає, що розвиток самоусвідомлення, це

результат дії багаторівневого процесу, який складається з наступних шаблів: безпосередньо-чуттєвого, тобто рівня найпростішого самопізнання, що забезпечує самовідчуття процесів в організмі, психічних станів; особистісного, саме рівня переживань про себе як особистість, якій притаманні сильні і слабкі сторони; інтелектуально - аналітичного, тобто рівня усвідомлення змісту власних розумових процесів через самоспостереження й самоаналіз, та цілеспрямовано-діяльнісного, як симбіозу попередніх рівнів з виходом на мотивовану поведінку через самооцінку, самоконтроль, самокритику та самовираження [103].

Деякі дослідники підкреслюють значущість самосвідомості й самоусвідомлення для стосунків особистості з соціальним середовищем її існування і розглядають самосвідомість як частину особистості, яка контролює хід соціалізації. Під впливом самосвідомості відбувається «корекція» думки про себе у порівнянні з уявленнями, що складаються про особистість у інших людей, і зміна напрямку ходу соціалізації з урахуванням самовизначення особистості (мається на увазі, пошук позиції в житті) і її самореалізації (мова йде про активність людини у різних сферах). Що робить самовизначення та самореалізацію важливими компонентами самосвідомості. М. Фатєєва досліджує вплив соціуму на формування самоусвідомлення. Дослідниця вказує, що цей вплив починається з віку немовляти, і з ним ми постійно стикаємося у дорослому житті. В розглянутій нами статті «Еволюція поняття самоусвідомлення в психологічній науці» М. Фатєєва погоджується з точкою зору Моріна, який вважає синонімами до самоусвідомлення такі поняття, як самосприйняття, самоспостереження та самоаналіз (Morin, 2017) [130;182]. Самоусвідомлення розглядається нею як інструмент для дослідження й корекції взаємовплива індивіда та середовища, що розвивається та підтримується саме через соціальну взаємодію. На її думку самоусвідомлення (або самосвідомість) є важливим психологічним поняттям, яке описує спроможність особи розуміти і відчувати себе, свої думки, почуття, потреби та цінності. Це психічний процес, що дозволяє нам

усвідомлювати свою ідентичність і місце в соціальному та культурному середовищі.

Розглядаючи концепцію самоусвідомлення П. Трапнела та Дж. Кемпбела (Trapnell&Campbell, 1999), умовно виділили 2 його типи: саморефлексія, як здорова цікавість до себе, саморегуляція та самовдосконалення, та самопоглинання (або саморумінація), як надмірне зосередження уваги на собі, що супроводжується пригніченням та соціальною тривогою. Дослідники зазначили, що в своїй практичній діяльності фахівці – психологи та психотерапевти стикаються з обома типами самоусвідомлення. Вони зауважили, що вивчення самоусвідомлення цікаве не тільки з точки зору розвитку психічних процесів, але і для вирішення вузькоспеціалізованих проблем в сфері психології [197].

Вузькоспеціалізованому погляду на проблеми самоусвідомлення присвячена стаття Д. Гошовської та Я. Гошовського «Самоусвідомлення особистості з психофізичними вадами: емпіричний вимір проблеми». В ній дослідники розглядають питання усвідомлення підлітками із певними психофізичними вадами самих себе і наголошують на важливості позитивного самоствавлення задля ефективного самоусвідомлення. Автори вказують на невелику кількість вузько спеціалізованих досліджень у сфері самоусвідомлення та убачають перспективи подальших досліджень в активному запровадженні медіально - рефлексійних тренінгових технологій для сприяння гармонізації процесів самоусвідомлення людей [30].

С. Ставицька та В. Кутішенко у своїй статті «Теоретичне обґрунтування розвитку структури самосвідомості особистості» зазначають, що лише завдяки самоусвідомленню людина здатна переходити від опори на середовище до опори на себе й, тим самим, здійснювати саморегуляцію, що забезпечує адекватний розвиток самосвідомості і психічне здоров'я особистості, яка прагне духовного вдосконалення [123]. Думка дослідників перегукується з поглядами на важливість самоусвідомлення для розвитку самосвідомості особистості, які представлені у роботах К. Юнга. та К.

Уїлбера. Так, у К. Юнга проблема самоусвідомлення пов'язана з просуванням по рівнях свідомості, і тісно пов'язана саме з персональним рівнем розвитку свідомості, коли з'являється чітке "Я", як виділення себе з деякої маси. На цьому рівні розвитку свідомості відбувається процес індивідуації, виділення та відділення. З точки зору Юнга, це і є етапом становлення дорослої соціальної особистості. Думку Юнга розвиває К. Уїлбер. Він вказує, що кожному рівню свідомості відповідає специфічна базова проблема, вирішення якої є завданням даного рівня. Це базове завдання можна розділити на два підрівні: психологічне завдання, тобто формування нового етапу внутрішньоособистісного розвитку, подолання внутрішньоособистісних конфліктів, перехід на більш високий рівень інтегрованості, та соціально-психологічне завдання, яке пов'язане з формуванням нового рівня адаптації в соціумі та в конкретній групі, співтоваристві, страті. Це соціально-психологічне завдання передбачає також формування нових сенсоутворюючих концептів, зміну певних поведінкових патернів та створення нових а також вироблення інколи принципово нових комунікативних навичок. К. Уїлбер підкреслює, що одним із основоположних принципів "правильного" духовного зростання є саме високий рівень соціально-психологічної адаптації у суспільстві. Все це стає не можливим без розвитку самоусвідомлення особистості та підвищення її відповідальності за власне життя [198].

Саме з проблемами розвитку свідомості й самоусвідомлення, зокрема, стикається особистість у періоді ранньої дорослості.

Особливої уваги заслуговує концепція «Життєвого шляху особистості» Ш. Бюлер, яка вказує, що вік від 16 – 20 до 25 – 30 років є першим етапом життєвого шляху особистості, тобто початком свідомої життєтворчості особистості. І як перший етап, він є періодом спроб. В цей період особистість лише пробує себе у різних видах діяльності, заводить знайомства, перебирає їх та розвиває бурхливу соціальну активність, що свідчить про активізацію її самовизначення. Однак у цей період суб'єктивні уявлення особистості про

своє призначення ще дуже туманні та нерозбірливі, а особливість внутрішнього світу складають надії (прогнози можливих шляхів у подальшому житті). Саме тому ретельний аналіз особливостей самоусвідомлення юнаків, на нашу думку, є дуже важливим для розуміння та пояснення різних психічних процесів, що впливають на їхню поведінку, емоції та рішення. Відповідаючи самому собі на питання «хто я?», «який я?», «до чого я прагну?», молода людина формує: 1) самосвідомість; 2) власний світогляд; 3) прагне самоствердити свою самостійність та оригінальність [24;33].

В рамках дослідження самоусвідомлення, як процесу, в осіб пізньої юності (ранньої дорослості) ми виділяємо такі його базові взаємопов'язані складові як: самоставлення, саморефлексія, самодетермінація і самоактуалізація. (Більш ґрунтовно концептуальна модель самоусвідомлення буде розкрита й описана у підрозділі 2.2.) Саме дослідження самоусвідомлення особистості в періоді ранньої дорослості допомагає розкрити психологічні особливості цього важливого періоду та розуміти, як відбуваються зміни в індивідуальному розвитку людини.

Можна вказати декілька важливих напрямків дослідження самоусвідомлення особистості, на які потрібно звернути увагу при аналізі цієї вікової групи. Перш за все, це розвиток самоусвідомлення та наявність сформованої ідентичності, бо рання дорослість – це час, коли особистість активно розглядає свою ідентичність і визначає, хто вона є і ким вона хоче бути в майбутньому [100]. Тому дослідження повинні включати в себе такі площини самоусвідомлення, які допомагають особистості зрозуміти свої цінності, інтереси та цілі. По-друге дослідження самоусвідомлення також можуть розглядати вплив на його формування соціального середовища. У ранній дорослості особистість вступає в нові соціальні ролі та відносини, такі як стосунки з партнером, сімейні зобов'язання та професійні контакти. Юнаки навчаються розуміти інших людей, емпатії і навичкам соціальної взаємодії в більш широкому контексті [83;99]. Тому важливо вивчати їхні

життєві сценарії, які розгортаються юнаками в соціальному середовищі. По-третє, рання дорослість може бути періодом змін у самооцінці особистості. У ранній дорослості може відбуватися еволюція особистості, включаючи зміни в особистісних рисах, які виявляються у стосунках, поведінці та інших аспектах життя. Отже дослідження самоусвідомлення в цьому періоді можуть допомогти виявити, як молоді люди сприймають себе і як це впливає на їхню самодіяльність та емоційний стан. І на останок, період ранньої дорослості може супроводжуватись різними «психологічними викликами», такими як самостійність, вибір професії, формування родини тощо. Юнаки можуть долати різні ризики, пов'язані з недостатнім самоусвідомленням, такі як непевненість у собі, негативна самооцінка, депресія та стрес [118]. З іншого боку, сильна самосвідомість може сприяти кращій саморегуляції і досягненню молоддю успіху. Тому дослідження самоусвідомлення в період ранньої дорослості допоможе зрозуміти, як особистість реагує на ці виклики і як вони впливають на її розвиток та здатність до власної життєтворчості [63].

Позитивна підтримка, визнання досягнень та можливість досліджувати власну ідентичність є дуже значущими у цьому віковому періоді розвитку особистості і можуть сприяти її здоровому самостваленню та адекватному самоусвідомленню.

Розглянемо наукові тенденції вивчення складових самоусвідомлення, що були обрані нами для проведення дослідження взаємозв'язку між самоусвідомленням й життєтворчістю особистості. Почнемо з проблеми самоствалення.

В науковій психологічній літературі проблемі самоствалення присвячено чимало досліджень. Теоретичні та різні прикладні аспекти категорії «ствалення» певною мірою розкриваються в працях М. Алексєєвої, О. Андрєєвої, І. Алфьорової, Л. Божович, В. Бондаревського, Р. Гурової, Г. Костюка, О. Леонтєєва, В. Мерліна, В. М'ясіщева, С. Рубінштейна, М. Савчина, Г. Щукіної та ін.. У своїх роботах дослідники відзначають багатогранність цього психологічного феномену та різноманітність аспектів

його вивчення, серед яких називаються: структура ставлення, зв'язок ставлення з потребами та мотивами особистості, зв'язок із пізнавальними інтересами та ставлення до діяльності [77;87;109]. Деякі дослідники підкреслюють, що самоставлення пов'язано з розвитком особистості (Ю. Гіппенрейтер, І. Кон, В. Петухов) та залежить від конкретного соціокультурного середовища (К. Абульханова-Славська, Р. Бернс, Б. Братусь, В. Столін, К. Роджерс, Е. Еріксон та ін.) [29;67].

Дослідники вважають, що самоставлення є однією з найважливіших детермінант внутрішньої активності особистості. На думку Селезньової (Селезньова, 2008) самоставлення сприймається як феномен, який визначає область значущого у сфері Я, виступає як безпосередня представленість у свідомості особистісного сенсу Я та задає орієнтири взаємозалежних процесів самоактуалізації, самовдосконалення й самореалізації. Без визначення самоставлення не можливо самовдосконалення й власна життєтворчість взагалі. Завдяки самоставленню відбувається оцінювання, прийняття чи неприйняття власного «Я». І. Бех вказує, що за допомогою самоставлення розкривається становлення смислового зв'язку, єдності людини й світу, самого змісту цієї єдності: чи буде вона морально конструктивною чи деструктивною [11;12].

Потрібно підкреслити, що поняття самоставлення має складний психологічний зміст, воно включає емоційний, когнітивний та поведінковий компоненти. Про роль двох останніх компонентів у структурі самоставлення на сьогоднішній день більше відомо, чим про емоційний, оскільки його вивчення прямо пов'язане з вивченням проблеми емоцій, котра залишається найменш розробленою у сфері психології. В останні часи тут відбуваються позитивні зміни завдяки таким дослідникам як Б. Додонов, О. Запорожець, В. Котирло, О. Кульчинська, Я. Неверович, К. Обуховський, О. Овчинникова, Т. Титаренко, О. Чебикін та інші [29;129].

Позитивне самоставлення є дуже важливим у період ранньої дорослості, оскільки воно суттєво впливає на прийняття людиною власної

особистості в цілому, на переживання почуття впевненості у собі та на відчуття цінності свого «Я», що робить молодь більш активними в соціальному середовищі. З нашої точки зору, позитивне самоствавлення є передумовою формування активної життєвої позиції особистості, що, у свою чергу, уможлиблює актуалізацію або виявлення її особистісного потенціалу [23;28].

Важливою складовою процесу самоусвідомлення в цьому віковому періоді є рефлексія. Розвиток самоусвідомлення є неможливим за умов низької рефлексії. В прикладних галузях зарубіжної психологічної науки вивчення особистісної рефлексії активно досліджується такими вченими, як Я. Хойер, А. Клейн, С.Піншаен, Я. Снід, С. Вайтбоне, Г.Женева, Н. Кечодж, К. Топ, Я.Барська, С. Пінкен, П.Сніде, С.Бачос та Я.Шнедер [8;51;144]. У вітчизняній науці теоретичні дослідження особистісної рефлексії також є актуальною темою. Їм присвячені роботи Л.Виготського, Н. Гуткіної, С. Рубінштейна, Ф. Василюка, М. Гінзбурга, О. Лазурського та багатьох інших. В цих дослідженнях підкреслюється важливість рефлексії для особистісного саморозвитку, підкреслюється, що саме вона забезпечує самоорганізацію і самообілізацію особистості в різних життєвих ситуаціях. Ю.Орлов, вказує на важливість особистісної рефлексії для самовизначення особистості. Він вважає, що особистісний ріст, розвиток індивідуальності, як надособистісне утворення, відбувається саме в процесі усвідомлення сенсу, який реалізується в конкретному сегменті життєвого процесу. А процес самопізнання, у вигляді осягнення своєї Я-концепції, що включає відтворення і осмислення того, що ми робимо, чому робимо, як робимо і як ставилися до інших, і як вони ставилися до нас і чому, за допомогою рефлексії веде до обґрунтування особистісного права на зміну заданої моделі поведінки, діяльності, з урахуванням особливостей ситуації [22].

Заслуговують уваги погляди Т. Сімакової, яка виділила три рівні рефлексії: перший (низький) рівень характеризується наявністю синкретичного «образу Я» і відсутністю рефлексії себе, другий

(конфліктний), що полягає в поступовій диференціації уявлень про зовнішнє і внутрішнє Я та третій (конструктивний), що полягає в побудові динамічного «Я» на основі особистісної рефлексії, що активно реалізується, як найважливіша умова для самоактуалізації в умовах непрогнозованого майбутнього [22]. Саме третій рівень рефлексії, з нашої точки зору є ефективним для власної життєтворчої позиції особистості в ранньому дорослому віці.

На думку З. С. Карпенко, рефлексія є репрезентацією засобу диференціації і впорядкування внутрішнього світу особистості, її суб'єктивного досвіду та «вимірювання» власного смислового простору. На думку дослідника, в процесі рефлексії відбувається логічний (раціональний) вибір суб'єктом тих цінностей, які потенційно вже містяться в його смисловій сфері (наприклад, через навіювання чи несвідому ідентифікації), але особистісно ще не прийняті [49;50].

Вважаємо за необхідне сказати декілька слів про самодетермінацію особистості, як складову її самоусвідомлення. Згідно з теорією самодетермінації, яка націлена на визначення факторів, що живлять вроджений потенціал людини, самодетермінація є основною вродженою схильністю, яка веде організм до залученості в цікаву поведінку, що зазвичай має переваги для розвитку умінь здійснювати гнучку взаємодію з довкіллям. Емпіричними критеріями самодетермінації є такі її прояви як спонтанність, інтерес і особистісна значимість себе як причини дії, почуття, відчуття себе вільним, а також такі психолінгвістичні індикатори як переважання в мові дієслів «хочу» над «повинен» (Deci, Ryan, 1991) [157]. У особистості, що існує в соціальному середовищі, здатність до самодетермінації розвивається на основі свободи волі та відповідальності і виражається в усвідомленні й використанні себе, як причини змін в собі та в навколишньому середовищі, тобто як суб'єкта власної життєтворчої діяльності, який здатен ініціювати, припиняти або змінювати напрям власної діяльності у будь-який момент (Леонтьев Д. О, 2000). Проблеми самодетермінації досліджуються в рамках

таких споріднених напрямків як: екзистенціально орієнтована теорія свободи (Е. Фромм, В. Франкл, Р. Мей); теорія суб'єктності (Р. Харре); теорія самоефективності (А. Бандура); теорія самоактуалізації (А. Маслоу); часової перспективи (Ж. Нюттен), теорія «поточку» (М. Чікзентміхалі) та ін. У пострадянській психології в розвиток досліджень самодетермінації зробили вклад такі дослідники, як Г. Балл, Е. Галажинський, О. Колишко, В. Ключко, С. Максименко, Н. Сарджвеладзе та інші. Дослідники вважають, що розвинена, свідомо самодетермінація є реальність, яка властива саме зрілій особистості, яка ґрунтується на власних ціннісно-сміслових орієнтаціях.

С. Максименко та інші дослідники в роботі «Психологічні чинники самодетермінації в освітньому просторі», вказують, що самодетермінація — це початок, але аж ніяк не найвища точка самоздійснення особистості. Дослідники вважають, що активне розкриття своїх потенцій особистістю відбувається як її самопізнання в ході набування знань про себе, про своє місце й призначення в світі. Розмірковуючи над дослідженням питань щодо самодетермінації особистості, вчені вказують, що на сьогодні самодетермінація особистості постає не як викінчена теорія, а радше як парадигма психологічного дослідження, як методологічний підхід. Отже, незважаючи на те, що ця тема стає все «популярнішою» у психологічних дослідженнях, питань та проблем тут набагато більше, ніж реальних даних та загальноприйнятих основоположень, не кажучи вже про практичний, «психотехнічний» її аспект [103].

Дуже важливою, з нашої точки зору, для розвитку самоусвідомлення й життєтворчості особистості в періоді ранньої дорослості є її здатність до актуалізації свого потенціалу, тобто до самоактуалізації. Ми розглядаємо самоактуалізацію особистості, як ту складову самоусвідомлення, що сприяє процесу розвитку й самовдосконалення людини з метою розкриття нею свого потенціалу та досягнення вищого стану самореалізації.

Самоактуалізація грає важливу роль в періоді ранньої дорослості, оскільки вона сприяє процесу визначення власної ідентичності і допомагає

особистості знаходити свої інтереси та особисті цілі [170]. Самоактуалізація підвищує самооцінку молоді та сприяє їх вірі у власні здібності, що є важливим для прийняття ними на себе відповідальності за свої рішення та дії. Також самоактуалізація сприяє пошуку життєвих цілей та сенсу життя й допомагає юнакам зорієнтувати своє життя на досягнення важливих для них бажань [19]. В процесі самоактуалізації відбувається розвиток творчих здібностей та її креативності, що, в свою чергу, сприяє особистісному зростанню молоді та підвищенню їхньої можливості знаходити нові продуктивні шляхи для вирішення власних життєвих завдань [66]. Також самоактуалізація допомагає молодим дорослим бути самими собою, розкриваючи власний потенціал і власну індивідуальність. Вона сприяє формуванню аутентичних життєвих шляхів, які відповідають особистісним потребам і цінностям молоді та допомагає знаходити внутрішні ресурси та стратегії для подолання ними труднощів і розв'язання проблем [69].

Отже, знаходження власних життєвих шляхів, сприяння віри в себе та досягнення внутрішнього розвитку – це ключові характеристики самоактуалізації, які було враховано для нашого дослідження. Проявити себе означає проявити свої можливості та здібності. Самоактуалізація особистості позначає перехід зі стану можливості в стан дійсності. Дослідженню самоактуалізації, як процесу активного прояву та самореалізації особистості, присвячені роботи таких дослідників, як К. Гольдштейн, Е. Десі, А. Маслоу, Р. Мей, Г. Олпорт, Р. Райн, К. Роджерс, В. Франкл, С. Рубінштейн, М.Ткаліч, Л. Коростильов, В. Гомонюк, С. Кудінов, І. Маноха, С. Максименко та інші. Роджерс бачить самоактуалізацію як переважну та мотивуючу силу в людині, що діє вільно, силу, яка не ослаблена ні подіями минулого, ані настановами сьогодення. Намагаючись досягти самореалізації, людина проживає життя, наповнене змістом, пошуками та хвилюваннями. Вона живе екзистенційно, насолоджуючись кожним моментом життя і повністю беручи участь у ній в якості суб'єкта власної життєтворчості [138].

Дослідниця М. Ткалич, яка займалася вивченням проблеми самоактуалізації у професійному контексті, виділила такі основні етапи самоактуалізації, як самовизначення, самовираження, особистісна самоактуалізація та досягнення професійного «акме» [27]. С.І. Кудінов виділяє зовнішню й внутрішню форми самореалізації. Зовнішня спрямована на самовираження індивіда в різних сферах життєдіяльності: професії, творчості, спорті, мистецтві, навчанні, політичній та громадській діяльності та ін. Внутрішня забезпечує самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, естетичному, моральному та духовному аспектах. Л. Коростильова виокремлює два види факторів самореалізації: особистісні або ті, що залежать від людини (ціннісні орієнтації, готовність до самоформування, гнучкість мислення, воля тощо) та ситуативні, що не залежать від людини (соціальна ситуація, рівень життя, матеріальна забезпеченість, екологічне середовище, вплив засобів масової інформації тощо) [34]. З точки зору І. Манохи, самореалізація є основним способом реалізації особистості. Дослідниця вважає, що діяльність особистості, у процесі якої задовольняються потреби в самореалізації, можна назвати творчою. Задовольняючи потреби в самореалізації, людина формує і розвиває свої потенції [82].

Отже, погоджуючись з тим, що самоактуалізація є прагненням живої істоти до зростання, розвитку, самостійності, самовираження, активізації всіх можливостей та актуалізації особистісних потенціалів, ми обрали її в якості одного з чинників, які здатні впливати на розвиток самоусвідомлення особистості і бути одним з її життєтворчих ресурсів.

Інформація, яка є представленою в цьому підрозділі, свідчить про те, що питання дослідження самоусвідомлення особистості залишається на сьогоднішній день актуальним у психологічних дослідженнях. Різні теоретичні конструкції й методологічні підходи до вивчення самоусвідомлення приходять найчастіше до суперечливих поглядів на його природу, структуру та співвідношення компонентів на різних етапах

онтогенезу. Але ці суперечності і різні точки зору на природу та структуру самоусвідомлення не є негативними аспектами досліджень, а, навпаки, вони вказують на живий і динамічний характер наукових досліджень. Це свідчить про те, що психологічна наука постійно розвивається і реагує на нові виклики та питання, що ставляться перед сучасним суспільством. Різні теоретичні конструкції та методологічні підходи в цьому контексті допомагають поглиблювати наше розуміння самоусвідомлення як процесу, який може бути запорукою успішної життєтворчості особистості.

1.3. Аналіз сучасних досліджень з проблеми життєтворчості та її значущості в період ранньої дорослості

Термін «життєтворчість», в тому контексті, як ми його розглядаємо в своєму дослідженні, а також поняття «культура життєтворчості» вперше з'явилися в трудах української вченої Лідії Василівни Сохань [44]. Центральним положенням концепції, над якою працювала Сохань та члени її команди, стало уявлення про людину як про суб'єкта життя, в основі існування якого полягає життєтворчість, «особлива й вища форма прояву творчої природи людини». На думку вченої, ця духовно-практична діяльність спрямована на творче планування, проектування та здійснення життєвого проекту [45]. Розробляючи, коригуючи та здійснюючи свій життєвий сценарій, особистість опановує мистецтвом життя – особливим вмінням, що базується на його глибинному знанні, розвиненій самосвідомості та володінні системою засобів, методів і технологій життєтворчості. Життєтворчість тут виступає способом вирішення поточних, середньострокових та перспективних життєвих завдань, процесом упорядкування особистісної подієвої картини життя та процесом її самовдосконалення. В даній концепції розглядаються також такі поняття, як: «життєвий шлях особистості», «спосіб життя», «стиль життя», «культура життя» та ін., які в XXI ст. не тільки не

втратили власної актуальності, а й навпаки потребують подальших досліджень у рамках гуманітарної парадигми в зв'язку зі змінами, які відбуваються в нашому суспільстві та в світі взагалі [134].

Сьогодні вивченням питань життєтворчості займається велика кількість вчених та дослідників, оскільки це широке та актуальне психологічне поняття. В роботах представників української психологічної школи, таких як С. Максименко, В. Татенко, Т. Титаренко, В. Акопян, В. Ямницький, І. Єрмаков, І. Мартинюк, А. Підласа, О. Даценко, О. Киричук, Н. Артюхіна, В. Роменець, М. Савчина, О. Старовойтенко, В. Моляко, Ю. Мороз, Р. Ануфрієва, О. Саннікова, Н. Чепелева, Д.В. Логвінова, Мірошніченко та інших, знайдено значне відображення ідей життєтворчості, самоусвідомлення та відповідних умінь [1-7;37;86;128;129]. Вони розглядають життєтворчі дії як цілісне утворення та системну властивість особистості, що характеризує її здатність самоактуалізуватись, усвідомлювати, зберігати і оптимально розвивати себе, своє життя та успішно діяти у різних життєвих ситуаціях. Вчені виділяють два блоки структурної організації життєтворчих дій: базовий (особистісно-центрований) і додатковий (суспільно-центрований). Базовий блок включає фізичну, когнітивну, емоційно-вольову, творчу, життєтворчу та ментальну складові екзистенційних дій. Додаткові дії, які виникають на основі базових умінь, включають соціальні, соціально-рольові, комунікативні, інформативні, трудові та інші дії, що визначають успішність особистості в конкретних сферах її життєдіяльності.

Згідно з дослідженнями І. Єрмакова, сфера життєтворчих дій представлена як інтегративна система різних диспозицій та якостей людини. Структура цього феномену включає загальнокультурні, допрофесійні, професійні, аутопсихічні, соціально-психологічні, громадянські, комунікативні, інформаційні, інтелектуальні, рефлексивні та інші установки особистості [40;41;42].

О. Джура, вивчаючи структурну організацію життєтворчості та відповідних дій, визначив наступні компоненти: знання (теоретичні і практичні), уміння й навички, життєтворчі здібності, життєвий досвід та життєві досягнення. Життєтворчі дії розглядаються як комплекс певних особистісних якостей, що детермінують продуктивне життєздійснення особистості, а їх формування розглядається як розвиток і збагачення всіх основних життєзабезпечувальних структур особистості. Вчений підкреслює, що якість і задоволеність життям залежить від здатності до життєтворчості, до певних дій та стратегій, які обирає особистість [38].

Життєтворчість - це постійне трансформування умов та ситуацій життя відповідно до цінностей особистості шляхом актуалізації різних дій [45]. За визначенням С. Степанова, життєва стратегія, що визначає людську життєтворчість - це спосіб творчого планування особистістю свого життя, який включає вибір цілей, засобів реалізації, типові способи долаючої поведінки, систему уявлень про успішність та шляхи досягнення цілей. Життєтворчість розглядається ним, як творчий спосіб сприйняття життя і включає життєві цілі, домагання, орієнтації та дії, які спрямовані на досягнення мети [119].

Українські психологи вивчають питання життєтворчості, звертаючись до української культури та національної спадщини. Наприклад, О. Запорожець, український психолог та філософ, досліджував питання творчості, спираючись на народну мудрість та традиції. Він розвивав концепцію "мудрості серця" і вказував на важливість розуміння власних цінностей, духовності та внутрішнього життя для розвитку творчості та самореалізації особистості [57].

Згідно з думкою О. Пурло, використання поняття "суб'єкт" при визначенні ролі особистості в процесі життєтворчості представляється недостатньо коректним, оскільки призводить до спрощення поняття особистості (прирівнюванням до однієї з її форм прояву). Крім цього, на думку вченого, поняття "суб'єкт" не зачіпає смисловий, духовний та

екзистенційній виміри особистості. Він вважає коректним використання поняття “автор” для характеристики особистості, як творця свого життя. Це поняття запозичене з наукового доробку Л. Воробйової, яка пропонує використовувати саме це поняття, обґрунтовуючи доцільність його застосування сутнісними характеристиками даного поняття. Згідно з її думкою, «автор» – це завжди конкретна особистість, що володіє здібністю до проєкції себе у все, чим вона займається і в те, як живе. Автор вкорінений у своєму світі, має певний екзистенційний досвід (досвід або прийняття: болю, радості, туги, самоти, відповідальності, любові). Причетність автора до життя тут є не життєдіяльністю, а відповідальністю і свободою вибору свого життя. Відповідно до ідей Л. Воробйової, автором може бути тільки зріла людина. Суб’єктом в її теорії є дитина. Дитина може ініціювати зміни, здійснювати їх та ставати особистістю в діяльності, але автором вона стає пізніше. Цієї ж думки дотримується й О. Пурло, для якого автором життєтворчості виступає тільки зріла особистість. Дослідник вказує, що становлення особистості автором свого життя пов’язане з переживанням граничних ситуацій і виходом за межі буденного, обивательського існування [142].

Як зазначає О. Колісник у своїй статті «Соціокультурні виміри творчості у суспільстві», предметом життєтворчості, по-перше, постає сама людина, яка реалізує себе через цілепокладання власного життя, обираючи з того, що реально є доступним на даний період часу в конкретних умовах соціокультурного простору. Життєтворчість розкривається у даному випадку з позиції самоусвідомленого ставлення індивіда до своїх життєвих процесів. Людина творить своє життя лише в тій мірі, в якій вона готова змінювати й оновлювати свої уявлення про нього [61].

Згідно з твердженнями Н. Богданової, життєтворчою основою світоглядних знань і переконань людини є її ціннісно-орієнтаційні спрямування та волевиявлення. Саме рефлексивне самоусвідомлення фундаментальних цінностей особистості перетворює людину з об’єкта, на який соціум нав’язує певні норми та цінності, на суб’єкт життєтворчості,

який здатен, звільняючи творчу і вольову енергію, визначати власні глибинні мотивації та поштовхи як своїх мисленево-чуттєвих, так і діяльно-практичних проявів. Життєтворчість особистості, за Богдановою, є духовно-вольовою основою процесу світоперетворення, що завершує утворення цілісного світогляду та системи цінностей, а також є феноменом, необхідним для онтологічної актуалізації особистості в універсумі світоглядних смислів і цінностей. Цінності життєдіяльності, що містяться в основі соціальної поведінки і творчої активності особистості, спрямованні на самореалізацію особистості у соціумі впродовж її життєвого шляху [13].

На думку Н. Крилової, діяльність і соціальна поведінка людини співвідносяться з розумінням нею смислу і цінності життя, тому обираючи шлях задля особистісної самореалізації вона обирає певні цінності (такі, як свобода, розуміння, інтерес, турбота та інші), які у подальшому мають спільний контекст із творчою діяльністю особистості [18].

У своїй статті «Навчання мистецтву життєтворчості: становлення теоретичних основ» А. Павленко вказує на актуальність дослідження життєтворчості особистості у визначенні та цілеспрямованому розгляданні таких проблем як життєве самовизначення, культура життя людини, а також творче ставлення до життя [91].

У статті «Повсякденна творчість у щоденному житті: вибірки досвіду», що була опублікована американською психологічною асоціацією, була висловлена думка, що будь яке творче проявлення людини, як би несерйозно вона до цього не ставилась, позитивно впливає на її емоційне почуття та надає навичок творчого проектування власного життя [93;106].

В. Ямницький, у свою чергу зазначав, що саме від усвідомлення людиною власного «Я» як суб'єкта активності, життєтворчості залежить успішність самореалізації людини у соціумі. Актуальність дослідження активної життєтворчої особистості автор розглядає через призму наявності суперечностей, що виникли між потребою реалізації завдань оновлення життєдіяльності суспільства, модернізації освіти дорослих, та відсутністю

належного наукового забезпечення напрямку життєтворчості. Автор також описує три виміри життєтворчості, як феномену: потенційний (кризи особистості), актуальний (життєтворчість) і межовий (метадіяльнісний рівень активності). Потенційний рівень дозволяє зробити припущення щодо певних правил протікання процесу розвитку життєтворчості особистості у процесі переживання відповідного типу кризи. Актуальний вимір дозволяє висунути припущення щодо існування певних типів життєтворчості особистості та розрізнити відповідно життєтворчість: зорієнтовану на адаптацію, на творчість або на розвиток суб'єкта (саморозвиток). Межовий рівень стає можливим у той момент, коли людина може реалізувати себе та власну унікальність у повному обсязі у формі культуротворчості. Кожна людина за своє життя може пережити і побувати на усіх трьох рівнях вираження життєтворчості, але для кожного рівня крім потенційного, особистості знадобиться певна готовність та особливі навички [140;141].

Як зазначає О. Коржова, унікальність людини полягає в її способі активно брати участь у процесі життєдіяльності й тим самими «вибудувати» власне буття, тобто бути його суб'єктом. Авторкою запропоновано концепцію людини як суб'єкта життєдіяльності, згідно якої людина розглядається як її активний учасник, «творець власного життя». Критерієм життєтворчості як «творення життя» є цілісність виявлення творчості людини в трьох напрямках: продуктивному (результатах активності особистості), суб'єктивному (у розвитку суб'єктного світу особистості) та соціальному (відбиття в життєвих світах інших людей). О. Коржова також підкреслює, що життєтворчість є процесом, спрямованим на постійну реалізацію та розвиток духовних потреб людини, її прагненням до самоактуалізації. Особистість у цьому процесі виступає як зріла, адаптована, розвинена індивідуальність, яка у певній закономірності виявляє особливу спрямованість розвитку. У контексті аналізу життєтворчості визначальними виступають такі характеристики суб'єктності, як активність, можливість реалізації в пристосувальному або креативному напрямках, рефлексивність та

відповідальність, що дозволяє розглядати їх як системоутворюючі параметри життєтворчої активності. При цьому відповідальність розглядається як узагальнена риса суб'єктності, що визначає вектор спрямованості життєтворчої активності особистості в соціумі [59].

У своїй статті «Життєтворчі здібності та креативний потенціал особистості, яка самоактуалізується» А. Большакова вбачає актуальність сучасного вивчення життєтворчості у виділенні раніше не вирішених частин загальної проблеми життєтворчості, до яких слід віднести вивчення її взаємозв'язків із процесом самоактуалізації особистості [14].

До зарубіжних психологів, що зараз вивчають життєтворчість можна віднести: М. Чіксентміхайі, Т. Кашдана, Р. Еммонса, К. Двека, А. Дакворті, Д. Големана, С. Любомірську, Д. Гільберта, Ш. Паркс, Дж. Барретта, Р. Баумейстера, Дж. Кроуфорд та ін. Кожен з них має свій погляд на життєтворчість та шляхи її реалізації. Міхай Чіксентміхайі, відомий американський психолог, заснував поняття "потoku" (flow), яке відіграє важливу роль у вивченні життєтворчості. Він досліджував явище потоку, в якості стану глибокого поглинення в діяльності, коли людина повністю занурюється у свої дії та відчуває злагодженість між своїми навичками та викликами, які ставить перед собою. М. Чіксентміхайі розглядав потік як важливий фактор, що впливає на щастя та задоволеність життям. Дослідник вказував, що коли людина перебуває в стані потоку, вона відчуває глибоку задоволеність своїм досвідом і відчуває себе повністю задіяною у виконанні завдання. Це відчуття може бути присутнє в різних сферах життя, включаючи роботу, хобі, спорт, творчість та інші види діяльності. Дослідження Чіксентміхайі в галузі потоку та його впливу на життєтворчість допомагають краще зрозуміти, як досягти стану глибокого занурення та задоволення в діяльності. Він визначив, що важливими факторами для виникнення потоку є чітка мета, виклик та рівень вмінь, а також зосередженість і залученість до завдання [154;155;156;193].

Тодд Кашдан вивчав питання життєтворчості та психологічного благополуччя, зосереджуючись на аспектах таких як пошук мети, саморозвиток, особистісний зріст та здатність до адаптації до змін у житті. Т. Кашдан виявив, що цікавість є ключем до «щасливого, повноцінного життя». Зі свого дослідження він виявив, що допитливість є силою характеру і веде до підвищення продуктивності, тому що допитливі люди більш відкриті для навчання та більш залучені, і в подальшому більш схильні до життєтворчості [196]. Р. Еммонс досліджує поняття життєтворчості через призму підтримки особистісних цінностей, пошук мети та глибинного задоволення в житті. Дослідження Еммонса стосуються психології подяки та психології постановки індивідуальних цілей, а також їхнього зв'язку із позитивними результатами в житті людини [167]. К. Двек (Carol Dweck) вивчає, як віра в можливість особистісного зростання та розвитку впливає на досягнення та життєтворчість. Вона розробила концепцію фіксованого та розвиваючого менталітету [171]. Д. Големан (Daniel Goleman) створив концепцію емоційного інтелекту, в якій вивчав, як управління емоціями, саморегуляція та соціальна компетентність впливають на успіх у житті та здатність до адаптації до змін.

Проведений вище аналіз з підкресленням різних напрямків в дослідженні питання життєтворчості в сучасному науковому просторі вказує на його актуальність та соціальну затребуваність. Ми вважаємо, що вивчення здатності особистості до власної життєтворчості у пізній юності – ранній дорослості, може мати особливе значення для збагачення наукового знання й практики. Ми також притримуємось думки, що свідомо життєтворчість особистості є процесом і продуктом зрілої особистості. Але ж здатність до власної життєтворчості не виникає нізвідки. Вона розвивається в особистості поступово, проходить певний період формування і є продуктом зрілої, сформованої особистості. Тому на етапі пізньої юності – ранньої дорослості ми можемо говорити не про розвинену життєтворчість як такову, а про здатність особистості до власної життєтворчості. Дослідження здатності до

життєтворчості в даному віці сприяють розширенню знань у галузі психології, особливо в контексті розвитку особистості потенційно здатної до власної життєтворчості [74]. Відомості, отримані з таких досліджень, можуть бути корисними для подальших теоретичних і практичних розв'язань питань самореалізації особистості в психології.

Дослідження здатності до життєтворчості молоді також має певне практичне значення, оскільки може допомогти молодим людям краще зрозуміти себе, свої потреби і цілі. Це сприятиме розвитку їхнього самоусвідомлення і допомагатиме знаходити власний шлях у житті. Крім того, вивчення здатності до життєтворчості сприяє розвитку творчих здібностей і стимулює молодь до творчих досягнень в ситуації «тут – і – тепер» у різних професійних площинах, включаючи мистецтво, науку, бізнес та інші. І загалом, вміння бути життєтворчим допомагає юнакам краще адаптуватися до змін у світі і розв'язувати проблеми, що виникають на їхньому життєвому шляху [168;179].

Отже, як ми побачили в ході власного теоретичного дослідження питань самоусвідомлення й життєтворчості особистості в сучасній науці, вони мають між собою тісний взаємозв'язок і взаємовплив. Самоусвідомлення сприяє життєтворчості через розуміння себе, мотивацію та підвищення впевненості у власних силах, що сприяє більшій відкритості до нових ідей і ризику в життєтворчому процесі. А життєтворчість сприяє самоусвідомленню через експериментацію (тобто, можливість спробувати різні ролі, стилі життя та ін.), самовираження та самовиявлення. Зв'язок між самоусвідомленням і життєтворчістю може створювати позитивний цикл: самоусвідомлення стимулює творчий потенціал, а життєтворчість, в свою чергу, сприяє подальшому самоусвідомленню і розвитку особистості. Такий взаємозв'язок може бути дуже важливим для особистісного зростання особистості періоду пізньої юності (ранньої дорослості) та досягнення нею успіху та благополуччя у різних сферах життя.

Висновки до першого розділу

На підставі проведеного теоретико-методологічного аналізу в рамках гуманітарної парадигми проблеми взаємозв'язку самоусвідомлення з життєтворчістю особистості періоду ранньої дорослості можна зробити наступні висновки:

1. Гуманітарна парадигма є результатом поступового еволюційного процесу розвитку думок, що включає в себе внесок багатьох дослідників та інтелектуалів на протязі всього культурно-історичного розвитку людства. В цьому підході зосереджене багатоаспектне вивчення внутрішнього світу особистості, її унікальних рис, цінностей, мотивацій, духовних потреб та досвіду, а також імовірність постійного розвитку з метою підвищення її самоусвідомлення, самоактуалізації і самореалізації в процесі власної життєтворчої діяльності.

2. Самі поняття самоусвідомлення й життєтворчості, не зважаючи на те, що вони більш детально окреслюються саме в рамках гуманітарної парадигми, мають тривалу історію вивчення в царинах спочатку філософії, а потім і психології, але розглядаються вони переважно окремо одне від одного, навіть, виникають в різні культурно-історичні епохи. Ці поняття потрібно розглядати у взаємозв'язку, оскільки без самоусвідомлення особистості не можлива будь-яка життєтворча діяльність, вона, навпаки, є результатом свідомих дій особистості.

3. Питання самоусвідомлення особистості й досі залишається актуальним у психологічних дослідженнях. У вивченні питань самоусвідомлення й життєтворчості різні теоретичні конструкції й методологічні підходи приходять найчастіше до суперечливих поглядів на природу самоусвідомлення, його структуру та співвідношення компонентів на різних етапах онтогенезу. Але ці суперечності і різні точки зору на природу та структуру самоусвідомлення вказують на живий і динамічний характер наукових досліджень. Різні теоретичні конструкції та методологічні

підходи в цьому контексті допомагають поглиблювати наше розуміння самоусвідомлення як процесу, який може бути запорукою успішної життєтворчості особистості.

4. Загалом самоусвідомлення можна розглядати, як багаторівневий процес осмислення себе, розуміння своєї ідентичності, цінностей, переконань і ставлення до оточуючого світу. Цей процес є індивідуальним і неперервним, розвивається поступово і може бути розглянутий як просування по рівнях розвитку свідомості, де кожен рівень відзначається і доповнюється певними характеристиками і особливостями. Що стосується життєтворчості, то ми вважаємо доречним розглядати її, як процес свідомого та відповідального ставлення особистості до власного життя; як діяльність спрямовану на творче планування, проектування та здійснення життєвого проекту; як спосіб вирішення поточних, середньострокових та перспективних життєвих завдань та як процес упорядкування й самовдосконалення особистісної подієвої картини життя.

5. Вивчення здатності особистості до власної життєтворчості у ранній дорослості, може мати особливе значення для збагачення наукового знання й практики. На цьому етапі розвитку особистості ми можемо говорити не про розвинену життєтворчість як таку, а про здатність особистості до власної життєтворчості. Тому дослідження здатності до життєтворчості в даному віці сприяють розширенню знань у галузі психології, особливо в контексті виявлення психологічних особливостей особистості потенційно здатної до власної життєтворчості. Відомості, отримані з таких досліджень, можуть бути корисними для подальших теоретичних і практичних розв'язань питань самореалізації особистості.

6. Життєтворчість і самоусвідомлення – це складні та багатогранні взаємопов'язані процеси, які взаємодоповнюють один одного та сприяють розвитку особистості та досягненню внутрішньої гармонії. Саме самоусвідомлення ініціює процес життєтворчості особистості через підвищення рівня самосвідомості. Життєтворчість розвиває

самоусвідомлення, сприяє більш глибокому розумінню себе та переходу навіть на більш високий рівень розвитку свідомості. В свою чергу самоусвідомлення допомагає управляти життєтворчістю, бо краще розуміння себе допомагає особистості вибирати творчі завдання і напрямки, які відповідають її цінностям та мотивації і спрямовувати увагу на них. Оскільки ці процеси мають циклічний характер вони здатні повторюватись безліч раз на протязі життя особистості, сприяючи її розвитку й об'єктивації її творчого потенціалу.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ І УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Опис вибірки та обґрунтування обраних методик

Дослідження проводилось на базі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова в Одесі, Україна. У дослідженні взяли участь 230 респондентів (студентів) переважно жіночої статі віком від 19 до 24 років. Середній вік респондентів – 21,5 років. На сьогодні не існує єдиної загальноприйнятої класифікації вікових періодів розвитку людини. Ми визначили декілька періодизацій, які відповідають завданням нашого дослідження. Так в класифікації Д. Бромлея на пізню юність приходить вік між 15 - 21 роками, а рання дорослість обмежується 21 – 25 роками. Середній вік досліджуваної нами вибірки респондентів припадає саме на межу між юністю та дорослістю. За класифікацією Е. Еріксона респонденти, обрані для дослідження нашої проблематики, також перебувають в межах юнацького віку та віку ранньої зрілості. За класифікацією Квінна респонденти знаходяться, переважно, у періоді «молодість». За періодизацією Г. Крайг досліджувані знаходяться у періоді пізньої юності, яка обмежується віком (18-25 років). Тому в подальшому в своєму дослідженні ми будемо називати респондентів поняттями «молодь» та «юнаки».

Збір даних здійснювався як безпосередньо, так і у онлайн форматі. Респондентам в усній та письмовій формі були надані інструкції щодо мети дослідження, його конфіденційності, анонімності та добровільності. Надавши поінформовану згоду, кожен учасник заповнив набір анкет у випадковому порядку. Загальні характеристики вибірки респондентів представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2. 1.

Загальні характеристики вибірки респондентів пізнього юнацького віку

Показники або характеристики вибірки	Осіб, %
К-ть респондентів юнацького віку	230 (100 %)

жіночої статі	161 (70%)
чоловічої статі	69 (30%)
Середній вік (років)	21,5

Для більш обґрунтованого й точного вивчення рівня самоусвідомлення та особливостей здатності до життєтворчості респондентів в ранньому дорослому віці ми обрали ряд методик, які дають змогу отримати емпіричні показники з даної проблематики й надати їм кількісну та якісну оцінку. Методики були підібрані з урахуванням вікових особливостей та можливостей респондентів раннього дорослого віку.

Отже, для досягнення мети дослідження нами було обрано і використано наступний діагностичний інструментарій:

1. Тест-опитувальник самоствавлення (В.В. Столін, С.Р. Пантілеєв).
2. Ідеографічний тест (ТіГр) «Конструктивний малюнок людини з геометричних форм» (О.В. Лібін, О.В. Лібін, В. В. Лібін).
3. Опитувальник рівня розвитку рефлексивності (А.В. Карпов А.В.).
4. Тест-опитувальник самоорганізації діяльності (Є. Ю. Мандрікова).
5. Шкала самодетермінації особистості (Б. Шелдон, адаптація Є.М. Осіка).
6. Тест креативності (Е. Торренс).
7. Тест сенсожиттєвих орієнтацій (Д.О. Леонтєв).
8. Методика «Авторський життєвий вибір» (О.М. Гриньова).
9. Тест самоактуалізації (САТ) (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, М. В. Загіка, М. В. Кроз).
10. Методика «Вивчення стійкості життєвого світу людини» (І.О. Логінова).

Обґрунтування обраних методик

1. Для вивчення самоствавлення респондентів раннього дорослого віку було використано тест-опитувальник самоствавлення за авторством В. В. Століна та С.Р. Пантілеєва. Даний опитувальник дозволяє виявити три рівні

самоствалення, що відрізняються за ступенем узагальненості: глобальне самоствалення (шкала S); самоствалення, диференційоване по самоповазі (шкала I), аутосимпатії (шкала II), самоцікавості (шкала III), очікуваному ставленню від інших (шкала IV) та рівень конкретних дій щодо свого «Я». Для рівня конкретних дій в опитувальнику виділено сім шкал, спрямованих на вимірювання виразності установки на ті чи інші внутрішні дії на адресу власного «Я» опитуваних: шкала 1 – самовпевненість; шкала 2 – відношення інших; шкала 3 – самоприйняття; шкала 4 – самокерівництво, самопослідовність; шкала 5 – самозвинувачення; шкала 6 – інтерес до себе; шкала 7 – саморозуміння.

Респондентам пропонувалося відповісти на 57 тверджень, або погодитися з висловлюванням (+), або спростувати його (-). Показник за кожним фактором підраховувався шляхом підсумовування тверджень. Отриманий «сирий бал» за таблицями переводився у накопичені частоти (%). Після переведення отриманих «сирих балів» у накопичені частоти, показники кожної зі шкал оцінювалися таким чином: менше 50 – ознака не виражена; 50-74 – ознака виражена; більше 74 – ознака яскраво виражена.

2. Для визначення несвідомого рівня самоствалення та характеристик особистості на рівні симптомокомплексів у респондентів раннього дорослого віку нами була використана проєктивна методика «ТіГр», яка заснована на малюванні образу людини за допомогою семантики геометричних форм. Ми обрали цю методику враховуючи, що будь-який малюнок є проєкцією неусвідомлюваних характеристик його автора, що дозволяє зробити визначення самоствалення юнаків більш цілісним та якісним. Тест передбачав інтерпретацію за 6 рівнями, від визначення семантичного значення геометричних форм до глибинного психологічного аналізу всього зображення і його окремих елементів. Так, випробуваному пропонувалося намалювати зображення людини, використовуючи три елементарні геометричні форми: трикутник, коло та квадрат. Кожному геометричному символу, згідно з методикою, надано значення основних властивостей

нервової системи: трикутнику — збудження, квадрату — гальмування, колу — енергія. Вказувалося, що форми малюнку можуть бути будь-якого розміру, але всі три малюнки повинні складатися із 10 геометричних форм. Взагалі за даною методикою використовується 5 малюнків, але для нашого дослідження ми обрали перші три, що надають змогу охарактеризувати провідний, актуальний та потенціальний психотипи респондентів. Головна вимога полягала в тому, що перший малюнок мав бути намальований без виправлень. По кожному малюнку окремо підраховувалося кількість використаних трикутників, кіл і квадратів та записувалася поруч із зображенням у вигляді тризначних чисел. Перша цифра позначала кількість трикутників, друга – кіл, а третя – квадратів. Враховувалось згідно з методикою, що у формулі наявність 8, 7 та 6 геометричних форм даного типу означає переважання ознаки; 5 геометричних форм - ознака виражена, але не домінує; 4 і 3 - ознака мало виражена, хоча і є в структурі індивідуально-психологічних властивостей; 2 і 1 - ознака не виражена або витіснена значенням ознаки іншої геометричної форми. Тризначні цифри вказували на формулу малюнку, за якою визначалися тип та підтипи особистості. Тип особистості означав найбільш узагальнені і чіткі характеристики індивідуальності (симптомокомплекси), а підтипи розглядалися, як специфічні особливості, що за своїми загальними характеристиками співвідносяться з рисами свого типу й водночас різняться між собою. Формула першого малюнка вказувала на провідний підтип, який визначає стійкий або домінуючий стан випробуваного; формула другого означала актуальний підтип, що характеризує актуальний стан людини; формула третього вказувала на потенційний підтип, який характеризує усвідомлюване чи несвідоме прагнення особистості до змін. У подальшому результати визначення психологічних особливостей респондентів були співставлені з результатами інших методик, задіяних у даному дослідженні.

3. Для вивчення здатності респондентів до рефлексії ми використали опитувальник рівня розвитку рефлексивності (Карпов А.В., 2003).

Методика є опитувальником, призначеним для виміру ступеня розвитку такої особистісної властивості, як рефлексивність. Тут рефлексивність сприймається як здатність людини виходити за межі свого «Я», осмислювати, вивчати, аналізувати щось з допомогою порівняння образу свого «Я» з будь-якими подіями та іншими людьми. Також рефлексивність розглядається як протилежність імпульсивності, що характеризує осіб, які, перш ніж діяти, внутрішньо переглядають всі гіпотези, відкидаючи ті з них, які здаються їм менш правдоподібними, приймають рішення продумано, виважено, враховуючи різні варіанти вирішення "завдання".

Респондентам пропонувалося дати відповіді на кілька тверджень опитувальника (27 тверджень) та у бланку відповідей навпроти питання проставити цифру, що відповідає варіанту їхньої відповіді. У тесті був представлений діапазон значень відповідей від 1 до 7, де 1 відповідає крайній точці шкали, варіант відповіді респондента «цілком неправильно», а 7 – «цілком вірно». Варіанти відповідей зіставлялися з ключем, а при інтерпретації результатів ми виходили з розподілу отриманих результатів на три основні категорії. Так, результати методики, рівні або більші, ніж 7 стень, свідчили про високорозвинену рефлексивність; результати в діапазоні від 4 до 7 стень розглядалися як індикатори середнього рівня рефлексивності, а показники, менші за 4 стени – свідчили про низький рівень розвитку рефлексивності.

4. Тест-опитувальник самоорганізації діяльності використовувався для діагностики сформованості навичок тактичного планування, стратегічного цілепокладання та особливостей структурування самоорганізації діяльності респондентів раннього дорослого віку. Для визначення ефективності самоорганізації респондентів були задіяні шкали: *планомірність, цілеспрямованість, наполегливість, фіксація на структуруванні діяльності, самоорганізація у вигляді зовнішніх засобів, орієнтація на справжнє та загальний показник самоорганізації.*

Враховувалось, що аналіз розподілу юнаків за даними шкалами методики може дати нам наступну інформацію: наскільки респонденти організовані у плануванні своїх дій; чи усвідомлюють свої цілі та спрямованість на їх досягнення; наскільки вони наполегливі та зафіксовані на здійсненні своїх дій, подоланні труднощів та досягненні мрій; чи здатні вони до самостійного управління своєю діяльністю та ресурсами, а також наскільки респонденти спрямовані на досягнення справжніх, внутрішньо цінних цілей, а не тих, що диктує соціальне оточення.

Загалом у тесті 25 питань. За кожним чинником підсумовуються результати кожного пункту (відповідні позиціям, зазначеним респондентом), що входить у даний фактор (шкалу). Надалі шкали інтерпретуються згідно з ключем методики в залежності від того, які бали (високі, середні або низькі) були отримані.

5. Тест Креативності Торренса ми використали з метою діагностики творчого мислення респондентів раннього дорослого віку. Цей тест складався із трьох завдань. Відповіді на всі завдання давалися у вигляді малюнків та підписів до них. Художній рівень виконання у малюнках не враховувався. Обробка результатів всього тесту передбачала оцінку п'яти показників, таких як: «побіжність», «оригінальність», «розробленість», «опір замиканню» та «абстрактність назв». «Побіжність» - характеризує творчу продуктивність випробуваних. «Оригінальність» є найважливішим показником їхньої креативності. Ступінь оригінальності свідчить про самобутність, унікальність, специфічність творчого мислення респондентів юнацького віку. "Розробленість" - відображає їхню здатність детально розробляти придумані ідеї. «Опір замиканню» - відображає здатність юнаків тривалий час залишатися відкритими новизні та різноманітності ідей й досить довго відкладати ухвалення остаточного рішення для того, щоб зробити розумовий стрибок і створити оригінальну ідею. «Абстрактність назви» виражає здатність респондентів виділяти головне, розуміти суть проблеми, що пов'язано з їхніми розумовими процесами синтезу та

узагальнення. Підсумовані бали, отримані при оцінці всіх п'яти факторів, були поділені на 5. Отриманий результат відповідав рівню креативності респондентів: 30 – погано; 30-34 - нижче норми; 35-39 - Дещо нижче норми; 40-60 - норма; 61-65 - дещо вище норми; 66-70 - вище норми; >70 - відмінно.

6. «Шкала самодетермінації особистості» використовувалася нами з метою діагностики здатності респондентів визначати хід їхнього власного життя, у тому числі таких компонентів, як автономія (впевненість у можливості вибору в життєвих ситуаціях) та самовираження (переживання життя як відповідного власним бажанням, потребам та цінностям). Припускалося, що вивчення самодетермінації молоді може допомогти з'ясувати, що робить їх більш мотивованими до досягнення успіху, визначення власних цілей та розвитку. При опрацюванні цієї методики в завдання респондентів входив розгляд кожної пари тверджень (всього 12 пар) і міркування над тим, яке з них більше відповідає їм у даний період життя. Далі юнакам пропонувалося вказати, якою мірою вони віддають перевагу тому чи іншому твердженню за допомогою 5-бальної шкали. Надалі бали підсумовувалися. Кількість обраних юнаками балів оброблювалася згідно з ключем методики та розподілялася за рівнями здібності респондентів до самодетермінації. Так низькому рівню здібностей до самодетермінації відповідав результат 12-27 балів, середньому – 28-44 бали, високому – 45 – 60 балів.

7. Методика Д.О. Леонтєва СЖО призначена для визначення сенсожиттєвих орієнтацій особистості. Він є адаптованою версією тесту «Мета в житті» (Purpose-in-Life Test, PIL) Джеймса Крамбо та Леонарда Махоліка. Дана методика дозволяє краще зрозуміти цінності, переконання та психологічні установки людини, які визначають шлях, яким вона сприймає світ і своє місце в ньому, а також її ставлення до життя, цілі та задачі. Тест СЖО також дозволяє оцінити "джерело" сенсу життя, яке може бути знайдено людиною або в майбутньому (мети), або в теперішньому (процес) або в минулому (результат), або у всіх трьох складових її життя. Даний тест

був використаний нами з метою виявлення загального показника усвідомлення респондентами власного життя, а також показників, що відображають як конкретні сенсожиттєві орієнтації (цілі, процес, результат), так і два плани локусу контролю (Локус контролю – Я та Локус контролю – життя).

Тест СЖО містить 20 пар протилежних тверджень, що відображають уявлення про фактори усвідомлення життя особистістю. Життя вважається осмисленим за наявності цілей, задоволення, що отримується при їх досягненні та впевненості у власній здатності ставити собі цілі та добиватися продуктивних результатів. Важливим є ясне співвідношення цілей – з майбутнім, емоційної насиченості – з сьогоденням, задоволення – з досягнутим результатом, минулим. Вважається, що ситуація надає кожній людині можливість зробити у теперішньому часі певний вибір у вигляді вчинку, дії чи бездіяльності. Основою такого вибору є сформоване уявлення про сенс власного життя або його відсутність. Сукупність здійснених, актуалізованих виборів формує " минуле ", яке незмінно – варіаціям піддаються лише його інтерпретації. "Майбутнє" є сукупністю потенційних, очікуваних результатів зусиль, що робляться в теперішньому, у зв'язку з чим майбутнє принципово відкрите, а різні варіанти очікуваного майбутнього мають різну мотивуючу привабливість.

У зв'язку з цим концептуальним баченням значущості сенсожиттєвих орієнтацій особистості у часі випробуванням надавалася інструкція: «Вам пропонуються пари протилежних тверджень. Ваше завдання вибрати одне із тверджень, яке на Вашу думку більше відповідає дійсності, та відзначити одну з цифр 1, 2, 3 залежно від того, наскільки Ви впевнені у виборі (або 0, якщо обидва твердження на Ваш погляд однаково вірні).» Разом з інструкцією юнакам видавався стимульний матеріал із парами тверджень. Обробка результатів зводилася до підсумовування числових значень для всіх 20 шкал та переведення сумарного бала в стандартні значення. Відповідно до

ключа методики були розглянуті показники низького, середнього та високого рівнів кожного з параметрів методики.

8. Методика «Авторський життєвий вибір» О.М. Гриньової використовувалася нами у рамках завдання дослідити психологічні особливості здібності юнаків до здійснення авторського життєвого вибору. Методика розрахована на людей віком від 16 років. Основні шкали методики: автономність вибору, сенсожиттєві та ціннісні основи вибору, обдуманість вибору, емоційна задоволеність вибором та життєстійкість у процесі життєвого вибору. Досліджуваним зачитувалася інструкція та надавався стимульний матеріал. Робота над методикою зайняла 10 хвилин. Сама інструкція виглядала так: «Перед Вами перелік тверджень. Подумайте про своє життя і згадайте про найважливіші вибори, які Ви в ньому вже зробили. Якщо запропоноване твердження є близьким до способу здійснення Вами ключових виборів Вашого життя, виберіть відповідь «Так». Якщо така характеристика здійснення життєвих виборів Вам не властива – оберіть відповідь «Ні».»

Збіг відповідей респондентів із ключем оцінювався в один бал за кожне запитання. За результатами тесту, респонденти могли набрати від 0 до 20 балів. За умовами методики високому рівню здатності особистості до здійснення авторського життєвого вибору відповідає результат 14-20 балів, середньому – 7-13 балів, низькому – 0-6 балів.

9. Для вивчення здібностей респондентів до самоактуалізації нами було задіяно тест САТ. В його основу було покладено тест Е. Шострома (Personal Orientation Inventory, E. Shostrom), в адаптації Ю. Є. Альшиної, Л. Я. Гозмана, М. В. Загікі та М. В. Кроз. У процесі адаптації методика Е. Шострома зазнала суттєвих змін, фактично, авторами було створено оригінальний психодіагностичний інструмент, який отримав назву «Самоактуалізаційний тест» (САТ). Однак побудований він за тим самим принципом, що і РОІ, і складається з 126 пунктів.

Цей тест призначений для обстеження дорослих (старше за 15–17 років), психічно здорових людей. САТ вимірює самоактуалізацію за двома базовими та рядом додаткових шкал. Базові шкали тесту – це шкали «Компетентності у часі» та «Підтримці». Додаткові шкали – «Ціннісні орієнтації», «Гнучкість поведінки», «Сензитивність до себе», «Спонтанність», «Самоповага», «Самоприйняття», «Уявлення про природу людини», «Синергія», «Прийняття агресії», «Контактність», «Пізнавальні потреби», «Креативність».

Кожен із пунктів тесту включає два судження ціннісного чи поведінкового характеру. Судження не обов'язково є альтернативними. Тим не менш, випробуваному пропонується вибрати те з них, яке більшою мірою відповідає його уявленням або є звичним способом поведінки. Інструкція до методики не обмежує часу для відповіді, хоча практика показала, що в нормі вона зазвичай не перевищує 30-35 хвилин.

Респондентам надавалася така інструкція: «Вам пропонується тест-опитувальник, кожен пункт якого містить два висловлювання, позначені літерами «а» та «б». Уважно прочитайте кожну пару і позначте на реєстраційному бланку навпроти номеру відповідного питання те з них, яке більшою мірою відповідає Вашій точці зору».

Під час обробки результатів тестування підрахунок «сирих» балів, отриманих випробуваним, здійснювався з допомогою ключів до методики. Кожна відповідь обстеженого, що збігалася з варіантом, вказаним у ключах, оцінювалася в 1 бал. Потім підраховувалася сума балів, набраних досліджуваним за кожною шкалою. Ці значення заносилися на профільний бланк, після чого будувався тестовий профіль респондента та визначалися його результати обстеження у стандартних Т-балах, які дозволили легко та зручно співвіднести показники різних обстежених осіб та проінтерпретувати їх.

10. Методика «Вивчення стійкості життєвого світу людини» за авторством І.О. Логінової була використана як така, що дозволяє виявити

особливості організації особистістю процесу власної життєдіяльності, що визначає характер прояву стійкості її життєвого світу - конструктивний, неконструктивний або стагнаційний. Сама методика складається з двох частин: Есе на тему «Три дні мого життя, які...» та опитувальника «Визначення типу життєвого сценарію», який складається з 35 питань і дозволяє діагностувати два типи життєвих сценаріїв, що займають полярні, крайні позиції та характеризують дві тенденції стійкості життєвого світу людини, а саме: *подолання*, як заповнення необхідного, мінімізація зусиль особистості щодо організації власного життя й творчості та стереотипність способів взаємодії з навколишнім світом, і *сходження*, як заповнення наднеобхідного, наявність особливого духовного зусилля особи щодо самотворення власного життя та реалізації потреби в творчості.

Методика розрахована на респондентів віком від 18 років, що повністю відповідало вимогам до вибору методик для нашого дослідження. Респондентам пропонувалися дві інструкції:

Інструкція №1: «Пропонуємо Вам написати есе на тему «Три дні мого життя, які...». Для виконання даного завдання Вам слід: 1) вибрати три найцікавіші дні, що стосуються Вашого минулого, сьогодення чи майбутнього; 2) визначити їх зміст та відобразити його в назві Вашого есе, продовживши розпочату назву; 3) описати в есе події цих днів та Ваші переживання, емоційне ставлення до цих подій; 4) постаратися показати роль та значення цих днів у вашому житті».

Інструкція № 2 мала наступний вигляд: «Зараз я зачитаю вам низку тверджень, на кожне з яких необхідно відповісти, використовуючи наступні варіанти відповіді: «так», «швидше так», «мабуть, так», «мабуть, ні», «швидше ні», «ні». Затвердження, що пропонуються, стосуються того, як Ви чинили, чи чините, чи можете вчинити в різних життєвих ситуаціях. Пам'ятайте, що правильних чи правильних відповідей немає.»

Відповіді зіставлялися із ключем. Враховувались як збіг з ключем, так і варіант відповіді за кожним твердженням (кожний збіг з ключем визначався варіантом відповіді респондента).

2.2. Модель самоусвідомлення та опис процедури дослідження

Теоретико–емпіричний аналіз проблеми дослідження взаємозв'язку між самоусвідомленням та життєтворчістю особистості здійснювався у чотири етапи.

На першому етапі проводився загальнопсихологічний аналіз наукової літератури з вивчення історико – психологічного генезису питань самоусвідомлення й життєтворчості особистості в рамках гуманітарної парадигми, уточнення змісту поняття самоусвідомлення в психологічній науці й узагальнення сучасних досліджень з питань його розвитку в юнацькому віці, узагальнення й аналізу сучасних досліджень с проблеми життєтворчих можливостей особистості, а також була побудована концептуальна модель взаємозв'язку між можливими показниками потенціалу життєтворчості особистості в юнацькому віці.

На другому етапі було створено модель «Коло самоусвідомлення і життєтворчості особистості», був обґрунтований вибір контингенту, уточнена база проведення емпіричного дослідження та підібрані методики, адекватні його завданням.

Третій етап дослідження був присвячений проведенню констатуючого експерименту, у межах якого було здійснене емпіричне визначення рівнів самоусвідомлення юнаків та їхньої здатності до власної життєтворчості як в загальній групі, так і по групах юнаків з різними життєвими сценаріями:

«Подолання» й «Сходження». Також були визначені кореляційні взаємозв'язки між самоусвідомленням та життєтворчим капіталом юнаків.

Четвертий етап складався з висновків щодо виконаної роботи та оформлення отриманих результатів дослідження згідно з вимогами до дисертаційних робіт.

Розглянемо уважніше емпіричну модель «Коло самоусвідомлення і життєтворчості особистості».

Так, нами були виділені основні й додаткові параметри, які надають можливість проаналізувати проблему взаємозв'язків між самоусвідомленням й життєтворчістю більш ґрунтовно. Враховуючи, що життєтворчість, як і сам процес життя, передбачає певну циклічність, ми припустили можливість уведення такого поняття, як «коло самоусвідомлення і життєтворчості особистості» й наповнили його психологічним змістом.

Так в якості головних показників, які можуть бути взаємопов'язаними і формувати коло самоусвідомлення особистості, нами були виділені: *самоствавлення, самодетермінація, самоактуалізація та саморефлексія.*

1. Самоствавлення було взято нами, оскільки воно надає інформацію про особистість. Самоствавлення включає в себе те, як особа бачить свої фізичні, психологічні та соціальні аспекти себе, включаючи віру в свої здібності, цінності, ідентичність та роль у суспільстві.

2. Самодетермінація була обрана тому, що вона є внутрішньою мотивацією та здатністю приймати рішення, що відповідають власним цінностям та бажанням. Ми припустили, що респонденти, які мають високий рівень самодетермінації, є більш схильними до внутрішньої мотивації, а не до зовнішнього тиску або норм, що є дуже важливим для особистісної життєтворчості.

3. Самоактуалізація була нами визначена, як процес та результат досягнення особистістю свого максимального потенціалу й розвитку. Самоактуалізована особистість прагне до реалізації своїх цілей та розвитку

своїх навичок та можливостей, то що також є важливим для творення власного життя.

4. Останній компонент кола – саморефлексія - це здатність особистості аналізувати свої думки, почуття, дії та досвіди. Ми обрали цей фактор, оскільки він допомагає людині краще розуміти себе, свої цілі та дії, а також може вести до осмислення та змін у самосвідомості особистості, покращуючи її дії та рішення.

Таким чином, коло самоусвідомлення та життєтворчості особистості може мати наступний вигляд:

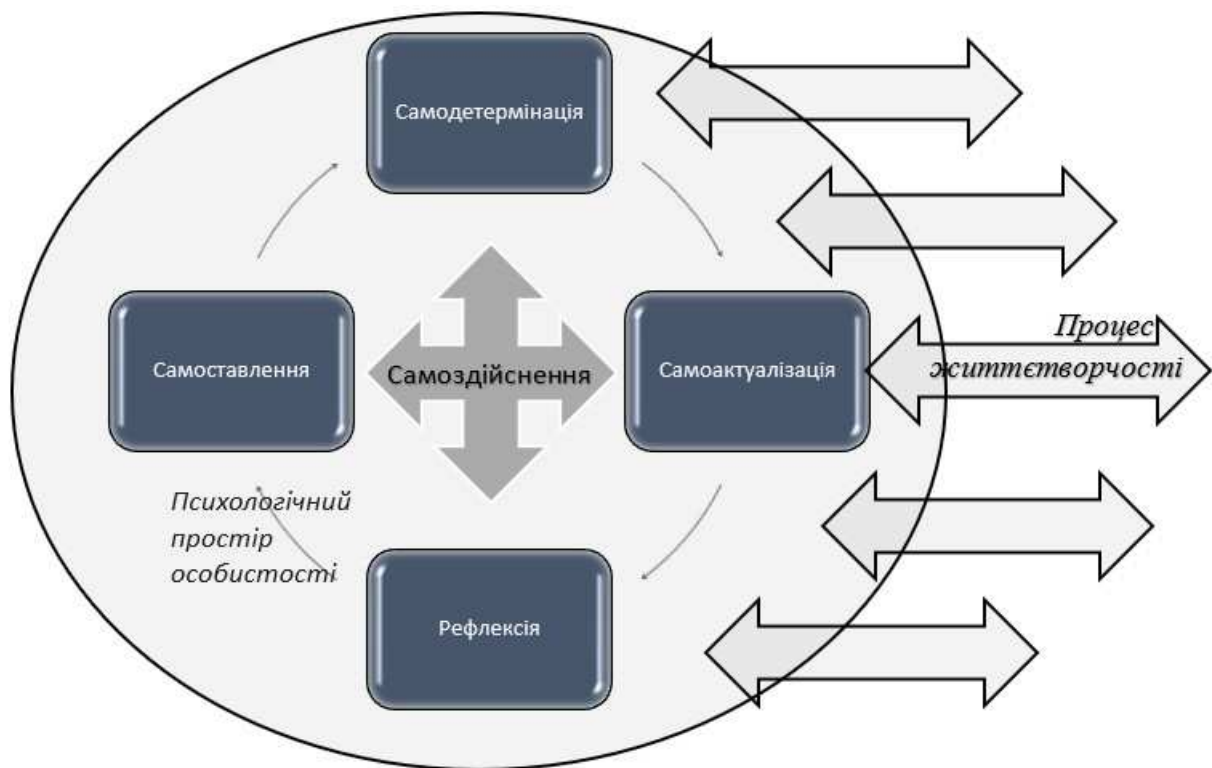

Рис.2.1. Коло самоусвідомлення і життєтворчості особистості.

Всі складові даного кола самоусвідомлення та життєтворчості можна розглядати як взаємозалежні та взаємодіючі компоненти-процеси, які разом формують особистість та процес її розвитку – самоздійснення (за Ш. Бюллер), хоч значення та акценти між ними можуть змінюватися з часом та в залежності від індивідуальних потреб і життєвих обставин. Наприклад, на певному етапі життя людина може активно працювати над своєю

самодетермінацією, визначаючи, які цілі їй важливі і як вона хоче досягти успіху. В інший час, особистість може більше акцентувати увагу на самоактуалізації, розвитку свого потенціалу і досягненні максимальної самореалізації.

Дуже цікавим, з нашої точки зору, виявився графічний збіг побудованої нами моделі самоусвідомлення особистості з восьмою архитипічною стадією Великого кола мандали Дж. Келлог. Ця стадія відображає досвід, пов'язаний з виходом у соціум та самостійним життям, що починається після завершення стадії психосексуального розвитку. Восьма стадія великого круга мандали називається «Его, що функціонує». Ця стадія пов'язана з проявом індивідуальності. Вона говорить про орієнтацію на «тут-і-зараз», вказує на сформовану сексуальну ідентичність, пріоритетність діяльності, професійних досягнень та міжособистісних взаємин за наявності значної внутрішньої свободи та достатньої спонтанності. На цьому етапі відбувається поглиблення раціональної частини: сформовано установку "Я є" і йде відпрацювання "Я є", коли я щось роблю. Це період, коли відбувається соціалізація свідомості. У особистості є потреба в діях та руховій активності. В неї достатньо розвинені розумові процеси, є здатність ставити та досягати цілі та контролювати емоційні прояви. У співвіднесенні з віковою періодизацією – це період ранньої зрілості (21-29 років), коли пріоритетним є орієнтація на професійні досягнення, а вирішення духовних питань відкладається. Ця стадія також вказує на наявність потенціалу життєтворчих можливостей особистості, що можуть бути використаними й розвинутими в процесі творення власного життя в подальшому.

Дуже важливою, з нашої точки зору, характеристикою компонентів самоусвідомлення в нашій моделі є те, що вони здатні водночас виступати *і як складові самоусвідомлення, і як складові життєтворчого процесу*. Так, в якості складової самоусвідомлення, самоствавлення є способом, яким особистість сприймає та визначає свою ідентичність, цінності, переконання та основні риси себе, а також відрізняє себе від інших. Як складова

життєтворчості, самостворення може впливати на здатність особистості розвивати та реалізовувати свій потенціал. Особистість, яка чітко усвідомлює свої цілі, цінності та унікальність, може бути більш схильною до створення та реалізації інноваційних ідей та проектів у власному житті. Самодетермінація, як складова самоусвідомлення, означає здатність особистості вибирати власні цілі, мотиви та дії на основі внутрішніх переконань та цінностей, а не зовнішніх впливів або тиску. Це важлива складова усвідомлення того, хто ви є і чого ви хочете досягти. Як складова життєтворчості, самодетермінація може сприяти творчості, оскільки вона дає особистості свободу вибору та самовираження, що може робити людину більш вдосконаленою у реалізації своїх творчих ідей і проектів. Самоактуалізація, як складова самоусвідомлення, є процесом досягнення особистістю свого максимального потенціалу та розвитку в різних планах життя. Як результат, вона включає в себе досягнення особистих цілей та відчуття задоволення від власного розвитку. Як складова життєтворчості, самоактуалізація може бути джерелом натхнення для творчості, тому що коли особистість розвивається і досягає свого потенціалу, вона може бути більш схильною до створення нових ідей, висловлення себе через творчість та реалізацію новаторських проектів у своєму житті. Рефлексія, як складова самоусвідомлення, є здатністю особистості до аналізу своїх думок, почуттів, дій та досвіду, до розуміння того, як вони впливають на людину, здатністю, що дозволяє зрозуміти себе глибше і в цьому процесі усвідомити власні переконання і прагнення. Як складова життєтворчості, рефлексія є важливим аспектом творчого процесу. Вона дозволяє особистості розглядати свої ідеї, інновації та творчі рішення з різних точок зору і вдумливо вибирати найкращі варіанти. Рефлексія також може сприяти виявленню нових ідей та розвитку творчого мислення. Але треба враховувати, що низька або надмірна рефлексія можуть стати перешкодами творчому процесу та життєтворчості взагалі через ряд причин. Так наслідком низького рівня рефлексивності можуть стати: поверхневе розуміння себе, повторювання

помилки, обмеження особистісного розвитку свідомості, неспроможність розрізняти свої почуття і думки, а також погіршення відносин з іншими. Що ж стосується наслідків надмірної рефлексії, то ними можуть стати самокритика, страх помилок, перфекціонізм, блокування думок та ідей та страх перед критикою й відмовою. Виходячи з цього, можна припустити, що для активної й продуктивної життєтворчості необхідним є саме оптимальний рівень розвитку рефлексії, який допомагає людині зростати та розвиватися в якості творчої особистості, зберігаючи баланс між рефлексією та діями і забезпечуючи позитивне ставлення до власного життя, як до творчого процесу.

Також ми вважаємо, що *між параметрами самоусвідомлення та життєтворчості особистості існують як горизонтальні (паралельні), так і вертикальні (взаємозалежні) взаємозв'язки*. Так під поняттям «горизонтальні взаємозв'язки» ми розуміємо те, що різні аспекти самоусвідомлення можуть бути пов'язані між собою на одному рівні. Наприклад, самоствавлення, рефлексія, самодетермінація і самоактуалізація можуть взаємодіяти між собою у контексті самоусвідомлення, і як самоусвідомлення бути однією зі складових процесу життєтворчості. Тобто, самоусвідомлення, як складова процесу життєтворчості, може впливати на те, як особистість виражає свою творчість, розвиває ідеї та проекти, і як вона реалізовує свій творчий потенціал. Під «вертикальними взаємозв'язками» ми маємо на увазі, що різні аспекти самоусвідомлення можуть впливати на рівень і якість життєтворчості на більш вищому рівні, в той час, як життєтворчість може стати продуктивним засобом підвищення самоусвідомлення. Тобто, коли людина займається творчістю, вона може отримувати новий досвід, який впливає на її розуміння себе, своїх цінностей та ідентичності, що може не тільки стимулювати і поліпшувати творчий потенціал і результати життєтворчості особистості але й взагалі сприяти переходу на новий рівень розвитку свідомості.

Для розширення й поглиблення уявлень про процеси самоусвідомлення й життєтворчості та взаємозв'язки між ними нами були обрані додаткові показники, а саме: авторський життєвий вибір, сенсожиттєві орієнтації, креативність, життєвий сценарій, стійкість життєвого світу особистості та самоорганізація. Розглянемо кожний з цих параметрів в якості складових самоусвідомлення й життєтворчості особистості.

1. Показник «Самоорганізація» був обраний нами, як здатність планувати та керувати часом, ресурсами й завданнями з метою досягнення бажаних результатів та ефективного структурування свого життя. Як складова самоусвідомлення самоорганізація відображає здатність особистості до організації свого життя та діяльності. Це включає в себе вміння планувати, ставити перед собою завдання, контролювати свої дії та ресурси, і впорядковувати свої думки і зусилля. Разом з тим, як складова життєтворчості, самоорганізація є важливим аспектом творчого процесу. Вона дозволяє особистості краще управляти своїми ідеями, проектами та ресурсами, що може сприяти успішній реалізації творчих задумів та ідей. Цей параметр також може впливати на розвиток і покращення якості самоусвідомлення та життєтворчості особистості.

2. Показник «Креативність» розглядається нами в якості складової самоусвідомлення як здатність генерувати нові ідеї, рішення та концепції, а також думати нестандартно, бачити проблеми з різних точок зору та знаходити нетрадиційні шляхи їх вирішення. В якості складової життєтворчості креативність є ключовим фактором творчого процесу. Вона дозволяє особистості створювати нові рішення, ідеї та продукти, що можуть бути важливими для розвитку творчих проектів.

3. Показник «Життєвий сценарій», як складова самоусвідомлення, був обраний в якості системи установок, цінностей, планів і очікувань, які визначають життєвий шлях людини. Ми враховували, що оскільки життєвий сценарій формується під впливом сім'ї, культури, освіти та досвіду, він може впливати на вибори та рішення у житті. Як складова життєтворчості,

життєвий сценарій може впливати на творчий процес, оскільки він визначає рамки і напрямки для творчих зусиль. Він може визначити, які можливості і ресурси особистість готова використовувати для реалізації своїх ідей.

4. Показник «Авторський життєвий вибір» був обраний, як той, що відбиває активне, усвідомлене прийняття рішень щодо спрямування свого життя, незалежно від стандартних очікувань та впливів оточуючих. Як складова самоусвідомлення «Авторський життєвий вибір» відображається у здатності особистості визначити свої основні цілі, напрямки та призначення у житті. Це включає в себе розгляд важливих таких планів життя, як освіта, професія, сімейний стан та інші аспекти, які формують життєвий шлях. Як складова життєтворчості «Авторський життєвий вибір» може бути джерелом інспірації для творчого процесу. Він може визначати те, які цілі і напрямки обирає особистість для свого розвитку та творчого вираження.

5. Показник «Сенсожиттєві орієнтації» був обраний в якості можливих образів майбутнього таких, як цілі та цінності, які надають життю сенсу та напряму і допомагають людині орієнтуватися та приймати рішення відповідно до її основних життєвих "axios". В якості складової самоусвідомлення, сенсожиттєвість виражається у здатності особистості бачити зміст і сенс у власному житті та в житті інших людей. Вона означає усвідомлення важливості відносин, спілкування та співпереживання. Проте, в якості складової життєтворчості, сенсожиттєві орієнтації можуть стимулювати творчий процес, оскільки вони можуть надихати на створення творчих робіт, які мають глибокий сенс та відображають важливі аспекти життя.

6. Показник «Стійкість життєвого світу людини», як складова самоусвідомлення, виражається у здатності особистості зберігати свою ідентичність, цінності та переконання навіть у важкі часи. Це означає, що особистість залишається вірною собі і своїм принципам. В якості складової життєтворчості «Стійкість життєвого світу» може бути важливою для творчого процесу, оскільки вона допомагає особистості подолати труднощі

та виклики на шляху досягнення творчих цілей і реалізації ідей у власному житті.

Всі перераховані нами поняття можна вважати дуже важливими для розуміння процесів самоусвідомлення й життєтворчості особистості. Кожне з них визначає, як людина сприймає себе та своє життя, кожне відображає певний аспект функціонування та розвитку особистості, внутрішніх мотивацій та способів взаємодії з навколишнім світом. Вони також можуть бути розглянуті як ресурси життєтворчості, оскільки впливають, як на внутрішній світ, так і на здатність особистості адаптуватися й розвиватися в різних життєвих ситуаціях в соціальному середовищі.

При встановленні взаємозв'язків ми виходили з того, що оскільки самоусвідомлення й життєтворчість є багатограними поняттями всі зазначені нами додаткові складові можуть бути пов'язані з різними аспектами особистісного розвитку і самореалізації. Ми припустили, що параметр:

1. «Авторський життєвий вибір», як складова самоусвідомлення, може бути тісно пов'язаний з параметром "самоствавлення". Оскільки останнє включає усвідомлення власних цінностей, прагнень і цілей, то авторський життєвий вибір може бути виразом цього самоствавлення. В той же час, як складова життєтворчості, авторський життєвий вибір може бути тісно пов'язаний з самоствавленням та самодетермінацією, оскільки він вказує на здатність особистості визначити власні цілі та обирати шлях для досягнення цих цілей на основі внутрішніх цінностей та мотивації.

2. «Сенсожиттєві орієнтації», як складова самоусвідомлення, можуть бути пов'язаними з параметром "рефлексії". Оскільки рефлексія передбачає аналіз і розуміння власних думок, почуттів і дій, сенсожиттєві орієнтації можуть виникати під час цього процесу, коли особистість ставить собі питання про сенс і значення свого життя. Як складова життєтворчості, сенсожиттєві орієнтації, можуть бути пов'язані з самодетермінацією, оскільки вони відображають внутрішні прагнення і цінності, які впливають на вибір і дії особистості.

3. «Самоорганізація», як складова самоусвідомлення, може бути пов'язаною з параметром "Самодетермінація", оскільки остання включає в себе здатність приймати рішення і керувати своїм життям, самоорганізація може бути важливим засобом досягнення цього контролю. Як складова життєтворчості, самоорганізація, може бути пов'язаною із самоставленням та самоактуалізацією, оскільки вона вказує на здатність особистості ефективно структурувати свою діяльність і досягати мети.

4. «Креативність», як складова самоусвідомлення і життєтворчості може бути пов'язаною з самоактуалізацією, оскільки ця ознака вказує на здатність особистості розвивати і використовувати свій творчий потенціал для досягнення максимального вираження себе.

5. «Стійкість життєвого світу», як складова самоусвідомлення, може бути пов'язаною з різними параметрами самоусвідомлення в залежності від того, як сама особистість втілює цю стійкість. Наприклад, вона може відображати аспект "самодетермінації", коли особистість робить зусилля для збереження стійкості у важких ситуаціях. Як складова життєтворчості, стійкість життєвого світу може вказувати на рівень самодетермінації та самоактуалізації, оскільки вона вимагає внутрішньої мотивації і здатності до досягнення стабільності в житті. Також вона може бути пов'язаною з самоорганізацією і включати в себе здатність зберігати порядок і узгодженість в житті, що може сприяти стійкому функціонуванню особистості.

6. «Життєвий сценарій», як складова самоусвідомлення, краще віднести до параметра "Самоставлення". Життєвий сценарій може бути важливим елементом самоставлення особистості, оскільки він відображає те, як особистість розуміє себе, свої цілі та своє місце в світі. Як складову життєтворчості, життєвий сценарій краще віднести до параметра "Самоактуалізація", оскільки самоактуалізація включає в себе процес досягнення власного потенціалу, розвитку особистості та досягнення гармонії в житті, а життєвий сценарій відображає те, як саме особистість

прагне стати тим, ким вона хоче бути. Також «життєвий сценарій» може бути пов'язаний з рефлексивністю, оскільки остання може допомогти осмислювати й аналізувати цей сценарій, а також змінювати його відповідно до власних потреб і цілей.

Загалом, ми припустили, що кожен із наведених параметрів може бути пов'язаним із кількома аспектами самоусвідомлення й життєтворчості, оскільки і самоусвідомлення, і життєтворчість - це комплексні процеси, що включають в себе різні аспекти особистісного розвитку і самореалізації. В подальшому це повинно було підтвердитись або спростуватись в ході емпіричного дослідження.

Висновки до другого розділу

У дослідженні взяли участь 230 респондентів (студентів) переважно жіночої статі віком від 19 до 24 років, середній вік яких склав 21,5 років. Ми визначили декілька періодизацій, які відповідають завданням нашого дослідження і обґрунтували такі загальні назви для нашої вибірки як «особи раннього дорослого віку», «молодь» та «юнаки».

Для більш обґрунтованого й точного вивчення взаємозв'язку між рівнями самоусвідомлення та особливостями здатності особистості до життєтворчості в ранньому дорослому віці нами були обрані методики, які, з нашої точки зору, найбільшим чином відповідають розв'язанню поставлених завдань дослідження. Це: тест-опитувальник самоствавлення (В.В. Столін, С.Р. Пантілеєв); ідеографічний тест (ТіГр) «Конструктивний малюнок людини з геометричних форм» (О.В. Лібін, О.В. Лібін, В. В. Лібін); опитувальник рівня розвитку рефлексивності (А.В. Карпов); тест-опитувальник самоорганізації діяльності (Є. Ю. Мандрікова); шкала самодетермінації особистості (Б. Шелдон, адаптація Є.М. Осіка); тест креативності (Е. Торренс); тест сенсожиттєвих орієнтацій (Д.О. Леонтьєв); методика «Авторський життєвий вибір» (О.М. Гриньова); тест

самоактуалізації (САТ) (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, М. В. Загіка, М. В. Кроз); методика «Вивчення стійкості життєвого світу людини» (І.О. Логінова).

Таким чином, у дослідженні було задіяно 10 методик, що дали підстави для виявлення й інтерпретації 64 параметрів. Для встановлення взаємозв'язку між самоусвідомленням та життєтворчістю особистості використовувався кореляційний аналіз Пірсона, а для встановлення відмінностей між даними характеристиками в двох групах респондентів з різними життєвими сценаріями був використаний U-критерій Мана-Уїтні та факторний аналіз за допомогою програми IBM SPSS Statistics (версія 29.0.1.0).

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОУСВІДОМЛЕННЯ З ЖИТТЄТВОРЧІСТЮ РЕСПОНДЕНТІВ В РАНЬОМУ ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ

3.1. Дослідження показників самоусвідомлення та здатності до життєтворчості в загальній вибірці респондентів раннього дорослого віку

3.1.1. Дослідження основних складових самоусвідомлення й життєтворчості молоді

Першим кроком нашого дослідження стало визначення особистісних типів респондентів даної вибірки, як суб'єктів, взагалі потенційно здатних до власної життєтворчості. Для отримання узагальненого уявлення про психологічні особливості юнаків нами була використана проєктивна методика «Ідеографічний тест «Конструктивний малюнок людини з геометричних форм». Ця методика надає підстави для визначення глибинного, проєктивно - архетипового рівня самосприйняття у юнаків, а в кожному малюнку архетипічно закодована особистість його творця. Особливості характеру та поведінки розглядалися нами, як унікальні риси та характеристики особистості, які визначають її ставлення до себе, способи її мислення, емоційні реакції та взаємодію з навколишнім світом. Логіка дослідження передбачала поступове просування по етапах аналізу отриманих результатів. По- перше, ми дослідили розподіл загальної вибірки респондентів за перевагою семантики архетипічних геометричних форм, яка в ідеографічних тестах (зокрема в ТiГр) збігається із семантичним значенням характеристик самоствавлення. По- друге, ми визначили типи особистості, які представляють собою найбільш узагальнені й відмінні характеристиками індивідуальності та підтипи, що за своєю загальною характеристикою співвідносяться з рисами свого типу і водночас різняться між собою специфічними особливостями. Так нами були визначені, в якості основних і розглянуті: провідний підтип, що визначає приналежність людини до певного

психологічного типу та вказує на стійкий або домінуючий стан; актуальний підтип, що характеризує життєвий стан людини тут і тепер та потенційний підтип, який характеризує усвідомлюване або неусвідомлене прагнення людини до змін. Кожна з формул характеризувалася переважанням певної геометричної форми, що вказувало на найбільш характерні риси особистості: властивості нервової системи, темперамент, установки, мотивації, стиль поведінки, характер та особистісні особливості. Розподіл загальної вибірки респондентів за перевагою семантики геометричних форм представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Розподіл юнаків за уподобанням архетипічних геометричних форм

Підтипи особистості	Розподіл респондентів за наданням переваги певній геометричній формі, %			
	трикутник	коло	квадрат	Інші комбінації
Провідний	42,61	16,52	33,91	6,95
Актуальний	40	21,74	30,44	7,82
Потенційний	27,83	33,91	29,57	8,69

З представленої таблиці 3.1 видно, що загальний розподіл респондентів за уподобанням вибору певної архетипічної геометричної форми вказує на перевагу надану трикутній фігурі у провідному та актуальному підтипі респондентів, та колу у потенційному. Згідно з оцінкою даних графічних форм за методом семантичного диференціалу більша кількість респондентів за провідним та актуальним підтипом характеризують себе, як осіб у яких переважають такі характеристики, як активність, інтенсивність, напруженість, мінливість, рішучість, імпульсивність, соціальність, здатність організувати, домінування, демонстративність, стрімкість, різкість та емоційність. Як ми бачимо респонденти за цими двома підтипами більш схильні до наступальної форми взаємодії із соціумом. В потенційному підтипі перевага надається таким рисам, як гнучкість, ритмічність, розслабленість, захопленість чимось, нерішучість, дитячість, уразливість,

жіночність, чуйність, поступливість, відкритість, ретельність, м'якість, чутливість та здатність об'єднувати. В даному підтипі взаємодія юнаків із соціумом є цілком вдалою і базується на здатності до емпатії. Оскільки в нашому дослідженні більша кількість респондентів жіночої статі, припускаємо, що даний розподіл може бути пов'язаний саме з її домінуванням. На другому місці у всіх трьох підтипах знаходиться квадрат, який характеризується пасивністю, стійкістю, повільністю, здатністю чинити опір, скутістю, постійністю, завзятістю, мужністю, замкнутістю, відчуженістю, чинністю, стабільністю, клопітливістю, закритістю, витриманістю, жорсткістю та наявністю вольових якостей. Взаємодія «квадратів» з соціумом базується на професійних навичках, бо за їх межами, соціалізація здебільше проходить невдало. Що ж стосується шкали «інші комбінації», то тут мова йде про рівномірний розподіл між двома будь-якими показниками з трьох, де третій показник, є менш вираженим.

Розподіл респондентів за типологічним статусом (типами та підтипами) методики «Конструктивний малюнок людини з геометричних форм» представлено в гістограмі 1.

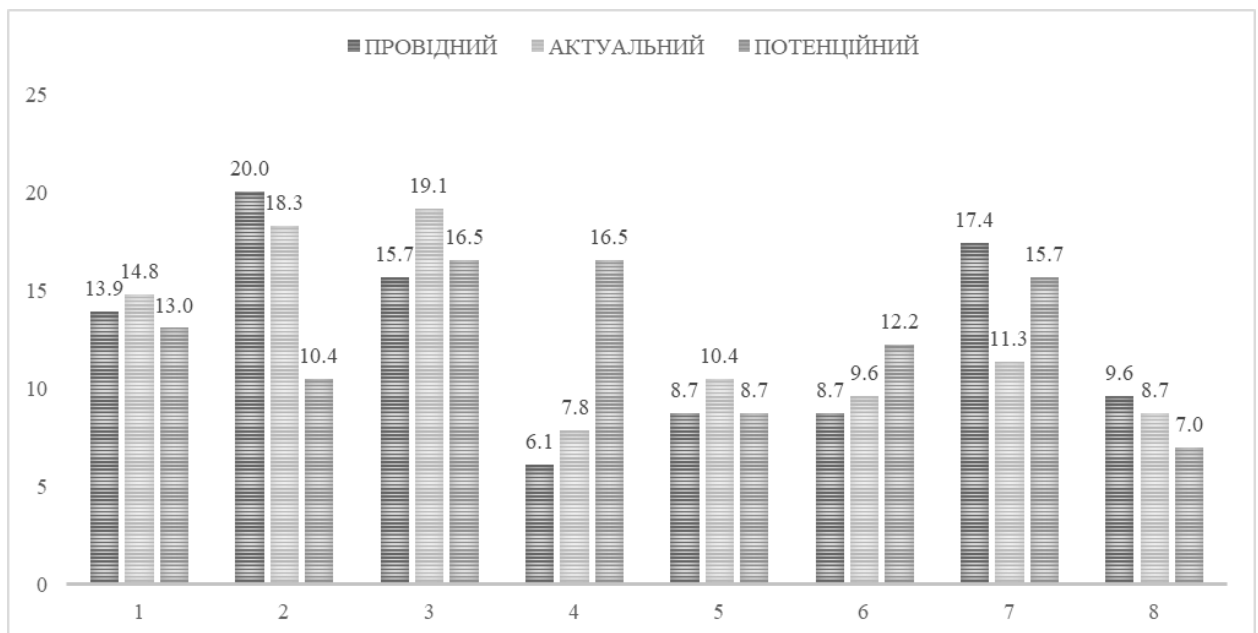

Рис. 3.1. Загальний розподіл респондентів раннього дорослого віку за типологічними статусами

Примітка. Назви типологічних статусів: 1 -«Організатор (керівник)», 2 -«Старанний працівник», 3 - «Ініціатор (фантазер)», 4 - «Емотивний (емпативний)», 5 - «Інтуїтивний (чуйний)», 6 - «Незалежний», 7 -«Комунікативний», 8 - «Самодостатній».

Як видно з представленої гістограми в даній вибірці респондентів представлені всі типологічні статуси, але найбільш поширеними (у порядку зменшення виборів) у провідному стані є такі типи, як «старанний працівник» (той, хто володіє силою упорядковувати невизначені ситуації), «комунікативний» (той, хто володіє легкістю в пробудженні активності) та «ініціатор-фантазер» (той, хто володіє силою трансформувати в уяві негативні тенденції у позитивні образи). Розглянемо їх детальніше.

Респонденти за типом «старанний працівник» (20,0% респондентів загальної вибірки) є предметно-орієнтованими. Для них «уміння робити справу» є першочерговим. Вони прагнуть домагатися досконалості у володінні професією та мають високе почуття відповідальності. Вони вимогливі до себе та інших, у відносинах досить делікатні, високо цінують справедливість і мають підвищену чутливість до правдивості. Характеризуються багатьма рисами «організаторів», однак у прийнятті відповідальних рішень їх часто долають сумніви. Ці респонденти вважають себе незручним відмовити у проханні. Вони беруться за всі справи, часто переоцінюючи свої можливості у їх виконанні тому що впевнені, що можуть впоратися з будь-якою справою наодинці. Ці особи не можуть передати частину своєї роботи іншому, довіряючи лише собі. Упертість часто сприймається ними як відстоювання своїх принципів. Вони зайве інтенсивно переживають навіть незначні невдачі.

Навколишні вважають їх працелюбними і такими, що жорстко ставляться до себе. Цих же якостей ці особи очікують від інших. Вони можуть витримувати значні розумові навантаження, хоча висока інтенсивність роботи викликає в них роздратування. Їм складно швидко включатися до процесу, оскільки потребують необхідний тривалий підготовчий період. Сам процес діяльності

для них не приносить особливого задоволення, зате суттєве значення ними надається результату. Такі особи відчують себе дискомфортно, коли процес залишається незакінченим. Їх постава скута, у манерах і рухах їм притаманна стриманість. Фізіологічна реактивність організму в них підвищена, що зумовлює різкі зміни в емоційному стані під впливом зовнішніх факторів. Крім того. Вони схильні до соматичних захворювань нервового походження. Відносини із протилежною статтю характеризуються орієнтованістю на рівноправність. Ці особи очікують рівних правий і рівних обов'язків. Загальнопсихологічний статус - інтуїтивний інтроверт.

Респонденти за «комунікативним» типом (17,4% опитуваних) характеризуються розгальмованістю в поведінці та мовленні. Вони безпосередні у соціальних відносинах, легко залучаються до ситуації та так само легко з неї виходять. Ці особи бурхливо реагують на події, що відбуваються, миттєво погоджуються брати участь у справах, які можуть заважати раніше наміченим цілям. Вони легко переносять невизначені відносини, незручні ситуації та конфліктні обставини, мають економічне чуття та вміють швидко реагувати в незнайомій обстановці. Разом з тим в них може бути знижена чутливість до поточної ситуації, через що вони схильні робити поспішні висновки. Ці особи часто кидають почату справу, не доводячи її до кінця. Вони більш успішні через таку організацію процесу, коли є можливість перемикатися з однієї справи на іншу. Крім того, вони мають високу самооцінку та впевнені в собі. У відносинах із протилежною статтю поводять себе як товариський партнер: хочуть бути товаришем і шукають для себе такого ж супутника, з яким міг би поділити повсякденні турботи. Вони не претендують на романтичне кохання і приймають як неминуче повсякденні тяготи спільного життя. Загальнопсихологічний статус - емоційний екстраверт.

Респондентів за типом «ініціатор-фантазер» (15,65% респондентів) характеризує легке абстрагування від реальності. Особи, які його мають, мають «концептуальний розум» та прагнуть оволодіти обраною предметною

діяльністю незалежно від того, як складаються відносини з оточуючими. Нерідко вони відчують відчуженість, відчуваючи себе не такими, як усі. Такі особи схильні слідувати своїм уявленням про світ, які найчастіше бувають далекі від реальності. У скрутних ситуаціях вони схильні до фантазування. Такі особи легко встановлюють контакти з оточуючими і вміють зберігати з ними певну дистанцію. У критичних міжособистісних ситуаціях йдуть у себе, зовні демонструючи незворушність. Володарі цього типу відрізняються різноманітністю здібностей, починаючи від уміння описувати пережиті події та закінчуючи малюванням і рукоділлям. Вони схильні до діяльності, яка потребує добре розвинених навичок тонкої моторики та не виносять рутини. Від нудної та монотонної роботи вони впадають у пригнічений стан. Зміна діяльності їх надихає, нові можливості окриляють. В рамках однієї професії їм тісно, тому вони можуть зовсім несподівано її змінити та зайнятися чимось новим. Найчастіше хобі стає їх другою професією. Представники даного типу часто зустрічаються серед осіб, які займаються різними видами мистецтва, такими як літературна і театральна творчість, циркове мистецтво, мультиплікація, реклама та дизайн. Експертна оцінка описує їх, як натхненних, рвучких та захоплених. Ці особи більш відкриті до нових ідей, готові експериментувати і робити незвичайні зв'язки між різними ідеями та концепціями. Вони відрізняються креативністю та бажанням досліджувати нові можливості. Вони можуть залишатися спокійними та зосередженими під час складних ситуацій, вміють керувати емоціями і знаходити раціональні рішення, навіть якщо є великий тиск або незручності. У відносинах із протилежною статтю поводять себе, як романтичний партнер, для якого важливе значення мають сентиментальні символи, й можуть відчувати себе обдуреними, коли партнер не визнає або ігнорує романтичний тон у стосунках. Загальнопсихологічний статус можна визначити, як емоційний інтроверт.

У актуальному стані найбільш поширеними є такі типи, як «ініціатор-фантазер» (19,3% респондентів загальної вибірки), «старанний працівник»

(18,26% опитуваних), та «організатор» (той, хто володіє достатньою силою, щоб вести за собою інших) – 14,78% респондентів юнацького віку. Оскільки перші два типи були розглянуті нами вище у провідному стані, зосередимо увагу на третьому типі.

Отже, «організатор» – це той тип, що характеризується легкістю адаптації у соціальній сфері. Власники цього типу схильні до керівництва та організаторської діяльності, орієнтовані на авторитети та значущі у суспільстві норми поведінки. Вони часто мають дар хороших оповідачів, що ґрунтуються на високому рівні мовного розвитку (високий предметний темп за темпераментом). «Організатори» прагнуть домінувати над іншими. Ті з них, хто усвідомлює цю властивість і має розвинений рівень самоконтролю, намагаються утримувати себе у певних межах. Таких осіб відрізняє виражена потреба у активних діях. В них розвинута велика психомоторика і велике значення має не тільки результат, а й процес його здійснення. При оцінці як успіхів, так і невдач ці особи схильні до перебільшення, а зустрічаючи перешкоди, вони стають вкрай збудливими. У соціальних відносинах агостеніки виділяються рішучістю та азартом. У відносинах з іншими вони схильні займати позицію лідера. У напружених міжособистісних ситуаціях в них переважає стратегія суперництва. «Організатори» вимагають визнання, прагнуть привернути до себе увагу оточуючих. Усіма силами вони намагаються виправдати покладену на них довіру та вважають себе відповідальними за багато, що демонструють перед іншими. У крайніх випадках ці особистості схильні до гіпертрофованої відповідальності, що переходить у демонстративне самобичування або пред'явлення підвищених вимог до оточуючих. Також «організатори» залежні від миттєвого настрою, імпульсивні у прийнятті рішень та схильні приймати рішення, яке їм здається правильним в даний момент, не припускаючи, що воно може спричинити неприємності в подальшому. У відносинах із протилежною статтю «організатори» поводить себе, як «батьківський» партнер, готовий виховувати іншого та піклуватися про нього. Він взагалі вважає за краще,

щоб партнер займав «дитячу» позицію. Загальнопсихологічний статус - мислячий екстраверт.

За показниками потенційного стану респондентів розподіл за більш обраними типами виглядає наступним чином: «ініціатор-фантазер» – 16,52% респондентів загальної вибірки, «емотивний» – 16,52% опитуваних та «комунікативний» – 15,65% юнаків. Оскільки і тип «ініціатор-фантазер», і «комунікативний», як психологічні статуси були розглянуті нами при аналізі провідного та актуального станів особистості, зосередимо свою увагу на тому типі, який володіє силою передавати емоції та переживання різними засобами, тобто – «емотивному».

Емотивні особи відрізняються підвищеним співпереживанням по відношенню до інших. Вони важко переживають драматичні сцени навіть у фільмах, а будь - які важкі життєві обставини можуть надовго вибити їх з колії. Вони здатні до співпереживання, проблеми інших людей викликають у них участь та співчуття. Ці особи схильні витратити на турботу про інших занадто багато сил та енергії, що часто ускладнює реалізацію їх власних інтересів та здібностей. «Емотивні» відрізняються підвищеною готовністю до спонтанного вираження емоцій та імпульсивними вчинками та прагнуть освоєння різних видів діяльності. Але більш продуктивні особи з цим типом у разі вибору будь-якої однієї області. Вони чутливі до найтонших нюансів стосунків, болісно сприймають зміни у взаєминах з іншими і глибоко переживають сварки. Ці особистості відрізняються стійкістю переживань та довго перебувають під враженням подій, у яких їм довелося брати участь. Вони товариські та невимушені в контактах з оточуючими, схильні до заперечення та придушення труднощів у міжособистісних відносинах. Емотивні особи прагнуть до дотримання прийнятих у групі норм поведінки та характеризуються підвищеною сприйнятливістю до оцінки себе і своєї діяльності з боку оточення. У відносинах із протилежною статтю займають позицію «душевний партнер». Загальнопсихологічний статус - сенсорний екстраверт.

Розглянуті нами психологічні статуси є найбільш поширеними в даній вибірці респондентів і вказують на більш притаманні ранньому дорослому віку психологічні особливості. Аналіз зроблених респондентами виборів відносно різних геометричних форм методики надав нам змогу визначити середньогрупові характеристики опитуваних. Отже, нами було встановлено, що формули провідного (4;3;3), актуального (4;3;3) та потенційного підтипів (3;4;3) середньогрупового суб'єкту характеризують його, як того, хто належить до психологічного статусу «Комунікативний», який був детально розглянутий нами при аналізі провідного підтипу респондентів даної вибірки. Ознака трикутника (4 вибору) вказує на те, що ознака мало виражена, хоч і присутня у структурі індивідуально-психологічних властивостей особистості. Отже, для підтипу з формулою 433 характерним є домінування час від часу, сплесками, яке може виявлятися в позерстві, у грі на публіку, а в крайньому випадку проявлятися в негативізмі. Ця формула є проявленою як в провідному, так і актуальному підтипах респондентів, що надає нам можливість припускати, що саме вона є показником тих особистісних особливостей, які в середньому є притаманними даній групі.

Другим кроком нашого дослідження стало визначення основних складових самоусвідомлення й життєтворчості молоді. Його було вирішено розпочати з тих показників, які на нашу думку, формують загальне коло життєтворчості особистості, а саме зі: а) самоствавлення, б) самодетермінації, в) самоактуалізації та г) рефлексивності.

А) Загальний розподіл респондентів за показниками методики самоствавлення Століна – Пантисєва представлений у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Загальний розподіл респондентів за показниками тесту- опитувальника самоствавлення

Показники самоствавлення	Розподіл респондентів, %		
	високий	середній	низький
1.Інтегральна шкала	73,91	12,17	13,91
2.Шкала самоповаги	51,30	22,61	26,09

3.Шкала аутосимпатії	59,13	15,65	25,22
4.Шкала очікуваного ставлення інших	18,26	52,17	29,57
5.Шкала самоцікавості	67,83	23,48	8,70
6.Шкала самовпевненості	43,48	23,48	33,04
7.Шкала відношення інших	47,83	26,96	25,22
8.Шкала самоприйняття	55,65	27,83	16,52
9.Шкала самопослідовності	53,04	28,70	18,26
10.Шкала самозвинувачення	14,78	13,91	71,30
11.Шкала інтересу до себе	76,52	8,70	14,78
12.Шкала саморозуміння	44,35	30,43	25,22

Інтегральна шкала, або шкала глобальне самоствавлення, яка показує внутрішньо недиференційоване почуття «за» та «проти» себе виявила, що переважна кількість респондентів (73,91%) має яскраво виражене сприятливе ставлення до свого «Я» та відчуває свою цінність. Середній рівень глобального самовідношення виражений у 12,17% респондентів загальної групи і вказує на позитивне їх відношення до самих себе. І майже така ж кількість (13,91%) респондентів мають виражене погане ставлення до себе.

Стосовно більш диференційованих компонентів самоствавлення нами було визначено, що самоповага яскраво відчувається у 51,30% респондентів, які вважають себе здібними, значними, успішними. Вони вірять у себе і в те, що можуть подолати свої недоліки. 22,61% респондентів у власному розумінні себе залежать від ставлення інших, у зв'язку з чим можуть в одній ситуації характеризуватись здоровою самоповагою, а в іншій – бути вразливими й не відчувати задоволення собою. 26,09% опитаних відчувають почуття неповноцінності, ущербності, негідності, що негативно впливає на їхнє психічне самопочуття та поведінку. Це робить їх вразливими та чутливими до всього, що торкається їхньої самооцінки.

За шкалою «аутосимпатії» уявлення особистості про себе як про самоцінність, що є природною основою психічного здоров'я та цілісності особистості, яскраво виражено у 59,13% респондентів. Вони мають добре усвідомлювану позитивну Я-концепцію, яка є джерелом стійкої адекватної самооцінки. 15,65% респондентів мають нестабільність уявлень про себе та

підпорядкованість впливу ззовні. 25,22% випробуваних властива обмежена самоповага, емоційна незадоволеність та сором'язливість.

Стосовно позитивного ставлення інших, як соціального середовища, де відбувається становлення й розвиток особистості: 18,26% респондентів відчують підтримку з боку соціуму на високому рівні; 52,17% випробуваних висловлюють бажання щодо більш доброзичливого ставлення до себе з боку оточуючих; 29,57% респондентів вважають, що вони не викликають симпатії у більшості своїх знайомих.

За шкалою «самоінтересу» 67,83% респондентів мають високий інтерес до власних думок і почуттів. Вони відчують впевненість у своїй цікавості для інших та готові спілкуватися з оточуючими «на рівних», не принижуючи себе. 23,48% респондентів мають середній інтерес по відношенню до себе, й також, здатні чути своє «Я». 8,7% випробуваних не виказують інтересу до себе як до особистості.

Дослідження додаткових шкал, а саме певних установок особистості щодо внутрішніх дій на адресу власного «Я» показало, що за шкалою самовпевненості 43,48% респондентів загальної вибірки відчують виражене відчуття сили власного «Я» та ставляться до себе як до впевненої, самостійної, вольової та надійної людини, яка знає за що себе поважати. Ці випробувані орієнтовані на успіх, вони поважають себе, задоволені собою, своїми починаннями та досягненнями, відчують свою компетентність і здатність вирішувати багато життєвих питань. Перешкоди на шляху до досягнення мети сприймаються опитуваними як переборні, а проблеми торкаються неглибоко і переживаються недовго. 23,48% респондентів відчують ситуативну самовпевненість, тобто вони мають властиві високому рівню характеристики, але у ситуації несподіваної появи труднощів, впевненість цих людей у собі знижується, нарастають тривога й занепокоєння. 33,4% респондентів невпевнені у своїх можливостях, відчують неповагу до себе та внутрішню напруженість, пов'язану із сумнівом у своїх здібностях. Вони сумніваються у власних рішеннях, у своїй

здатності долати труднощі та перешкоди, щоб досягати намічених цілей. Характерним для них є уникнення контактів з людьми та глибоке занурення у власні проблеми.

За шкалою «очікування відношення інших», яка характеризує уявлення суб'єкта про здатність викликати в інших людей повагу, симпатію, 47,83% респондентів відзначаються високим рівнем розвитку цього показника, що надає можливість спостерігати такі їх характеристики, як відчуття себе прийнятним для оточуючих, любленим, поцінованим за особистісні та духовні якості, за вчинки та дії, за відданість груповим нормам і правилам. Вони відчують у собі товариськість, емоційно відкриті до взаємодії з оточуючими, легкі у встановленні ділових і особистих контактів. 26,96% опитуваних вказують на відчуття вибіркового ставлення оточуючих до себе. З їх погляду, позитивне ставлення оточуючих поширюється лише на певні їхні якості та вчинки, а інші ж їхні особистісні прояви здатні викликати в оточення роздратування та неприйняття. 25,22% випробуваних відчують себе нездатними викликати повагу в оточуючих. Вони вважають, що здатні викликати в інших людей тільки осуд, тому на схвалення та підтримку від інших не очікують.

За шкалою «Самоприйняття» 55,65% респондентів орієнтовані на прийняття всіх боків свого «Я» та приймають себе у всій повноті власних поведінкових проявів, де загальний фон сприйняття себе залишається позитивним. Вони відчують симпатію до себе, до всіх якостей своєї особистості, а свої недоліки вважають продовженням переваг. Невдачі, конфліктні ситуації не впливають на те, щоб опитувані вважали себе поганими людьми. 27,83% випробуваних мають вибіркоче ставлення до себе та схильні приймати свої переваги та критикувати недоліки в залежності від значущих обставин. 16,52% респондентів взагалі мають негативний фон сприйняття себе, тобто схильні сприймати себе занадто критично. Їхня симпатія до себе проявляється епізодично, а негативна оцінка існує у різних формах: від опису себе у комічному світлі до самоприниження.

53,04% респондентів мають високий показник самопослідовності, що вказує на їхню високу здатність до послідовності у діях, діяльності, поведінці, а також до керівництва своєю діяльністю, спілкуванням і т.п. 28,70% випробуваних мають середню здатність керівництва своєю діяльністю, спілкуванням та поведінкою. 18,26% опитуваних відчують себе нездатними послідовно приймати рішення та діяти у відповідності з ними.

Цікаво, що єдина шкала методики дослідження самоствавлення, розподіл респондентів за якою відзначився перевагою низьких значень – це шкала «самозвинувачення». Отже, 71,3% респондентів загальної вибірки зовсім не схильні до самозвинувачення в складних ситуаціях і більшу відповідальність віддають випадковості. 13,91% опитуваних схильні у складних ситуаціях звинувачувати себе та інших, рівноцінно. Й лише 14,78% респондентів у проблемах схильні звинувачувати тільки себе.

Додаткова шкала інтересу до себе також підтверджує переважання в респондентів інтересу до себе. Так 76,52% респондентів мають високі бали за цим показником, що вказує на їх активний прояв інтересу до самих себе, на домінування інтересу до проявів власного Его. Розбіг в даних відбувається при визначенні місць середнього та низького рівнів. Так у додатковій шкалі інтересу до себе на другому місці знаходяться саме низькі значення - 14,78% респондентів виказують відсутність інтересу до самих себе. Й лише 8,7% опитуваних зацікавлені в собі на рівні з іншими.

Щодо шкали саморозуміння, то тут потрібно відмітити відсутність різких стрибків в значеннях показника за рівнями. Так, 40,35% опитуваних розуміються у власних потребах та добре розуміють власні вчинки, 30,43% респондентів здатні добре розуміти власні бажання, емоції в звичних ситуаціях, але вагаються в стресових чи незвичних ситуаціях, а 25,22% випробуваних мають непорозуміння з власними особливостями, нездатні розуміти самих себе. Вважаємо, що респонденти потребують на корекційно-розвивальні дії щодо покращення власного саморозуміння відносно власного особистісного потенціалу.

Показники середньогрупового суб'єкту за даною методикою представлено у гістограмі 1.

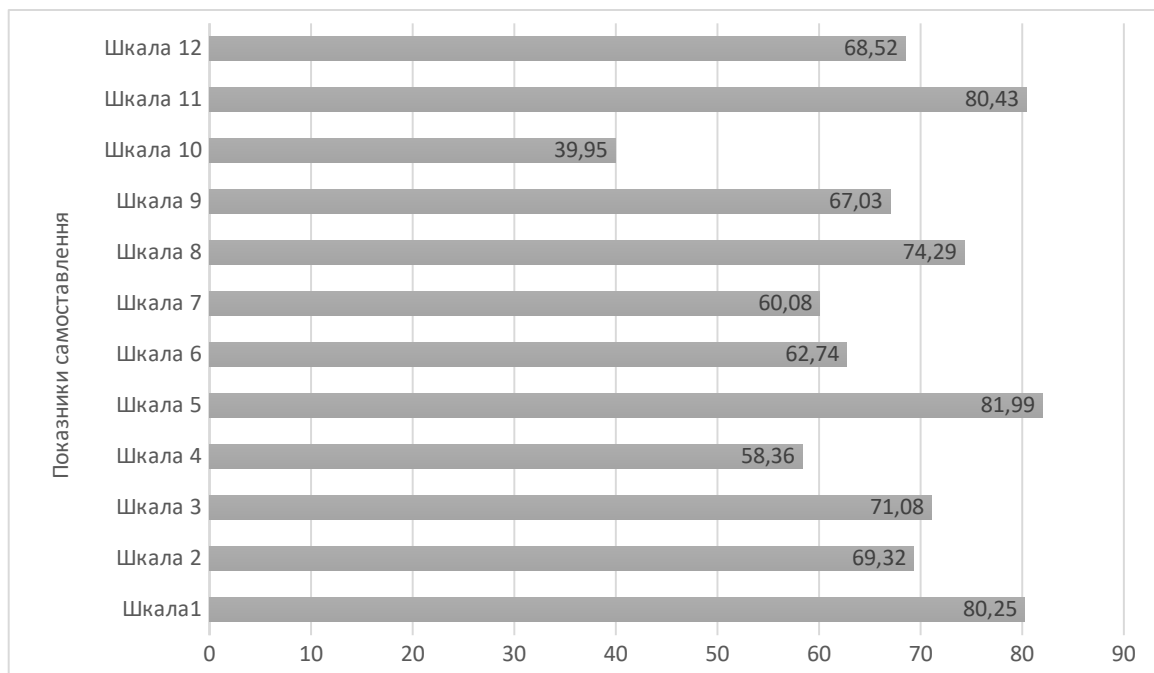

Рис.3.2. Показники самоствавлення середньогрупового суб'єкту загальної вибірки респондентів

Примітка: 1 - інтегральна; 2 - самоповаги; 3 - аутосимпатії; 4 - позитивного ставлення інших; 5 - самоінтересу (базова); 6 - самовпевненості; 7 - очікування відношення інших; 8 - самоприйняття; 9 - самопослідовності; 10 - самозвинувачення; 11 – інтересу до себе (доповнююча); 12 - саморозуміння

З даної гістограми видно, що для середньогрупового суб'єкту за даною методикою властивими є високі показники тільки за шкалою «інтегрального самоствавлення», за базовою шкалою «інтересу до себе» та шкалою, що її доповнює. Стосовно шкал «самоповаги», «аутосимпатії», «позитивного самоствавлення», «самовпевненості, «очікування відношення інших», «самоприйняття», «самопослідовності» та «саморозуміння», то тут визначено середній рівень проявленої ознаки. Низький показник отримано тільки за шкалою «самозвинувачення», що вказує на зниження критичного ставлення до себе. Створення характерологічного портрету середньогрупового суб'єкту за показниками методики самоствавлення та інших методик даного блоку згідно з логікою дослідження буде представлено нижче.

Б) Загальний розподіл осіб раннього дорослого віку за тестом «Шкала самодетермінації особистості» представлено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Загальний розподіл респондентів за рівнями здібності до самодетермінації

Рівні самодетермінації	Розподіл респондентів, %
високий	61,74
середній	36,52
низький	1,74

За шкалою самодетермінації 61,74% респондентів мають високий рівень самодетермінації, що вказує на наявність внутрішньої мотивації та контроль над своїми діями, відчуття відповідальності за своє життя і прийняття рішень, що відповідають особистісним цінностям та потребам. Вони є більш самостійними, здатними до творчого мислення та навчання, здатні до позитивних змін у своєму житті. 36,52% респондентів мають середній рівень самодетермінації, що свідчить про наявність в них внутрішньої мотивації, але також можливе втручання зовнішніх факторів, таких як очікування інших або соціальний тиск. В такому випадку, вони будуть менш самостійними та менш здатними до творчого мислення, але все ще ефективними в своїй діяльності. І усього 1,74% респондентів мають низький рівень самодетермінації, що буде пояснювати їх сильну залежність від зовнішніх факторів, таких як соціальний тиск або очікування інших. Вони відчувають відчуженість від своїх дій і мають меншу внутрішню мотивацію, що може призводити до стресу, погіршення настрою та зменшення ефективності діяльності.

Показник здібності до самодетермінації у середньогрупового суб'єкту становить 47,24 бали, що свідчить про високий рівень самодетермінації особистості та характеризує її з боку різних значущих ознак. По-перше, це особистість, яка має значний рівень самостійності, внутрішньої мотивації, здатності до самоорганізації та самореалізації. Основна мотивація цієї

особистості виходить із внутрішніх цінностей, інтересів та потреб і спрямована на задоволення особистих цілей, а не на внутрішні або зовнішні примуси. Ця особистість свідомо визначає свої цілі, має чітке уявлення про те, чого вона хоче досягти в житті. Внутрішня гармонія допомагає їй вирішувати конфлікти та вибирати шляхи, які відповідають її власним переконанням. По – друге, ця особистість не боїться висловлювати власну думку, може приймати незалежні рішення, не піддаючись впливу зовнішніх стандартів або думок інших людей. Вона вірить, що вона має вплив на власний життєвий шлях та результати, активно контролює свої дії, визначає пріоритети та кроки для досягнення своїх цілей. По – третє, ця особистість прагнення до постійного самовдосконалення та навчання. Така людина ставить перед собою нові завдання та виклики для того, щоб розвивати свої здібності та навички. Вона виявляє ініціативу та активність в різних сферах життя, не чекає, коли хтось інший вирішить за неї, а сама приймає ініціативу, виконує дії та вміє аналізувати свої дії, думки й почуття, рефлексуючи над власними вчинками. Це допомагає їй розвивати свій внутрішній світ та досягати більшого розуміння себе.

Ще однією особливістю даної середньогрупового респондента є здатність часто виявляти емоційну стабільність. Така людина вміє справлятися з негативними емоціями та стресами, шукає позитивні шляхи реагування на виклики, розуміє свої сильні сторони та можливості, а також визнає свої обмеження, працює над їх подоланням та взагалі здатна бачити їх як можливості для особистісного зростання та розвитку. Вона також ефективно управляє своїм часом, розподіляє його між різними завданнями та видами діяльності. Така особистість здатна ефективно спілкуватися з іншими, входити у взаємодію, вміє вирішувати конфлікти та знаходити компроміси, відкрита до нових ідей, досліджень та досвіду. Вона цікавиться світом і готова експериментувати.

Всі ці характеристики середньогрупового респондента вказують на те, що особистість з високим рівнем самодетермінації є активною,

цілеспрямованою та зосередженою на розвитку та реалізації власного потенціалу. Її внутрішні мотиви та цінності можуть становити сильний рушійний механізм для досягнення успіху та задоволення в житті.

В) Розподіл респондентів за шкалами методики САТ представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Загальний розподіл юнаків за шкалами методики самоактуалізації

Найменування шкал опитувальника САТ	Розподіл респондентів за рівнями вираженості ознаки, %		
	високий	середній	низький
Орієнтація у часі	12,17	70,44	17,39
Підтримка	37,39	52,17	10,44
Ціннісні орієнтації	30,44	58,26	11,30
Гнучкість поведінки	35,65	48,70	15,65
Сензитивність	31,30	54,78	13,91
Спонтанність	34,78	54,78	10,44
Самоповага	50,44	42,61	6,96
Самоприйняття	30,44	51,30	18,26
Уявлення про природу людини	34,78	54,78	10,44
Синергія	14,78	73,91	11,30
Прийняття агресії	21,74	60,87	17,39
Контактність	36,52	56,52	6,96
Пізнавальні потреби	13,91	62,61	23,47
Креативність	22,61	65,22	12,17
Рівень Самоактуалізації	21,74	72,17	6,09

Розглянемо особливості розподілу за рівнями вираженості показників самоактуалізації респондентів юнацького віку докладніше. З представленої таблиці можна побачити, що за шкалою орієнтації в часі у загальній групі 12,17% респондентів мають високий рівень, що свідчить про їх впевнені плани на майбутнє, організованість і чітку уяву про свої цілі. Їхня здатність планувати та ставити перед собою конкретні цілі сприяє їхньому впорядкованому підходу до життя. 70,44% юнаків мають середній рівень орієнтації у часі, що вказує на наявність його певного рівня, але ці респонденти можуть інколи мати невизначеність у власному плануванні або

різко змінювати свої плани. Але взагалі вони мають певну ступінь гнучкості в своїх планах та можуть адаптуватися до нових обставин. 17,39% осіб в загальній групі мають низький рівень орієнтації у часі, що свідчить про відсутність чіткого планування майбутнього. Вони можуть реагувати на зміни досить швидко та відчувають дезорієнтацію через відсутність сталості. Ці особливості збігаються з результатами попередньої методики (ТІПР), що тільки підтверджує їхню наявність. За шкалою підтримки 37,39% юнаків даної вибірки мають сильну соціальну підтримку, надійні та близькі відносини з іншими людьми, що може сприяти їхньому відчуттю приналежності та впевненості в собі; 52,17% - мають наявність певного рівня соціальної підтримки, але ці люди можуть відчувати нестачу підтримки в деяких сферах життя; 10,44% - мають відчувати відсутність або недостатню вираженість соціальної підтримки, почуття ізольованості й самотності, що може бути результатом відсутності близьких взаємин або недостатнього зв'язку з оточенням. За шкалою ціннісних орієнтації 30,44% опитуваних мають чіткі цінності та принципи, на основі яких вони орієнтуються у своєму житті й приймають рішення; 58,26% - хоча мають деякі цінності та принципи, але можуть відчувати суперечності або невизначеність у своїх цінностях. Їхні вчинки можуть бути менш послідовними в порівнянні з тими, хто має високий рівень ціннісних орієнтацій; 11,30% - мають низький рівень ціннісних орієнтацій, в них відсутні чіткі цінності та принципи, їхні вчинки можуть бути непередбачуваними і незв'язаними з певними цінностями. За гнучкістю поведінки 35,65% респондентів виказують прояв її гнучкості, адаптивності та здатність адекватно реагувати на нові ситуації та зміни у своєму оточенні; 48,70% - можуть виявляти як гнучкість, так і стійкість у своїй поведінці, в залежності від конкретних обставин; 15,65% - виявляють нездатність адаптуватися до змін та відчувають труднощі у пристосуванні до нових ситуацій. Висока сензитивність у 31,30% випробуваних вказує на високу чутливість до потреб, емоцій і переживань інших людей: 54,78% - можуть бути чутливими у деяких випадках, але не завжди проявляють

високий рівень сензитивності; 13,91% - мають низький рівень чутливості до потреб та емоцій інших людей і можуть бути більш сфокусованими на собі. За шкалою спонтанності 34,78% осіб здійснюють частий прояв спонтанності в діях і відкритість до нових досвідів. Вони виказують відсутність страху ризику та не бояться власної здатності до імпульсивних дій; 54,78% - можуть бути іноді спонтанними, але також можуть виявляти певну обережність і розсудливість; 10,44% - проявляють обережність і уникають ризику. Вони не схильні до спонтанних дій і виявляють певну обережність. За шкалою самоповаги 50,44% респондентів раннього дорослого віку схильні до позитивного ставлення до себе, своїх можливостей та вірять у свою цінність; 42,61% - мають певний рівень самоповаги, але можуть інколи сумніватися в собі та відчувати недостатню впевненість; 6,96% - багато сумніваються в собі та часто схильні до недооцінювання самих себе. За шкалою самоприйняття, 30,44% осіб виказують позитивне самовизначення, приймають себе такими, які вони є, та не прагнуть до ідеалів; 51,30% - можуть виявляти як прийняття себе, так і деяку незадоволеність або прагнення до самозмін; 18,26% - виявляють незадоволеність собою, неспроможні прийняти себе і мають високі вимоги до себе. Уявлення про природу людини у загальній групі респондентів раннього дорослого віку добре виражено у 34,78%. Вони вірять у позитивні аспекти природи людини, відносяться до неї оптимістично і вважають, що людина має внутрішню доброту і потенціал для розвитку. 54,78% осіб мають середній рівень уявлення про природу людини, в них наявне збалансоване уявлення про природу людини, враховують як позитивні, так і негативні аспекти і розуміють, що люди можуть мати різні властивості і здібності. 10,44% осіб мають низький рівень уявлення про природу людини, ці респонденти мають негативне уявлення про природу людини, вважають, що люди схильні до зла і неспроможні змінитися. За шкалою Синергія 14,78% респондентів вірять у співпрацю, взаємодію та взаємозв'язок між людьми, віддають перевагу колективним рішенням і розвитку спільних ідей; 73,91% - можуть виявляти

як індивідуалізм, так і здатність до співпраці, можуть працювати як самотійно, так і в групі; 11,30% - віддають перевагу самотійності та не дуже схильні до спільної роботи, відчувають більшу потребу у незалежності. Рівень прийняття агресії у 21,74% респондентів, характеризує їх, як тих, що мають високий рівень терпимості до агресії, велику здатність до примирення і вирішення конфліктів мирним шляхом. 60,87% молоді можуть виявляти різні реакції на агресію, в залежності від ситуації та власних переконань. 17,39% осіб мають низький рівень терпимості до агресії, можуть швидко реагувати на конфлікти та виявляти агресивність у відповідь. За шкалою контактності 36,52% опитуваних можуть легко вступати в контакт з іншими людьми, проявляти відкритість, емоційну доступність і бажання встановлювати та підтримувати взаємодію з оточуючими; 56,52% - виявляють здатність до контакту, але можуть бути трохи більш обережними або вибірковими щодо вибору своїх соціальних зв'язків; 6,96% можуть відчувати дискомфорт у соціальних ситуаціях та виявляють більшу схильність до ізоляції й більшого особистого простору. За шкалою пізнавальних потреб 13,91% респондентів активно досліджують світ, цікавляться новими знаннями і розумінням, прагнуть до постійного навчання та розвитку; 62,61% - виявляють помірний інтерес до пізнавання, можуть проявляти ініціативу в отриманні знань, але не настільки активно, як особи з високими значеннями; 23,47% - можуть бути менш зацікавлені в набутті нових знань і вважати стабільність і зручність більш пріоритетними для самих себе. Креативність у загальній групі респондентів раннього дорослого віку вагомо виражена у 22,61% респондентів. Ці респонденти проявляють творчість, інноваційність і здатність генерувати нові ідеї. Вони можуть мати виражений художній або проблемний потенціал, відкриті до нових підходів і нестандартних рішень. 65,22% юнаків можуть мати певний інтерес до творчого процесу та виявляти деякі ідеї або рішення, що відрізняються від загальноприйнятих. 12,17% осіб мають низький рівень креативності, вони менші інноваційні та схильні до традиційних і стандартних способів

мислення та вирішення проблем. За рівнем самоактуалізації 21,74% опитуваних вказують, що розпізнають свій потенціал, розвиваються і самореалізуються. Вони працюють над досягненням своїх цілей, живуть відповідно до своїх цінностей і виявляють гармонію між своїми потребами і самовираженням; 72,17% - виявляють помірний рівень самоактуалізації, можуть мати певну самосвідомість та бажання розвиватись, але можуть зустрічати перешкоди або втручання до реалізації власних потреб; 6,09% - відчувають нестачу задоволення від життя, невпевненість у собі та мають обмежений особистий розвиток.

Характеристики середньогрупового суб'єкту за досліджуваними шкалами методики самоактуалізації особистості представлено у гістограмі 2.

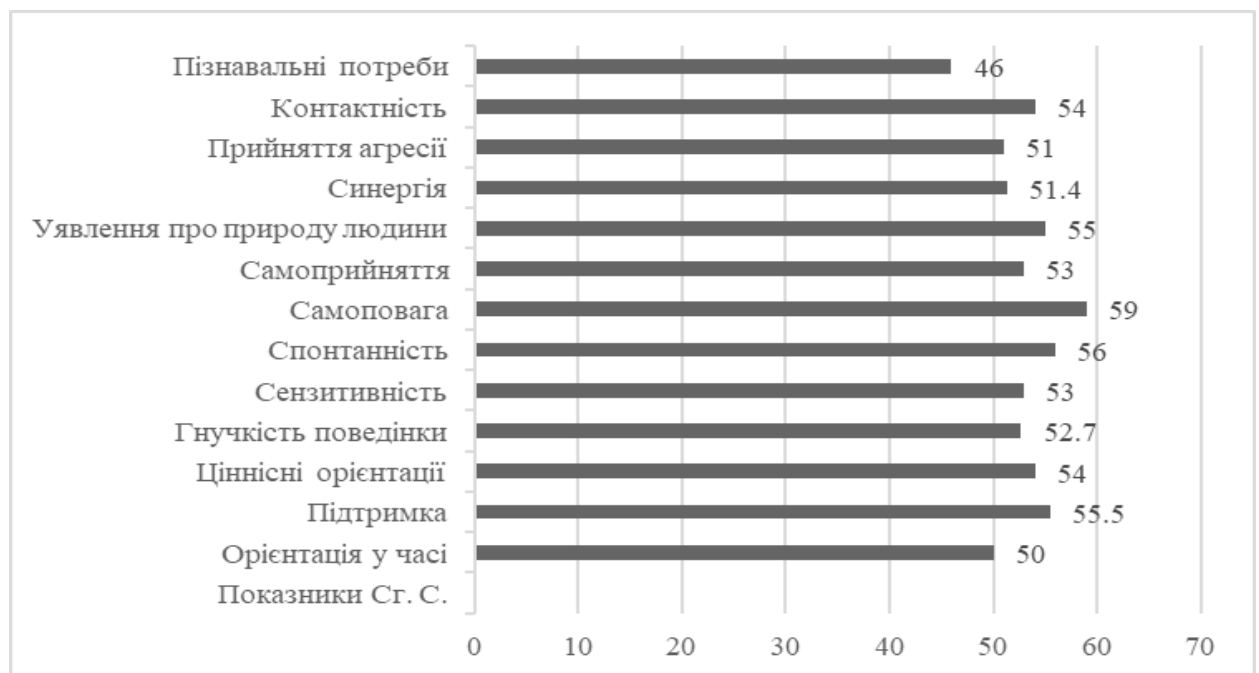

Рис.3.2. Вираженість середньогрупових значень у респондентів раннього дорослого віку за методикою САТ.

З представленої гістограми видно, що всі показники середньогрупового суб'єкту за шкалами методики САТ знаходяться в зоні середніх значень. Найбільш вираженим є показник «самоповаги» (59), що вказує на позитивне ставлення такого респондента до себе. Найменш вираженим є показник «пізнавальні потреби» (46), що може вказувати на менший інтерес юнаків до вивчення нового та розвитку знань. Спираючись на значення

середньогрупового суб'єкту за усіма шкалами даної методики ми можемо схарактеризувати його особливості наступним чином.

Перш за все потрібно сказати, що ця особистість в цілому добре орієнтується у часі. Вона усвідомлює як минуле, так і майбутнє, обом часовим станам може приділяти увагу та здійснювати дії, спрямовані на досягнення мети, навіть якщо ця мета далеко в майбутньому. Ця особистість в цілому розраховує на підтримку від оточуючих людей та може сама бути підтримуючою фігурою для інших. В неї є як певна стабільність ціннісних орієнтацій, так і гнучкість у реагуванні на нові ситуації та цінності, що сприятиме її адаптації до різних ситуацій. Ця особистість уважно сприймає оточуючий світ, може відчувати емоції та реагувати на них. Вона може допускати спонтанні дії, але може також враховувати контекст та наслідки, що посліdkують за ними. Для неї є характерним певний рівень впевненості в собі та власних можливостях, і вона має здатність більш об'єктивно оцінювати себе та відчувати комфорт з власною особистістю. Вона також може вірити у позитивні можливості та можливість зміни й вірить у позитивний вплив спільної діяльності та взаємодії. Якщо ця особистість потрапляє до конфлікту, вона може реагувати на них та агресію з розумінням і вирішувати їх конструктивним способом, оскільки орієнтована на взаємодію з іншими людьми та відчуває потребу у комфорті у соціальних ситуаціях. Не зважаючи на те, що ця особистість більш орієнтована на соціальну взаємодію з оточуючими, вона також проявляє цікавість та бажання вчитися та розвиватися, оскільки має певну здатність до творчого мислення та розв'язання проблем. Загальний рівень її самоактуалізації можна визначити як середній, що вказує на знаходження цієї особистості на середньому рівні розвитку своєї особистості та можливість зосереджуватися на самореалізації у подальшому. Підводячи підсумок вищесказаному, можна стверджувати, що середньогруповий суб'єкт даної вибірки респондентів має відносно збалансовану самоактуалізовану особистість з можливістю до росту та розвитку в різних аспектах особистісного життя.

Г) Загальний розподіл респондентів раннього дорослого віку за рівнем розвитку рефлексивності представлений у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Загальний розподіл респондентів за рівнями вираження рефлексивності

Рівні рефлексивності	Розподіл респондентів юнацького віку	
	%	Особи
високий	0	-
середній	84,35	194
низький	15,65	36

Особливої уваги, нашої точки зору, заслуговує абсолютна відсутність високого рівня рефлексивності. Адже саме він вказує на те, що людина має здатність осмислювати та аналізувати свої думки, почуття, дії та досвід. Високий рівень розвитку рефлексивності має на увазі глибокий і систематичний розгляд своєї особистості, цінностей, мотивацій та взаємодії з навколишнім світом. Люди з високим рівнем рефлексивності аналізують свій досвід та здатні робити висновки, щодо розуміння минулих подій. Вони звертають увагу на свої емоції, думки та реакції на різні ситуації, що допомагає їм краще розуміти себе, задаються питаннями про свої цінності, моральні переконання та мотивації, розуміючи, як вони впливають на їх вирішення та поведінку. Високий рівень саморефлексії надає можливість розглядати свої взаємодії з іншими людьми, аналізувати свої ролі та відносини. Люди з високим рівнем рефлексивності не тільки прагнуть особистого розвитку, але й взагалі бачать рефлексію як засіб для зростання та поліпшення. Вони прагнуть стати більш усвідомленими та цілісними особистостями.

Відсутність високого рівня рефлексивності в ранньому дорослому віці, з нашої точки зору, є природним процесом і може бути обумовлена, як індивідуальними особливостями респондентів, так і особливостями довкілля. Перш за все треба вказати, що в цьому віці люди зазвичай лише починають усвідомлювати себе та свої взаємодії зі світом. Хоч і варто зазначити, що

кожна людина унікальна, і рівень рефлексивності може залежати від індивідуальних рис характеру, спадковості та інших факторів. По-друге, відсутність життєвого досвіду та нестача часу для накопичення особистих ситуацій та вражень можуть ускладнити розвиток глибокої рефлексивності. По – третє, в ранній дорослості багато людей схильні приділяти більше уваги зовнішнім враженням, соціальній адаптації та взаємодії з іншими. Це може обмежувати час та енергію, що виділяються на саморефлексію та аналіз. Крім того цей вік може супроводжуватися емоційними сплесками та інтенсивними переживаннями. Це може прискорити реакцію події та ситуації, не залишаючи багато часу на глибокий аналіз. Ще одна причина - це те, що розвиток рефлексивності пов'язаний з психологічною зрілістю, яка може розвиватися дещо повільніше в деяких людей. Деякі молоді люди можуть просто ще не досягти того етапу психологічної зрілості, на якому активно починають аналізувати свої дії та думки.

Особливої уваги в досягненні високого рівня рефлексивності грають виховання, освіта та вплив навколишнього середовища. І якщо середовище не сприяє стимулюванню аналітичних здібностей та самоаналізу, це може сповільнити розвиток рефлексивності в ранньому дорослому віці. Також детермінантами розвитку рефлексивності в цьому віці також можуть бути інтереси та пріоритети. У ранній дорослості багато людей приділяють увагу освіті, кар'єрі та розвагам, що також може залишити менше часу на глибоке саморефлексивне вивчення себе.

84,35% респондентів мають середній рівень рефлексивності. Середній рівень рефлексивності означає, що в людини є здатність і схильність до аналізу та осмислення своїх думок, почуттів та дій, але ця здатність не настільки інтенсивна та систематична, як у тих, хто має високий рівень рефлексивності. Середній рівень рефлексивності характеризується осмисленням в міру необхідності, тобто люди із середнім рівнем рефлексивності можуть активно розмірковувати про своє життя, але вони можуть робити це більш спорадично, особливо коли стикаються зі складними

ситуаціями чи важливими рішеннями. Вони можуть виявляти інтерес до розуміння своїх почуттів та поведінки, але цей інтерес може бути менш вираженим, ніж у людей із високим рівнем рефлексивності. Також люди із середнім рівнем рефлексивності можуть більш імовірно проводити аналіз своїх дій та реакцій вже після того, як щось сталося, щоб виокремити нове знання з досвіду. На відміну від високого рівня рефлексивності, вони не завжди прагнуть глибокого дослідження себе та своїх мотивацій. Респонденти можуть частіше звертатися до поверхневих аспектів. Якщо говорити про здатність до саморозвитку в осіб із середнім рівнем рефлексивності, то вони можуть мати інтерес до особистого розвитку, але цей інтерес може бути менш інтенсивним, ніж у тих, хто має високий рівень рефлексивності. Середній рівень рефлексивності може змінюватися залежно від контексту. Так, людина може бути більш рефлексивною щодо своїх відносин, але менш рефлексивною щодо професійних аспектів.

Низький рівень рефлексивності було визначено у 15,65% респондентів, що вказує на відсутність чи малу розвиненість здатності випробуваних аналізувати та осмислювати свої думки, почуття та дії. Це може виявлятися у більш поверховому підході до саморозуміння та обмеженої готовності розмірковувати про свій досвід. Респонденти з низьким рівнем рефлексивності характеризуються тим, що зазвичай мало звертають увагу на свої думки, почуття та дії. Вони можуть менше цікавитися розумінням себе та можуть пропускати можливості для самоаналізу. Також випробувані можуть не замислюватися щодо причин своїх емоцій, реакцій та вчинків. Навіть у ситуаціях, коли це могло бути корисним, вони можуть відчувати труднощі в аналізі ситуацій, плануванні дій та управлінні своїм часом. В них існує значно менший інтерес до саморозвитку, самопізнання та зростання, ніж в людей з вищим рівнем рефлексивності. Замість власних, внутрішніх роздумів та оцінок, вони можуть більше спиратися на зовнішні думки та оцінки інших. Таким людям складно керувати собою, вони більш схильні

реагувати на ситуації та діяти, не приділяючи багато уваги попередньому аналізу.

Показник рефлексивності для середньогрупового суб'єкту раннього дорослого віку дорівнюється 5.6 балам, що говорить про наявність для нього середнього рівня рефлексивності з присутністю певної спроможності до самоаналізу й осмислення, але менш інтенсивною та систематичною, ніж в людей із високим рівнем рефлексивності. Також можна сказати, що для середньогрупового суб'єкту з боку рефлексивності характерні наявність парціальних умінь до усвідомлення власних дій, емоцій та адекватне розуміння поточної ситуації та свого становища у ній, а здатність глибше розмірковувати про себе та своє життя може стати результатом подальшого накопичення досвіду та психологічної зрілості.

Отже, на підставі отриманих даних можна зробити первинні висновки щодо розвитку самоусвідомлення й життєтворчості особистості раннього дорослого віку. Так, для створення портрету середньостатистичної особистості візьмемо за основу показники середньогрупового суб'єкту. Отже, якщо схарактеризувати рівень самоусвідомлення у респондентів з завищеним показником інтегрального самоствавлення, низьким показником самозвинувачення, середньо вираженими показниками самоповаги, аутосимпатії, позитивного самоствавлення від інших, самовпевненості, очікування відношення інших, самоприйняття, самопослідовності, саморозуміння, з середнім рівнем рефлексивності та особистісним типом «Комунікативний», то можна побачити, що описаний характер самоусвідомлення вказує на досить здорову та врівноважену психологічну структуру особистості. Так особистість із завищеним показником інтегрального самоствавлення, ймовірно, має цілісне та збалансоване сприйняття себе. Вона бачить себе як комплексну істоту, здатну виявляти різноманітні риси та якості. Низький показник самозвинувачення вказує на те, що у даної людини ставлення до самої себе скоріше позитивне. Вона схильна не переоцінювати свої помилки й не звинувачувати себе за них, а

натомість фокусується на зростанні та досвіді, який можна отримати. Середні показники самоповаги, аутосимпатії, позитивного самоствалення, самовпевненості, очікування відношення інших, самоприйняття, самопослідовності та саморозуміння свідчать про збалансованість цих рис у ставлення особистості до себе. Така людина бачить себе як цінну істоту, яка може досягати успіхів, але також усвідомлює свої обмеження і приймає себе такою, якою вона є. Вона виявляє впевненість в собі, у своїх діях та взаємодіях з іншими, має реалістичні очікування щодо відношення оточуючих до неї та має достатньо високу самооцінку. Ця особистість характеризується розгальмованістю в поведінці та мовленні. Вона безпосередня у соціальних відносинах, легко залучається до ситуації та так само легко з неї виходять. Ця людина може бурхливо реагувати на події, що відбуваються, миттєво погоджуватись брати участь у справах, які можуть заважати раніше наміченим цілям. Вона легко переносить невизначені відносини, незручні ситуації та конфліктні обставини, має економічне чуття та вмє швидко реагувати в незнайомій обстановці. Разом з тим в неї може бути знижена чутливість до поточної ситуації, через що ця особистість схильна робити поспішні висновки. Ця людина здатна часто кидати почату справу, не доводячи її до кінця. Вона може бути більш успішною через таку організацію процесу, коли є можливість перемикатися з однієї справи на іншу. У відносинах із іншими ця особистість поводить себе як товариський партнер. Цю особистість можна охарактеризувати як емоційного екстраверта, що виявляє високий рівень емоційності та енергії в соціальних ситуаціях та взаємодії з іншими людьми. Вона здатна ділитися своїми емоціями, виявляти їх на відкрити, дружелюбну і енергійну манеру та отримує велике задоволення від інтеракції з іншими людьми. Спілкування, суспільні заходи та колективні події допомагають цій особистості відчути позитивні емоції та підняти настрій. Для неї є характерним виражати свої емоції відкрито, відверто висловлюючи свої почуття та реакції на події. Ця людина є дуже соціально активними. Вона легко заводить нові знайомства, розмовляє з

незнайомцями та відчуває здоровий інтерес до життя інших людей та може впливати на настрій інших людей за допомогою величезного ентузіазму і позитивного настрою. Іноді така людина може приймати ризиковані рішення, оскільки вона шукає нові враження та збудження. Ця особистість здатна швидко адаптуватися до соціального середовища, може легко відповідати на очікування оточення та виявляти соціальну адекватність. Середній рівень рефлексивності характеризує цю людину як ту, що має здатність до аналізу та роздумів про свої думки, дії та досвід, але вона може не звертати на це особливої уваги. Така особистість може періодично рефлексувати про своє життя, але може також віддавати перевагу більш практичним аспектам повсякденності, ніж розмірковувати над ними, що є дуже характерним для юнацького віку.

Отже, загальний портрет цієї особистості вказує на те, що вона є адекватною своєму віку адаптивною людиною з позитивним ставленням до себе, здатною відповідно сприймати свої сильні сторони і слабкості, яка також прагне до зростання та розвитку. Вона може успішно керувати своїми емоціями та реакціями і дотримуватися узгодженості у своїх вчинках.

З нашої точки зору, все вищевикладене може характеризувати цю особистість, як ту, що має середній рівень самоусвідомлення і здатна до власної життєтворчості.

3.1.2. Дослідження взаємозв'язків між основними показниками самоусвідомлення й життєтворчості особистості раннього дорослого віку

Для визначення існуючих взаємозв'язків між основними показниками самоусвідомлення й життєтворчості особистості в квадраті самоствавлення – самодетермінація – самоактуалізація – рефлексивність, нами був використаний коефіцієнт кореляції Пірсона.

В ході дослідження було встановлено, що між показниками методик, що описують самоствавлення респондентів юнацького віку існують зв'язки, які вказують не на виражені стосунки, а, скоріше, на певні тенденції

взаємовпливів. Так, наявність оберненого кореляційного взаємозв'язку між характеристиками круга, які можна визначити, як здатність до емпатійної взаємодії з оточенням в потенційному підтипі та самоповагою в особистості ($r = -0,212$, $p=0,05$) говорить, що надмірне віддання іншим, збільшення схильності до сприйняття критики або негативних емоцій інших як власного провалу, вкладання занадто багатої кількості енергії у допомогу іншим, будуть призводити до емоційного виснаження, викликаючи втому та стрес, коли в особистості не вистачить часу та ресурсів на самопідтримку, що може вплинути на зменшення загального рівня самоповаги і розчарування у власних можливостях. З іншого боку, зменшення самоповаги може робити особистість більш залежною від думки та емоцій оточення. Наявність двобічного кореляційного взаємозв'язку між інстенічними рисами особистості та шкалою очікуваного ставлення інших ($r = 0,186$, $p=0,05$) характеризує наступну двобічну тенденцію. Так підвищення в особистості товариських дій у ставленні до інших може сприяти збільшенню очікування такого ж ставлення в особистості до себе, і навпаки, коли зростання очікування позитивного ставлення з боку інших може сприяти збільшенню товариських дій з боку особистості. Двобічний взаємозв'язок між рисами трикутника, тими, що зумовлюють зростання наступальних дій у стосунках із соціумом, та шкалою самопослідовності ($r=0,199$ при $p= 0,05$) говорить про те, що підвищення взаємодії з іншими через публічні обіцянки або зобов'язання слабо може сприяти збільшенню соціальної відповідальності щодо них і стати додатковою мотивацією для дотримання планів та завдань, тобто самопослідовності. І навпаки, розвиток рис послідовності та самодисципліни може надати можливість особистості більш ефективно планувати свої дії, дотримуватись режиму та реалізовувати власні проекти у соціумі, що робить її більш продуктивною.

Як бачимо з описаних кореляцій, зв'язок між особистісними характеристиками «Я» респондентів раннього дорослого віку та їхнім самоставленням є слабким і може, з нашої точки зору, по-перше, бути

результатом великої варіабельності інших факторів, що можуть впливати на самоствавлення особистості. До таких факторів можуть належати соціальне оточення, культурний контекст, досвід, освіта тощо. У разі залежності думки особистості від зовнішніх впливів ці фактори можуть бути більш важливими для формування самоствавлення, ніж конкретні особистісні риси. По – друге, це суб'єктність оцінки, тобто визначення "самоствавлення" може бути суб'єктивним і залежати від того, як самі юнаки визначають це поняття. Особистісні характеристики можуть не завжди точно відображати процес самоствавлення, оскільки різні люди можуть мати різне розуміння цього поняття. І, на останок, самоствавлення - це динамічний процес, який може змінюватися з часом під впливом різних життєвих подій і досвіду. Особистісні характеристики також можуть змінюватися з часом, і їхній вплив на самоствавлення може змінюватися відповідно до цих змін.

Отже розуміння зв'язку між особистісними характеристиками та самоствавленням може вимагати більш глибокого аналізу і дослідження для встановлення конкретних причин і механізмів цього зв'язку.

Також нами було встановлено, що існують двобічні кореляційні взаємозв'язки на 1% рівні значущості між самодетермінацією респондентів загальної групи юнацького віку та показниками їхнього самоствавлення: «Інтегральною шкалою самоствавлення» (0,488), «Самоповагою» (0,665), «Аутосимпатією» (0,415), «Самовпевненістю» (0,461), «Самоінтересом» (0,310), «Самоприйняттям» (0,474), «Самопослідовністю» (0,227), «Очікуванням відношення від інших» (0,242), «Позитивним ставленням інших» (0,278), «Інтересу до себе»(додаткова шкала)(0,310) та «Саморозумінням» (0,432). Наявність великої кількості отриманих взаємозв'язків середньої сили вказує на достатньо глибоку та цілісну взаємодію параметрів в діадах. Так молодь, що має вищий рівень внутрішньої детермінації, також відчувають більшу впевненість у собі та власних можливостях. І навпаки. Внутрішня впевненість, позитивне ставлення до себе, самореалізація та інші аспекти можуть взаємно

посилювати один одного, сприяючи формуванню позитивної самооцінки та глибокої самосвідомості. Зростання самодетермінації буде призводити до збільшення в респондентів відчуття внутрішньої вартості і цінності, які особистість раннього дорослого віку приділяє своєму життю та власному розвитку. В свою чергу зростання самоповаги буде сприяти проявленню особистістю більшої активності. Взаємозв'язок між самодетермінацією та аутосимпатією також підкреслює, що юнаки, які мають більшу самодетермінацію, здатні відчувати більшу симпатію до себе, що проявляється у більшому розумінні до своїх власних емоцій і потреб. Наявність цього взаємозв'язку підкреслює важливість внутрішньої гармонії, позитивного ставлення до себе та розуміння своїх внутрішніх процесів, бо він сприяє формуванню більш глибокої та позитивної самосвідомості. Зростання самодетермінації буде сприяти формуванню внутрішньої віри в себе та у свою здатність подолати труднощі. І навпаки, молодь, що вірить у свої здібності та готовність впоратися з викликами, більш схильні до внутрішнього мотиваційного спрямування, яке є одним із аспектів самодетермінації. Взаємозв'язок між самодетермінацією та самоінтересом вказує на те, що респонденти, які є більш самодетермінованими, здатні більше зосереджуватися на розумінні своїх власних бажань та інтересів. І навпаки, зростання інтересу до себе може створити сприятливе середовище для розвитку самодетермінації, спонукуючи до внутрішньої мотивації, бажання розвиватися та вибирати дії, які відповідають власним цінностям. Взаємозв'язок між самодетермінацією та самоприйняттям вказує на те, що зростання внутрішньої мотивації, спрямованості на власні цінності та контролю над власними діями буде сприяти покращенню самоприйняття та більш позитивному ставленню до себе. І навпаки, особи раннього дорослого віку з позитивним самоприйняттям будуть більше прагнути до досягнення власних цілей, оскільки вони вірять у свою здатність досягти їх, що в свою чергу підсилить внутрішню мотивацію та самодетермінацію респондентів. Зростання самодетермінації також буде створювати сприятливі умови для

поглибленого саморозуміння, оскільки спонукає до більшого уважного вивчення внутрішніх потреб, цінностей та мотивацій. В свою ж чергу поглиблення саморозуміння створює більш глибоке інтимне сприйняття особистістю самої себе, допомагає визначити свої цінності, бажання та цілі, що в свою чергу зміцнює внутрішню мотивацію та спонукає до виборів та дій, що відповідають особистій сутності.

Слабкість зв'язків між самодетермінацією та самопослідовністю, очікуваним ставленням інших та позитивним ставленням інших скоріше вказує на можливі тенденції взаємовпливів в цих діадах показників. Так, зростання самодетермінації може: а) стимулювати більшу самопослідовність, а зростання самопослідовності може створити основу для розвитку самодетермінації, спонукуючи до внутрішньої мотивації, вибору цілей, зосередженості на власних цінностях та контролю над власними діями; б) впливати на очікування відношення від інших через зміни у власних цінностях, внутрішніх мотиваціях та вимогах до взаємодії, і навпаки, респонденти можуть очікувати, що оточуючі будуть сприяти їхньому власному розвитку, цінностям та бажанням, що може підтримувати та збільшувати в юнаків самодетермінацію; в) створити позитивний ланцюг подій, який буде впливати на спосіб взаємодії з іншими і створювати базу для позитивного ставлення від них. І навпаки, позитивне ставлення інших може створити сприятливий контекст для зростання самодетермінації.

Крім позитивних нами був визначений слабкий від'ємний двобічний кореляційний взаємозв'язок, що визначає можливі тенденції стосунків між самодетермінацією та самозвинуваченням (-0,341) і може вказувати на те, що підвищення рівня самодетермінації призводить до більшої автономії та внутрішньої мотивації в поведінці особистості, а це, в свою чергу, може спонукає до більш позитивного відношення до себе та зменшення самозвинувачення, яке може бути пов'язане з недостатньою внутрішньою впевненістю. Також про певні тенденції стосунків в діадах показників вказує двобічний взаємозв'язок на 5% рівні значущості між самодетермінацією та

рисами квадрату у потенційному психотипі респондентів загальної вибірки, (0,190). Згідно цій тенденції збільшення рис особистості, які визначають її особливості сприйняття, поведінкові уподобання та мотиваційні аспекти і формують ставлення до професійного розвитку та спілкування зі суспільством може призводити до зростання самодетермінації особистості для збільшення її професійних навичок. І навпаки, збільшення самодетермінації особистості може впливати на стійкість та постійність особистості в реалізації власних цілей, оскільки особистість відчуває більшу внутрішню мотивацію для досягнення цілей.

Дослідження взаємозв'язків між самодетермінацією та самоактуалізацією респондентів раннього дорослого віку показало, що існує середня та слабка позитивна кореляція між усіма шкалами (крім шкали «Синергія») методики самоактуалізації. Цей позитивний спосіб впливу обумовлений тим, що самодетермінація сприяє внутрішній мотивації, свободі вибору і більшій відповідальності за власні дії та рішення. Розглянемо їх докладніше.

Так, існує двобічний взаємозв'язок на 1% рівні значущості, який говорить, що збільшення самодетермінації може сприяти покращенню орієнтації у часі (0,419), оскільки особа більше усвідомлює свої цілі і планує дії, спрямовані на досягнення цих цілей. Особистість, яка розвиває самодетермінацію, може бути більш відкритою до підтримки від інших (0,464), оскільки вона більше довіряє собі та своїм власним рішенням. Збільшення самодетермінації може сприяти підвищенню по шкалі ціннісних орієнтацій (0,508), оскільки, як правило, самодетерміновані люди більш свідомо обирають свої цінності і діють відповідно до них. Також збільшення самодетермінації, як тенденції, може сприяти більшій гнучкості в поведінці (0,273), оскільки особа, яка більше усвідомлює свої цінності і бажання, може змінювати свою поведінку, коли це необхідно. Збільшення самодетермінації може сприяти більшій емоційній сензитивності (0,366), оскільки особа більше вірить у свої можливості та контроль над власним життям.

Підвищення самодетермінації супроводжується більшою спонтанністю (0,384) у діях і бажанням проявляти більшу внутрішню свободу на різних рівнях життя. Збільшення самодетермінації може сприяти підвищенню відкритості до інших людей і більшому бажанню вступати в контакти (0,386), оскільки особа більше цінує свободу вибору та самостійність. Самодетермінація може стимулювати більший інтерес до власного розвитку і задоволення пізнавальних потреб (0,256). Збільшення самодетермінації також може позитивно вплинути на самоповагу (0,480) і самоприйняття (0,425), оскільки особа більше вірить у свою спроможність впливати на власне життя. Особа з вищим рівнем самодетермінації може краще розуміти і виражати свої емоції, включаючи агресію, і керувати ними більш здоровим способом (0,265). Збільшення самодетермінації може сприяти розвитку креативності (0,485), оскільки особа більше вірить у свою здатність до творчого самовираження. І на останок, збільшення самодетермінації може сприяти загальному розвитку та досягненню більш високого рівня самоактуалізації в особистості (0,515), оскільки вона більше самостійно приймає рішення і досягає своїх потенційних можливостей, що робить її більш здатною до власної життєтворчості.

Оскільки кореляція позитивна й двобічна, то показники зростання спостерігаються в обидві сторони. Взагалі вплив самодетермінації на прояви самоактуалізації в особистості може бути індивідуальним і залежить від багатьох факторів, а також від того, як самодетермінація розвивається і проявляється в конкретній особистості.

Наявність кореляційних взаємозв'язків між самоактуалізацією молоді та їхньою здатністю до рефлексивності проявила себе наступним чином. Так наявність середньої та слабкої кореляції між показником рефлексивності і показниками шкал методики САТ говорить про те, що ця кореляція від'ємна й зворотна, тому вплив збільшення рефлексивності в цій групі на показники самоактуалізації буде сприяти зменшенню останніх, і навпаки, підвищення показників самоактуалізації буде сприяти адекватному рівню рефлексивності.

Отже, зі збільшенням рефлексивності буде спостерігатися менша орієнтація у часі ($r = -0,353$, $p = 0,01$). Це вказує на те, що більш рефлексивні особи можуть бути менш зосередженими на майбутньому та більше спрямованими на аналіз минулого або наявного моменту. Зі збільшенням рефлексивності спостерігається зменшення підтримки ($r = -0,245$, $p = 0,05$). Це може вказувати на те, що більш рефлексивні юнаки можуть бути менш залежними від зовнішньої підтримки і можуть шукати відповіді та рішення в самих собі. Збільшення рефлексивності призводить також до зменшення в показниках «ціннісних орієнтацій» ($r = -0,278$, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що більш рефлексивні респонденти можуть переосмислювати свої цінності та переслідувати їх інакше або з меншим наголосом на деякі з них. Збільшення рефлексивності призводить до зменшення проявів спонтанності ($r = -0,376$, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що більш рефлексивні люди можуть бути більш обдуманими та обережними у своїх діях і рішеннях. Від'ємний вплив між рефлексивністю та самоповагою ($r = -0,253$, $p = 0,01$) вказує на те, що у разі збільшення рефлексивності спостерігається зменшення самоповаги. Це може вказувати на те, що більш рефлексивні люди можуть більше критикувати себе або бути менш впевненими в собі. Зі збільшенням рефлексивності спостерігається й зменшення самоприйняття ($r = -0,287$, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що більш рефлексивні респонденти можуть більше сумніватися у собі або своїх можливостях. Також зі збільшенням рефлексивності спостерігається менше прийняття агресії ($r = -0,284$, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що більш рефлексивні юнаки можуть бути менш схильними до конфліктів та агресивних проявів. І на останок, зі збільшенням рефлексивності спостерігається зменшення загального рівня самоактуалізації особистості ($r = -0,280$, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що більш рефлексивні люди можуть відчувати більше сумнівів щодо своїх можливостей, що може заважати їм досягати високого рівня самоактуалізації та обмежувати їхні життєтворчі здібності.

Між параметрами методики самоствалення та рефлексивністю був визначений лише один кореляційний стосунок на 1% рівні значущості між шкалою «Самозвинувачення» та здатністю особистості до рефлексивності (0,265). Цей зв'язок говорить про схильність, за якою підвищення рівня рефлексивності в особистості може бути пов'язаним із більш уважним аналізом своїх думок, почуттів та дій. Це може призводити до більшого осмислення своїх дій, виявлення помилок чи невдач, що, в свою чергу, може призводити до збільшення самозвинувачення. Також, особи з вищим рівнем рефлексивності можуть бути більш уважними до власного внутрішнього стану та емоцій. Це теж спроможне зробити їх більш схильними до відчуття провини або відповідальності за негативні події чи ситуації, що буде сприяти зростанню самозвинувачення. Й навпаки, збільшення самозвинувачення може зменшувати рефлексивність особистості через фокус на власних недоліках, негативну самооцінку та емоційне напруження. Але, оскільки цей зв'язок слабкий він вказує лише на можливість такої тенденції в загальній групі респондентів раннього дорослого віку.

Також нами було встановлено наявність двобічного оберненого кореляційного взаємозв'язку на 5% рівні значущості між наданням переваги фігурі квадрата в провідному підтипі та рефлексивністю особистості (-0,222). Проінтерпретувати цей взаємозв'язок можна через розкриття семантичного значення квадратної форми. Так особистість у якій збільшуються такі риси, як пасивність, стійкість, повільність, скутість, постійність та закритість має схильність до менш активних та ініціативних дій. Індивіди з цими рисами можуть віддавати перевагу стабільності та звичайному ритму життя. Це може призвести до меншої мотивації до самоаналізу та рефлексії, оскільки ці особи можуть бути менш схильні до змін та нововведень. Зростання в особистості таких рис, як завзятість, мужність, взаємодія з соціумом говорить про її сильну волю та готовність долати виклики. Однак, якщо ці риси переважають, вони можуть ставити під питання необхідність розглядати альтернативні точки зору або звертати увагу на власні слабкі сторони. При

зростанні в людини таких рис, як відчуженість та замкнутість вона буде менш схильною до взаємодії з іншими людьми або до рефлексії на власний досвід. Узагальнено кажучи, висока концентрація на зовнішніх справах, низька гнучкість у реагуванні на нові ідеї або підходи, а також обмежена відкритість до внутрішнього досвіду може спричинити зменшення рефлексивності. І навпаки, збільшення рефлексивності може вплинути на вказані риси особистості та створити підґрунтя для особистісного розвитку та змін поведінки, тобто зменшити скутість і допомогти знаходити більш адекватні шляхи подолання викликів, підвищити емоційну інтелігентність та здатність конструктивно спілкуватися з іншими, сприяти більшій гнучкості та відкритості до соціальної взаємодії.

Від'ємний кореляційний зв'язок між самодетермінацією та рефлексивністю ($r=-0.212$, $p=0,05$) в загальній вибірці респондентів вказує на існуючу тенденцію того, що коли людина дуже автономна та детермінована в своєму поведженні, вона може менше часу приділяти роздумам про себе та свої вчинки, оскільки діє відповідно до власних внутрішніх мотивацій. І навпаки, коли людина занурюється у власні роздуми, концентрується на них, розглядає всі «за» та «проти» рішення певного завдання певним способом, це може призводити до обмеження її самодетермінації, а часом, до втрати, навіть, автономності у власних рішеннях.

Встановлені різноманітні двобічні кореляційні взаємозв'язки на 1% та 5% рівні значущості між самоствавленням та самоактуалізацією респондентів раннього дорослого віку вражають своєю кількістю. Ті взаємозв'язки, що знаходяться на 1% рівні значущості, і з нашої точки зору, свідчать про цінність самоствавлення людини для її самоактуалізації, особистісного розвитку та власної життєтворчості. Враховуючи чисельність цих кореляційних стосунків, ми вирішили їх описати через умови, що сприяють їхньому підвищенню чи зменшенню в загальній групі респондентів раннього дорослого віку.

Отже, підвищення по шкалі «Інтегрального самоствавлення» особистості в загальній групі респондентів раннього дорослого віку буде сприяти зростанню показників шкал: «Орієнтація у часі» (0,409), через підвищення розуміння минулого, наступного та наявного моменту, допомагаючи особі зосередитися на важливості кожного з них для особистого розвитку; «Підтримка інших» (0,515), через збільшення взаємодії, співчуття та підтримки інших людей, що може позитивно вплинути на самоактуалізацію; «Ціннісні орієнтації» (0,459), через сприяння розумінню власних цінностей та переконань, що є важливим аспектом самоактуалізації; «Гнучкість поведінки» (0,376), через збільшення адаптації до різних ситуацій та сприяти розвитку гнучкості у поведінці; «Сензитивність» (0,246), через підвищення рівня усвідомленості та сприяння розвитку емоційної інтелігентності; «Спонтанність» (0,317), через збільшення спроможності діяти без зайвого аналізу та переживань; «Самоповага» (0,517) та «Самоприйняття» (0,500), через розвиток більш позитивного сприйняття себе та власної цінності; «Прийняття агресії» (0,297), через навчання більш здоровому виразу агресії та конструктивному управлінню конфліктами; «Контактність», через розвиток більшої здатності встановлювати та підтримувати глибокі взаємовідносини; «Пізнавальні потреби» (0,253), через стимулювання зростання бажання вивчати нове та розвивати інтелектуальні здібності. І, взагалі, зростання інтегрального самоствавлення в бік «За» особистість буде сприяти зростанню загального рівня самоактуалізації (0,497), що буде впливати на загальний розвиток особистості, через актуалізацію її життєтворчого потенціалу.

Оскільки зв'язок кореляції зворотній, то збільшення одних показників, як ми вже казали, буде впливати на підвищення інших в обидві сторони. Це стосується й тих взаємозв'язків, що будуть розглянуті нами нижче.

Так, збільшення по шкалі «Самоповаги» особистості буде сприяти зростанню показників шкал: «Орієнтація у часі» (0,452), через покращення відносин з минулим, допомагаючи більше усвідомлювати свої досягнення та

позитивні моменти життя; «Підтримка інших» (0,495), через збільшення відкритості до підтримки інших, оскільки впевненість у собі дозволить юнакам більше вірити у власні здібності та внесок у стосунки з іншими; «Ціннісні орієнтації» (0,495), через більш ясне розуміння власних особистих цінностей і переконань, що допоможе юнакам відстоювати їх у стосунках з іншими; «Гнучкість поведінки» (0,395), через збільшення відкритості до нових ідей та можливостей, оскільки впевненість у собі дозволяє особистості відчувати більшу безпеку в незнайомих ситуаціях; «Сензитивність» (0,273), через зростання позитивного впливу на емоційну інтелігентність особистості, допомагаючи юнакам більше розуміти свої власні почуття та емоції, а також реагувати на почуття інших людей; «Спонтанність» (0,362), через збільшення відкритості до виразу своєї особистості без зайвих обмежень чи вагань; «Самоприйняття» (0,525), через більш позитивне сприйняття себе, що в свою чергу може зробити особистість більш відкритою до власних недоліків та можливостей для самозростання; «Прийняття агресії» (0,270), через ефективніше керування власними емоціями та реагуванням на агресію інших людей конструктивним способом; «Контактність» (0,490), через полегшення встановлення та підтримки глибоких міжособистісних зв'язків; «Пізнавальні потреби» (0,317), через стимулювання бажання розвивати свої інтелектуальні здібності та задовольняти свою цікавість; «Загальний рівень самоактуалізації» (0,332), через стимулювання різних напрямків розвитку молоді.

Збільшення показників по шкалі «Аутосимпатії» буде сприяти підвищенню показників за шкалами: «Орієнтація у часі» (0,542), через сприяння більшому усвідомленню власних потреб та бажань, що впливає на більшу усвідомленість минулого, наявного моменту та майбутнього; «Підтримка» (0,617), через те, що стимулювання більш позитивного спілкування з іншими, в свою чергу може підвищити сам рівень підтримки; «Ціннісні орієнтації», через збільшення розуміння важливості цінностей у вашому житті; «Гнучкість поведінки» (0,494), більш позитивне сприйняття

особистістю себе може позитивно впливати на збільшення її готовності до експериментів та відкритості до нових можливостей; «Сензитивність» (0,300), через сприяння більшому сприйняттю та розумінню особистістю власних почуттів, а також реагуванню на почуття інших людей; «Спонтанність» (0,353), через стимулювання більшої свободи виразу себе та більш вільного поведіння без постійних обмежень; «Самоповага» (0,645), через сприяння підвищенню самоповаги, що може вплинути на загальну самооцінку особистості та її впевненість; «Самоприйняття» (0,610), через сприяння більш позитивному сприйняттю своїх недоліків та можливостей для саморозвитку; «Уявлення про природу людини» (0,263), через сприяння більш глибокому розумінню та прийняттю власної природи та потреб; «Прийняття агресії» (0,408), через збільшення здатності ефективніше керувати власними емоціями та реагувати на агресію з позиції розуміння; «Контактність» (0,436), через сприяння більш глибокій здатності встановлювати та підтримувати міжособистісні зв'язки; «Пізнавальні потреби» (0,253), через те, що більш позитивне сприйняття себе може позитивно вплинути на бажання розвивати свої інтелектуальні здібності та досліджувати нові горизонти. Збільшена аутосимпатія також може сприяти підвищенню загального рівня саморозвитку та самоактуалізації особистості (0,600), оскільки вона є важливою основою для різних напрямків особистісного зростання.

Не зважаючи на те, що основна шкала опитувальника самоствавлення «Самоцікавість», має лише 4 статистично значущі зв'язки зі шкалами «Підтримка» (0,317), «Ціннісні орієнтації» (0,334), «Самоповага» (0,340) та «Загальний рівень самоактуалізації» (0,299), доповнююча шкала «Інтересу до себе» вказує на існування статистично значущих взаємозв'язків між нею та шкалами методики САТ. Не зважаючи на те, що ці взаємозв'язки достатньо слабкі, вони є статистично значущими і показують тенденції взаємовпливів на рівні значущості 0,01. Так збільшення показників по шкалі «Інтерес до себе» буде сприяти підвищенню показників за шкалами: «Орієнтація у часі»

(0,285) через те, що юнаки, які виявляють більший інтерес до самих себе, також можуть мати більш розвинуту здатність дбати про своє майбутнє і планувати свої дії у часі. З іншого боку, ті, хто більше орієнтовані на майбутнє і мають сильнішу орієнтацію у часі, можуть більше вагу приділяти своєму власному інтересу та самопізнанню; «Підтримка» (0,373), через те, що збільшення інтересу до себе може позитивно вплинути на здатність особистості розуміти свої внутрішні потреби та бажання, що може покращити спілкування з іншими та оточенням; «Ціннісні орієнтації» (0,335), через те, що більший інтерес до себе може допомогти більш чітко розуміти свої особисті цінності та переконання, що впливає на більшу стійкість у відстоюванні їх у власному житті; «Гнучкість поведінки» (0,257), через те, що збільшена самоцікавість може стимулювати більшу готовність до вивчення нових підходів та експериментів у поведінці; «Спонтанність» (0,277), через сприяння більш невимушеному ставленню до ситуацій; «Самоповага» (0,278), через те, що збільшення інтересу до себе може сприяти покращенню самоповаги, оскільки особистість буде більше усвідомлювати свої позитивні якості та досягнення; «Самоприйняття» (0,285), через збільшення здатності особистості приймати себе такою, якою вона є, з усіма її позитивними та негативними сторонами; «Контактність» (0,285), через сприяння більш глибокому з'єднанню з власними емоціями та внутрішніми досвідами, що може полегшити взаємодію з іншими; «Креативність», через сприяння більшому зацікавленню у власних творчих здібностях та більшому бажанні експериментувати та творити; «Загальний рівень самоактуалізації» (0,342), через стимулювання більшого розвитку різних планів особистості.

Збільшення показників за шкалою «Самовпевненість» буде підвищувати показники шкал: «Орієнтація у часі» (0,390), через здатність планувати та працювати над майбутніми цілями, оскільки особистість буде більше вірити у власні можливості досягнення успіху; «Підтримка» (0,473), через стимулювання більш відкритого спілкування з іншими та бажання залучати підтримку в потрібний момент; «Ціннісні орієнтації» (0,454), через

сприяння більшому розумінню і прийняттю власних цінностей та переконань, що впливає на більшу рішучість у відстоюванні їх; «Гнучкість поведінки» (0,288), через сприяння більшому відкриттю до нових ідей та підходів, що в свою чергу підвищує вашу гнучкість в поведінці; «Сензитивність» (0,273), через збільшення самовпевненості може позитивно вплинути на вашу емоційну інтелігентність, допомагаючи розпізнавати та реагувати на власні та інших почуття більш конструктивно; «Спонтанність» (0,294), через сприяння більшій відкритості виразу себе та бажанню більше взяти на себе ризики; «Самоповага» (0,495), через позитивна самовпевненість допомагає підвищити самоповагу, оскільки ви будете більше цінувати свої досягнення та якості; «Самоприйняття» (0,428), через сприяння більшому позитивному сприйняттю себе, що в свою чергу може полегшити процес самоприйняття; «Прийняття агресії» (0,336), через збільшення ефективнішого керування власними емоціями та підвищення здатності відповідати на агресію з позиції стійкості та розуміння; «Контактність» (0,320), через підвищення здатності встановлювати глибокі зв'язки з іншими, оскільки особистість буде більш відкритою та комунікабельною; «Пізнавальні потреби» (0,377), через сприяння бажанню розвивати свої інтелектуальні здібності та задовольняти пізнавальні потреби; «Загальний рівень самоактуалізації» (0,488), через сприяння підвищенню загального рівня саморозвитку особистості та самоактуалізації, оскільки самовпевненість допомагає створити сприятливий фундамент для різних напрямків особистісного росту.

Збільшення показників за шкалою «Самосприйняття» буде сприяти підвищенню по шкалах: «Орієнтація у часі» (0,608), через сприяння більшому осмисленню своїх дій та рішень в контексті минулого та майбутнього; «Підтримка» (0,502), через полегшення взаємодії з іншими. Чим більше особистість буде вірити в себе та свої можливості, тим більш оточення буде її підтримувати; «Ціннісні орієнтації» (0,513), через сприяння більш чіткому розумінню своїх власних цінностей та переконань, що буде впливати на більшу стійкість у відстоюванні їх у власному житті; «Гнучкість

поведінки» (0,420), через сприяння більшому відкриттю до нових підходів та експериментів у поведінці; «Спонтанність» (0,440), через сприяння більшій відкритості та спонтанності у виразі себе; «Самоповага»(0,603), через більше осмислення своїх досягнень та якості; «Уявлення про природу людини» (0,275), через більш глибоке розуміння та приймання своєї природи та потреб; «Синергія» (0,262), через те, що збільшення усвідомлення своїх сильних сторін та можливостей, які можна використовувати для співпраці з іншими, буде сприяти створенню синергії у вашій взаємодії з ними; «Прийняття агресії» (0,256), через сприяння більш ефективному керуванню власними емоціями та відповідями на агресію з боку інших; «Контактність» (0,385), через позитивний вплив на особистісну здатність встановлювати глибокі зв'язки з іншими, оскільки вона буде більш відкритою та буде сприймати себе як цінну людину для взаємодії; «Загальний рівень самоактуалізації» (0,577), через сприяння більш глибокому особистісному розвитку та підвищенню рівня самоактуалізації.

Збільшення показників за шкалою «Саморозуміння» буде сприяти підвищенню по шкалах: «Орієнтація у часі» (0,377), через сприяння більш глибокому розумінню своїх цілей та бажань, що буде впливати на більшу чіткість в орієнтації у часі та плануванні майбутнього; «Підтримка» (0,550), через сприяння кращому розумінню того, які види підтримки вам потрібні; «Ціннісні орієнтації» (0,410), через можливість більш точно визначити свої цінності та переконання, що в свою чергу впливає на більшу стійкість у відстоюванні їх; «Гнучкість поведінки» (0,417), через краще розуміння власних реакції та впливи на зовнішні подразники, що може підвищити гнучкість у поведінці; «Спонтанність» (0,401), через те, що більше усвідомлення власних почуттів та реакцій, що може підтримувати більшу спонтанність у виразі особистістю себе; «Самоповага» (0,537), через допомогу кращому розумінню власних сильних сторін та досягнень; «Самоприйняття» (0,545), через сприяння більшому розумінню та прийняттю своїх недоліків та імперфекцій, що буде позитивно впливати на процес

самоприйняття; «Прийняття агресії» (0,352), через збільшення здатності розпізнати власні емоційні реакції на агресію та ефективніше їх контролювати; «Контактність» (0,510), через сприяння більшій здатності до встановлення глибоких зв'язків з іншими, оскільки особистість розуміє себе краще та може більш ефективно спілкуватися; «Загальний рівень самоактуалізації» (0,548), через те, що збільшене розуміння себе та власних потреб сприяє глибокому особистісному зростанню та підвищенню рівня самоактуалізації людини на шляху її власної життєтворчості.

Лише одна шкала методики самостворення має зворотній зв'язок зі шкалами методики САТ. Це шкала «Самозвинувачення». Основна ідея за шкалою самозвинувачування полягає в тому, що особистість сприймає себе винуватою або відповідальною за різні негативні ситуації та події навколо неї. Тому, зростання самозвинувачення буде сприяти зменшенню таких показників самоактуалізації особистості, як: «Орієнтація у часі» (-0,418), через сприяння негативному ставленню до минулих дій або подій, що може вплинути на більш песимістичну орієнтацію у часі; «Підтримка» (-0,431), через створення перешкод для отримання та прийняття підтримки від інших людей; «Ціннісні орієнтації» (-0,312), через спричинення відхилення від власних цінностей та переконань через переконання, що "я все роблю неправильно"; «Гнучкість поведінки» (-0,318), через страх помилок; «Самоповага» (-0,485) через можливість негативно вплинути на самоповагу, оскільки самозвинувачення засноване на негативних оцінках власної особистості; «Самоприйняття» (-0,455), через спричинення відчуттю неприйняття себе за те, ким особистість є; «Прийняття агресії» (-0,292), через спричинення внутрішніх конфліктів та негативних емоцій, які ускладнюють прийняття агресії та реакції на неї; «Контактність» (-0,332), через створення бар'єрів для побудови позитивних та глибоких зв'язків з іншими; «Пізнавальні потреби» (-0,236), через зменшення бажання розвиватися та задовольняти пізнавальні потреби, бо особистість може відчувати себе невдахою. Також самозвинувачення буде негативно впливати на «Загальний

рівень самоактуалізації» (-0,425), через створювання перешкод для різних планів особистісного росту та розвитку, оскільки самозвинувачення гальмує позитивну самоактуалізацію. І навпаки, зменшення самозвинувачування може створити сприятливу основу для позитивного особистісного росту, збереження позитивних стосунків з іншими та підвищення рівня самоактуалізації та здатності особистості до власної життєтворчості.

Також в загальній групі респондентів раннього дорослого віку нами були визначені двобічні кореляційні зв'язки на 5% рівні між показниками методик самоствавлення та самоактуалізації, що, як ми вказували вже раніше, говорить про існуючі тенденції взаємовпливів:

а) між «Самоповагою» та: «Уявленням про природу людини» (0,214), «Підтримкою» (0,185), «Ціннісними орієнтаціями» (0,207) та «Загальним рівнем самоактуалізації» (0,206). Це означає, що юнаки з вищим рівнем самоповаги схильні мати більш позитивне уявлення про природу людини, можуть бути схильні оточуватися більшою кількістю соціальної та емоційної підтримки, бути більш усталеними відносно своїх цінностей і переконань та реалізовувати свій потенціал у більшій мірі. Оскільки зв'язки двобічні, то вплив відбувається і в інший бік: від самореалізації до самоствавлення.

б) між «Самоцікавістю» та: «Орієнтацією у часі» ($r=0,205$), «Гнучкістю поведінки» ($r=0,192$), «Сензитивністю» ($r=0,208$), «Спонтанністю» ($r=0,211$), «Самоприйняттям» ($r=0,237$), «Прийняттям агресії» ($r=0,188$) та «Контактністю» ($r=0,186$). Це може вказувати на те, що люди з вищою самоповагою можуть проявляти більше різних характеристик та поведінкових тенденцій. Це вказує на те, що респонденти з більш вираженою самоцікавістю можуть бути трохи більш орієнтованими на майбутнє або мати більш ретельне планування, що самоцікавість може бути пов'язана з більшою гнучкістю у поведінці, і можливо, з більшим бажанням спробувати нові дії, що люди з більшою самоцікавістю можуть бути більш відкритими до власних емоцій і емоцій інших і бути більш схильними до спонтанних дій і рішень, що самоцікавість пов'язана з більшим рівнем самоприйняття та меншою

схильністю до агресивної поведінки і що у юнаків з вираженою самоцікавістю можуть бути більш активні і відкриті взаємовідносини.

в) між «Інтересом до себе» та: «Сензитивністю» ($r=0,209$) і «Прийняттям агресії» ($r=0,186$). Це може вказувати на те, що люди, які виявляють більший інтерес до себе, можуть бути більш чутливими до зовнішніх впливів та вправними, щодо збереження себе при агресивній взаємодії.

Існуючий двобічний взаємозв'язок між «Самосприйняттям» та «Сензитивністю» ($r=0,236, p=0,05$) може говорити про те, що збільшення самосприйняття може позитивно впливати на сензитивність, оскільки воно може підвищити усвідомлення та розуміння як власних, так і інших емоцій, потреб і станів. Однак важливо враховувати, що цей зв'язок може бути дуже складним і залежати від багатьох факторів, включаючи індивідуальні риси особистості та інші фактори. Взаємозв'язок між «Самозвинуваченням» та «Сензитивністю» ($r=-0,231, p=0,05$) і спонтанністю ($r=-0,234, p=0,05$) показує тенденцію того, що збільшення самокритики та звинувачення себе за різні ситуації, може призводити до меншої сензитивності до потреб інших, що в свою чергу буде впливати на спосіб сприймання та реагування на них. Також підвищення самозвинувачення може створювати внутрішні конфлікти та страхи, що може обмежувати спроможність особистості бути спонтанною. Молоді особи, які часто винуватять себе, можуть боятися ризику або невдачі, що може призвести до меншої спонтанності. І навпаки, підвищення сензитивності може сприяти зменшенню самозвинувачення, оскільки збільшена сензитивність може допомагати особистості розпізнавати та розуміти власні та чужі емоції краще, що може позитивно вплинути на її спроможність ефективно виражати свої почуття та реагувати на почуття інших без зайвого самозвинувачення.

І на останок, існуючий взаємозв'язок між «Саморозумінням» та «Уявленням про природу людини» ($r=0,211, p = 0,05$) може свідчити про те, що юнаки, які краще розуміють себе, можуть мати більш глибоке та зріле

уявлення про природу людини. Вони можуть бути більш освіченими про різні прояви людської природи і поведінки. І навпаки, респонденти, що мають більш зріле уявлення про природу людини можуть краще розуміти самих себе та свої дії. А зв'язок між «Саморозумінням» та «Синергією» ($r=0,200$, $p=0,05$) може вказувати на те, що особи з вищим рівнем саморозуміння можуть бути більш схильними до спільної роботи та співпраці з іншими, де синергія є важливою складовою. І навпаки, через взаємодію з оточенням вони можуть краще розуміти себе.

Таким, чином аналіз існуючих двобічних кореляційних взаємозв'язків між основними показниками самоусвідомлення й життєтворчості особистості раннього дорослого віку вказує на їхню складність і багатовпливовість. Але, враховуючи те, що самоусвідомлення й життєтворчість юнаків потребують більш глибокого вивчення, нами також були виділені й досліджені, такі показники життєтворчих можливостей респондентів, як: самоорганізація, креативність, сенсожиттєві орієнтації, авторський життєвий вибір, життєві сценарії та стійкість життєвого світу. Вважаємо, що дослідження даних параметрів надає змогу зробити більш детальні висновки, щодо обраної нами теми дослідження.

3.1.3. Дослідження додаткових складових самоусвідомлення й життєтворчості особистості

Наступним кроком нашого наукового пошуку стало дослідження життєтворчого потенціалу респондентів раннього дорослого віку, тобто різних показників їхньої здатності до активної та творчої взаємодії зі своєю дійсністю та навколишньою реальністю. В даному випадку мова йде про такі показники молодих осіб, як: а) самоорганізація, б) креативність, в) авторський життєвий вибір, г) сенсожиттєві орієнтації, д) життєвий сценарій та стійкість життєвого світу особистості.

А) Загальний розподіл респондентів раннього дорослого віку за показниками методики «Опитувальник самоорганізації діяльності (ОСД)», допоміг нам виявити деякі важливі аспекти стосовно організації діяльності та цілеспрямованості опитуваних, що може допомогти в розумінні їхніх ресурсів та прагнень. Загальний розподіл опитуваних представлено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Загальний розподіл респондентів за показниками методики самоорганізації діяльності особистості

Показники самоорганізації	Загальний розподіл респондентів, %		
	високий	середній	низький
Планомірність	25,22	50,43	22,35
Цілеспрямованість	13,04	69,57	17,39
Наполегливість	9,57	77,39	13,04
Фіксація	21,74	65,22	13,04
Самоорганізація	26,09	60,87	13,04
Орієнтація на справжнє	17,39	78,26	4,35
Загальний показник	16,52	78,26	5,22

Як видно з представленої таблиці, 25,22% респондентів мають чітку мету та план, який дозволяє досягати цієї мети. Їх здатність прогнозувати свої дії та результати дозволяє респондентам діяти більш ефективно, а поведінка характеризується високою передбачуваністю. 50,43% випробуваних за цією же шкалою теж мають глобальну мету, але їхні дії в досягненні цієї мети не завжди корелюють з чітким планом її досягнення. Ця частина респондентів є більш соціально залежною та реагує на зовнішні подразники, навіть якщо вони вже обрали певну стратегію функціонування. Через це їх поведінка може бути організованою, але не завжди передбачуваною. У 22,35% опитуваних чітка мета відсутня. Вони схильні реагувати на зовнішні подразники без явного плану або стратегії, з низькою ефективністю та непередбачуваністю, а також інконгруентною поведінкою. За шкалою цілеспрямованості 13,04% респондентів мають яскраву та зрілу уяву про свої цілі, високий рівень мотивації, наполегливості та прагнення до

нових викликів. Вони готові прикласти максимум зусиль для досягнення власних цілей. 69,57% випробуваних мають менш яскраві уявлення про свої цілі та завдання. Вони відчують бажання досягти своїх цілей, але не завжди знаходять достатньо мотивації та наполегливості, щоб реалізувати їх. У 17,39% опитуваних відсутні чітка мета та мотивація стосовно її досягнення. Їм взагалі важко зосередитись на досягненні певного результату. За шкалою наполегливості 9,57% випробуваних мають високі показники, що є найменшим високим показником з усіх шкал і свідчить про наявність цілеспрямованої і мотивованої до досягнення мети особистості, яка володіє великою здатністю працювати наполегливо й не втомлюючись, навіть коли зустрічає труднощі на шляху досягнення мети. 77,39% респондентів мають середні показники за цією шкалою, що вказує на наявність в них своїх цілей та мотивації, до яких, однак, не завжди прикладається достатньо зусиль і наполегливості для досягнення потрібного результату. 13,04% опитуваних виявляють нездатність прикласти достатньо зусиль і наполегливості, щоб досягти своєї мети, бо відчують швидку втомлюваність, стрес або втрату зацікавленості у своїх цілях. За шкалою фіксації 21,74% респондентів здатні досить сильно фокусуватися на своїй меті, що позитивно впливає на швидкість та якість їхніх досягнень. 65,22% випробуваних не дуже сильно фокусуються на своїй діяльності, але також не відволікаються легко. 13,04% опитуваних легко відволікаються від своєї мети й не здатні довго утримувати увагу на одному предметі. За шкалою самоорганізації 26,09% респондентів мають сильну здатність до самоорганізації і можуть легко адаптуватись до нових умов, швидко змінювати свою поведінку, сприймати нові ідеї, не потребуючи допомоги чи підтримки. 60,87% опитуваних здатні до самоорганізації в обмеженому обсязі. Вони потребують допомоги та підтримки від близьких оточуючих, задля зміни своєї поведінки або сприймання нових ідей. 13,04% випробуваних нездатні до самоорганізації й мають складності щодо адаптування в нових умовах. За шкалою орієнтації на справжнє 17,39% респондентів мають здатність бути відкритими та чесними

стосовно своїх почуттів, бажань та цінностей перед собою та перед іншими людьми. 78,26% опитуваних виявляють бажання бути відкритими та чесними стосовно своїх почуттів, бажань та цінностей, але для них існують певні перешкоди, що заважають це робити. 4,35% випробуваних мають низькі показники за шкалою орієнтації на справжнє, що вказує на їх нездатність бути відкритими та чесними стосовно своїх почуттів, бажань та цінностей, як перед собою, так і перед іншими людьми. За загальним показником самоорганізації діяльності особистості 16,52% респондентів мають високі показники, що вказує на їх здатність ефективно планувати свої дії, організувати свій час і зусилля, керувати емоціями і працювати над досягненням цілей, бути продуктивними та успішними в своїй діяльності. 78,26% опитуваних мають середні показники та навички організації своєї діяльності, але їм потрібна певна підтримка або стимул для того, щоб зберігати власну продуктивність і досягати своїх цілей. 5,22% опитуваних мають складнощі у плануванні дій, організації свого часу і зусиль, а також у керуванні своїми емоціями.

Показники середньогрупового суб'єкту за даною методикою представлено нижче у гістограмі 3.

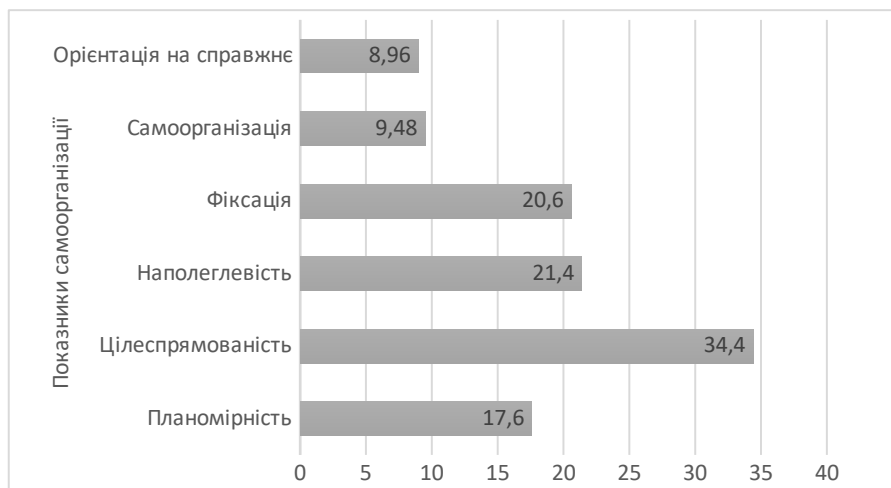

Рис. 3.3 Показники середньогрупового суб'єкту за шкалами методики самоорганізації діяльності

З даної гістограми видно, що для середньогрупового суб'єкту за усіма показниками даної методики властивими є середньо виражені значення.

Загальний показник самоорганізації середньогрупового суб'єкту дорівнюється 112,44 бали, що також вказує на помірний рівень самоорганізації. Охарактеризувати цього суб'єкта можна наступним чином. Середні значення цілеспрямованості вказують на те, що цей суб'єкт має помірну мотивацію до досягнення своїх цілей. Він може бути здатним визначати конкретні завдання та віддавати перевагу їх виконанню, але іноді може відчувати втрату мотивації чи втому. Він має помірний рівень планування та структурування своїх дій, може розробляти плани та визначати конкретні кроки для досягнення мети, але може не завжди бути надмірно деталізованим у своєму плануванні. Його дії можуть бути частково спрямовані на досягнення мети. Разом з тим даний середньогруповий суб'єкт може виконувати завдання з потрібною ступеню вдачі, але не завжди прагне подолати перешкоди та досягати цілей за всіх обставин. Він може концентруватися на певних завданнях чи діях, але не перебуває в стані перманентної фіксації на одній діяльності. Даний суб'єкт може планувати та розпоряджатися своїм часом та ресурсами, але не завжди досягає максимальної ефективності у цьому аспекті. Він може визначати, що є важливим і цінним для себе, але може іноді бути під впливом зовнішніх факторів. Суб'єкт демонструє середній рівень загальної самоорганізації і може впоратися з організацією свого життя, але не завжди дотримується всіх аспектів самоорганізації в повсякденних справах. Отже, в даної особистості, як ми бачимо, є простір для покращення у плануванні, наполегливості та фіксації на досягненні цілей.

Б) Загальний розподіл респондентів за рівнями креативності Торенса ми представили у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Загальний розподіл респондентів раннього дорослого віку за рівнями креативності методики Торенса

Рівні креативності	Респонденти юнацького віку, %
--------------------	-------------------------------

Високий	30,43
Середній	47,83
Низький	21,74

Як ми бачимо, розподіл за рівнями креативності в групі досить рівномірний, з перевагою середніх показників. За тестом креативності Торренса 30,43% респондентів мають здатність генерувати нові та оригінальні ідеї, знаходити нестандартні рішення та підходи до проблем, інноваційність, творчість, яка проявляється в різних аспектах життя. Ці респонденти зазвичай є «дослідниками», здатними до глибокого аналізу та відкриті до нових ідей. 47,83% випробуваних мають середню здатність до генерації нових ідей, зазвичай залежну від конкретних обставин та ситуацій, в якій знаходиться людина. Такі люди можуть бути менш відкритими до нових ідей, але все ще можуть бути ефективними в розв'язанні проблем. 21,74% респондентів мають обмежену здатність до генерації нових ідей та рішень. Вони можуть бути менш як менш відкритими до нових ідей, так і мати більш традиційний підхід до розв'язання проблем. Рівень креативності середньогрупового суб'єкта дорівнюється 51,7 балів, що відповідає середньому значенню і характеризує його наступним чином. Так, особистість з середнім рівнем креативності демонструє здатність до виявлення новаторських ідей та рішень в межах визначених обмежень. Вона може виявляти творчий підхід у вирішенні завдань та допускати певні інновації, але це може бути обмежено конкретними умовами чи контекстом. Така особистість може бути гнучкою у вирішенні проблем та готовою розглядати різні варіанти дій. Вона може мислити нестандартно та шукати незвичайні підходи до рішення завдань, але при цьому враховувати певні межі або практичні обмеження. Також ця особистість може бути креативною в певних сферах діяльності або в певних ситуаціях, але не завжди демонструвати інноваційні здібності в усіх аспектах життя. Вона може добре справлятися з рутинними завданнями та водночас мати здатність додавати до

них творчого забарвлення. Загалом, ця особистість має потенціал для розвитку та реалізації своєї креативності в різних ситуаціях, але може потребувати спеціальних умов або стимулів для досягнення максимальної творчої продуктивності.

В) Наступним кроком нашого дослідження стало визначення сенсожиттєвих орієнтацій респондентів за допомогою тесту - опитувальника (СЖО) Д.О. Леонтьєва. Загальний розподіл групи опитуваних за показниками даної методики представлено у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8.

Загальний розподіл респондентів раннього дорослого віку за шкалами тесту сенсожиттєвих орієнтацій

Субшкали	Розподіл респондентів за рівнем, %		
	Високий	середній	низький
Цілі в житті	26,09	60,87	13,04
Процес життя	17,39	65,22	17,39
Результативність життя	17,39	70,44	8,7
Локус контролю «Я»	25,22	66,09	8,7
Локус контролю «життя»	26,09	60,87	13,04
Загальний показник	30,44	56,52	13,04

Як видно з даної таблиці, 26,09% респондентів мають чітку уяву про те, чого вони хочуть досягти в житті, а також такі важливі якості як амбітність та вимогливість, висока мотивація, дисциплінованість та наполегливість, що допомагає їм досягати поставлених цілей. 60,87% респондентів мають уявлення про те, чого вони хочуть досягти. Ці цілі є менш конкретними та менш амбітними, але можуть змінюватися з часом. Опитувані з середнім рівнем цілей в житті можуть мати гнучкий підхід до досягнення мети, що дозволяє їм адаптуватися до нових ситуацій в їх бажанні досягти успіху у житті. У 13,04% респондентів відзначається відсутність ясного уявлення про те, чого вони хочуть досягти та присутнє відчуття невизначеності та безнадійності. Ці випробувані можуть бути менш мотивованими та менш наполегливими в досягненні успіху, що в свою чергу

призводить у подальшому до відчуття незадоволеності та відчуження від життя.

17,39% респондентів сприймають свій життєвий шлях як цікавий, наповнений змістом та значущими подіями. Вони відчують задоволеність і подяку за своє життя, а також прагнуть подальшого розвитку та самореалізації. 65,22% респондентів сприймають своє життя як щось звичайне, але дещо монотонне і без особливих яскравих моментів. Ці випробувані задоволені своїм життям, але також можуть відчувати певну невизначеність та бажання змін. 17,39% респондентів мають низький рівень за шкалою «Процес життя», що вказує на відсутність в них задоволення від життя, відчуття його марності та позбавлення сенсу. Ці опитувані відчують безвихідь і втрату контролю над своїм життям.

За шкалою результативності життя 17,39% респондентів мають велику задоволеність життям та досягненнями, наявність визначених цілей та планів їх досягнення, а також відчуття задоволення від процесу реалізації своїх цілей. Ці особи мають високу самооцінку, позитивний настрій і відчують глибокий сенс життя. 70,44% респондентів раннього дорослого віку лише частково задоволені своїм життям та досягненнями, але в них не завжди існують визначені цілі та плани їх досягнення. Ці опитувані знаходяться в пошуках свого сенсу життя і розмірковують над тим, що їм дійсно важливо. 8,7% респондентів даної групи мають низькі показники за даною шкалою, що вказує на їх не задоволеність життям та досягненнями. Ці молоді особи можуть не мати визначених цілей або не бачити шляху їх досягнення, і через це відчувати стан безнадії, депресії та втрати сенсу життя.

За шкалою Локусу контролю «Я» 25,22% респондентів вірять, що вони самі контролюють більшість подій у своєму житті, а також вважають, що успіхи та невдачі залежать від їх власних зусиль та рішень. 66,09% респондентів вірять, що вони мають певний вплив на події в своєму житті, але також має місце вплив зовнішніх факторів, таких як удача або доля. 8,7% респондентів мають погляд на події в житті як на щось випадкове та не

контрольоване. Ці опитувані відчують вплив зовнішніх факторів на своє життя та вважають, що їх дії та рішення мало впливають на результати. За шкалою Локусу контролю «життя» 26,09% респондентів мають схильність вірити, що події у житті переважно контролюються зовнішніми обставинами, такими як випадковість, щастя, або вплив інших людей. 60,87% респондентів мають змішані уявлення про те, наскільки події в житті контролюються внутрішніми та зовнішніми чинниками. 13,04% респондентів вважають, що події в їх житті контролюються в основному їх власними діями та рішеннями, а не зовнішніми обставинами.

Треба вказати на значущість зв'язку між цими двома шкалами, яка полягає у здатності особистості відчувати та розуміти себе, свої почуття та бажання, й одночасно – світ навкруги, людей які її оточують, швидкоплинні події які на неї впливають.

За загальним показником тесту Сенсожиттєвих орієнтацій 30,44% респондентів мають чітку мету, цінності у житті та відчуття, що життя має сенс і направлене на досягнення важливих цілей. 56,52% респондентів мають лише загальне уявлення про власну мету та цінності, але в опитуваних не завжди є визначеність щодо них і не завжди присутнє відчуття, що життя має сенс. 13,04% випробуваних не мають чіткої мети та цінностей у своєму житті, а також не відчують, що життя має сенс і направлене на досягнення важливих цілей.

Показники середньогрупового суб'єкта представлено у гістограмі 4.

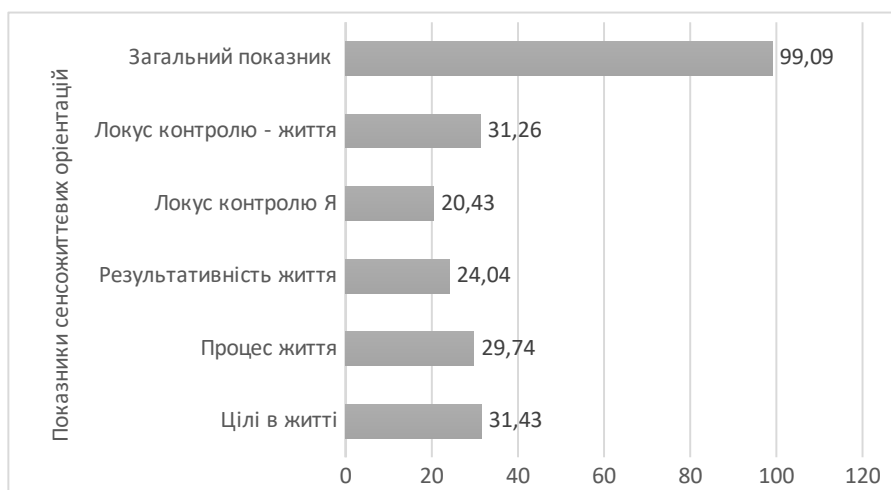

Рис. 3.4. Показники середньогрупового суб'єкта за тестом опитувальником СЖО.

З гістограми 3.4. видно, що середньогруповий суб'єкт за усіма показниками даної методики має середні значення, що може вказувати на його збалансовану та реалістичну спрямованість на досягнення успіху, самовдосконалення та задоволення життям. Він має здатність встановлювати реалістичні та досяжні цілі в житті й може бути налаштованим на досягнення успіху, але при цьому також враховуватиме можливі обмеження та ризики. Дана особистість, ймовірно, бачить життя як постійний процес розвитку, змін та можливостей і може бути відкритою до нового досвіду та можливостей для самовдосконалення. Вона може намагатися досягти реальних результатів та цінувати власні досягнення, оскільки має збалансоване сприйняття внутрішнього контролю над власним життям і вірить у власні здібності. Може бути готовою взяти відповідальність за свої дії. Ця особистість може підкреслювати важливість зовнішніх факторів у визначенні свого життєвого шляху і може вважати, що деякі події в житті відбуваються поза її контролем.

Зведення середніх значень у загальний показник за усіма шкалами говорить про те, що середньогруповий суб'єкт даної вибірки за цією методикою має обґрунтовану життєву позицію і може виявляти здатність визначати як внутрішні, так і зовнішні фактори, що обумовлюють його спосіб життя.

Г) Загальний розподіл респондентів за показниками методики «Авторський життєвий вибір» здійснився наступним чином.

Таблиця 3.9

Загальний розподіл респондентів раннього дорослого віку за показниками методики «Авторський життєвий вибір»

Загальний показник авторського життєвого вибору	Розподіл респондентів, %		
	високий	середній	низький
Здатність особистості до авторського життєвого вибору	51,30	48,69	-

З наданої таблиці видно, що розподіл респондентів за показником здатності до авторського життєвого вибору здійснився майже рівномірно між високими та середніми значеннями. Так, 48,69% респондентів характеризуються середнім рівнем розвитку загальної здатності до авторського життєвого вибору. Середній рівень авторського життєвого вибору характеризується тим, що людина має певний рівень здатності і здібностей для творчого та особистого вибору свого шляху в житті. Вона може бути відкритою до нових можливостей, ідеї і самовиразу, але водночас не виявляє яскравих ознак або надмірної впевненості у своїх можливостях. Особистість із середнім рівнем авторського життєвого вибору може здійснювати вибір, який відповідає її здібностям та інтересам, але водночас може зважати на практичні та соціокультурні обмеження. 51,30% випробуваних мають високий рівень розвитку здатності до життєвого вибору. Це говорить про те, що вони прагнуть до здійснення автономного від соціального тиску, найбільш оптимального для них варіанта життєвих рішень, який відповідає їхнім смисложиттєвим когніціям та оцінюється самою особистістю в якості власного. Процес здійснення такого вибору не є спонтанним та миттєвим актом, юнаки багаторазово обмірковують та переоцінюють власні життєві вибори перед прийняттям остаточного рішення про їхню реалізацію, переживають задоволення від самого процесу здійснення вибору. Респондентів з низьким рівнем здатності до життєтворчості не виявлено.

Показники середньогрупового суб'єкту мають значення 14,53 бали. Формально – це нижча межа високої здібності до авторського життєвого вибору, кордони якої знаходяться в зоні від 14 до 20 балів. Отже можна говорити, що середньогруповий рівень здібності до авторського життєвого вибору трохи вище за середній. Це може свідчити про те, що в середньому по групі респонденти мають позитивне ставлення до самостійності та творчого вибору в житті. Вони можуть проявляти ініціативу, прагнути до досягнення важливих цілей та розвитку особистості через власні вибори. Юнаки даної

групи відчувають певний рівень упевненості у своїх можливостях, але знаходяться у процесі розвитку та зростання в цьому напрямку.

Д) Останнім кроком на цьому етапі дослідження стало визначення стійкості життєвого світу осіб раннього дорослого віку. Здатність справлятися зі стресами, труднощами та негативними подіями в житті без значного впливу на своє психічне та емоційне благополуччя, можливість розвивати власну життєву творчість через співпрацю та взаємодію з іншими людьми, наявність ресурсів для реалізації своїх творчих ідей і проектів - всі ці сторони стійкості життєвого світу молоді можуть впливати на їхні можливості для власної життєтворчості. Отже, звернемо увагу на загальний розподіл респондентів за отриманими результатами, який ми відобразили в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Загальний розподіл респондентів за опитувальником «Вивчення стійкості життєвого світу людини»

1. Життєві сценарії (види життєвих сценаріїв)	2. X-р стійкості життєвого світу (типи стійкості)		3. Ступінь стійкості життєвого світу (рівні)	
Долання	Стагнаційний		Низький	
56 осіб	18 осіб	7,8%	52 особи	22,6%
24,4%	Неконструктивний		Середній	
Життєтворчість	92 особи	40%	62 особи	27%
174 особи	Конструктивний		Високий	
75,6%	120 осіб	52,2%	116 осіб	50,4%

З представленої таблиці видно, що за опитувальником «Вивчення стійкості життєвого світу людини» молоді респонденти поділилися за трьома показниками: життєвим сценарієм, який обирає людина, як спосіб взаємодії з навколишнім світом, характером стійкості життєвого світу, як стилем адаптації та ступенем стійкості, як загальним показником та додатковою характеристикою.

1. Загальний розподіл респондентів за типом Життєвого сценарію поділяє респондентів на дві групи, які характеризуються різними стилями творення власного життя, займаючи полярні, крайні позиції у

розумінні власної ефективності. Так 24,4% респондентів характеризуються долаючим типом життєвого сценарію, який полягає в поповненні необхідного, мінімізації зусиль людини щодо організації власного життя та творчості, стереотипності способів взаємодії з навколишнім світом. «Життєтворчим» типом життєвого сценарію характеризуються 75,6% респондентів. Вони відрізняються заповненням наднеобхідного, наявністю особливого духовного зусилля людей щодо творення власного життя та реалізації потреби у творчості.

2. За характером стійкості життєвого світу людини за діагностичним есе «Три дні мого життя, які...» розподіл респондентів складається з трьох типів цієї стійкості. Стагнаційний характер стійкості обрали 7,8% респондентів. Це свідчить що їм властива стійкість, яка характеризує процес їх життєдіяльності, орієнтований на використання не завжди адекватних, раніше сформованих форм взаємодії з навколишнім світом. Також цих респондентів відрізняє відсутність ціннісного ставлення до життя, перспектив подальшого руху, зниження рефлексивної здатності, домінування стереотипних продуктів життєдіяльності, нездатність до вирішення творчих завдань, неможливість адекватно оцінити власні життєві дефіцити. Другий тип - неконструктивний характер стійкості - обрали 40% респондентів. Такий характер висвітлює організований респондентами процес життєдіяльності, який не сприяє збереженню здоров'я, особистісному зростанню та творчості. Неконструктивний характер прояву стійкості життєвого світу знижує продуктивність та оптимальність життєдіяльності людини, вказує на втрату самототожності, нестачу ресурсу (власного потенціалу, умов середовища) для вирішення протиріччя між образом і способом життя, порушення безперервності особистісної історії, втрату цілей та смислів життєдіяльності, відсутність рівноваги між реальністю та бажаною гармонією. Третій тип стійкості – конструктивний характер стійкості – характеризує 52,2% респондентів. Вони проявили ознаки особливим чином організованого процесу життєдіяльності, що сприяє

збереженню здоров'я, особистісному зростанню та творчості, відображає тенденцію до оптимізації свого потенціалу, гармонійного самоздійснення у всіх життєво важливих для цього сферах. Загальна конструктивність життєвого самоздійснення цих людей ґрунтується на конструктивному характері прояву стійкості їхнього життєвого світу, здатності до вирішення творчих завдань, ціннісному ставленню до життя, наявності перспектив подальшого руху, відсутності нестачі ресурсу (власного потенціалу, умов середовища) для вирішення протиріч між образом світу та способом життя.

Результати, отримані за методикою вивчення стійкості життєвого світу людини, в сукупності з результатами, отриманими за опитувальником визначення типу життєвого сценарію, були додатково проінтерпретовані нами щодо визначення ступеня стійкості життєвого світу людини. Нами було встановлено, що низький ступінь стійкості життєвого світу спостерігається у 22,6% респондентів. Це проявляється у двох «крайніх» формах стійкості: гіперстійкості (відсутність готовності до змін під впливом обставин, але збереження вироблених форм взаємодії зі світом) або гіпостійкості (наявність готовності до змін під впливом обставин, але відсутність вироблених форм взаємодії зі світом).

Середній рівень стійкості життєвого світу людини є притаманним 27% респондентів та узагальнює певні аспекти як гіперстійкості, так і гіпостійкості, проте не настільки виражено. Люди з середнім рівнем стійкості життєвого світу проявляють готовність до змін під впливом обставин, але не настільки радикальну, як у випадку гіпостійкості, і не настільки обмежену, як у гіперстійкості. Люди з середнім рівнем стійкості можуть адаптувати свої взаємодії з оточуючим світом в залежності від обставин, однак вони також здатні зберігати деякий сталий зв'язок з виробленими формами взаємодії. Ці люди можуть відчувати певний рівень комфорту як у відомих, стабільних ситуаціях, так і у нових, змінних обставинах. Вони здатні до вироблення нових підходів і стратегій у взаємодії зі світом, але при цьому можуть зберігати елементи знайомих сценаріїв, що дозволяє їм певним чином не

тільки тримати під контролем ситуацію, а й бути відкритими до можливих змін. Загалом, респонденти з середнім рівнем стійкості життєвого світу можуть бути більш адаптивними, гнучкими і відкритими до нового, водночас не відмовляючись від важливих аспектів своєї взаємодії зі світом.

Високий ступінь стійкості життєвого світу людини було встановлено у 50,4% респондентів, що виявляється в «рухливій стійкості» – здатності до такої взаємодії зі світом, коли є готовність до змін під впливом обставин та вироблення форм взаємодії зі світом, які особистість може змінювати під впливом обставин.

Згідно з показником стійкості життєвого світу людини в загальній групі респондентів раннього дорослого віку показник середньогрупового суб'єкту дорівнюється 57,4 бали, що відповідає низькому ступеню вираженості неконструктивного характеру прояву стійкості життєвого світу. Тобто людина схильна до нестатку ресурсу та конфліктного прояву у взаємодії зі світом, але спроможна скоректувати себе – знайти ресурс у власному потенціалі або зовні та наблизитись до конструктивного характеру прояву. Що ж стосується типу життєвого сценарію, то тут середньогруповий показник дорівнюється 56 балам. Цей результат відповідає такому типу життєвого сценарію, як «життєтворчість», що свідчить про наявність в респондентів особливого духовного зусилля щодо самотворення власного життя, реалізації потреби в творчості, орієнтації на віддалені результати та перспективи, що вимагають великих життєвих зусиль і вкладень, які здатні покращувати людину та переводити можливості, що виникають, в дійсність.

Таким чином, з огляду на ці два показники, ми можемо визначити ступінь стійкості життєвого світу середньогрупового суб'єкта. В даному випадку це середній рівень стійкості життєвого світу людини, тому її реакції на життєві ситуації можуть бути різними в залежності від конкретних обставин. Охарактеризувати середньогрупового суб'єкта ми можемо наступним чином.

Особистість із середнім ступенем стійкості життєвого світу може реагувати на стреси та труднощі свого життя емоційно, але її реакції не завжди бувають дуже інтенсивними або тривалими. Вона може переживати стресові ситуації, але здатна відновлювати свою емоційну рівновагу досить швидко та знаходити шляхи вирішення проблем. Ця особистість може бути досить соціальною і здатною підтримувати стабільні відносини з іншими людьми, може вільно спілкуватися та співпрацювати, але може також відчувати певний рівень тривожності або невпевненості в соціальних ситуаціях. Вона може бути досить гнучкою і здатною адаптуватися до змін у своєму житті. Людина з середнім ступенем стійкості життєвого світу може бути здатною об'єктивно оцінювати свої реакції на події та вирішувати, як можна покращити свою стійкість у майбутньому, вона може використовувати навчання та самопізнання, щоб зміцнити свої навички управління стресом та підвищити рівень своєї стійкості. І на останок, ця особистість може мати значущий творчий потенціал. Вона має бажання до саморозвитку, може надихатися життєвим досвідом, включаючи труднощі, і використовувати цей досвід для створення чогось нового та цінного. Ця особистість може мати здоровий оптимізм і віру у власні здібності. Вона може бачити можливості у навколишніх викликах та завданнях і має бажання їх реалізувати.

Загалом, особистість із середнім ступенем стійкості життєвого світу є збалансованою і здатною впоратися зі значною частиною життєвих викликів та труднощів. Вона може навчатися на своїх помилках та набуттях і надалі вдосконалювати свої навички та якості особистості, що робить її, з нашої точки зору, здатною до власної життєтворчості.

3.1.4. Дослідження взаємозв'язків між основними та додатковими параметрами самоусвідомлення й життєтворчості особистості

В ході використання кореляційного аналізу Пірсона нами були встановлені двобічні кореляційні взаємозв'язки між основними й

додатковими параметрами самоусвідомлення й життєтворчості особистості, що значно розширило наші уявлення про їхні особливості. Розглянемо їх уважніше.

1. Так існують двобічні статистично значущі взаємозв'язки між основним параметром «**Самоствавлення**» й додатковими параметрами:

А) «*Стійкість життєвого світу*». Існує позитивний взаємозв'язок між характером проявлення стійкості життєвого світу особистості та показниками методики самоствавлення: «Позитивне ставлення інших» ($r = 0,197$, при $p = 0,05$), «Очікуване ставлення інших» ($r = 0,203$, при $p = 0,05$), «Самоцікавість» ($r = 0,211$ при $p = 0,05$), «Саморозуміння» ($r = 0,203$, при $p = 0,05$). Це говорить про те, що молоді особи, які виявляють вищу стійкість життєвого світу (більше стабільності, впевненості та здатності адаптуватися до життєвих викликів), також більш схильні мати позитивне ставлення до інших людей, очікувати позитивного ставлення від них, більше проявляти інтересу до своїх психологічних особливостей і розуміти себе краще. І навпаки, збільшення даних показників самоствавлення буде сприяти більшій стійкості життєвого світу респондентів юнацького віку.

Б) «*Авторський життєвий вибір*». Дослідження взаємозв'язку між показниками авторського життєвого вибору та самоствавлення, як складової самоусвідомлення, показало наявність двобічних позитивних взаємних впливів на 5% рівні між автономністю вибору та шкалами методики самоствавлення: самоповаги (0, 212), аутосимпатії (0, 212), самовпевненості (0, 233) та самоприйняття (0, 184). Отже, збільшення показників автономності в життєвих виборах сприяє розвитку позитивного ставлення до себе, більш глибокому розумінню себе та своїх потреб, збільшенню впевненості в собі та формуванню позитивної самооцінки. Це може покращити загальний психологічний стан та якість життя. І навпаки, підвищення самоповаги, аутосимпатії, самовпевненості та самоприйняття в особистості допомагає їй стати більш готовою та схильною до того, щоб брати відповідальність за власне життя і здійснювати рішення, які відповідають її індивідуальним

потребам та бажанням. Статистично – значущі на 5% рівні взаємозв'язки між показником усвідомленням вибору на наступними показниками самоствавлення: інтегральною шкалою самоствавлення (0, 229), самоповагою (0, 206), інтересом до себе (0, 219), самоприйняттям (0,188) та шкалою самопослідовності та самокерівництва (0, 298) говорять про те, що збільшення успішних усвідомлених виборів буде сприяти підсилюванню почуття самоповаги і віри у власні сили, покращенню самоприйняття та розвитку позитивного ставлення до себе, збільшенню інтересу особистості до власної внутрішньої сутності та більш послідовному й цілеспрямованому досягненню своїх цілей. В свою чергу, збільшення значень показників самоствавлення буде сприяти більш глибокому розумінню себе й допомагати самоусвідомленню та розумінню того, ким особистість є насправді та які цінності для неї дійсно важливі.

Також було визначено наявність двобічної кореляції між інтегральною шкалою здатності до авторського життєвого вибору та шкалою самоприйняття (0,187) на 5% рівні. Це вказує на тенденцію того, що збільшення здатності до авторського життєвого вибору створює умови для більш глибокого самоприйняття, більшої самосвідомості та внутрішньої гармонії, що впливає на позитивне сприйняття себе та свого місця у світі. І навпаки, збільшення самоприйняття сприяє формуванню позитивної особистісної структури, яка сприяє глибокому розумінню себе та своїх потреб. Це, в свою чергу, робить людину більш готовою та здатною до автономних, усвідомлених життєвих виборів.

В) *«Сенсожиттєві орієнтації»*. Дослідження взаємозв'язків між самоусвідомленням респондентів та їхніми сенсожиттєвими орієнтаціями, як показниками здібності до власної життєтворчості, виявило наступні значущі кореляційні взаємовпливи. Так існує слабкий, але статистично значущий на 5% рівні двобічний кореляційний взаємозв'язок між параметром методики СЖО «Цілі в житті» та параметрами опитувальника самоствавлення за шкалами - інтегральне самоствавлення (0,206) й позитивне ставлення інших

(0,187) та шкалою самоприйняття (0,187). Позитивний двобічний кореляційний зв'язок між цілями в житті та інтегральним самоставленням вказує тенденцію того, що люди, які мають вищий рівень цілей в житті, можуть також демонструвати вищий рівень інтегрального самоставлення, тобто люди, які мають конкретні цілі та плани в житті, можуть бути більш цілеспрямованими та самосвідомими. Кореляція між "Цілями в житті" та позитивним ставленням інших вказує на те, що підвищення наявності цілей в житті може створити сприятливий контекст для позитивного ставлення від інших, завдяки підвищеній психологічній задоволеності, соціальній активності, емпатії та вірі в можливості всіх учасників. І навпаки, підвищення позитивного ставлення від інших може сприяти встановленню та досягненню особистістю цілей в житті через підтримку, внутрішню мотивацію, психологічний комфорт та подолання внутрішніх бар'єрів. Взаємозв'язок між цілями в житті та самоприйняттям вказує на те, що у разі підвищення рівня цілей в житті, також може збільшуватись позитивне ставлення до себе. Це може означати, що особи зі спрямованими цілями можуть бути більш самопозитивними та вірити в свої можливості. В свою чергу, збільшення самоприйняття може створити позитивний внутрішній контекст, який сприяє встановленню та досягненню цілей в житті.

Двобічний позитивний кореляційний взаємозв'язок на 1% рівні значущості між показником «процес життя» та шкалою самоприйняття (0,241) говорить про те, що якщо показник "процес життя" зростає, тобто людина відчуває, що її життя цікаве та важливе, вона може більше усвідомлювати свої цінності та особистість, що в свою чергу може сприяти підвищенню рівня самоприйняття та більш глибокого розуміння себе. І навпаки, збільшення показників самоприйняття створює позитивний вплив на процес життя, сприяючи збереженню емоційного благополуччя, стійкості до стресів та тривожних ситуацій, а також більш активному та якісному життю.

Наявність двобічного кореляційного взаємозв'язку між показником «результативність життя» і показниками самоствавлення: шкалою самоповаги ($r=0,223, p=0,05$) та шкалою самоприйняття ($r=0,250, p=0,01$) говорить про тенденцію того, що зростання позитивних результатів у різних аспектах життя буде підтверджувати власну цінність та здібності особистості, що сприятиме підвищенню її самоповаги та позитивного ставлення до себе. І навпаки, зростання самоповаги та самоприйняття створює сприятливий внутрішній клімат, що сприяє більш успішним досягненням та більшій результативності життя.

Також були визначені двобічні кореляційні зв'язки на 5% рівні значущості між показником «локус контролю - Я» та показниками самоствавлення: «Самоповагою» (0,223), «Аутосимпатією» (0,223), «Позитивним ставленням від інших» (0,187), «Самовпевненістю» (0,194), «Самоприйняттям» (0,215). Вони також говорять про існуючу в загальній вибірці респондентів тенденцію того, що збільшення у молоді впевненості у власних можливостях та відповідальності за власне життя може збільшити їхню внутрішню впевненість. Це також впливає на позитивне сприйняття себе та збільшує бажання досягати успіхів у різних сферах життя. І навпаки, зростання показників самоповаги, аутосимпатії, позитивного ставлення від інших, самовпевненості та самосприйняття може сприяти зростанню показників "локусу контролю - Я" через підсилення віри у власні здібності, позитивне сприйняття підтримки, зміцнення внутрішнього контролю та збільшення психологічної стійкості.

Підвищення показника локусу контролю життя слабо, але статистично значущо, на 1% рівні, та позитивно корелює з показником самоприйняття (0,286). Це говорить про те, що збільшення показника "локус контролю - життя", коли особистість перекладає контроль над своїм життям переважно на зовнішні фактори, може впливати на зростання показників самоприйняття. Така особистість може почувати більшу необхідність у внутрішній стабільності та підтримці, що може викликати бажання зосередитися на

позитивних аспектах власної особистості. Оскільки вона схильна віддавати контроль за результатами свого життя зовнішнім факторам, підвищене самоприйняття може стати важливим для компенсації відчуття нездатності впливати на події. Взаємозв'язок на 1% рівні значущості між загальним показником сенсожиттєвих орієнтацій та шкалою самоприйняття методики самоствавлення (0,237) вказує на те, що у разі наявності в респондентів більш вираженої, чіткої, свідомо визначеної мети та зростання відчуття, що їхнє життя має сенс і направлене на досягнення важливих цілей, в них збільшується позитивне самоприйняття, почуття власної цінності та задоволення своєю особистістю.

Г) «Креативність». Так існує двобічний кореляційний взаємозв'язок між шкалами «Креативність» та «Інтегральне самоствавлення» (0,263), «Самоповага» (0,332), «Аутосимпатія» (0,261), «Самоприйняття» (0,346), «Інтерес до себе» (0,268), на 1% рівні значущості, та шкалами «Самовпевненість» (0,234), «Саморозуміння» (0,230), «Позитивне ставленням інших» (0,183), «Самозвинувачення» (-0,188), на 5% рівні значущості. Схарактеризувати ці зв'язки можна наступним чином. Так, підвищення рівня інтегрального самоствавлення, може сприяти тому, що особистість буде більш автентичною та відкритою у виявленні своїх ідей та творчих виразів. Це може заряджувати розвитку креативних здібностей, оскільки така особистість не боїться виходити за межі стандартних рамок. І навпаки, респонденти, які постійно експериментують та шукають нові способи діяльності, можуть відкривати для себе різні аспекти своєї особистості, які раніше можливо залишались непоміченими. Це може спонукати до поглибленого розгляду своїх цінностей, потреб та бажань, що буде сприяти розумінню та прийняттю себе та збільшувати інтегральне самоствавлення. Позитивний кореляційний зв'язок між креативністю та самоповагою вказує на те, що розвиток креативних здібностей може позитивно впливати на сприйняття особистістю власної цінності та самооцінки. Підвищення показників реалізації креативних ідей може

спонукати особистість розглядати себе як унікальну індивідуальність з унікальними здібностями та внеском у світ. Це може сприяти формуванню більш позитивного сприйняття своєї ідентичності та внутрішнього "Я", що буде впливати на збільшення самоповаги. І навпаки, підвищення рівня самоповаги може створити сприятливі умови для розвитку креативності, спонукати до експериментування, відкритості до нових ідей та створити ментальний фундамент для позитивного виразу творчих здібностей особистості. Позитивний кореляційний взаємозв'язок між креативністю та аутосимпатією вказує на те, що збільшення або розвиток креативності може сприяти підвищенню позитивного сприйняття себе та більш глибокому розумінню власної цінності й прихильності до себе, тобто аутосимпатії. З іншого боку, підвищення аутосимпатії може сприяти розвитку креативності через збільшену віру в себе, зменшення страху перед критикою, більш гнучке мислення, внутрішню мотивацію та створення сприятливого творчого середовища. Підвищення самовпевненості, тобто впевненості особистості в тому, що вона здатна до досягнення нових творчих досягнень та реалізації ідей буде сприяти розвитку креативних здібностей та сприяти більшому творчому виразу. В свою чергу збільшення креативності буде позитивно впливати на збільшення впевненості особистості у власних силах через досягнення успіху, підтримку та визнання, розвиток адаптивних вмінь, подолання викликів, розширення зони комфорту та позитивний погляд на невизначеність. Позитивний кореляційний взаємозв'язок між креативністю та самоприйняттям може свідчити про те, що розвиток творчих здібностей може сприяти підвищенню позитивного відношення до себе, більш глибокому самовідчуттю та позитивній саморефлексії. І навпаки, збільшення самоприйняття може створювати позитивне психологічне середовище, сприятливе для розвитку креативності, та підсилювати внутрішню мотивацію, готовність до експериментів та відкритість до нових ідей. Статистично значущий позитивний кореляційний взаємозв'язок між креативністю та інтересом до себе може свідчити про те, що позитивне

ставлення до власної особистості, інтерес до розвитку та самовдосконалення буде підтримувати та сприяти розвитку творчого потенціалу. І навпаки, збільшення інтересу до себе може підтримувати та підсилювати розвиток креативності через підвищену мотивацію, відкритість до нового, саморефлексію та підтримку власних творчих зусиль. Позитивний кореляційний взаємозв'язок між креативністю та саморозумінням може вказувати на те, що оскільки люди, які мають більше саморозуміння, зазвичай більше розуміють свої сильні та слабкі сторони, цінності, інтереси та мотивації, це може сприяти більш кращому визначенню напрямків для проявлення своєї творчості, до вираження власних унікальних ідей та підходів. З іншого боку, збільшення креативності може сприяти глибшому саморозумінню завдяки експериментам, розробці нових ідей, більшому усвідомленню власних здібностей та здатностей, а також розширенню меж власних можливостей. Збільшення позитивного ставлення інших може стимулювати особистість до більш активного виявлення креативності. Знання про те, що їхні ідеї та творчі зусилля оточуються позитивною реакцією, може підштовхувати їх до більш високої творчої активності. В свою чергу, збільшення креативності може стимулювати позитивне ставлення інших, зокрема через позитивне враження, яке справляє особистість на оточення, через її здатність приносити позитивні зміни та сприяти взаємодії та обміну ідеями. Статистично значущий від'ємний кореляційний взаємозв'язок між креативністю та самозвинуваченням вказує на те, що внутрішні обмеження, негативні емоції та страхи, пов'язані з самозвинуваченням, можуть гальмувати або обмежувати розкриття та вираз креативності. І навпаки, збільшення креативності може сприяти зменшенню самозвинувачення завдяки підвищенню впевненості, позитивному підходу до викликів та можливостей, а також готовності до експериментів та розвитку особистості.

Д) «Самоорганізацією». Було встановлено наявність двох статистично значущих, на 5 % рівні, позитивних взаємозв'язків між шкалами

«Самопослідовність» та «Фіксація» (0,189) та «Позитивне ставлення інших» та шкалою «Самоорганізація» (0,225). Це може говорити про те, що молоді особи, які виявляють вищий рівень самопослідовності, також можуть мати більш виражену тенденцію до фіксації на деталях, стабільності і упорядкуванні в своєму житті, і навпаки, особи, які схильні до фіксації на деталях, можуть бути більш самопослідовними в досягненні своїх цілей. Наявність другого взаємозв'язку означає, що юнаки, які мають більше позитивне ставлення з боку інших і можуть бути більш схильними до співпраці та взаємодії з оточуючими, можуть виявляти більшу організованість і здатність до самоорганізації в своєму житті, і навпаки, особи, які є більш самоорганізованими, можуть бути більше сприйнятливими до позитивного ставлення з боку інших.

2. Існують двобічні статистично значущі взаємозв'язки між основним параметром «Самодетермінація» й додатковими параметрами:

А) «Сенсожиттєві орієнтації». Так, самодетермінація особистості позитивно корелює з наступними шкалами методики Сенсожиттєвих орієнтацій: шкалою «Цілей в житті» ($r=0,241$, $p=0,01$), шкалою «Процесу життя» ($r=0,234$, $p=0,05$), шкалою «Результативністю життя» ($r=0,281$, $p=0,01$), шкалою «Локусу контролю «Я»» ($r=0,250$, $p=0,01$), шкалою «Локусу контролю «життя»» ($r=0,189$, $p=0,05$) і «Загальним показником орієнтації життя» ($r=0,238$, $p=0,05$). Тож є тенденція того, що більш внутрішню мотивовані респонденти краще відчують контроль над власними діями і мають в наявності більш конкретні цілі в житті, яких вони прагнуть досягти. Також існує кореляція між «Самодетермінацією» та шкалою «Автономності вибору» методики Авторського життєвого вибору ($r=0,224$, $p=0,05$). Це вказує на існуючу слабкість взаємозв'язку між мотиваційно-контролюючою сферою юнаків та їхньою автономністю в прийнятті виборів і що вплив самодетермінації на автономність вибору може бути досить обмеженим або існують інші фактори, які також впливають на цю взаємодію. Але тенденція все ж таки існує, і молоді особи з вищою самодетермінацією, ймовірно,

відчувають більшу потребу у самостійності і більше прагнуть до прийняття автономних рішень.

Б) *«Креативність»*. Позитивний взаємозв'язок на 1 % рівні значущості між креативністю та самодетермінацією (0,485) вказує на те, що особи з вищим рівнем креативності більш схильні до самодетермінації, тобто вони більш здатні до виявлення своєї власної внутрішньої мотивації, цінностей, інтересів та цілей і відчувають більшу потребу у власному контролі над своїм життям та діяльністю. З іншого боку, підвищення самодетермінації може сприяти вибору більш творчих та індивідуальних шляхів у житті та роботі.

В) *«Авторський життєвий вибір»*. Існує двобічний позитивний кореляційний взаємозв'язок між самодетермінацією та шкалою «Автономність вибору» ($r=0,224$, $p=0,05$), який вказує на тенденцію того, що юнаки, які відчувають більшу внутрішню мотивацію та здатні визначати свої цілі та цінності, можуть також більше цінувати можливість приймати автономні рішення і вибори в житті. В свою чергу відчуття автономності може підсилити внутрішню мотивацію і бажання досягати своїх цілей.

3. Існують двобічні статистично значущі взаємозв'язки між основним параметром **«Самоактуалізація»** й додатковими параметрами:

А) *«Самоорганізація»*. Наявність кореляційних взаємозв'язків між показниками самоорганізації респондентів юнацького віку та особливостями їхньої самоактуалізації вказує на існуючу тенденцію того, що збільшення цілеспрямованості може від'ємно впливати на 5% рівні значущості на показники підтримки (-0,202), гнучкості поведінки (-0,206), самоприйняття (-0,196) та, навпаки, збільшувати показники спонтанності (0,236). Отже, розглянемо, яким чином це може відбуватися.

Так, збільшення цілеспрямованості може означати, що особистість ставить перед собою конкретні цілі та завдання, на які спрямовує свої зусилля та увагу. У такому випадку, вона може бути менше зосереджена на тому, щоб оточуючі люди надавали їй підтримку, оскільки її увага і енергія спрямовані на досягнення своїх цілей. Це може призвести до зменшення часу та ресурсів,

які вона приділяє взаємодії з іншими та запитає підтримки. З іншого боку, коли особистість має доступ до значної підтримки зі сторони оточуючих, вона може менше фокусуватися на досягненні своїх цілей або бути менше цілеспрямованою. Вона відчуватиме, що може спокійно полагатися на підтримку інших і не потребує такого ж рівня самостійності чи наполегливості.

Вважаємо за потрібне вказати, що стосунки між цілеспрямованістю і підтримкою можуть бути дуже індивідуалізованими. Інші фактори, такі як характер особистості, спрямованість та види підтримки, можуть сильно впливати на цей взаємозв'язок. До того ж у багатьох випадках, збалансоване поєднання цілеспрямованості й підтримки може бути ключем до досягнення успіху у творенні власного життя та задоволення ним.

Висока цілеспрямованість може супроводжуватися більшою стійкістю до власних планів і цілей, що може вплинути на зменшення гнучкості поведінки в непередбачуваних ситуаціях. Також збільшення цілеспрямованості може призвести до більшої самокритичності і бажання досягти високих стандартів, що може впливати на зменшення самоприйняття, якщо ці стандарти не досягаються. Позитивний вплив стосується того, що висока цілеспрямованість може призвести до більшої обдуманості та планування дій, що зазвичай є протилежним спонтанності. Проте, в деяких випадках цілеспрямованість може допомагати знаходити можливості для спонтанних дій, коли вони відповідають основним цілям.

Збільшення показників фіксації або стереотипів у поведінці може обмежити гнучкість поведінки ($-0,220$, $p = 0,05$), оскільки особа може бути більш схильною до того, щоб діяти відповідно до звичайних і вивчених схем, навіть коли ситуація вимагає адаптації і гнучкості. Якщо особа фіксована на стереотипах, це може впливати на її сприйняття себе ($-0,238$, $p = 0,05$). Вона може відчувати тиск відповідати цим стереотипам і має обмежені можливості самопрояву. Також надмірна фіксація на стереотипах може пригнічувати креативність ($-0,199$, $p = 0,05$) оскільки вона зазвичай передбачає відхід від

традиційних і вивчених шляхів мислення і дії. Люди, які сильно утримуються від нового та нестандартного, можуть мати обмежений доступ до креативних ідей та рішень.

Також існують позитивні кореляційні зв'язки на 5% рівні значущості між шкалою «Орієнтація на справжнє» та шкалами: "ціннісні орієнтації"(0,219) і "Пізнавальні потреби"(0,216). Ця статистично значуща тенденція говорить про те, що якщо особистість більше орієнтована на справжнє та ставить перед собою завдання визначити свої основні цінності і переконання, це може призвести до більшої уваги до цих цінностей. Людина може стати більш усвідомленою щодо того, що їй дійсно важливо в житті, і це може вплинути на її ціннісні орієнтації. Також підвищення орієнтація на справжнє може стимулювати пізнавальні потреби, оскільки особистість може бажати більш докладно вивчати і розуміти світ навколо себе. Вона може виявляти більший інтерес до навчання, до дослідження нових ідей та знань. Проте важливо відзначити, що індивідуальні реакції можуть відрізнятися. Не у всіх випадках орієнтація на справжнє автоматично призводить до збільшення ціннісних орієнтацій і пізнавальних потреб (слабкий статистично значущий зв'язок), і це може залежати від контексту (ситуацій, обставин, середовища) і особистих особливостей.

За шкалою інтегральної самоорганізації особистості існують від'ємні двобічні стосунки з чотирма шкалами опитувальника самоактуалізації. Взагалі підвищена інтегральна самоорганізація може включати в себе більше незалежності та самостійності в прийнятті рішень і вирішенні проблем. Це може призвести до меншої потреби в підтримці від інших ($r=-0,229$, $p = 0,05$), оскільки особистість більше покладається саме на себе. Збільшена інтегральна самоорганізація може супроводжуватися більшою стійкістю до втілення власних планів і стратегій. Це може обмежити гнучкість поведінки ($r=-0,270$, $p= 0,01$), оскільки особистість більше налаштована на власний спосіб діяти і менше схильна до змін. Якщо особа фіксована на власних цілях і має високі вимоги до себе, це може впливати на зменшення її

самоприйняття ($r=-0,200$, $p=0,05$) оскільки вона може відчувати більший тиск досягати власних стандартів. І на останок, збільшення інтегральної самоорганізації може сприяти зменшенню загального рівня самоактуалізації й життєтворчості. Це слабкий зв'язок ($r=-0,193$) може вказувати на те, що ці два конструкти не обов'язково взаємно обумовлюють один одного, але їхній зв'язок може бути присутнім в певних ситуаціях або для конкретних осіб. Так, особи раннього дорослого віку, які приділяють більше уваги організації свого оточення, плануванню і контролю, можуть мати зменшену здатність до самоактуалізації або спонтанності. Вони можуть віддавати перевагу раціональному підходу до життя, що може стримувати їхню можливість дозволяти собі більше імпульсивності і власного розвитку. Цей зв'язок може також відображати індивідуальні різниці в способах досягнення самоактуалізації. Деякі молоді особи можуть досягати самоактуалізації через інтегральну самоорганізацію та структурованість, тоді як інші - через менш структурований і спонтанний підхід. Для точнішого розуміння цього взаємозв'язку можуть знадобитися додаткові дослідження та аналіз.

Б) *«Сенсожиттєві орієнтації»* Аналіз наявності кореляційних взаємозв'язків між шкалами методик САТ та СЖО показав слабкі статистично значущі зв'язки на 5% рівні між «Орієнтацією у часі» і «Результативністю життя» (0,201) та між «Самоповагою» і «Локус контролю «Я» (0,195). Слабкість цих зв'язків вказує на обмежену взаємну залежність. Отже, існує слабкий позитивний зв'язок між тим, як особа сприймає час і як вона оцінює свою результативність у житті, тобто є вірогідність того, що юнаки, які більше орієнтовані в часі і дбають про планування, можуть відчувати більшу результативність у своєму житті. Крім того, юнаки, які мають вищий рівень самоповаги, можуть також мати більше внутрішнього локусу контролю, тобто схильність відносити свій успіх або невдачі до своєї внутрішньої сфери контролю, а не зовнішніх факторів.

В) *«Авторський життєвий вибір»* Аналіз наявності кореляційних взаємозв'язків між шкалами методик САТ та авторського життєвого вибору

вказує наявність слабких та середніх статистично значущих зв'язків на 5% рівні значущості між автономністю вибору та: орієнтацією у часі (0,209), гнучкістю поведінки (0,190), спонтанністю (0,205), самоповагою (0,230), синергією (0,184), креативністю (0,226). Ці зв'язки вказують на те, що особи раннього дорослого віку, які мають більш виражену автономність в процесі прийняття життєвих рішень, можуть бути: більш орієнтованими у часі, тобто вони більше дбають про планування свого майбутнього; більш гнучкими в своєму ставленні до різних ситуацій і можуть легше адаптуватися до змін; більш схильними до спонтанних дій і прийняття рішень без великого попереднього планування. Вони можуть мати більшу самоповагу, що, можливо, допомагає їм приймати важливі рішення у житті з впевненістю, легше поєднувати свої зусилля та ресурси для досягнення синергії у своїх діях і цілях, більше застосовувати креативні підходи до вирішення життєвих завдань.

Крім того існують статистично значущі на 1% рівні двобічні кореляційні взаємозв'язки між автономністю вибору та підтримкою (0,291), ціннісними орієнтаціями (0,265), самоприйняттям (0,291), прийняттям агресії (0,266), контактністю (0,290) та загальним рівнем самоактуалізації (0,314). Вони говорять, що молоді особи, які відчують більшу автономію в прийнятті важливих рішень, можуть також сприймати більше підтримки від інших людей. Більш автономні юнаки у виборі своїх дій і рішень, можуть бути більш узгодженими зі своїми особистими цінностями. Особи, які дозволяють собі більше вибору і контролю у своєму житті, можуть бути більш задоволеними і прийнятими собою. Вони можуть бути більш стійкими щодо агресивної поведінки інших. І взагалі, ті юнаки, які відчують більшу автономію у своєму житті, можуть бути здатними до більшої самореалізації та бути більш задоволеними своїм особистим розвитком і досягненнями.

Виявлені кореляційні зв'язки на 5% рівні значущості між інтегральною шкалою авторського життєвого вибору та шкалами «Самоповаги» (0,187) та «Контактності» (0,223) свідчать про наявність слабких статистично значущих

стосунків між цими показниками. Вони вказують на можливість того, що юнаки, які відчують більше власного контролю та участі в своєму житті, можуть також відчувати більшу самоповагу і бути більш схильними до підтримки соціальних зв'язків і взаємодії з іншими. До того ж, вказані зв'язки двобічні, тому збільшення показників може відбуватися і в інший бік, рухаючись від підвищення показників самоактуалізації респондентів раннього дорослого віку.

Г) «*Стійкість життєвого світу особистості*». Слабка кореляція між шкалою "Ціннісних орієнтацій" і шкалою "Вид життєвого сценарію" ($r=0,183$, $p=0,05$) свідчить про те, що існує деякий статистичний зв'язок між цими двома показниками, але цей зв'язок є досить слабким і інші фактори і взаємодія між ними також можуть впливати на ці зв'язки. Але, як тенденція, цей зв'язок може вказувати на те, що люди з певними ціннісними переконаннями можуть бути схильні до розвитку конкретних сценаріїв у своєму житті. Вид життєвого сценарію може також впливати на зміну з часом ціннісних орієнтацій, а зміна ціннісних орієнтацій може детермінувати зміну життєвого сценарію.

Також існують слабкі прямі двобічні кореляції між шкалою «Спонтанності» та показниками «Характер стійкості життєвого світу» ($r=0,233$, $p=0,05$) і «Ступінь стійкості життєвого світу» ($r=0,195$, $p=0,05$) та шкалою «Прийняття агресії» і «Ступінь стійкості життєвого світу» ($r=0,248$, $p=0,01$), що також вказує на можливість того, що більша спонтанність в поведінці і рішеннях юнаків може бути пов'язана з меншою стійкістю або стабільністю їхнього життєвого світу і що особи, які легше витримують агресивну поведінку з боку оточення можуть відчувати більше стійкості у своєму життєвому світі.

4. Існують двобічні статистично значущі взаємозв'язки між основним параметром «*Рефлексивність*» й додатковими параметрами:

А) «*Креативність*». Існуючий взаємозв'язок, на 5% рівні значущості, між рефлексивністю та креативністю ($-0,194$) вказує на тенденцію того, що

підвищення рівня креативності в особистості може сприяти більш інтуїтивному, невивірковому підходу до рішення проблем та створення нових ідей. В цьому випадку молоді люди можуть відзначатися меншим виваженим роздумом та аналізом перед прийняттям рішень. З іншого боку, підвищення рефлексивні особистості зазвичай призводить до більшого нахилу до глибокого аналізу та роздумів, перш ніж діяти, що може призвести до зниження здатності до спонтанних рішень та дій.

Б) «Самоорганізація». Існують наступні значущі взаємозв'язки між шкалами: «Рефлексивність» та «Планомірність» ($r=0,336$, $p=0,01$), «Фіксація» та «Самопослідовність» ($r=0,189$, $p=0,05$), «Самоорганізація» та «Позитивне ставлення інших» ($r=0,225$, $p=0,05$), «Самоорганізація» та «Самопослідовності, самокерівництва» ($r=0,208$, $p=0,05$). Отже ці двобічні зв'язки вказують на тенденцію того, що підвищення у респондентів раннього дорослого віку рефлексивності буде позитивно впливати на їхні можливості планування, оскільки саме рефлексивність сприяє глибшому аналізу своїх мотивів, досвіду, рішень та результатів, що вимагає більшого планування дій та стратегій. І навпаки, підвищення планомірності буде сприяти більшому осмисленню та рефлексії над власними діями та поведінкою через уважну аналітичну роботу над цілями, вибором шляхів досягнення та оцінкою результатів. Підвищення фіксації буде позитивно впливати на самопослідовність через зосередженість на завданнях, посилену мотивацію, більшу структурованість діяльності та контроль за відволіканням. В свою чергу підвищення самопослідовності може позитивно вплинути на фіксацію через мотивацію до досягнення, цілеспрямованість, зосередженість на завданні, саморегуляцію та бажання до вдосконалення. Підвищення рівня самоорганізації може сприяти створенню позитивного враження та впливати на позитивне ставлення інших шляхом надання прикладу, підтримки, співпраці, поліпшення робочого середовища та вираження позитивної енергії. В свою ж чергу позитивне ставлення інших може позитивно впливати на самоорганізацію особистості через збільшення мотивації, підвищення віри

особистості у власні можливості, через збудження бажання спільно працювати над цілями, через відчуття підтримки, покращений настрій та стимулювання особистості брати на себе більше відповідальності за свої дії та результати. Підвищення самоорганізації буде сприяти позитивному впливу на підвищення самопослідовності та самокерівництва через кращу саморегуляцію, визначення цілей, планування та організацію, самоуправління, сприйняття власної компетентності та зниження стресу. Наявність же оберненого зв'язку за цією діадою вказує на те, що підвищення самопослідовності та самокерівництва може позитивно впливати на підвищення самоорганізації особистості через покращену саморегуляцію, визначення пріоритетів, розвиток організаційних навичок, збільшений самоконтроль, розробку стратегій, гнучкість та впевненість у собі.

Крім встановлених взаємозв'язків між головними та додатковими параметрами самоусвідомлення та життєтворчості респондентів загальної вибірки нами були виявлені кореляційні стосунки між показниками додаткових параметрів. Так кореляційний аналіз Пірсона показав наявність слабких, але статистично значущих, двобічних кореляційних взаємозв'язків в наступних діадах між «Креативністю» та: «Фіксацією» (опитувальник самоорганізації) ($r = -0,199$, $p = 0,05$), «Інтегральною самоорганізацією» ($r = 0,271$, $p = 0,01$), які вказують на тенденцію того, що юнаки, які схильні до гнучкого та нетрадиційного мислення, можуть бути менш схильними до фіксації на певних ідеях, стереотипах або методах, і навпаки, що підвищення фіксації, зачарування певними ідеями, методами або шаблонами може призвести до обмеженості респондентів в мисленні та обранні альтернативних підходів до розв'язання проблем. Що ж стосується взаємних впливів в діаді креативність та самоорганізація, то треба відмітити, що особи з вищим рівнем креативності схильні до більш організованого та структурованого підходу до розв'язання задач. З іншого боку, більша організованість може сприяти розвитку креативних проєктів, забезпечуючи

більшу структуру та контроль над їх виконанням, тобто реалізуючи креативні ідеї з більшим успіхом та ефективністю.

Було виявлено взаємозв'язок між здатністю до самоорганізації та шкалами методики СЖО. Так шкала «Цілі в житті» слабо корелює зі «Цілеспрямованістю» ($r=0,280$, $p=0,01$), та «Інтегральною шкалою самоорганізації» ($r=0,220$, $p=0,05$). Ці кореляції вказують на те, що цілі в житті можуть оказувати вплив на здатність молоді до самоорганізації і що більша цілеспрямованість і бажання досягти конкретних цілей можуть спонукати їх до більшої самоорганізації та планування. Але важливо зауважити, що це лише тенденція, і інші фактори також можуть впливати на ці зв'язки.

Шкала методики самоорганізації «Наполегливість» має слабкий двобічний позитивний зв'язок із показниками шкал «Процес життя» ($r=0,207$, $p=0,05$), «Результативність життя» ($r=0,243$, $p=0,01$), «Локус контролю «життя»» ($r=0,188$, $p=0,05$) та «Загальний показник СЖО» ($r=0,194$, $p=0,05$). Наявність цих зв'язків може вказувати на те, що особи раннього дорослого віку, які мають більшу наполегливість, можуть бути більш схильними до досягнення своїх цілей з метою покращення власного життя. Ця рішучість може сприяти їхній активності в процесі життя та бажанню досягти продуктивних результатів. Також більш наполегливі молоді особи можуть вірити в свій внутрішній контроль над подіями у своєму житті, відчувати більшу задоволеність від своїх досягнень і результатів у житті та бути більш уважними до деталей і процесів у своєму житті.

Шкала «Цілеспрямованість» має слабкий двобічний кореляційний взаємозв'язок зі шкалами «Локус контролю «Я»» ($r=0,206$, $p=0,05$) та «Загальний показник СЖО» ($r=0,184$, $p=0,05$). Це також може вказувати на певні тенденції, що існують в загальній вибірці респондентів раннього дорослого віку. Так респонденти, які оцінюють себе як більш цілеспрямованих, можуть також відчувати більший внутрішній контроль над своїми діями і життєвими результатами. Вони можуть вірити, що їхні власні

зусилля і рішення впливають на те, що відбувається у їхньому житті. Також збільшення цілеспрямованості юнаків може бути пов'язаним зі збільшенням їхньої загальної здатності до самоорганізації та планування. Тому респонденти, які ставлять перед собою конкретні цілі, можуть бути більш організованими і здатними до кращого управління своїм часом і ресурсами.

У наявних кореляціях між методиками «Самоорганізації» та «Авторського життєвого вибору» було виявлено наступні взаємозв'язки. За шкалою «Цілеспрямованості» є прямий кореляційний зв'язок зі шкалами «Свідомості вибору» ($r=0,261$, $p=0,01$) та «Інтегральною шкалою» авторського життєвого вибору ($r=0,228$, $p=0,05$). Це вказує на схильність респондентів, які виявляють вищу цілеспрямованість у своїх діях і рішеннях, також мати більшу свідомість відносно здійснення вибору у власному житті та його наслідків. «Наполегливість», як шкала, має прямий, але слабкий, кореляційний зв'язок зі шкалами «Автономність вибору» ($r=0,196$, $p=0,05$), «Свідомість вибору» ($r=0,191$, $p=0,05$) та зворотній зв'язок із шкалою «Емоційна задоволеність вибором» ($r=-0,305$, $p=0,01$). Це може вказувати на тенденцію, що збільшення наполегливості у респондентів пов'язане з підвищенням їхньої самостійності та свідомості під час процесу прийняття рішень. Проте, ця сама наполегливість також може призводити до зменшення рівня емоційної задоволеності вибором через те, що може затрачуватись велика кількість особистих ресурсів та зусиль. Шкала «Фіксації» корелює із «Свідомістю вибору» ($r=0,364$, $p=0,01$). Це означає, що коли "Фіксація" зростає (наприклад, більше часу чи уваги приділяється фіксації на чомусь), то "Свідомість вибору" теж має тенденцію зростати, або навпаки, коли "Фіксація" зменшується, "Свідомість вибору" також може зменшитися. Однак цей зв'язок також є досить слабким, тобто зміни в "Фіксації" не дуже сильно впливають на "Свідомість вибору". Позитивна кореляція між «Інтегральною шкалою самоорганізації» та шкалами «Свідомість вибору» ($r=0,351$, $p=0,01$) й «Інтегральна шкала авторського життєвого вибору» ($r=0,213$, $p=0,05$) свідчить про те, що інтегральна самоорганізація пов'язана зі збільшенням

свідомості вибору та більш авторським підходом до власного життя. Це може означати, що люди, які мають вищий рівень самоорганізації, схильні бути більш свідомими та усвідомленими у своїх виборах. Вони можуть бути більш спроможними, щодо самостійного прийняття рішень, та більш схильними до власного авторського життєвого вибору, який відповідає їхнім особистим цінностям та переконанням.

Також були виявлені кореляційні зв'язки між методиками «Сенсожиттєвих орієнтацій» та «Авторським життєвим вибором». Так, існує позитивний двобічний кореляційний зв'язок між шкалою «Цілі в житті» та шкалами «Усвідомлення вибору» ($r=0,213$, $p= 0,05$), «Життєстійкості в процесі життєвого вибору» ($r=0,316$, $p= 0,01$) та Інтегральною шкалою Авторського життєвого вибору ($r=0,295$, $p= 0,01$). Це свідчить про те, що молоді особи, які мають більш виражені, конкретні цілі в житті, також можуть бути більш усвідомленими в здійсненні власних виборів, щодо них, та більш життєстійкими у процесі реалізації власних намірів, цінність і визнання яких в них також зростає. Шкала «Процесу життя» корелює зі шкалою «Життєстійкості в процесі життєвого вибору» ($r=0,211$, $p=0,05$) та Інтегральною шкалою Авторського життєвого вибору ($r=0,259$, $p=0,01$). Обидва кореляційні зв'язки можуть вказувати на те, що позитивні аспекти "Процесу життя" супроводжуються більшою "Життєстійкістю в процесі життєвого вибору" та більшою "Інтегральністю вибору" в досліджуваному контексті. Однак, слабкість кореляційних зв'язків свідчить про те, що інші фактори також можуть впливати на ці взаємозв'язки. Шкала «Локусу контролю - Я» в загальній групі респондентів слабо корелює зі шкалою «Життєстійкості в процесі життєвого вибору» ($r=0,226$, $p= 0,05$), тобто в даній групі є тенденція, що юнаки, які відчувають внутрішній контроль над своїми діями та рішеннями, також відчувають впевненість в реалізації власних життєвих цілей, що робить їх більш здатними до самостійного прийняття рішень.

Існуючий позитивний кореляційний зв'язок на 1% рівні між шкалою «Локус контролю - життя» та шкалами: «Усвідомлення вибору» (0,251) та «Інтегральною шкалою авторського життєвого вибору» (0,307) свідчить про те, що респонденти, які, навпаки, вірять у зовнішній контроль над своїми життєвими виборами та рішеннями, все одно можуть виявляти бажання і здатність до активного формування свого життя, включаючи прийняття авторських рішень, навіть усвідомлюючи можливі наслідки. Загальний показник методики Сенсожиттєвих орієнтацій позитивно корелює на 1% рівні значущості зі шкалами «Життєстійкості в процесі життєвого вибору» (0,285) та Інтегральною шкалою Авторського життєвого вибору (0,241). Це вказує на те, що молоді особи, які можуть приділяти більше уваги до осмислення власного життя, своїх цілей та цінностей, також можуть бути більш життєстійкими і активно формувати своє життя згідно з власними уявленнями і цілями.

Було встановлено, що креативність (за методикою Торенса) зворотно корелює з усіма шкалами методики «Сенсожиттєвих орієнтацій», а саме з: «Цілями в житті (-0,244), «Локусом контролю «Я»» (-0,271), «Локусом контролю «Життя»» (-0,242), «Загальний показник орієнтації життя» (-0,262) на 1% рівні значущості, та шкалами «Процес життя» (-0,228) і «Результативність життя» (-0,217), на 5% рівні значущості. Така зворотна кореляція означає, що зі зростанням рівня креативності спостерігається зменшення рівня сенсожиттєвих орієнтацій. Це може вказувати на те, що особи, які виявляють вищий рівень креативності, можуть бути менш спрямовані на конкретні цілі в житті, менше відчують контроль над ним, і можуть бути менш зосередженими на процесах та результативності свого життя. І навпаки, особи з більш вираженою поміркованістю та цілеспрямованістю життя мають схильність до більш структурованого і систематичного мислення, що робить їх більш обачними та обмеженими у вираженні нетрадиційних чи творчих ідей.

Позитивний взаємозв'язок між рівнем прояву стійкості життєвого світу осіб раннього дорослого віку та показником їхньої життєстійкості в процесі життєвого вибору (0,184, при $p = 0,05$), вказує на те, що особистості з більшою стійкістю життєвого світу можуть мати вищий рівень життєстійкості. Життєстійкість вказує на здатність особистості подолати життєві труднощі, стреси та виклики і залишатися позитивною та впевненою в собі в цих ситуаціях. Особистості з високою життєстійкістю можуть мати кращу самодисципліну, більше позитивних стратегій копіngu (способів вирішення проблем), і можуть бути менше схильними до відчуття безпорадності в обличчі життєвих труднощів. Вони можуть швидше відновлюватися після негативних подій і мати більше віри в свою здатність впоратися з будь-якими ситуаціями. Зв'язок між стійкістю життєвого світу та життєстійкістю може бути дуже цінним для підвищення психологічного благополуччя юнаків і їхньої здатності вирішувати різні виклики на шляху творення власного життя. Але слабкість цього зв'язку вказує на те, що ці два показника не мають дуже сильної статистичної залежності один від одного.

Отже, підводячи підсумок взаємозв'язкам, які були встановлені між показниками методик, обраних нами для дослідження взаємозв'язку між самоусвідомленням та життєтворчістю особистості, можна підкреслити їх вагому кількість і припустити, що наявність слабких та середніх стосунків між ними вказує на те, що дані характеристики знаходяться ще тільки в плані формування й розвитку, далекого від підсумкового стану. Тому вони скоріше вказують на певні тенденції та процеси в яких перебувають респонденти загальної групи раннього дорослого віку, ніж на кінцевий результат розвитку їхнього самоусвідомлення й життєтворчості.

Як взагалі вказувала авторка концепції «Життєвого шляху особистості» Шарлотта Бюлер, вік від 16-20 до 25 – 30 років є першим етапом життєвого шляху особистості. І як перший етап, він є періодом спроб. В цей період особистість лише пробує себе у різних видах діяльності, заводить знайомства, перебирає їх та розвиває бурхливу соціальну активність, що

свідчить про активізацію її самовизначення. Однак у цей період суб'єктивні уявлення особистості про своє призначення ще дуже туманні та нерозбірливі, а особливість внутрішнього світу складають надії (прогнози можливих шляхів у подальшому житті). Спираючись на цю теорію ми сконцентрували власну увагу саме на особливостях самоусвідомлення юнаків та їхніх життєтворчих можливостях, як тих процесів і характеристиках, що визначають загальну здатність або передумови в особистості до самостійного творення власного життя. З метою поглиблення уявлень про ці процеси вважаємо доречним розглянути процес їхнього протікання в групах юнаків з різними життєвими сценаріями, що і буде зроблено нами у підрозділі 3.2.

3.2. Дослідження показників самоусвідомлення та здатності до життєтворчості у осіб раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями

3.2.1. Особливості розподілу та аналіз відмінностей в показниках респондентів раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями

Відправною крапкою цього етапу дослідження стало припущення, що особистості з різними життєвими сценаріями повинні розрізнятися за рівнями самоусвідомлення та здатності до життєтворчості.

А) Визначення особливостей розподілу респондентів за різними життєвими сценаріями.

В підрозділі 3.1.3. нами було виявлено, що в загальній групі респондентів раннього дорослого віку існує розподіл за життєвими сценаріями опитуваних. Нами було встановлено наявність двох типів сценаріїв: «Подолання» та «Сходження (Життєтворчість)», які займають полярні, крайні позиції, та розрізняються за здатністю особистості докладати вольові зусилля, щоб реалізувати в різних сферах життєдіяльності власну наднормативну сутність. Під поняттям «Наднормативна сутність» ми розуміємо здатність особистості підніматися над рівнем власних здібностей, вимог ситуації чи нормативних вимог, що офіційно пред'являються

суспільством. Показники середньогрупових суб'єктів за даними типами життєвих сценаріїв мають відповідне значення (31,5 балів – «подолання»; 64 бали – «життєтворчість»), тобто середньогруповий суб'єкт групи «подолання» характеризується мінімізацією зусиль людини щодо організації власного життя та творчості, а також він спрямований на стереотипність способів взаємодії з навколишнім світом. Що стосується середньогрупового суб'єкту групи «життєтворчість», то він, навпаки, спрямовує власні зусилля на творення власного життя та реалізацію власної потреби в творчості.

Також нами було встановлено, що групи з різними життєвими сценаріями відрізняються за показником характеру стійкості життєвого світу людини. Так в групі «Подолання» переважна кількість молоді має неконструктивний характер стійкості життєвого світу, а саме 85,71%. Це характеризує їх, як тих, хто здатен організувати власний процес життєдіяльності шляхом не сприяючим збереженню власного здоров'я, особистісному росту та творчості. Найчастіше це стається через втрату самототожності, недостатність ресурсу, а також невизначеність цілей та сенсів життєдіяльності. Розподіл респондентів даної групи за стагнаційним та конструктивним характерами стійкості життєвого світу людини здійснився рівномірно по 7,14% респондентів за кожним. Ґрунтовний опис їх характеристик представлено в підрозділі 3.2 при описі загальної вибірки респондентів раннього дорослого віку.

Що стосується групи «Життєтворчість», то тут, навпаки, більша кількість респондентів (66,67%) має конструктивну стійкість характеру, що визначає їх як тих, хто здатен до оптимізації власного потенціалу та гармонійного самоздійснення в усіх життєво важливих сферах. Продуктивність та оптимальність життєздійснення таких осіб визначає їх схильність до вирішення творчих завдань, наявність в них перспектив подальшого руху та відсутність нестачі ресурсу для вирішення протиріч самототожності. Неконструктивний характер стійкості життєвого світу тут мають 25,29% респондентів, а стагнаційний – 8,05%. Щодо показників

середньогрупових суб'єктів за цим параметром в двох групах, то у групі «Подолання» він має значення 49,7 балів, що характеризує його, як того, хто має неконструктивний характер стійкості життєвого світу, в той час, як у групі «Життєтворчість» він належить до конструктивного та дорівнюється 60 балам.

За ступенем стійкості життєвого світу людини розподіл в двох групах здійснився наступним чином. В групі респондентів з життєвим сценарієм – «Долання», превалує низький рівень стійкості (85,7%). Це характеризує особу цієї групи як ту, яка може бути нестабільна або не готова до дій у ситуації виходу із зони комфорту. Висока ступінь стійкості життєвого світу людини в групі «Долання» відсутня, але є провідною характеристикою для групи «Життєтворчості» (66,7%). Це характеризує респондентів цієї групи як тих, хто здатен до швидких змін під впливом обставин, а також має ефективні пропрацьовані форми взаємодії зі світом.

Для дефініції того чи є статистично значущими відмінності в показниках респондентів груп «Подолання» та «Життєтворчість», ми скористалися U – критерієм Мана – Уитні. Нами було встановлено, що на рівні значущості $p \leq 0.01$, з межами [569 \geq p \leq 644] за всіма показниками методики «Вивчення стійкості життєвого світу людини $U_{\text{Емп}}$ знаходиться в зоні значущості. Так за показниками: «Тип життєвого сценарію» $U_{\text{Емп}} = 0$; «Характер стійкості життєвого світу людини» $U_{\text{Емп}} = 374,5$; «Ступінь стійкості життєвого світу людини» $U_{\text{Емп}} = 68$. Все це вказує на існування статистично значущих відмінностей за даними показниками в групах респондентів раннього дорослого віку з різними типами життєвого сценарію, що в свою чергу може впливати на особливості їхнього самоусвідомлення та життєтворчості.

Б) *Визначення розподілу психотипів юнаків з різними життєвими сценаріями за методикою ТiГр представлено в таблиці 3.11.*

Таблиця 3.11

Розподіл юнаків з різними життєвими сценаріями за психологічними типами методики «Конструктивний малюнок людини з геометричних форм» (ТіГр)

Назви психотипів	Розподіл респондентів по підтипам, %					
	«Подолання»			«Життєтворчість»		
	П.	А.	Пт.	П.	А.	Пт.
«Організатор (керівник)»	14,29	21,43	0	13,79	12,64	17,24
«Старанний працівник»	25	14,29	10,71	18,39	19,55	10,34
«Ініціатор (фантазер)»	14,29	14,29	7,14	16,09	20,69	19,55
«Емотивний (емпат)»	3,57	7,14	28,57	6,89	8,05	12,64
«Інтуїтивний (чуйний)»	3,57	10,71	14,29	10,34	10,34	6,89
«Незалежний»	10,71	14,29	7,14	8,04	8,05	13,79
«Комунікативний»	17,86	14,29	21,43	17,24	10,34	13,79
«Самодостатній»	10,71	3,57	10,71	9,19	10,34	5,75

Примітка: П – провідний підтип; А – актуальний підтип; Пт. – Потенціальний підтип.

За цією таблицею можливо побачити, що в групі «Подолання», як і в групі «Життєтворчість» у провідному типі особистості домінують характеристики «Старанного працівника», на другому місці в обох групах знаходиться «Комунікативний» тип, що вказує на певні особливості раннього дорослого віку, а саме на загальну схильність респондентів до зосередженості на соціальних взаємодіях, комунікаціях віч на віч та ін. В актуальному підтипі в групі «Подолання» домінує симптомокомплекс «Організатор (керівник)», це вказує на розвинені в більшості респондентів навички організаторської діяльності, здатність витримувати тривалі навантаження, пов'язані зі спілкуванням та наявність лідерських якостей. В групі «Життєтворчість» за актуальним підтипом найбільш виявлені характеристики «Ініціатора (фантазера)», ці респонденти легко залучаються до подій, що відбуваються навколо, у спілкуванні з іншими прагнуть підкорити оточуючих своєю оригінальністю та самобутністю, емоційні та

мають образний склад мислення. У потенційному підтипі більша кількість респондентів з групи «Подолання» має «Емотивний (емпатичний)» тип, а в групі «Життєтворчість», як і в актуальному підтипі домінує симптомокомплекс «Ініціатор (фантазер)». Група "Подолання", в такому випадку, прагне, свідомо або несвідомо, бути більш емоційно чутливою і спроможною передавати свої переживання та емоції. Це може бути корисним, коли мається на увазі підтримка, співчуття і спільне переживання проблем та труднощів. Група "Життєтворчість", в свою чергу, бажає бути більш орієнтованою на творчість і фантазію. Ці особистості є більш схильними до вигадкування інноваційних ідей та розв'язань, а також до сприйняття світу через призму фантазії та творчості. Це також може вказувати на різницю в підході до комунікації та взаємодії з іншими. Група "Ініціаторів" намагається вражати та впливати на інших своєю оригінальністю, тоді як група "Емотивних" є більш м'якою та делікатною у взаємодії.

Таблиця 3.12

Розподіл респондентів за вибором архетипічних геометричних форм

Вираженість підтипу	Розподіл респондентів юнацького віку, %							
	«Подолання»				«Життєтворчість»			
				2Ф				2Ф
Провідний	17,86	17,86	57,14	7,14	50,58	16,09	26,44	6,89
Актуальний	21,43	39,29	32,14	7,14	45,98	16,09	29,89	8,04
Потенційний	21,43	32,14	39,29	7,14	29,89	34,48	26,44	9,19

Примітка: – архетипічна форма «трикутник»; – архетипічна форма «коло»; – архетипічна форма «квадрат»; 2Ф – рівномірний розподіл між двох фігур із 3-х.

Розподіл респондентів за вибором архетипічних геометричних форм дозволяє побачити певну закономірність в наявності відповідних характеристик в різних групах. За провідним підтипом в групі «Подолання» респонденти частіше за все віддають перевагу квадратній формі, яка

асоціюється зі "стійкістю" та "стабільністю". Переважання квадратної форми вказує на те, що респонденти в цій групі загалом більше орієнтовані на вирішення проблем і подолання труднощів. В групі «Життєтворчість» юнаки у провідному підтипі, навпаки, віддають перевагу трикутнику, який асоціюється з активністю і є "гострою" й "наступальною" формою. Це вказує на те, що респонденти в цій групі можуть бути більш активними, креативними та націленими на нові ідеї та проекти. За актуальним підтипом в групі «Подолання» найчастіше респонденти обирають круглу форму, яка вказує на те, що молоді особи на даний момент є більш спрямованими на розвиток свого потенціалу, а також більш соціально та комунікативно орієнтовані. В групі «Життєтворчість» в актуальному, як і в провідному підтипі, респонденти надають перевагу трикутній формі з її лідерськими тенденціями. За потенційним підтипом в групі «Подолання» респонденти також надають перевагу квадратній формі. Це говорить про обмеження в потенціальних ресурсах для можливого продуктивного вирішення своїх життєвих завдань. Оскільки квадрат відрізняється ригідністю у взаємодії, то для розв'язання питань використовуються не нові форми, а ті стереотипи поведінки та дій, що вже використовувались раніше. Ці стереотипи не є чимось креативним, винахідливим, ризикованим. Вони є стандартними, перевіреними та з найменшим ризиком, тобто тут працюють принципи: «Краще риба в руці, ніж дві в ріці» та «Стабільність ознака майстерності». В групі «Життєтворчість» в потенційному підтипі перевага надається круглій формі. Кругла форма в даному випадку виступає в якості ресурсу для побудови кращих міжособистісних стосунків в колективі. Вона надає можливість більше розуміти чуттєву сферу життя та потреби інших людей, а отже сприяє покращенню особистісної комунікації з оточуючими для вирішення власних завдань респондентів даної групи.

Кореляційний аналіз показав, що існують статистично значущі відмінності між групами «Подолання» та «Життєтворчість» у виборі геометричних форм. За показниками потенційного підтипу в групах

респондентів з різними життєвими сценаріями було виявлено значущу кореляцію ($U_{\text{Емп}}=270.5$). Вона вказує, як на різні рівні прагнення юнаками до змін у своєму житті, так і на різницю в їхніх потенційних ресурсах (форми поведінки та дії), які вони можуть використовувати для розв'язання власних життєвих завдань. Також було підтверджено значущість вибору квадратної форми в потенційному підтипі ($U_{\text{Емп}}=280.5$), яка обумовлює перевагу в структурованості мислення та прагненні до порядку в підходах до вирішення завдань або проблем в групі «Подолання». Крім того були визначені показники, що знаходяться в зоні невизначеності. До них відносяться: превалювання трикутника в провідному підтипі ($U_{\text{Емп}} = 398.5$), превалювання квадрату в провідному підтипі ($U_{\text{Емп}} = 290$) та превалювання трикутника в потенційному підтипі ($U_{\text{Емп}} = 393$). З нашої точки зору, це вказує на те, що типові риси особистості, є її системно – структурною характеристикою, яка потребує додаткового вивчення чи розгляду за допомогою інших стандартизованих методик, що з самого початку відповідало завданням нашого дослідження й було підтверджено методиками «Опитувальник рівня розвитку рефлексивності», «Тест самоактуалізації (САТ)», «Тест-опитувальник самоствавлення», «Тест-опитувальник самоорганізації діяльності», «Вивчення стійкості життєвого світу особистості» та «Авторський життєвий вибір».

В) Визначення особливостей самоствавлення в групах респондентів з різними життєвими сценаріями.

Співставлення показників груп «Подолання» та «Життєтворчість» за методикою самоствавлення представлено у гістограмах 3.5. та 3.6.

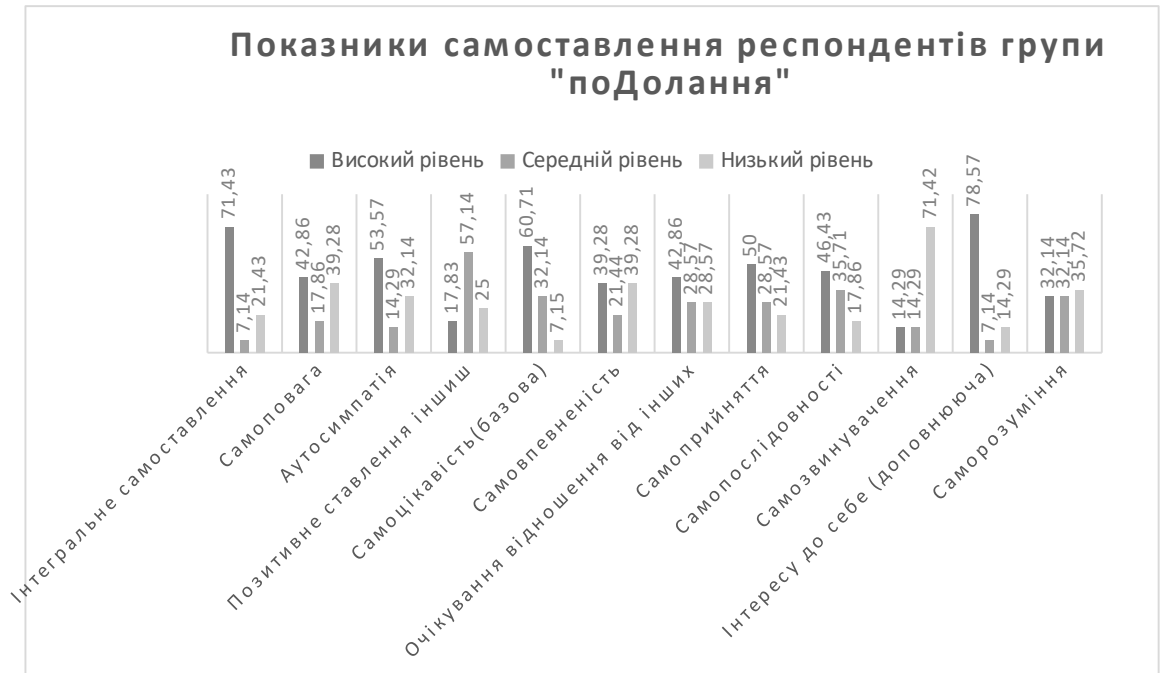

Рис.3.5. Розподіл показників самоствавлення за шкалами опитувальника в групі респондентів із долаючим сценарієм життя.

На підставі представлених гістограм можна побачити, що між респондентами груп з різними життєвими сценаріями існують деякі відмінності й вони стосуються області високих значень за показниками інтегральне самоствавлення, самоповага, аутосимпатія, самоцікавість, очікування відношення від інших, самоприйняття та саморозуміння.

Рис. 3.6. Розподіл показників самоорганізації за шкалами опитувальника в групі респондентів із сценарієм життя «Життєтворчість».

В «Життєтворчій» групі респондентів більше кількість тих, хто має високі показники за цими шкалами, що на загальному плані свідчить про їх більш розвинуте самоствавлення, самооцінку та інші психологічні характеристики. Також певна різниця існує в низькому рівні показників методики в двох групах. Так, за шкалами інтегрального самоствавлення, самоповаги, самоприйняття та саморозуміння в групі «Долання» кількість респондентів з низькими показниками суттєво більше ніж в групі «Життєтворчості». Зворотню картину можливо побачити за шкалою позитивного ставлення інших – в ній кількість респондентів з низьким показником більше саме у групі «Життєтворчості».

Аналіз відмінностей за U – критерієм Мана-Уїтні підтвердив, наявність в двох групах значущих відмінностей при $p \leq 0.01$ у показниках: Інтегральне самоствавлення ($U_{\text{Емп}} = 232.5$) та саморозуміння ($U_{\text{Емп}} = 519$). Це в свою чергу підтверджує, що респонденти з групи "Життєтворчість" є більш впевненими в собі та своїх здібностях, що сприяє їхній здатності до творчого самовираження та вдосконалення. Більше саморозуміння допомагає респондентам з групи "Життєтворчість" краще розуміти свої потреби, цінності і цілі в житті, що впливає на їхні рішення та вибори. Оскільки респонденти групи "Подолання", згідно з описом сутності даного сценарію, знаходяться у стані долання складних життєвих обставини або викликів, це може впливати на їхню самооцінку і саморозуміння. За показниками на рівні значущості $0.01 \geq p \leq 0.05$ відмінності між шкалами «Самовпевненість» ($U_{\text{Емп}} = 519$), «Аутосимпатія» ($U_{\text{Емп}} = 262,5$), «Самоповага» ($U_{\text{Емп}} = 256,5$) знаходяться в зоні невизначеності. Це говорить про те, що хоча середні значення цих шкал можуть відрізнятися в двох групах, різниця не досягає рівня статистичної значущості, і, отже, немає достатньої підстави вважати ці відмінності важливими або значущими з наукової точки зору. Проте, можемо припустити, що дані статистичні результати можуть бути обумовленими нерівномірним розподілом кількості респондентів в кожній групі або наявністю великої внутрішньої варіації, тобто великої різниці між

індивідуальними відповідями в межах кожної групи. Як відомо, це може призвести до того, що середні значення змінних не відрізняються статистично значуще, хоча можуть існувати індивідуальні відмінності між окремими респондентами. За іншими шкалами методики «Самоствлення» та показниками середньогрупових суб'єктів статистично значущих відмінностей між групами «Подолання» та «Життєтворчості» виявлено не було.

Г) Визначення особливостей самоактуалізації у респондентів з різними життєвими сценаріями

Порівняння груп «Подолання» й «Життєтворчість» за параметрами методики САТ ми представили у вигляді гістограм 3.7 та 3.8.

Рис. 3.7. Розподіл показників самоактуалізації за шкалами опитувальника в групі респондентів із долаючим сценарієм життя.

Виходячи з співставлення рисунків 3.7 та 3.8 можна побачити, що у респондентів групи «Життєтворчість» більш вираженими є високі значення за шкалами: «Підтримка», «Ціннісні орієнтації», «Сензитивність», «Спонтанність», «Самоповага», «Самоприйняття», «Уявлення про природу людини», «Прийняття агресії», «Контактність», «Пізнавальні потреби» та «Рівень самоактуалізації». В Групі «Подолання» більш вираженими є високі

значення за шкалами : «Орієнтація у часі», «Гнучкість поведінки» та «Креативність». За шкалою «Синергія» високі значення в двох групах респондентів поділилися майже рівномірно. Також, з представлених гістограм видно. Що в групі «Життєтворчість» більш вираженими є високі та середні значення, в той час, як в групі «Подолання» більш превалюють середні та низькі.

Рис. 3.8. Розподіл показників самоактуалізації за шкалами опитувальника в групі респондентів із долаючим сценарієм життя.

Для того, щоб зрозуміти наскільки дійсно статистично значущими є відмінності в показниках респондентів з різними життєвими сценаріями, ми знову скористалися критерієм Манна – Уїтні. Було виявлено, що існують значущі відмінності на рівні $p \leq 0.01$ між показниками: «Самоповага» $U_{\text{Емп}} = 232$, та «Пізнавальні потреби» $U_{\text{Емп}} = 254,5$, що говорить про те, що у групі «Життєтворчість» спостерігається вищий рівень самоповаги та пізнавальних потреб. Це може вказувати на більш позитивне ставлення до себе, більшу впевненість у власних силах та досягненнях та більший інтерес до навчання, дослідження й розвитку власних інтелектуальних здібностей. За показниками «Ціннісні орієнтації» ($U_{\text{Емп}} = 600,5$), «Сензитивність» ($U_{\text{Емп}} = 359,5$) та «Контактність» ($U_{\text{Емп}} = 293$) відмінності знаходяться в зоні невизначеності на

рівні $0.01 \geq p \leq 0.05$. Це може бути пов'язано з тим, що рівень варіації в обох групах для цих конкретних аспектів є великим або низьким, що робить важкою визначення статистичної значущості. З нашої точки зору, є можливість, що обидві групи мають подібні ціннісні орієнтації, рівень сензитивності і ступінь контактності.

Також нами було встановлено, що існують наступні значущі відмінності у порівнянні середньогрупових показників (типової поведінки) в двох групах раннього дорослого віку за методикою САТ на рівні $p \leq 0.01$. Тут $U_{\text{Емп}} = 38.5$, що говорить про те, що група молоді із сценарієм «Життєтворчість» відзначається активним, більш спланованим та цілеспрямованим способом життя, більшою підтримкою інших, вищими цінностями, більшою готовністю до змін і адаптації, а також більшою спроможністю сприймати емоції та потреби інших. Ці юнаки характеризуються більш відкритим, творчим та позитивним сприйняттям себе та оточуючого світу. Вони надають перевагу спонтанності, що може означати, що учасники цієї групи більш схильні до невимушених, несподіваних рішень і дій, що сприяє творчому підходу до життя. Вони характеризуються більшим потенціалом для співпраці, більшою готовністю до виявлення емоцій, більш активним ставленням до спілкування та більшим інтересом до пізнання і творчості. В цій групі спостерігається вищий, ніж в групі «Подолання», рівень самоповаги, що може вказувати на більш позитивне ставлення до себе, більшу впевненість у власних силах та досягненнях. Також типовою характеристикою членів групи «Життєтворчість» є більша толерантність до виявлення агресії як способу виразу емоцій або вирішення конфліктів. Загальний рівень самоактуалізації також вищий у групі «Життєтворчість», що свідчить про більші, ніж в групі «Долання», самореалізацію, самовираження і саморозвиток учасників цієї групи.

Д) Визначення особливостей рефлексивності, самодетермінації та креативності у респондентів з різними життєвими сценаріями

Розподіл досліджуваних з різними життєвими сценаріями за показниками рефлексивності, самодетермінації та креативності представлено в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Розподіл респондентів груп «Подолання» та «Життєтворчість» за показниками рефлексивності, самодетермінації та креативності

рівень ознаки	Розподіл юнаків за параметрами					
	Рефлексивність		Самодетермінація		Креативність	
	Подолання	Життєтворчість	Подолання	Життєтворчість	Подолання	Життєтворчість
	%	%	%	%	%	%
В	0	0	57,14	63,22	21,43	21,84
С	89,29	82,76	44,86	34,48	50	47,13
Н	10,71	17,24	0	2,30	28,57	31,03
Сг. С. (бали)	5,18	5,02	47,18	47	50,39	52

Примітка: Гр.П – група «Подолання», ГрЖ. – група «Життєтворчість»; Рівні ознаки: В – високий; С – середній; Н – низький; Сг.С. – середньогруповий суб'єкт.

Як видно з представленої таблиці, розподіл ознак за параметрами «Рефлексивність», «Самодетермінація» та «Креативність» здійснився з невеликими у відсотковому співвідношенні відмінностями за показниками даних методик в групах юнаків з різними життєвими сценаріями. Ми проаналізували існуючі відмінності за критерієм Манна-Уїтні. Нами було встановлено, що наявності значущих відмінностей у показниках здатності до рефлексивності у респондентів з різними життєвими сценаріями не має. Це можна пояснити тим, що юнаки обох груп виявляють схожий рівень здатності до рефлексії, що означає, що обидві групи можуть бути здатними до розмірковування, аналізу та самопізнання на приблизно однаковому рівні. До речі, як було вказано у підрозділі 3.2., високого рівня рефлексивності в загальній вибірці респондентів взагалі визначено не було. Відсутність відмінностей за показником здатності до рефлексивності у осіб раннього дорослого віку може також вказувати на те, що обидві групи мають схожий

стиль мислення, який включає рефлексивний аспект, тобто, вони є більш орієнтованими на аналіз себе і своїх дій, ніж на зовнішні обставини. Також це може говорити про те, що для юнаків обох груп рефлексивність є важливою в їхньому житті та діяльності, і вказує вона на бажання обох груп розвивати самопізнання та розуміння себе. І, на останок, в обох групах, існують індивідуальні варіації в цьому плані, а саме деякі члени кожної групи є більш - менш рефлексивними в порівнянні з іншими.

Наявності статистично значущих відмінностей у показниках здатності до самодетермінації між групами "Подолання" та "Життєтворчість" також визначено не було. З нашої точки, це може бути пов'язано з тим, що обидві групи мають приблизно однаковий загальний рівень самодетермінації, тобто ступінь внутрішньої мотивації, а саме – схожі мотиваційні фактори і внутрішні драйвери, які ведуть їх до власних цілей та досягнень. Також респонденти обох груп є схильними до адаптації к змінам у своєму житті та середовищі, оскільки вони мають більший контроль над власними рішеннями. Й нарешті, відсутність відмінностей у самодетермінації говорить про те, що обидві групи мають здатність до самореалізації, тобто до розкриття власного потенціалу та самовираження.

Крім вище названих, не було визначено й відмінностей у показниках креативності юнаків з різними життєвими сценаріями. Відсутність статистично значущих відмінностей за показником креативності вказує на те, що обидві групи юнаків мають приблизно однаковий рівень креативності. Це означає, що респонденти з різними життєвими сценаріями можуть бути однаково творчими, виявляти схожі рівні новаторства та інноваційності у розв'язанні завдань, які вимагають нестандартного підходу та імплементувати творчість в їхнє повсякденне життя, навчання, та професійну діяльність. Різниця полягає в тому, що молодь із життєвим сценарієм «Подолання» є орієнтованими на заповнення необхідного в своєму житті, а молодь з сценарієм «Життєтворчість» - на заповнення наднеобхідного, на самотворення власного життя.

Співставлення показників юнаків груп «Подолання» та «Життєтворчість» за тестом - опитувальником самоорганізації діяльності особистості представлено у гістограмах 3.9. та 3.10

Рис. 3.9 Розподіл показників самоорганізації за шкалами опитувальника в групі респондентів із долаючим сценарієм життя.

Як видно з наведених гістограм між показниками самоорганізації в двох групах респондентів існують незначні розходження у відсотковому вираженні кожної ознаки. Найбільш значущі відмінності у відсотковому значенні спостерігаються між високими рівнями планованості в двох групах: «Подолання» - 17,86% та «Життєтворчість» - 27,58% відповідно. Тут «Життєтворчі» юнаки мають більше значення, в той час, як юнаки із сценарієм «Подолання» мають більше значення за високим рівнем шкали «самоорганізація» -35,72% та 22,99% відповідно.

Рис. 3.10 Розподіл показників самоорганізації за шкалами опитувальника в групі респондентів із життєтворчим сценарієм життя.

Ми також проаналізували існуючі відмінності в показниках двох груп за допомогою критерію Мана - Уїтні. В ході математичного аналізу нами було встановлено, що статистично значущих відмінностей за усіма показниками методики між респондентами двох груп не існує. Відсутність статистично значущих відмінностей у шкалі "планомірність" може вказувати на те, що обидві групи, як "Подолання", так і "Життєтворчість", проявляють схожу здатність до планування своїх дій та завдань. Відсутність відмінностей у шкалі "цілеспрямованість" свідчить про те, що обидві групи мають подібний ступінь визначеності мети та уваги до досягнення конкретних цілей у своїй діяльності. Відсутність відмінностей по шкалах: «фіксація», «самоорганізація» та «орієнтація на справжнє» говорить про те, що обидві групи мають: схожий рівень здатності до фокусування на своїх завданнях та цілях, подібну здатність до організації своєї діяльності та контролю над нею без зовнішнього впливу та подібну спрямованість на досягнення практичних результатів. Показник U - критерію Мана-Уїтні за шкалою «наполегливість» також говорить про відсутність суттєвих відмінностей між обома групами юнаків з різними життєвими сценаріями. Для обох груп домінуючим є саме середній рівень наполегливості у досягненні своїх творчих та життєвих цілей.

Е) Визначення особливостей сенсожиттєвих орієнтацій у респондентів з різними життєвими сценаріями

Розподіл респондентів раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями за шкалами методики «Сенсожиттєві орієнтації» представлено у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

Розподіл респондентів з різними життєвими сценаріями за параметрами методики СЖО та рівнями вираженості ознаки за ними

Субшкали методики СЖО	Розподіл респондентів за рівнями, %	
	«Подолання»	«Життєтворчість»

	В	С	Н	В	С	Н
Цілі в житті	28,57	57,14	14,29	25,29	62,07	12,64
Процес життя	14,29	64,29	21,43	18,39	65,52	16,09
Результативність життя	17,86	71,43	10,71	21,84	70,12	8,05
ЛК - «Я»	21,43	67,86	10,71	26,44	65,52	8,05
ЛК - «життя»	25	60,71	14,29	26,44	60,92	12,64
Загальний показник	28,57	57,14	14,29	31,03	56,32	12,64

Примітка: ЛК- Я – локус контролю Я; ЛК- життя – локус контролю життя; В,С, Н рівні – високий, середній, низький рівні вираженості ознаки.

Як видно з представленої таблиці існує певна закономірність в розподілі респондентів. Так найбільша кількість респондентів обох груп мають середні показники за шкалами, що може свідчити про те, що більшість юнаків в обох групах мають середні оцінки своїх смисложиттєвих орієнтацій. Серед респондентів групи «Подолання» більше кількість осіб з низьким рівнем показників, що може вказувати на те, що в цій групі більше осіб, які спрямовані на подолання життєвих труднощів і можуть відчувати низький рівень задоволення від деяких планів свого життя. В свою чергу, в групі «Життєтворчість» більше кількість респондентів з високими показниками за шкалами, за винятком субшкали «Цілі в житті». Це може вказувати на те, що в цій групі більше осіб, які більш активно розвивають своє життя, мають вищий рівень задоволення та більше енергії для досягнення своїх цілей.

За середньогруповими показниками, представленими нижче, в групах із сценаріями «Подолання» (П) та «Життєтворчість» (Ж) є незначні відмінності (не більш ніж в 1 бал) за шкалами «Цілі в житті» (П – 31,8; Ж – 31,3), «локус контролю «Я»» (П – 20,1; Ж – 20,6), «Локус контролю «життя»» (П – 31,7; Ж – 31,1), та «Загальним показник» (П – 98,8; Ж – 99,6) методики СЖО. Всі вони знаходяться в області середніх значень. За показниками «Процес життя» (П – 29,7; Ж – 29,7), та «Результативність життя» (П – 24; Ж – 24), взагалі відмінностей за показниками середньогрупового суб'єкту визначено не було. Наявності існуючих відмінностей між показниками методики СЖО в двох групах з різними життєвими сценаріями за допомогою

U -критерія Манна – Уїтні також не було виявлено, що в свою чергу вказує на схожість сенсожиттєвих орієнтацій в двох групах респондентів раннього дорослого віку.

Ж) Визначення особливостей здатності до авторського життєвого вибору у респондентів з різними життєвими сценаріями

Аналіз відмінностей у показниках авторського життєвого вибору респондентів з різними життєвими сценаріями став наступним кроком нашого дослідження.

Таблиця 3.15

Розподіл респондентів з різними життєвими сценаріями за параметрами методики «Авторський життєвий вибір»

Шкали методики	Розподіл респондентів, %					
	«Подолання»			«Життєтворчі»		
	Високий	середній	низький	високий	середній	Низький
АВ	10,71	82,14	7,14	8,05	88,51	3,45
СіЦОВ	50	39,29	10,71	47,13	44,83	8,05
СВ	42,86	42,86	14,29	43,68	43,68	12,64
ЕЗВ	28,57	71,43	0	19,54	74,71	5,75
ЖвПЖВ	10,71	75	14,29	13,79	79,31	6,90
ЗОАЖВ	50	50	0	51,72	48,28	0

Примітка: АВ – Автономність вибору, СіЦОВ – Смесложиттєва і ціннісна основа вибору, СВ – Свідомість вибору, ЕЗВ – Емоційна задоволеність вибором, ЖвПЖВ – Життєстійкість в процесі життєвого вибору, ЗОАЖВ – Здатність особистості до авторського життєвого вибору.

В групах превалює середній рівень за шкалами: Автономність вибору, Емоційна задоволеність вибором, Життєстійкість в процесі життєвого вибору. В групі «Подолання» кількість низьких показників за шкалами більше ніж в групі «Життєтворчість». За показником Смесложиттєва і ціннісна основа вибору в обох групах домінують високі показники. Це може свідчити про те, що обидві групи мають сильну спрямованість на вибори, які базуються на смислі та цінностях. Учасники цих груп можуть відзначати, що їхні рішення в житті визначаються важливими цілями, переконаннями та особистими цінностями. За шкалою Емоційної задоволеності вибором в групі

«Подолання» відсутні низькі показники, що може свідчити про те, що респонденти цієї групи отримують більше задоволення від того, як вони розв'язують проблеми і здійснюють вибори в житті.

За шкалою Здатності особистості до авторського життєвого вибору в обох групах відсутні низькі показники, а кількість високих та середніх показників майже рівна. Це може вказувати на те, що більшість учасників обох груп виявляють високий рівень здатності до авторського життєвого вибору, і ця здатність майже однакова в обох групах і дозволяє респондентам приймати незалежні та унікальні рішення, відповідно до своїх власних цінностей і переконань.

Середньогрупові показники обох груп за шкалами методики «Авторський життєвий вибір» знаходяться у зоні середніх значень. Суттєвих відмінностей між ними встановлено не було. Існує деяка відмінність в показнику «Емоційна задоволеність вибором». Так для групи Подолання він дорівнюється – 3,18 бали, а для групи «Життєтворчість» - 2,89. Кореляційний аналіз за допомогою U – критерія Мана-Уїтні показав, що за параметром «Емоційна задоволеність вибором» в двох групах показник відмінності $U_{\text{Емп}}$ (309) знаходиться в зоні невизначеності. Це може свідчити про те, що респонденти обох груп мають приблизно однаковий рівень емоційного задоволення виборами, і цей показник не є ключовою відмінністю між ними. Також кореляційний аналіз підтвердив відсутність значущих статистичних відмінностей між іншими показниками даної методики. Це означає, що, за розглянутими показниками, обидві групи мають схожі рівні автономності вибору, смисложиттєвої та ціннісної основи вибору, поміркованості вибору, життєстійкості в процесі життєвого вибору та здатності до авторського життєвого вибору.

3.2.2 Особливості взаємозв'язків між основними параметрами самоусвідомлення та життєтворчості у осіб раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями

В даному підрозділі нами будуть розглянуті особливості взаємозв'язку як основних так і додаткових параметрів самоусвідомлення й життєтворчості у осіб раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями, а головним результатом стане визначення узагальненого уявлення про особистісні особливості юнаків груп «Подолання» й «Життєтворчість».

Нами були встановлені двобічні кореляційні взаємозв'язки на 1% рівні значущості в групах респондентів з різними життєвими сценаріями за основними параметрами самоусвідомлення й життєтворчості в діадах : самоставлення - детермінація, детермінація - самоактуалізація, самоактуалізація - рефлексивність, рефлексивність - самоставлення, рефлексивність – самодетермінація та самоставлення - самоактуалізація

А) Особливості взаємозв'язків між самоставленням та самодетермінацією в групах юнаків з різними життєвими сценаріями:

- «Інтегральна шкала»: в групі "Подолання" позитивний зв'язок між самодетермінацією та інтегральною шкалою самоставлення є більш вираженим (0,512, $p = 0,01$), ніж у групі "Життєтворчість" (0,485, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що респонденти групи "Подолання" більш мотивовані до подолання труднощів і викликів, що виникають у їхній діяльності та до досягнення конкретних цілей. Група "Життєтворчість" ж може розглядати свої завдання і активності більше з точки зору творчості, інновацій та розвитку.

- «Шкала самоповаги»: має найбільші показники з усіх кореляцій між методиками; в групі "Подолання" позитивний зв'язок між самодетермінацією та самоповагою є більш вираженим (0,765, $p = 0,01$), ніж у групі "Життєтворчість" (0,639, $p = 0,01$). Це свідчить про те, що внутрішня мотивація (самодетермінація) у групах може сприяти відчуттю власної гідності та самоповаги, оскільки особи відчувають себе більш впевненими і компетентними у досягненні своїх цілей. В групі "Подолання" ці завдання можуть бути спрямовані на розв'язання короткострокових проблем або труднощів, що підвищує самоповагу за рахунок малих успіхів. В той час як в

групі «Життєтворчості» респонденти більш схильні до планування довгострокових цілей, що у малих періодах часу не завжди може задовольняти їх потребу у самоздійсненні і самоповазі.

- «Шкала аутосимпатії»: в групі "Подолання" позитивний зв'язок між самодетермінацією та аутосимпатією є незначно більшим (0,437, $p = 0,01$), ніж у групі "Життєтворчість" (0,411, $p = 0,01$). Це може вказувати на сприяння підвищенню аутосимпатії за рахунок мотивації, де особи групи «Подолання» легше можуть відчувати позитивне ставлення до себе через досягнення цілей. А особам групи "Життєтворчість", через спрямованість на творчість, інновації та розвиток, це дається складніше, хоча їх показники не дуже відрізняються.

- «Шкала позитивного відношення інших»: в групі "Подолання" позитивний зв'язок між самодетермінацією та позитивним відношенням інших є більш вираженим (0,595, $p = 0,01$), ніж у групі "Життєтворчість" (0,359, $p = 0,01$). Це свідчить про те, що учасники групи "Подолання" можуть бути більш спрямовані на співробітництво, підтримку і взаємодію з іншими членами групи в процесі подолання труднощів і викликів. Внутрішня мотивація, яка супроводжується самодетермінацією, може допомагати особам переживати внутрішню задоволеність своїми досягненнями та підтримувати позитивне ставлення до інших. Група "Життєтворчість" може бути спрямована на творчість, інновації та індивідуальний розвиток. Через це їх особиста мотивація та самодетермінація можуть бути менш залежними від відношень з іншими, оскільки акцент робиться на самовираженні і творчості.

- «Шкала самоцікавості»: в групі "Подолання" кореляція відсутня, а в групі "Життєтворчість" позитивний зв'язок між самодетермінацією та самоцікавістю складає 0,259, при $p = 0,05$. Це свідчить про те, що якщо респонденти групи "Життєтворчість" більш мотивовані внутрішньо і відчують більше задоволення від своєї творчості та інноваційної діяльності, це може сприяти розвитку самоцікавості і бажанню досліджувати нові ідеї і можливості. У групі "Подолання" цей зв'язок відсутній, що може

свідчити про меншу важливість самодетермінації для розвитку самоцікавості в цьому контексті.

- «Шкала самовпевненості»: в групі "Подолання" позитивний зв'язок між самодетермінацією та самовпевненістю є більш вираженим (0,548, $p = 0,01$), ніж у групі "Життєтворчість" (0,435, $p = 0,01$). Це вказує на те, що група "Подолання" може бути більш спрямованою на подолання викликів і труднощів. Учасники цієї групи більш мотивовані до подолання труднощів, і самодетермінація може підсилити їхню внутрішню мотивацію, що впливає на самовпевненість. Менший зв'язок між самодетермінацією і самовпевненістю в групі "Життєтворчість" може вказувати на більшу роль інших факторів та якостей, таких як творчість, реалізація інноваційних ідей, або інші аспекти особистості, які впливають на самовпевненість цих учасників в їхній творчій діяльності.

- «Шкала очікуваного відношення інших»: в групі "Подолання" кореляція відсутня, а в групі "Життєтворчість" позитивний зв'язок між самодетермінацією та очікуванням відношення інших складає 0,228, при $p = 0,05$. Так підвищення самодетермінації в групі «Життєтворчість» може бути пов'язано з внутрішньою мотивацією і відчуттям контролю над власними вчинками, що може позитивно впливати на сприйняття відношень з іншими.

- «Шкала самоприйняття»: в групі "Подолання" позитивний зв'язок між самодетермінацією та самоприйняттям є більш вираженим (0,567, $p = 0,01$), ніж у групі "Життєтворчість" (0,437, $p = 0,01$). Зв'язок між самодетермінацією і самоприйняттям в групі "Подолання" може вказувати на важливість внутрішньої мотивації та відчуття контролю над власними діями для підвищення самоприйняття учасників. Група "Подолання" може стимулювати особистісний розвиток та самоперевірку в умовах труднощів. В такому контексті самодетермінація може бути позитивно пов'язана з бажанням розвиватися та підвищувати власну самооцінку. У групі "Життєтворчість" цей зв'язок може бути менш вираженим через різницю у специфічних цілях і

завданнях цієї групи, які можуть ставити менший акцент на психологічну підтримку та особистісний розвиток в умовах подолання труднощів.

- «Шкала самопослідовності»: в групі "Подолання" позитивний зв'язок між самодетермінацією та самопослідовністю складає 0,648, при $p = 0,01$, в групі "Життєтворчість" кореляція за цією шкалою відсутня. Це може вказувати на те, що респонденти групи "Подолання" більш схильні до дотримання певних правил і стратегій у процесі досягнення своїх цілей.

- «Шкала самозвинувачення»: в групі "Подолання" кореляція відсутня, а в групі "Життєтворчість" зворотній зв'язок між самодетермінацією та самозвинуваченням складає -0,364, при $p = 0,01$. Цей зворотній зв'язок може свідчити про те, що вищий рівень самодетермінації має позитивний вплив на психологічний стан та підвищує рівень самооцінки та відчуття власної цінності учасників групи "Життєтворчість," що, в свою чергу, може зменшити їхню схильність до самозвинувачення в умовах невдач чи труднощів.

- «Шкала самоінтересу»: в групі "Подолання" кореляція відсутня, а в групі "Життєтворчість" позитивний зв'язок між самодетермінацією та самоінтересом складає 0,318, при $p = 0,01$. Цей зв'язок може свідчити про важливість внутрішньої мотивації та вільної реалізації інтересів для стимулювання творчого розвитку і самореалізації учасників групи «Життєтворчість». Зі зростанням самодетермінації учасники можуть бути більш відкритими до експериментування і розширення своїх інтересів та захоплень, що може сприяти підвищенню самоінтересу.

- «Шкала саморозуміння»: в групі "Життєтворчість" позитивний зв'язок між самодетермінацією та саморозумінням є більш вираженим (0,447, $p = 0,01$), ніж у групі "Подолання" (0,435, $p = 0,05$). Це свідчить про важливість внутрішньої мотивації, творчого підходу та самосприйняття для особистісного розвитку учасників групи "Життєтворчість", через що вони краще себе розуміють. У групі "Подолання" цей зв'язок менше виражений, що може бути обумовлено особливостями цілей і завдань цієї групи, які

частіш за все є доволі повсякденними та незмінними, що менш сприяє саморозумінню.

Б) Особливості взаємозв'язків між самодетермінацією та самоактуалізацією в групах з різними життєвими сценаріями

В групах молоді з різними життєвими сценаріями існують двобічні позитивні кореляційні взаємозв'язки між показниками «Самодетермінації» та шкалами опитувальника САТ.

- «Орієнтація у часі»: в групі "Подолання" позитивний зв'язок між самодетермінацією та орієнтацією у часі є більш вираженим (0,595, $p = 0,01$), ніж у групі "Життєтворчість" (0,359, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що респонденти "Подолання" мають сильнішу здатність планувати своє майбутнє та є більш організованими оскільки спрямовані вони на здобуття необхідного для себе.

- «Підтримки від інших» (0,464, $p = 0,01$). У групі "Подолання" позитивний зв'язок між самодетермінацією та «Підтримкою» є більш вираженим (0,516, $p = 0,01$), ніж у групі "Життєтворчість" (0,458, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що респонденти "Подолання" більше цінують підтримку від інших у своєму житті, в той час, як юнаки групи «Життєтворчість» є більш орієнтованими на власні сили.

- «Ціннісні орієнтації»: в групі "Життєтворчість" позитивний зв'язок між самодетермінацією та ціннісними орієнтаціями є більш вираженим (0,533, $p=0,01$), ніж у групі "Подолання" (0,412, $p = 0,01$). Це говорить про те, що респонденти "Життєтворчості" здатні більше активно виражати свої цінності і переконання, та частіше керуються ними при прийнятті рішень.

- «Уявлення про природу людини»: в групі "Подолання", значущого зв'язку встановлено не було. Вважаємо, що юнаки, які більше фокусуються саме на досягненні своїх цілей і подоланні викликів, можуть не обмежувати себе уявленнями про те, хто вони є або можуть бути. Вони мають тенденцію до більш прагматичного підходу до життя, зосереджуючись на діяльності та досягненнях. У групі "Життєтворчість" спостерігається позитивний, хоча і

слабкий, зв'язок (0,255, $p = 0,01$) Тут юнаки можуть більше підкреслювати значення індивідуальності, творчого потенціалу та уявлень про те, що кожна людина унікальна та має свій власний шлях. Отже, різниця в зв'язку між цими показниками може вказувати на різницю в способі сприйняття та підході до реалізації себе в житті в обох групах.

- «Самоповага»: в групі з життєвим сценарієм «Життєтворчість» позитивний зв'язок між самодетермінацією та самоповагою є менш вираженим (0,476, $p = 0,01$), ніж у групі "Подолання" (0,532, $p=0,01$). Це може означати, що юнаки групи «Подолання», які мають більш рішуче ставлення до досягнення своїх цілей, оскільки є націленими на здобуття «необхідного» для себе, у разі задоволення цієї потреби, відчують, що контролюють своє життя, що в свою чергу підвищує рівень їхньої самоповаги. Взагалі, молоді особи, які активно рухаються до досягнення успіху та подолання викликів, зазвичай відчують себе більш впевненими та задоволеними власною компетентністю бо є спрямованими. У групі "Життєтворчість" позитивний взаємозв'язок між самодетермінацією і самоповагою, як ми вже казали, є, але трохи менший. Оскільки рівень самоповаги юнаків цієї групи вище за визначенням від початку, вони схильні більше спрямовувати свою увагу не на досягнення конкретних особистих цілей чи подолання труднощів, а на виразність своїх індивідуальних цінностей та творчих здібностей. Ці респонденти є орієнтованими на отримання «наднеобхідного», а там не має такої жорсткої детермінації, як в групі «Подолання».

- «Самоприйняття»: в обох групах («Подолання» (0,467, $p=0,01$); «Життєтворчість» (0,415, $p=0,01$)) позитивний зв'язок між самодетермінацією і самоприйняттям свідчить про позитивний вплив віри в молоді у власні здібності та у контроль над власним життям. Тільки в групі «Подолання» це може бути пов'язано з відчуттям власної компетентності у досягненні власних цілей в ситуації «як можна скоріше», що сприяє більш позитивному баченню власної особистості у разі отримання очікуваного результату. А в

групі «Життєтворчість» відчуття більш позитивного самоприйняття може бути пов'язано з процесом творчого самовираження.

- «Гнучкість в поведінці»: в групі "Подолання", яка має більший позитивний зв'язок між самодетермінацією і гнучкістю поведінки (0,388, $p=0,01$), учасники можуть бути більш залежними від зовнішніх обставин, а значить більш схильними до адаптивної поведінки через виявлення готовності змінювати свою стратегію для досягнення поставлених цілей. У групі "Життєтворчість", зв'язок менший (0,274, $p=0,01$), що може вказувати на те, що учасники цієї групи мають інший вектор уваги і є більш зосередженими на творчому самовираженні, ніж на пристосуванні до чогось.

-«Сензитивність»: в групі «Подолання» відмічається відсутність кореляційного зв'язку між самодетермінацією і сензитивністю, в той час як у групі "Життєтворчість" спостерігається позитивний зв'язок (0,387, $p=0,01$), який може вказувати на різницю в сприйнятті світу та певну особливість у вираженні емоційної чутливості в обох групах. Так у групі "Подолання" акцент може бути більше на досягнення цілей, самоконтроль та стратегічне планування, що може призводити до меншого вираження сензитивності або емоційної реакції. Учасники цієї групи можуть бути схильними до стриманості у вираженні своїх емоцій. У групі "Життєтворчість", де спостерігається позитивний зв'язок та творча спрямованість, учасники можуть бути більш відкритими до вираження своїх емоцій та сприймання нових і емоційних вражень, і навпаки підвищена емоційність може сприяти покращенню творчого самовираження.

- «Спонтанність»: в групах респондентів з різними життєвими сценаріями це знов таки проявляється по різному. Відсутність кореляційного зв'язку між самодетермінацією і спонтанністю у групі "Подолання", в той час як у групі "Життєтворчість" спостерігається позитивний зв'язок (0,437, $p=0,01$), може вказувати на різницю в ступені готовності до спонтанних дій і виразного самовираження в обох групах. У групі "Подолання" акцент може бути на обачливості та ретельному плануванні дій, що може призводити до

меншої спонтанності у думках та вчинках респондентів. Учасники цієї групи можуть бути більш схильними до заздалегідь обдуманих рішень і дій. У групі "Життєтворчість", де спостерігається позитивний зв'язок, учасники можуть бути більш відкритими до спонтанності та готовими до несподіваних експресивних виразів себе. Вони можуть бути більш толерантними до неочікуваних ситуацій і готовими до творчого самовираження без попереднього планування.

- «Контактність»: В групі "Подолання" показники кореляції між самодетермінацією та контактністю (0,514, $p = 0,01$) вказують на те, що юнаки, з підвищенням віри у власні спроможності досягати своїх цілей і контролювати своє життя, також можуть бути більш схильними до активного спілкування та встановлення зв'язків з іншими людьми. Це може вказувати на їхню більшу відкритість до інтеракції з оточуючими, на бажання спілкуватися та підтримувати соціальні відносини. У групі "Життєтворчість", де зв'язок менший (0,358, $p = 0,01$), може бути менше акценту на активному спілкуванні з іншими та більше фокусу на власних творчих інтересах та розвитку внутрішнього світу. Учасники цієї групи можуть бути більш самостійними та менше залежати від соціальної підтримки або взаємодії з іншими.

- «Пізнавальні потреби»: В групі «Подолання» взаємозв'язок між самодетермінацією та пізнавальними потребами дорівнюється (0,434, $p = 0,01$). Це може свідчити про те, що учасники цієї групи, які є більш самодетермінованими, і орієнтованими на отримання необхідного тут і тепер, також можуть виявляти більше бажання здобувати нові знання у стандартних джерелах зовнішнього середовища, досліджувати нові сфери та розвивати свій інтелектуальний потенціал, ґрунтуючись на книжному знанні. У групі "Життєтворчість", де зв'язок нижче і дорівнюється (0,225, $p = 0,01$), може бути менше акценту на знаннях, що йдуть зовні, і більше фокусу на отриманні власного досвіду через проживання творчої самореалізації. Юнаки цієї групи можуть більше акцентувати увагу на власних творчих інтересах і вираженні себе через творчу діяльність. Отже тут можна згадати

висловлювання геніального життєтворця І.В. Гете, який у своєму творі «Фауст» писав, що ключ до знань знаходиться не на сторінках книжок, і тому, хто прагне думкою кожною до таємниць буття, потрібно шукати джерело знань у своїй душі. Такий пошук знань більш важкий, оскільки потребує більшого душевного та духовного зусилля та глибокої рефлексії. Але в даній вибірці респондентів рівень рефлексії не перевищує середнього значення, тому й висновки, що робляться з власного досвіду можуть бути не настільки глибокими, а емоційна сфера молоді, дозволяє швидше переключатися в своїх інтересах. Це також може обумовлювати більш низький рівень взаємозв'язку між їхньою самодетермінацією та пізнавальними потребами.

- «Прийняття агресії»: значущий позитивний зв'язок між самодетермінацією та прийняттям агресії в групі "Подолання"(0,472), на відміну від групи "Життєтворчість", де такого зв'язку не спостерігається, може вказувати на різницю в способах прояву та реагуванні на агресію в обох групах. У групі "Подолання" може існувати більше розуміння або прийняття агресії, як нормального аспекту міжособистісних відносин або, як способу вираження негативних емоцій. Учасники цієї групи можуть бути більш толерантними до конфліктних ситуацій і відчувати більшу готовність адаптуватися до них, оскільки вони спрямовані на досягнення конкретних необхідних цілей. У групі "Життєтворчість" може бути більше акценту на позитивних способах вираження себе та вирішенні конфліктів без агресивних засобів. Учасники цієї групи можуть віддавати перевагу мирним і творчим методам вирішення конфліктів і можуть відчувати меншу потребу в прийнятті агресії як такої. На нашу думку, в цьому аспекті вони є більш уразливими, ніж респонденти групи «Подолання».

- «Креативність»: існуючий середній позитивний зв'язок між самодетермінацією та креативністю юнаків у групі "Подолання" (0,537, $p = 0,01$) означає, що ті юнаки, які відчують більшу самодетермінацію (внутрішню мотивацію і контроль над своїм життям), також можуть бути більш успішними у подоланні труднощів у разі використання креативних

підходів до розв'язання завдань. У групі "Життєтворчість", де також спостерігається позитивний зв'язок (0,473, $p = 0,01$), може бути більший акцент на самому процесі творчості і виразності, ніж на результатах чи практичних досягненнях. Також «життєтворчі» юнаки можуть бути більш креативними та інноваційними у вирішенні завдань і розв'язанні проблем, бо можуть відчувати себе більш «вільними» у співставленні з респондентами групи «Подолання».

- «Рівень самоактуалізації»: у групі "Подолання" (0,583, $p = 0,01$) свідчить про те, що респонденти цієї групи мають більше схильності до використання власного потенціалу в контексті досягнення цілей і подолання викликів, щоб отримати необхідне для власного життя вже зараз. У групі "Життєтворчість" зв'язок, хоч і позитивний, але трохи менший (0,507, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що учасники цієї групи, хоча і відкриті до творчого самоздійснення, на даному етапі власного розвитку можуть бути менш сфокусовані на досягненні цілей і можуть більше цінувати процес саморозвитку, ніж результат. Отже, в групі «Життєтворчість» – існує велика потенційна можливість досягти більшого, стати творцем свого життя, оскільки цілі молоді в цій групі більш значущі та довгострокові, і формуються вони не від недостатчі, а від надлишку можливостей.

Взагалі, потрібно вказати, що вплив самодетермінації на прояви самоактуалізації в особистості може бути індивідуальним і залежить від багатьох факторів, а також від того, як самодетермінація розвивається і проявляється у конкретній особистості раннього дорослого віку.

В) Особливості взаємозв'язків між самоактуалізацією та рефлексивністю в групах юнаків з різними життєвими сценаріями

Визначення взаємозв'язку між здатністю респондентів обох груп до рефлексивності та самоактуалізації показало наявність від'ємної кореляції на 1% рівні між шкалою рефлексивності та шкалами опитувальника САТ:

- «Орієнтація у часі»: група «Подолання» (-0,434) і група «Життєтворчість» (-0,322). Висока рефлексивність у групі "Подолання" може

вказувати на те, що ці респонденти мають схильність до глибокого аналізу своїх дій та думок, особливо у відношенні подолання труднощів та викликів. Водночас, від'ємна кореляція з шкалою "Орієнтація у часі" може свідчити про те, що ця група може бути менше спрямованою на довгострокове планування і має тенденцію більше фокусуватися на подоланні поточних проблем і завдань. У групі "Життєтворчість" також може бути висока рефлексивність, але це може бути пов'язано зі спрямованістю на створення нових ідей, проектів і можливостей для творчого вираження. А від'ємна кореляція з "Орієнтацією у часі" може вказувати на те, що ця група може бути менше орієнтованою на традиційне планування та стабільність, і більше зацікавленою в творчих процесах, які можуть бути менш структурованими за часом.

- «Підтримки»: група «Подолання» (-0,438), в групі «Життєтворчість» кореляції не встановлено. Від'ємна кореляція між рефлексивністю та потребою в підтримці в групі "Подолання" може вказувати на те, що чим більше респонденти цієї групи виявляють рефлексивності (схильність до аналізу і роздумів), тим менше вони можуть відчувати потребу в підтримці від інших людей або соціального середовища. З іншого боку, коли рефлексивність зменшується, потреба в підтримці може збільшуватися. Це може стати ознакою того, що юнаки, які менше схильні до аналізу та роздумів, можуть більше прагнути до підтримки та допомоги в управлінні труднощами. Важливо відзначити, що в групі "Життєтворчість" не спостерігається статистично значущої кореляції між рефлексивністю та шкалою "Підтримки". Це означає, що для цієї групи взаємозв'язок між цими двома параметрами може бути менш вираженим або відсутнім.

- «Ціннісні орієнтації»: група «Подолання» (-0,390) і група «Життєтворчість» (-0,243). Від'ємна кореляція в групі «Подолання» означає, що зі зростанням схильності до аналізу і роздумів, рівень ціннісних орієнтацій знижується. Це відбувається завдяки тому, що збільшена рефлексивність може викликати переосмислення та перегляд власних

цінностей і переконань. Люди, які більше схильні до аналізу своїх думок і дій, можуть бути менше прикріпленими до конкретних ціннісних орієнтацій і бути більше відкритими для різноманітних поглядів та змін. І навпаки, коли рефлексивність зменшується, це може призвести до більшої стійкості і закріпленості за конкретними цінностями та переконаннями, і люди можуть бути менше схильними до їхнього перегляду. В групі "Життєтворчість" також спостерігається від'ємна кореляція, але вона є менш вираженою порівняно з групою "Подолання". Це може вказувати на те, що в цій групі рефлексивність може менше впливати на ціннісні орієнтації або може існувати більша різноманітність ціннісних поглядів. Також, менш виражена кореляція може вказувати на більшу гнучкість у вираженні та зміні ціннісних орієнтацій в межах групи "Життєтворчість".

- «Сензитивність»: група «Подолання» (-0,474), в групі «Життєтворчість» кореляції не встановлено. Від'ємна кореляція в групі "Подолання" означає, що зі зростанням рівня рефлексивності, схильність до реагування на зовнішні подразники і впливи знижується, і навпаки. Така обернена взаємодія може вказувати на те, що молоді особи, які більше схильні до рефлексії і аналізу, можуть бути менше схильні до інтенсивних реакцій на зовнішні подразники. Вони можуть більше контролювати свої реакції та відчувати більшу емоційну стійкість. Відсутність кореляції між рефлексивністю і сензитивністю в групі "Життєтворчість" може свідчити про те, що в цій групі ці дві змінні можуть взаємодіяти менш виражено або взагалі не взаємодіяти. Це може вказувати на різні особливості юнаків у групі "Життєтворчість", де рефлексивність не обов'язково впливає на сензитивність в тому ж обсязі, як у групі "Подолання". Крім того, відсутність кореляції не завжди означає відсутність взаємозв'язку або важливості взаємодії між змінними. Вона може бути результатом складної динаміки між різними факторами або відображати унікальні особливості респондентів групи "Життєтворчість".

- «Спонтанність»: в групі «Подолання» кореляції не встановлено, в групі «Життєтворчість» (-0,407). Від'ємна кореляція між рефлексивністю і "Спонтанністю" в групі «Життєтворчість» свідчить про те, що в цій групі, коли рефлексивність молоді зростає, спонтанність їх зменшується, і навпаки. Це може означати, що юнаки, які мають більшу схильність до аналізу і роздумів, можуть бути менше схильними до спонтанних рішень та дій. Вони можуть більше розглядати різні аспекти ситуацій перед прийняттям рішень. Відсутність кореляції в групі "Подолання" може вказувати на те, що рефлексивність осіб раннього дорослого віку не впливає на рівень спонтанності дій в цій групі, або що інші фактори можуть грати більш значущу роль у формуванні спонтанних рішень.

- «Самоповага»: «Подолання» (-0,375), в групі «Життєтворчість» кореляції не встановлено. В групі "Подолання" збільшена рефлексивність може викликати переосмислення і аналіз власних дій та характеристик, що може призвести до більшої критичності і, можливо, сумніву у власних навичках і здібностях, що може впливати на зменшення самоповаги. І навпаки. Молоді особи, які менше задумуються над своєю поведінкою і характером, можуть відчувати більшу внутрішню впевненість і позитивне ставлення до себе. В цьому контексті, зменшена рефлексивність може сприяти більшій самодостатності і вірі в себе, що впливає на самоповагу. Відсутність кореляції в групі "Життєтворчість" може вказувати на те, що для цієї групи рефлексивність не має значущого впливу на рівень самоповаги. Люди в цій групі можуть бути менше схильні до глибокого аналізу власного самопочуття та самооцінки.

- «Самоприйняття»: в групі «Подолання» кореляції не встановлено, група «Життєтворчість» (-0,263). Від'ємна кореляція в групі «Життєтворчість» говорить про те, що чим більше респонденти цієї групи занурюються у роздуми, тим менше вони можуть відчувати самоприйняття, і навпаки, коли рефлексивність зменшується, самоприйняття їх може збільшуватись. Ця взаємодія може бути роз'яснена тим, що більша

рефлексивність може спонукати молодь до більш критичного аналізу власної особистості і може викликати сумніви щодо самоприйняття. Юнаки, які активно роздумують над собою, можуть бути більше свідомими щодо своїх недоліків і ставити під сумнів власну самооцінку. Від того їхнє самоприйняття може бути менш стійким або менш вираженим. В групі «Подолання» не спостерігається зв'язку між рефлексивністю і рівнем самоприйняття, тобто, зміни в рівні самоприйняття не пов'язані з рівнем рефлексивності в цій групі. У цьому випадку, можливо, самоприйняття і рефлексивність у групі "Подолання" функціонують незалежно одне від одного або мають іншу, менш виражену взаємодію.

- «Прийняття агресії»: в групі «Подолання» кореляції не встановлено, група «Життєтворчість»(-0,269). У групі "Подолання" не встановлено статистично значущої кореляції між рефлексивністю і шкалою «Прийняття агресії». Це означає, що у цій групі взаємозв'язок між цими двома аспектами може бути відсутнім або нестабільним. У групі "Життєтворчість" від'ємна кореляція між рефлексивністю і шкалою "Прийняття агресії" вказує на те, що коли рефлексивність зростає, рівень прийняття агресії юнаками зменшується, і навпаки. Однією з можливих інтерпретацій цього зв'язку може бути те, що юнаки з більш вираженою рефлексивністю можуть бути менш схильними до виявлення агресії або більше схильними до контролю своїх емоцій і реакцій у конфліктних ситуаціях. Вони можуть мати здатність більше розуміти і керувати своїми емоціями та реакціями.

- «Рівень самоактуалізації»: в групі «Подолання» (-0,423) і в групі «Життєтворчість»(-0,239). У групі "Подолання» від'ємна кореляція може вказувати на те, що особи, які схильні до аналізу та роздумів, можуть бути менше сфокусованими на досягненні власної самоактуалізації та самореалізації. Їхній аналітичний підхід може вести до переосмислення своїх особистих цілей і напрямів саморозвитку. В групі «Життєтворчість» також спостерігається від'ємна кореляція, але вона менш виражена, ніж у групі "Подолання". Це може вказувати на меншу впливовість рефлексивності на

рівень самоактуалізації молоді цієї групи або на більшу гнучкість у співвідношенні між цими параметрами. В цьому контексті, рефлексивність може бути менш важливою для самоактуалізації в групі "Життєтворчість," і ця група може бути більш спрямованою на креативність та самовираження, незалежно від рівня рефлексивності.

Таким чином, виходячи з представленої інформації можна зробити висновок, що структура та міць взаємозв'язків між рефлексивністю та показниками самоактуалізації юнаків різняться між групами. Група "Життєтворчість" має менш виразні кореляції та більше різноманіття в ставленні до досліджуваних параметрів, тоді як група "Подолання" виявляє більш чіткий від'ємний зв'язок між рефлексивністю та деякими показниками самоактуалізації, такими як орієнтація у часі, здатність сприймати підтримку інших, цінності та інші.

Г) Особливості взаємозв'язків між рефлексивністю та самоствавленням в групах юнаків з різними життєвими сценаріями

В групі «Подолання» нами було знайдено двобічний позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «Самозвинувачення» методики самоствавлення та «Рефлексивністю» (0,430) на 1% рівні значущості. Це може свідчити про те, що в групі "Подолання" особи, які схильні до глибокого аналізу та роздумів, можуть бути більш критичними до себе та схильними до самокритики, що може впливати на збільшення самозвинувачення. Такий зв'язок між рефлексивністю та самозвинуваченням в групі «Подолання» може мати вплив на психологічний стан і самопочуття молоді та говорити про потребу в психологічній підтримці та самовдосконаленні. Відсутність кореляції між рефлексивністю та самозвинуваченням в групі "Життєтворчість" означає, що в цій групі немає статистично значущого зв'язку між цими двома аспектами. Це може вказувати на те, що в групі "Життєтворчість" рефлексивність не впливає на рівень самозвинувачення за можливі невдачі, а є більш спрямованою на саморозвиток і досягнення цілей.

Д) Особливості взаємозв'язків між самоставленням та самоактуалізацією в групах юнаків з різними життєвими сценаріями

Тепер розглянемо відмінності, які існують в показниках кореляції між параметрами методик самоставлення й самоактуалізації в групах респондентів з різними життєвими сценаріями.

Першим, що ми побачили, було те, що додалися відсутні в загальній вибірці респондентів шкали опитувальника самоставлення, а саме «Очікуване ставлення інших» (основна), «Ставлення інших» (додаткова) та «Самокерівництво, Самопослідовність». І додалися ці шкали саме за рахунок групи з життєвим сценарієм «Подолання». Крім того, за шкалами опитувальника самоставлення, що додалися, існує позитивна статистично значуща кореляція на рівні значущості $p = 0,01$ зі шкалами опитувальника самоактуалізації. Отже, розглянемо ці взаємозв'язки.

Так, шкала «Очікуване ставлення інших» в групі «Подолання» корелює з такими шкалами опитувальника САТ, як: «Ціннісні орієнтації» (0,404), «Самоповага» (0,402), «Креативність» (0,381), та «Рівень самоактуалізації» (0,729). Ці кореляції свідчать про те, що у групі "Подолання" існує сильний зв'язок між способом, яким респонденти сприймають ставлення інших до себе, і такими важливими параметрами, як їхні ціннісні орієнтації, самоповага, креативність і рівень самоактуалізації. Це може означати, що ці респонденти більш схильні залежати від думки оточуючого середовища та визначають свою ідентичність і розвиток на основі того, як їх сприймають інші. На відміну, у групі "Життєтворчість" такі кореляції не було встановлено. Це говорить про те, що в цій групі юнаки мають більш незалежні, непередбачувані або різноманітні відносини з іншими, і їхні ціннісні орієнтації, самоповага, креативність і рівень самоактуалізації можуть бути менш залежними від очікуваного ставлення інших.

Шкала «Ставлення інших» в групі «Подолання» корелює зі шкалами «Орієнтація у часі» (0,379), «Самоповага» (0,446) та «Самоприйняття» (0,464). Оскільки «Ставлення інших» – це додаткова шкала і входить до

складу шкали «Очікуване ставлення інших» існуючий двобічний взаємозв'язок підкріплює нашу думку про те, що у групі "Подолання" існує сильний зв'язок між тим, як юнаки сприймають ставлення інших до себе (позитивно чи ні), і такими факторами, як їхня орієнтація у часі, самоповага та самоприйняття. Це вказує на те, що для юнаків даної групи контекст стосунків з оточуючими є визначальним для формування їхньої власної ідентичності та позитивної оцінки власних якостей. Оскільки в групі "Життєтворчість" таких взаємозв'язків не було встановлено, можна говорити про те, що в цій групі респонденти мають більшу незалежність у сприйнятті себе і формуванні власної самооцінки.

Шкала «Самокерівництво, самопослідовність» в групі «Подолання» корелює зі шкалами «Орієнтація у часі» (0,425), «Підтримка» (0,378), «Гнучкість поведінки» (0,427), «Самоповага» (0,504), «Самоприйняття» (0,406), «Контактність» (0,658), «Креативність» (0,524) та «Рівень самоактуалізації» (0,423). Ці кореляції вказують на те, що в даній групі існує сильний двобічний зв'язок, і що зростання показників самокерівництва й самопослідовності в респондентів буде призводити до збільшення окремих показників методики самоактуалізації та рівня самоактуалізації в цілому. І навпаки, якщо особистість буде досягати успіху навіть в одному з перерахованих параметрів самоактуалізації, це буде сприяти більшій самостійності в керуванні собою. Сама ж кількість цих зв'язків, з нашої точки зору, може вказувати на наявність так званих «больових зон» групи «Подолання», які потребують корекції й розвитку для збільшення життєтворчих можливостей респондентів раннього дорослого віку.

Що стосується групи «Життєтворчість», то тут знов кореляційних взаємозв'язків встановлено не було, що може вказувати на більш незалежний, різноманітний або менш однаковий спосіб самоактуалізації у респондентів цієї групи, де поняття самокерівництва і самопослідовності можуть не мати такого «загостреного» впливу на рівень самоактуалізації, а значущість усіх параметрів розподіляється більш-менш рівномірно.

Тепер розглянемо взаємозв'язки, які проявились саме в групі «Життєтворчість», на відмінну від групи «Подолання».

Так, в групі «Життєтворчість» на 1% рівні значущості існує двобічний кореляційний зв'язок між шкалою методики самоактуалізації «Сензитивність» та шкалами опитувальника самоствавлення, а саме: «Інтегральним почуттям за та проти свого «Я»» (0,249), «Самоповагою» (0,256), «Аутосимпатією» (0,282), «Самоцікавістю» (0,243), «Самовпевненістю» (0,294), «Самозвинуваченням» (-0,256) та додатковою шкалою «Інтересу до себе» (0,262). Оскільки зв'язок слабкий, змінні не сильно впливають одна на одну, але існує деяка статистична залежність між ними і схарактеризувати її можна наступним чином.

Так, респонденти з більш вираженим почуттям сензитивності та здатністю до роздумів про себе можуть виявляти більше інтересу до аналізу своїх власних переваг і недоліків, і навпаки, збільшення інтересу до себе буде сприяти розвитку сензитивності в особистості. Молоді особи, які мають високу самоповагу, можуть бути більш впевненими в собі, що в свою чергу знов таки сприяє підвищенню самоповаги. Більш сензитивні юнаки можуть також виявляти більшу здатність відчувати себе, свої емоції і потреби, що сприятиме їхній здатності до творчості та реалізації потенціалу. Респонденти, які цікавляться собою і своєю внутрішньою природою, можуть бути більш схильними до розвитку та виявлення своєї творчості. Сильна самовпевненість може допомогти юнакам повірити в себе та свої здібності, що є важливим для реалізації творчих потенціалів й подальшого збільшення впевненості у своїх силах. Зв'язок між сензитивністю та самозвинуваченням негативний, що може означати, що менш сензитивні молоді люди можуть бути більш схильні до винуватості, що може стримувати їхні творчі прояви. Інтерес до себе може вказувати на більш глибоке саморозуміння та вивчення власної природи, що може підтримувати творчість. Все це говорить про те, що юнаки з більш вираженою сензитивністю та позитивними характеристиками самоствавлення, такими як самоцікавість, самовпевненість,

інтерес до себе та самоповага, можуть бути більш схильними до розвитку своїх творчих потенціалів та власної життєтворчості взагалі.

Також в групі «Життєтворчість», на відміну від групи «Подолання», був встановлений двобічний кореляційний зв'язок між шкалою «Уявлень про природу людини» та шкалами опитувальника самоствавлення: «Аутосимпатією»(0,263), «Самовпевненістю» (0,255), «Самоприйняттям» (0,241), «Самозвинуваченням» (-0,229) та «Саморозумінням» (0,242). Це говорить про те, що особи з життєвим сценарієм «Життєтворчість», які мають більш позитивне уявлення про природу людини, здатні виявляти більше співчуття й самостійно заспокоювати та підтримувати себе в емоційно навантажених ситуаціях. Позитивне уявлення про природу людини також сприяє збільшенню в осіб раннього дорослого віку здатності до прийняття себе такими, які вони є, що може підтримувати їхню психологічну стабільність і самореалізацію. Більш позитивне уявлення про природу людини також сприяє розвитку впевненості в собі, що робить юнаків більш сміливими та готовими брати на себе відповідальність, та меншому нахилу до самозвинувачення за негативні ситуації. Також більш позитивне уявлення про природу людини сприяє розвитку більш глибокого саморозуміння, що, в свою чергу, допомагає юнакам краще розуміти себе та свої потреби.

Загалом, на основі цих кореляцій можна сказати, що юнаки групи "Життєтворчість", які мають позитивне уявлення про природу людини, спроможні виявляти більше здатності до особистісного росту та самовдосконалення, самоприйняття, самовпевненості і саморозуміння, а також менше схильності до самозвинувачення, що і сприяє, на наш погляд, їхньому хисту до самореалізації та життєтворчості.

Відсутність кореляційних взаємозв'язків між означеними шкалами в групі респондентів з життєвим сценарієм «Подолання» може вказувати на те, що учасники групи "Подолання" мають різні уявлення про природу людини, і це уявлення не впливає на їхню самооцінку та самосвідомість. Вони можуть бути більш об'єктивними в оцінці самих себе і не дозволяти уявленням про

природу людини впливати на свої емоції та ставлення до себе. Крім того, група "Подолання" може складатися з індивідів, які активно працюють над подоланням внутрішніх чи зовнішніх труднощів, і для них більше важливим є розвиток власної міцності і ресурсів, незалежно від їхнього уявлення про природу людини.

Третя відмінність між групами «Подолання» й «Життєтворчість» стосується двобічних кореляційних взаємозв'язків між шкалою методики самоактуалізації «Синергія» та такими шкалами методики самоствавлення, як: «Аутосимпатія» (0,230), «Самоприйняття» (0,282) та «Саморозуміння» (0,226). Так існуюча позитивна кореляція між шкалами двох методик свідчить про те, що у групі юнаків з життєвим сценарієм «Життєтворчість» збільшення рівня синергії пов'язане з більшою симпатією по відношенню до себе, самоприйняттям та саморозумінням, що вказує на більш позитивне відношення респондентів до самих себе та своєї внутрішньої гармонії. Ці респонденти здатні краще розуміти свої внутрішні потреби, цілі та цінності.

У групі "Подолання", де не було встановлено таких кореляцій, можуть відбуватися інші психологічні процеси або уявлення про себе можуть бути менш пов'язані зі синергією, самоприйняттям і саморозумінням. Це може вказувати на різницю в способах мислення та сприйнятті респондентами самих себе.

Існує також двобічний кореляційний зв'язок між шкалою методики САТ «Пізнавальні потреби» в групі «Життєтворчість» та шкалами опитувальника самоствавлення: «Інтегральне самоствавлення» (0,219), «Аутосимпатія» (0,272), «Самовпевненість» (0,383) та «Самозвинувачення» (-0,296). Це може вказувати на те, що особи з вищим рівнем пізнавальних потреб більш схильні до підвищення рівня інтегрального самоствавлення. Вони більше симпатизують собі і відчують більше самовпевненості. Й навпаки, коли збільшується позитивне ставлення особистості до себе, підвищується й рівень її пізнавальних потреб. Існуюча негативна кореляція між шкалою "Пізнавальні потреби" і шкалою "Самозвинувачення," вказує на

те, що особи з вищим рівнем пізнавальних потреб схильні менше винуватити себе. Й навпаки, особи, які схильні до самозвинувачення, можуть мати менше мотивації і бажання розвивати свої пізнавальні потреби.

Деякі питання виникли в нас, коли ми побачили, що в групі «Подолання», на відміну від групи «Життєтворчість», існує більше кореляційних взаємозв'язків між шкалою «Креативність» та шкалами опитувальника самоствавлення. Так в групі «Життєтворчість» існують слабкі статистично значущі зв'язки між шкалою «Креативність» та шкалами «Самоповага» (0,289), «Самоприйняття» (0,278) та «Інтерес до себе» (додаткова шкала) (0,334). Це може вказувати на те, що молоді люди в цій групі, які мають вищий рівень креативності, можуть також відчувати більшу самоповагу та виявляти більший інтерес до власного "Я." Креативність тут пов'язана з більш позитивним ставленням до себе.

В групі «Подолання» шкала «Креативність» корелює з багатьма шкалами опитувальника самоствавлення: «Інтегральне самоствавлення» (0,467), «Самоповага» (0,560), «Аутосимпатія» (0,455), «Очікуване ставлення від інших» (0,380), «Самовпевненість» (0,566), «Самоприйняття» (0,577), «Самокерівництво, самопослідовність» (0,524), «Саморозуміння» (0,403), і ці зв'язки є сильними та статистично значущими. Це означає, що в цій групі респондентів існує більш тісний двобічний зв'язок між креативністю та різними параметрами самоствавлення, тобто в цій групі креативність більш обумовлена залежністю від різних аспектів самоствавлення.

Продовжуючи аналіз цих відмінностей, треба вказати, що група «Життєтворчість» може бути спрямована на розвиток креативних навичок та виявлення творчості в різних сферах життя, але це не обов'язково повинно бути пов'язано зі змінами в різних площинах самоствавлення. У групі ж "Подолання" креативність може бути більш тісно пов'язана зі здатністю подолати внутрішні і зовнішні виклики. Крім того, респонденти з групи "Подолання" можуть більше ідентифікувати себе з креативністю, щоб використовувати її як один із способів подолання труднощів і стресу.

Отже, узагальнюючи роздуми про те, звідки виникають відмінності між групами "Життєтворчість" і "Подолання" щодо кореляцій між шкалою методики САТ «Креативність» та іншими шкалами методики самоствавлення, можна припустити, що вони обумовлені наявністю різних цінностей, мотивацій і спрямованості на життя молоді з різними життєвими сценаріями. Група "Подолання" може більше підкреслювати роль креативності у вирішенні проблем та подоланні труднощів, тоді як група "Життєтворчість" може більше бачити креативність як засіб для самовираження та розвитку.

У завершення аналізу питання значущості креативності для юнаків з різними групами життєвого сценарію ми встановили, що в групі «Життєтворчість», існують статистично значущі на 1% рівні кореляційні взаємозв'язки між шкалою опитувальника САТ «Креативність» та шкалами: «Самодетермінації» (0,473), «Фіксації» (-0,218), «Провідного підтипу особистості» (0,287), «Актуального підтипу» (0,291), «Потенційного підтипу» (0,279). Враховуючи дані взаємозв'язки можна сказати, що ті особи раннього дорослого віку в цій групі, які виявляють більшу креативність, відчувають більший ступінь самоконтролю та самовираження у своєму житті. Вони менше схильні до закріпленості за певними образами або патернами мислення. Кореляція з провідним підтипом говорить про те, що креативність сприяє більшому ступеню лідерства та ініціативи в цій групі; з актуальним - що креативність допомагає реалізувати актуальні цілі і задачі; з потенційним підтипом - що креативність пов'язана з розвитком потенціалу і можливостей в цій групі. Отже, для юнаків з життєвим сценарієм «Життєтворчість» креативність є важливим аспектом їхньої самоідентифікації та самовираження. Вони можуть більше ставити на свою самодетермінацію, і креативність може бути одним із способів вираження їхньої унікальності та самопроекування.

В групі «Подолання» шкала методики САТ «Креативність» корелює тільки з самодетермінацією» (0,537) на 1% рівні значущості. Тут підвищення рівня креативності корелює зі збільшенням самодетермінації, тобто для осіб з

життєвим сценарієм «Подолання» креативність важлива для самовизначення, досягнення особистої автономії та реалізації внутрішніх цілей.

Розглянутий масив двобічних кореляційних залежностей між змінними має, з нашої точки зору, велике практичне значення, тому що він показує, як психологічні характеристики особистості можуть впливати на підвищення рівня її самоактуалізації і здатності до власної життєтворчості.

Е) *Особливості взаємозв'язків між самодетермінацією та рефлексивністю в групах респондентів з різними життєвими сценаріями* стосуються того, що ні в молоді групи «Подолання», ні в молоді групи «Життєтворчість» їх визначено не було. Такий взаємозв'язок було визначено тільки в загальній групі. З нашої точки зору, це може бути обумовлено тим, що юнаки в цих групах мають схожий рівень самодетермінації та рефлексивності, що робить взаємозв'язок між цими параметрами самоусвідомлення й життєтворчості менш виразним.

3.2.3 Особливості взаємозв'язків між основними та додатковими параметрами самоусвідомлення та життєтворчості у осіб раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями

В ході використання кореляційного аналізу Пірсона нами були встановлені двобічні кореляційні взаємозв'язки між основними й додатковими параметрами самоусвідомлення й життєтворчості у молоді з різними життєвими сценаріями. Розглянемо їх уважніше.

1. Так існують двобічні статистично значущі взаємозв'язки між основним параметром «Самоставлення» й додатковими параметрами:

А) *«Стійкість життєвого світу»*. В групі «Подолання» значущих кореляційних стосунків визначено не було. В групі «Життєтворчість» існують кореляційні двобічні взаємозв'язки на 5% рівні значущості між шкалами:

- «Самовпевненість» та «Рівень стійкості» (-0,218). Це говорить про тенденцію того, що, чим більш самовпевненими є респонденти, тим більше вірогідність того, що ними буде використаний стагнаційний характер прояву стійкості життєвого світу, орієнтований на використання раніше сформованих форм взаємодії з довкіллям, найчастіше неадекватних умовам справжньої життєвої ситуації. Нагадаємо, що стагнаційний характер прояву стійкості життєвого світу не сприяє продуктивному та оптимальному життєвому самоздійсненню. І навпаки, чим вище тенденція того, що респонденти є схильними до оптимізації свого потенціалу та гармонійного самоздійснення у всіх життєво важливих для них сферах, тим менше самовпевненості вони будуть відчувати, бо конструктивний характер прояву стійкості життєвого світу передбачає певну ступень відповідальності особистості за реалізацію цих можливостей.

- «Самоприйняття» та «Тип стійкості» (0,270), що вказує на те, що чим більше члени групи приймають себе, тим вони мають більшу тенденцію до стійкості у вирішенні завдань і ситуацій, пов'язаних з життєтворчістю, тобто до проявлення конструктивного типу стійкості, і навпаки, підвищення типу стійкості в бік її конструктивних характеристик може сприяти збільшенню самоприйняття юнаками.

- «Самозвинувачення» та «Життєвий сценарій» (0,230). Цей взаємозв'язок може бути складним і залежати від індивідуальних особливостей особи, її досвіду та зовнішніх факторів. Так самозвинувачення може стати спонуканням до самозростання та самовдосконалення. Особа може намагатися виправити або компенсувати свої переконання про власну некомпетентність, ставлячи перед собою вищі цілі і створюючи більш амбіційні плани для свого життя. Крім того, особистість, схильна до збільшеного самозвинувачення, може шукати способів підтвердження своєї цінності або компетентності через досягнення конкретних цілей у своєму житті. З іншого боку, життєвий сценарій може впливати на зростання самозвинувачення. Так, юнаки з більш чіткими життєвими цілями і планами,

тобто з позитивними сценаріями, можуть бути менш схильними до самозвинувачення, оскільки вони відчують більший контроль над своїм життям і вірять у власну компетентність. При негативному життєвому сценарії низька самооцінка і переконання у власній некомпетентності можуть призвести до менш чітких цілей і планів, оскільки особистість може сумніватися у своїй здатності до досягнення цих цілей.

- «Самоцікавість» та «Тип стійкості» (0,232). Це вказує на тенденцію того, що висока самоцікавість може підтримувати мотивацію і наполегливість у досягненні стійких цілей, в той час як тип стійкості може сприяти розвитку і поглибленню самоцікавості в певних сферах життя. По суті, цей двобічний взаємозв'язок підтримує інтеграцію пізнавальних, мотиваційних і особистісних аспектів у житті особистості, сприяючи її розвитку та досягненню успіху.

Б) *«Авторський життєвий вибір»*.

- «Інтегральна шкала»: в групі «Подолання» значущих кореляційних зв'язків між шкалами методики «Авторський життєвий вибір» та інтегральною шкалою самоствавлення не встановлено, а у групі «Життєтворчість» встановлено взаємозв'язок між «Інтегральною шкалою» та «Орієнтацією на теперішнє» ($r=0,220$, $p = 0,05$). Відсутність значущих кореляційних зв'язків між шкалами методики в групі «Подолання» може вказувати на те, що в цій групі особи, які активно працюють над подоланням життєвих труднощів і перешкод, або займаються вирішуванням вікових завдань попереднього періоду вікового розвитку, не обов'язково мають якийсь конкретний підхід до саморозвитку чи самоствавлення. Їхні вибори в житті можуть бути більш різноманітними та індивідуальними, і не завжди вони пов'язані з конкретним стилем або орієнтацією. Що ж до групи «Життєтворчість», то в цій групі осіб, які активно розвивають свій творчий потенціал і роблять акцент на здатностях та можливостях у теперішньому моменті, існують певні позитивні взаємозв'язки між їхнім самоствавленням та орієнтацією на теперішнє. Це може означати, що для цієї групи юнаків

саморозвиток і самоставлення можуть бути більш пов'язані зі свідомістю про теперішній момент і можливість використовувати цей момент для реалізації творчих ідей.

- «Шкала самоповаги»: в групі «Подолання» зв'язку між шкалами методики «Авторський життєвий вибір» та шкалою самоповаги не було встановлено. В групі «Життєтворчість» існує зв'язок між «Самоповагою» та «Орієнтацією на теперішнє» ($r=0,223$, $p = 0,05$). Це свідчить про те, що, чим більше орієнтовані респонденти цієї групи на теперішнє і більше цінують моменти й можливості, які надає теперішній момент, тим вищий рівень самоповаги вони можуть мати. І навпаки, впевненість в собі та самоповага можуть підтримувати творчий процес і стимулювати бажання молоді реалізовувати свій потенціал у теперішньому моменті.

- «Шкала аутосимпатії»: в групі «Подолання» існує позитивний зв'язок між «Автономністю вибору» та «Аутосимпатією» ($r=0,403$, $p = 0,05$). Це може вказувати на те, що в цій групі досліджувані, які мають більшу свободу в прийнятті власних рішень, можуть бути більш задоволеними відносно свого життя та себе. В цій групі автономність вибору може сприяти розвитку позитивного ставлення до себе і підвищенню самосприйняття. В групі «Життєтворчість» кореляція існує між «Аутосимпатією» та «Орієнтацією на теперішнє» ($r=0,224$, $p = 0,05$). Це може вказувати на тенденцію того, що особи, які активно розвивають свій творчий потенціал і орієнтовані на реалізацію можливостей у теперішньому моменті, можуть відчувати більше симпатію до себе.

- «Шкала самоцікавості»: в групі «Подолання» кореляція відсутня, а в групі «Життєтворчість» існує позитивний зв'язок між «Самоцікавістю» та «Орієнтацією на теперішнє» ($r=0,234$, $p = 0,05$). Це вказує на тенденцію того, що самоцікавість сприяє розвитку і підтримці орієнтації на теперішнє, допомагаючи юнакам більше насолоджуватися та вивчати поточний момент життя.

- «Шкала самовпевненості»: в групі «Життєтворчість» зв'язку не встановлено, а в групі «Подолання» існує взаємозв'язок між «Самовпевненістю» та «Автономністю вибору» ($r=0,400$, $p = 0,05$). Це може вказувати на те, що в групі "Подолання" більш впевнені в собі особи можуть відчувати більшу свободу і владу в контролі над власним життям і рішеннями. Отже, в групі «Подолання» самовпевненість може бути важливим чинником, що підтримує автономію вибору, тоді як у групі «Життєтворчість» інші фактори можуть бути важливішими для визначення їхніх ставлень і саморозвитку.

- «Шкала очікуваного відношення інших»: в групі «Життєтворчість» кореляція відсутня, а в групі «Подолання» визначено два значущі кореляційні взаємозв'язки на 5 % рівні значущості зі шкалами: «Орієнтація на теперішнє» (0,378) та «Життєстійкість» (0,406). Це може свідчити про те, що в групі "Подолання" особи, які активно долають труднощі та виклики сьогодення і мають високий рівень життєстійкості, можуть бути більш схильними до оцінки і цінування теперішнього моменту у своєму житті, а також більш спрямованими на спілкування та взаємодію з оточуючими.

- «Шкала самоприйняття»: в групі «Подолання» є позитивний двобічний взаємозв'язок між «Самоприйняттям» та «Автономністю вибору» ($r=0,431$, $p = 0,01$), що вказує на те, що молоді особи в цій групі, які більш задоволені собою та своєю особистістю, можуть відчувати більше впевненості у собі та своїх здібностях, що сприятиме зростанню їхньої незалежності в прийнятті рішень.

У групі «Життєтворчість» є позитивний двобічний взаємозв'язок між «Самоприйняттям» та «Орієнтацією на теперішнє» ($r=0,247$, $p = 0,05$). Це вказує на тенденцію того, що особи раннього дорослого віку, які більше приймають себе і мають вищий рівень самоприйняття, бути більш задоволеними собою у своїй поточній ситуації та можливостях, які надає теперішній момент. І навпаки.

- «Шкала самопослідовності»: В групі «Подолання» будь яка кореляція відсутня. В групі «Життєтворчість» знов таки є позитивний зв'язок зі шкалою «Орієнтація на теперішнє» ($r=0,338$, $p = 0,01$). Це може вказувати на те, що більш орієнтовані на теперішній момент особи, які цінують моменти "тут і зараз", можуть також бути більш самодисциплінованими та послідовними у своїх діях і рішеннях. Ці респонденти схильні бути більш послідовними у досягненні своїх творчих цілей та управлінні своїм часом і ресурсами.

- «Шкала інтересу до себе (додаткова)»: в групі «Життєтворчість» кореляція відсутня, а в групі «Подолання» є від'ємний двобічний взаємозв'язок з «Автономністю вибору» ($r= - 0,391$, $p = 0,05$). Цей зв'язок може вказувати на те, що в групі «Подолання» особи, які виявляють більше інтересу до самих себе, більше себе аналізують, можуть бути менш автономними в прийнятті власних рішень і виборів. Наприклад, їхні власні інтроспекція і сумніви можуть перешкоджати їхній здатності до незалежного рішення.

В) «Сенсожиттєві орієнтації».

- «Інтегральна шкала»: В групі «Життєтворчість» значущих взаємозв'язків встановлено не було. В групі «Подолання» встановлено кореляційні взаємозв'язки на 5% рівні значущості зі шкалами «Цілі в житті» (0,428) та «Локус контролю – «Я»» (0,411), Це може вказувати на те, що в групі "Подолання" особи, які мають більше чітких цілей в житті і відчують більшу внутрішню відповідальність за своє життя, можуть бути більш усвідомленими та зорієнтованими на досягнення своїх цілей.

- «Шкала самоповаги»: В групі «Життєтворчість» значущих взаємозв'язків не встановлено. В групі «Подолання» існує зв'язок між «Самоповагою» та «Результативністю» ($r=0,420$, $p = 0,05$). Це свідчить про те, що в цій групі впевненість досліджуваних у собі та власній компетентності може позитивно впливати на їх мотивацію та самодисципліну, що сприяє досягненню бажаних результатів.

- «Шкала самоцікавості»: в групі «Життєтворчість» кореляція відсутня, а в групі «Подолання» існують позитивні двобічні взаємозв'язки з «Результативністю» ($r=0,407$ $p = 0,05$) та «Локусом контролю – «Я»» ($0,395$). Це може свідчити про те, що в групі "Подолання" особи, які мають більше інтересу до себе та до дослідження нового в собі, можуть бути більш результативними у досягненні своїх цілей і завдань. Вони також будуть більш мотивованими для досягнення успіху, і це може позитивно впливати на їхню продуктивність. Зв'язок між самоцікавістю та локусом контролю "Я" також може свідчити про те, що в цій групі особи, які відчувають більшу внутрішню мотивацію і контроль над власними діями, можуть бути більш зацікавленими у нових видах діяльності та більше намагатися розвивати власні здібності і навички задля управління власним життям.

- «Шкала самоприйняття»: в групі «Подолання» будь які кореляції відсутні, що ж стосується групи «Життєтворчість» то тут існують значущі кореляційні взаємозв'язки зі всіма шкалами опитувальника «Сенсожиттєві орієнтації, а саме між «Самоприйняттям» та шкалами: «Цілі в житті» ($r=0,279$, $p = 0,01$), «Процес життя» ($r=0,262$, $p = 0,05$), «Результативність» ($r=0,288$, $p = 0,01$), «Локус контролю – «Я»» ($r=0,216$, $p = 0,05$), «Локус контролю – «Життя»» ($r=0,251$, $p = 0,05$), Загальний показник СЖО» ($r=0,277$, $p = 0,01$). Це говорить про тенденцію того, що у респондентів групи «Життєтворчість» самоприйняття може бути більш пов'язаним з іншими аспектами сенсожиттєвих орієнтацій, і внутрішній стан людини, те як вона приймає себе та свої особливості, може впливати на те, як молодь в цій групі ставиться до своїх цілей, результатів, інтерпретують процес життя та контролюють власні життєві ситуації. Ці результати вказують на важливість внутрішніх планів самоприйняття та його взаємозв'язку із сенсожиттєвими орієнтаціями в контексті групи «Життєтворчість». Щодо групи «Подолання», самоприйняття в ній може бути менш пов'язаним з цими сенсожиттєвими орієнтацій.

- «Шкала позитивного ставлення інших»: В групі «Життєтворчість» будь яка кореляція відсутня. В групі «Подолання» є позитивний зв'язок на 5% рівні значущості зі шкалами «Цілі в житті» (0,389) та «Локус контролю – «Я»» (0,386). Це може вказувати на те, що в групі "Подолання" особи, які мають більш позитивне ставлення від інших людей, можуть також бути більш налаштованими на досягнення своїх цілей і більше вірити в їхню здатність контролювати своє життя. Таке позитивне ставлення від інших, як підтримка, є основою співпраці та може позитивно впливати на розвиток юнаків та досягнення ними цілей.

Д) «Самоорганізацію». В групі «Подолання» значущих кореляційних стосунків визначено не було. В групі «Життєтворчість» існують кореляційні двобічні взаємозв'язки на 5% рівні значущості між шкалами: «Самопослідовність і «Інтегральна самоорганізація» (0,221) та «Позитивне ставлення інших» і «Самоорганізація» (0,264). Це вказує на те, що досліджувані групи «Життєтворчість», які мають більш розвинуту самопослідовність та позитивне ставлення інших, можуть бути більш організованими і здатними до інтегрального саморегулювання своїх дій та зусиль. Також існує взаємозв'язок на 1% рівні значущості між шкалами «Самопослідовність» та «Фіксація» (0,276), який може вказувати на те, що зростання самопослідовності, може призводити до фіксації на своїх цілях та завданнях. І навпаки.

2. Існують двобічні статистично значущі взаємозв'язки між основним параметром «Самодетермінація» й додатковими параметрами:

А) «Сенсожиттєві орієнтації». В групі «Подолання» існує значущий кореляційний взаємозв'язок між самодетермінацією та шкалою «Результативність життя» ($r=0,405$, $p = 0,05$). Тобто особи, які мають більш розвинуту здатність до внутрішньої мотивації і контролю за власними діями, можуть бути більш задоволеними своїм життям і відчувати більшу результативність у досягненні своїх цілей і завдань. Рівень кореляції в цій групі вище ніж в наступній, за тими же показниками, що може вказувати на

важливість досягнення результату понад іншими елементами сенсожиттєвих орієнтацій для групи «Подолання». В групі «Життєтворчість» значущих стосунків значно більше. Так існують значущі на 5% рівні двобічні кореляційні взаємозв'язки між самодетермінацією та шкалами: «Процес життя» (0,218), «Результативність життя» (0,237), «Локус контролю «Я»» (0,226), «Загальний показник орієнтації життя» (0,228). Їх можна проінтерпретувати наступним чином: респонденти, які мають більшу внутрішню мотивацію і контроль над власними діями, можуть більше цінувати процес життя, сприймати його як важливий і насолоджуватися ним. Вони будуть більш задоволеними власними досягненнями і відчуватимуть більшу результативність. Також, чим вище рівень самодетермінації в цій групі, тим більше респонденти схильні вірити, що мають більший контроль над своїм життям і діями, та відчувати стабільну орієнтацію на внутрішні цінності і цілі в прийнятті важливих життєвих рішень.

Б) *«Креативність»*. За цим параметром значущих кореляційних взаємозв'язків в групах з різними життєвими сценаріями встановлено не було. Відсутність значущих кореляційних взаємозв'язків між "Креативністю" і життєвими сценаріями у групах з різними сценаріями може свідчити про те, що наявність конкретного життєвого сценарію, чи то більш традиційного, чи більш творчого, не впливає на рівень креативності у цих групах.

В) *«Авторський життєвий вибір»*. В групі «Життєтворчість» існує взаємозв'язок на 5% рівні значущості між самодетермінацією та «Автономністю вибору» (0,228). Цей зв'язок може свідчити про те, що особи, які є більш самодетермінованими, також можуть більше орієнтуватися на власні цінності, прагнення і переконання при прийнятті життєвих рішень.

Інших взаємозв'язків між самодетермінацією та додатковими параметрами дослідження самоусвідомлення й життєтворчості в групах з різними життєвими сценаріями встановлено не було.

3. Існують двобічні статистично значущі взаємозв'язки між основним параметром **«Самоактуалізація»** й додатковими параметрами:

А) «Самоорганізація». Зв'язки існують тільки в групі «Життєтворчість». Кореляція між шкалою «Підтримки» та «Інтегральною шкалою самоорганізації» ($r=-0,241, p=0,05$) може вказувати на те, що коли досліджувані цієї групи відчують менше підтримки, вони можуть більше спиратися на самоорганізацію. Це може бути пов'язано з необхідністю самостійно вирішувати завдання і пристосовуватися до різних обставин. Зв'язок між шкалами «Ціннісні орієнтації» та «Орієнтація на теперішнє» ($r=0,231, p=0,05$) може вказувати на тенденцію того, що респонденти які віддають перевагу цінностям сьогодення, орієнтуються на процес і задоволення в теперішньому моменті, можуть більше акцентувати увагу на поточних справах і подіях. Кореляції між шкалами «Гнучкість поведінки» та «Цілеспрямованість» ($r = -0,305, p=0,01$), «Фіксація» ($r=-0,258, p=0,05$), «Інтегральна шкала самоорганізації» ($r=-0,358, p=0,01$) можуть свідчити про взаємозв'язок при якому респонденти, які виявляють більшу гнучкість у своїй поведінці, можуть бути менш цілеспрямованими, більш спонтанними в діях і рішеннях, менш схильними до фіксації на конкретних ідеях та задачах або на самоорганізації своїх дій і процесів. «Гнучкість поведінки», в даному випадку може бути предтечою експромтних дій та рішень у досліджуваних «Життєтворчої» групи.

Кореляція між шкалами «Сензитивність» та «Орієнтація на теперішнє» ($r=0,265, p=0,05$) може означати, що респонденти, які виявляють більше сензитивності, більше уваги приділяють поточному моменту і більш орієнтовані на відчуття та досвід що здобуваються в даний момент. Вони можуть бути більш свідомими і сприймати світ навколо себе інтенсивніше. Це також може бути важливим аспектом у контексті життєтворчості, оскільки свідоме сприйняття та насолода від теперішнього моменту може стимулювати творчість та розвиток нових ідей та концепцій. Зв'язок між шкалами «Пізнавальні потреби» та «Орієнтація на теперішнє» ($r=0,246, p=0,05$) може означати, що особи, які мають виражені пізнавальні потреби, можуть бути більш орієнтовані на теперішній момент і сприймають навколишній світ з

точки зору нових знань, досліджень і можливостей для навчання. Кореляція між шкалами «Креативність» та «Фіксація» ($r=-0,241, p=0,05$) може означати, що респонденти групи «Життєтворчість», які виявляють більшу креативність, можуть бути менше схильними до фіксації на конкретних ідеях або завданнях. Креативність, як правило, вимагає відкритості до нових підходів і готовності відмовитися від старих схем або стереотипів, що сприяє розробці нових інноваційних рішень і ідей.

Б) «*Сенсожиттєві орієнтації*». В Групі «Життєтворчість» кореляції відсутні, а в групі «Подолання» існують кореляційні взаємозв'язки на 5% рівні значущості між шкалами: «Орієнтація у часі» та «Цілі в житті» (0,383), «Гнучкість поведінки» та «Результативність життя» (0,414), «Пізнавальні потреби» та «Результативність життя» (0,426). Це можна проінтерпретувати наступним чином. Так, досліджувані цієї групи, які більше орієнтовані на майбутнє, можуть бути більш націлені на досягнення своїх цілей, більш схильні до гнучкої поведінки можуть більше досягати у житті, а ті, хто має виражені пізнавальні потреби, можуть бути більш мотивованими до навчання і розвитку, що позитивно впливатиме на їхні досягнення. І навпаки.

В) «*Авторський життєвий вибір*» В групі «Подолання» існують і кореляційні двобічні взаємозв'язки на 5% рівні значущості між параметром «Автономність вибору» та шкалами методики САТ: «Орієнтація у часі» (0,404), «Прийняття агресії» (0,390), «Рівень самоактуалізації» (0,387). Це може свідчити про те, що респонденти, які більше контролюють свої вибори і рішення, можуть бути більш свідомими і активними у вирішенні різних завдань і справ. Їхня більша автономність може сприяти розвитку різних аспектів особистості і забезпечувати більшу самоактуалізацію, а також кращу орієнтацію у часі та більшу гнучкість у відношенні до агресії та конфліктів. Оскільки зв'язок двобічний, то збільшення показників відбувається і в інший бік.

В групі «Життєтворчість» зв'язків більше і вони існують на 1% рівні значущості між «Автономністю вибору» та шкалами: «Підтримка» (0,277),

«Ціннісні орієнтації» (0,280), «Спонтанність» (0,266), «Самоприйняття» (0,280), «Прийняття агресії» (0,227), «Контактність» (0,280), «Рівень самоактуалізації» (0,292). Це означає, що в респондентів групи «Життєтворчість» існує більша вірогідність того, що збільшення автономності вибору буде сприяти збільшенню в них схильності до співпраці з іншими людьми у виконанні своїх творчих ідей і проєктів, до більшого вираження цінностей та принципів, які сприяють їхньому творчому розвитку, до більшої спонтанності та відкритості до нових ідей і можливостей, до збільшення адекватного реагування в ситуації вирішення конфлікту та до більшого творчого розвитку та самоактуалізації.

Г) «*Стійкість життєвого світу особистості*». В групі «Життєтворчість» були встановлені взаємозв'язки на 5% рівні значущості між «Типом життєвого сценарію» та шкалою «Уявлення про природу людини» (-0,215), між «Типом стійкості» та шкалами: «Спонтанність» (0,258) і «Креативність» (0,243), між «Рівнем стійкості» та шкалою «Прийняття агресії» (0,221). Розглянемо їх уважніше. Так, зв'язок між "Типом життєвого сценарію" та "Уявленням про природу людини" може вказувати на те, що особистості з різними типами життєвих сценаріїв можуть мати різні уявлення про природу людини, що може бути пов'язано з їхніми цінностями, переконаннями та світоглядом. Негативний зв'язок може свідчити про те, що особи з більш конструктивними життєвими сценаріями можуть мати менш фантастичні або уявні уявлення про природу людини. Вони можуть бути більш реалістичними або обережними у своїх поглядах на людину і суспільство. Зв'язок між "Типом стійкості" та "Спонтанністю" і "Креативністю" вказує на те, що в залежності від типу стійкості (більш ресурсного, або більш енерговитратного), зростає або зменшується творчий потенціал і спроможність особистості бути більш спонтанною або креативною. Дані позитивні зв'язки можуть вказувати на тенденцію того, що особи з вищим рівнем стійкості у своїх життєвих сценаріях можуть бути більш схильними до творчості і прояву креативних ідей. Стійкість може

допомагати їм залишатися впевненими у собі та не звільнятися від творчих викликів. Зв'язок між "Рівнем стійкості" та "Прийняттям агресії" може вказувати на те, що рівень стійкості впливає на спроможність особистості конструктивно відноситися до своєї агресії і управляти нею і що особи з вищим рівнем стійкості більше відкриті до роботи з власною агресією або виразом негативних емоцій у творчому процесі. Вони можуть бути більш готовими використовувати ці емоції як стимул для творчості чи як засіб самовиразу.

В групі «Подолання існують значущі кореляційні стосунки лише по шкалах «Підтримка» та «Тип стійкості» (-0,375). Цей зв'язок вказує на те, що під час подолання труднощів і стресу особи з менш конструктивним типом стійкості (стагнаційним або неконструктивним) можуть дуже залежати від свого емоційного стану та підтримки, яку вони отримують (або не отримують), щоб зберегти цю стійкість. Так існує більша потреба у підтримці у осіб цієї групи, які відчують більшу нестійкість у життєвих ситуаціях. Вони можуть витратити більше енергії та ресурсів на подолання труднощів та вирішення проблем. З іншого боку, респонденти з більш конструктивним типом стійкості можуть бути більш незалежними щодо зовнішньої підтримки, бо матимуть більше ресурсів для самостійного подолання труднощів.

4. Існують двобічні статистично значущі взаємозв'язки між основним параметром «Рефлексивність» й додатковими параметрами:

А) «Авторський життєвий вибір». В групі «Життєтворчість» існує значущий кореляційний взаємозв'язок між рефлексивністю та шкалою «Сенсожиттєві й ціннісні основи вибору» ($r=0,226$, $p=0,05$). Це свідчить про тенденцію того, що в групі "Життєтворчість" рефлексивність та ціннісні переконання можуть бути важливими сторонами творчого процесу й можуть взаємодоповнювати один одного, сприяючи розвитку творчих ідей і вибору творчих напрямів, які відповідають особистим цінностям та переконанням юнаків цієї групи. В групі «Подолання» також існує кореляційний

взаємозв'язок на 5% рівні значущості між рефлексивністю та «Свідомістю вибору» (0,408). Це свідчить про те, що молоді особи, які виявляють здатність до помірної рефлексії, можуть бути більш усвідомленими щодо своїх цілей, цінностей та можливостей. Це може сприяти їхній здатності зосередитися на подоланні труднощів і вибору шляху до досягнення своїх цілей.

Б) «Самоорганізація». Існує взаємозв'язок між параметрами «Рефлексивність» та «Планованість»: в групі «Життєтворчість» ($r=0,287$, $p=0,01$) і в групі «Подолання» ($r=0,476$, $p=0,05$). Загальною рисою для обох груп молоді є те, що підвищення рівня рефлексивності корелює зі збільшенням планованості в їхніх діях і рішеннях, незалежно від того, чи їх мотивують творчість і життєтворчість, чи подолання труднощів. В цих групах особи можуть бути більш схильними до осмислення своїх дій та рефлексії над ними, що сприяє більш обдуманим та планованим стратегіям діяльності.

Інших взаємозв'язків між рефлексивністю та додатковими параметрами дослідження самоусвідомлення й життєтворчості в групах осіб раннього дорослого віку з різними життєвими сценаріями встановлено не було.

Крім встановлених взаємозв'язків між головними та додатковими параметрами самоусвідомлення та життєтворчості нами були виявлені кореляційні стосунки між показниками додаткових параметрів у молоді з різними життєвими сценаріями.

Існують двобічні статистично значущі взаємозв'язки між параметрами методики «Сенсожиттєві орієнтації» та особистісними типами респондентів, отриманими за методикою «ТіГр». В групі «Життєтворчість» значущі кореляційні взаємозв'язки за цими двома методиками відсутні взагалі. В групі «Подолання» існують позитивні кореляційні взаємозв'язки на 5% рівні значущості між шкалою «Процес життя» та потенційним підтипом (0,407), що свідчить про схильність осіб з вищим показником орієнтації на процес власного життя до виокремлення та визначення певного потенційного симптомокомплексу, який незабаром має бути реалізовано. Потенційний

підтип також корелює на 5% рівні значущості зі шкалою «Результативність» (0,454). Це вказує на тенденцію того, що, чим більше у молодих осіб націленості на результативність власних дій та життєвих рішень, тим більше вірогідність того, що вони можуть демонструвати певні риси або поведінку, які раніше були менш помітними. Взаємозв'язок між потенційним підтипом та шкалою «Локус контролю Я» ($r=0,420, p=0,05$) вказує на те, що в тих респондентів групи «Подолання», які здатні відчувати більший рівень контролю над своїм життям та подоланням труднощів також підвищується готовність до використання власних особистісних характеристик, які в даний момент знаходяться в латентному стані, але можуть бути активованими в залежності від конкретних умов, впливу зовнішніх факторів або специфічних життєвих обставин.

Значущі кореляційні взаємозв'язки між параметрами «Сенсожиттєвих орієнтацій» і «Креативністю» присутні лише в групі «Життєтворчість». Там існує зворотна кореляція між креативністю та наступними шкалами: «Цілі в житті» ($r=-0,267, p=0,05$), «Процес життя» ($r=-0,276, p=0,05$), «Результативність життя» ($r=-0,294, p = 0,01$), «Локус контролю - «Я»» ($r=-0,347, p = 0,01$), «Локус контролю – «Життя»» ($r=-0,228, p = 0,01$), «Загальна шкала сенсожиттєвих орієнтацій» ($r=-0,317, p = 0,01$). Зазвичай, такий зворотний зв'язок може вказувати на те, що чим більше респонденти групи «Життєтворчість» орієнтовані на структурованість, впорядкованість, планування цілей життя та особливостей їх вирішення, тим менше вони схильються до несподіваних дій та вчинків, обирають неперевірені шляхи та способи досягнення бажаного. І навпаки, у осіб з вищим рівнем креативності може бути менш виражена орієнтація на стабільність, конкретні цілі та результати. Вони можуть бути більш нахилені до різноманітності, незалежності та унікальних підходів до вирішення завдань у житті.

За методиками «Самоорганізації» та «Сенсожиттєвих орієнтацій» існують наступні кореляції лише в групі «Життєтворчість»:

- Між шкалами «Цілеспрямованість» та «Цілі в житті» ($r=0,262$, $p = 0,05$). Цей взаємозв'язок вказує на тенденцію того, що молоді особи, які виявляють вищий рівень цілеспрямованості, також можуть бути більш активними у визначенні і досягненні своїх життєвих цілей. Завдяки цій цілеспрямованості вони можуть бути більш впевненими та наполегливими у реалізації своїх амбіцій і досягненні бажаних результатів у житті. В свою чергу, підвищення усвідомлення власних цілей в житті може сприяти зростанню наполегливості та цілеспрямованості у їхньому досягненні.

- Між шкалами «Наполегливість» та: «Процес життя» ($0,358$) і «Результативність життя» ($0,420$) зв'язок існує на 1% рівні значущості. Це означає, що особи, які проявляють більшу наполегливість, можуть бути більш результативними в різних сферах життя (як у своєму життєвому процесі, так і у досягненнях в житті загалом).

- Між шкалами «Наполегливість» та «Локус контролю – «Життя» ($r=0,321$, $p = 0,01$). Цей взаємозв'язок може бути обумовлений кількома причинами. Так юнаки з підвищеним зовнішнім локусом контролю можуть бути більш наполегливими в спробах подолати зовнішні перешкоди та завдання. Вони можуть бачити ці перешкоди як виклик, який можна подолати шляхом наполегливих зусиль і спроб. Також респонденти зі збільшеним зовнішнім локусом контролю можуть бути більш наполегливими в пошуку та залученні зовнішніх ресурсів, які допоможуть їм досягти своїх цілей. Вони може бути готовими шукати підтримку, співпрацю та можливості в середовищі навколишніх факторів. І на останок, юнаки з підвищеним зовнішнім локусом контролю можуть бути менше схильними відчувати особисту відповідальність за невдачі, оскільки вони сприймають зовнішні обставини як більш впливові на результати. Це може допомагати їм залишатися більш наполегливими і не втрачати мотивацію навіть у випадках невдач.

- Між шкалами «Наполегливість» та «Загальний показник сенсожиттєвих орієнтацій» ($r=0,333$, $p = 0,01$). Цей зв'язок вказує на те, що

юнаки з більшою наполегливістю можуть бути більш схильними роздумувати про сенс і значущість своїх дій і досягнень, що відображається в їхніх сенсожиттєвих орієнтаціях.

- Між шкалами «Інтегральна самоорганізація» та «Цілі в житті» ($r=0,252$, $p = 0,05$). Це може вказувати на тенденцію того, що юнаки в групі "Життєтворчість" з вищим рівнем самоорганізації також можуть бути більш активними у встановленні та досягненні своїх життєвих цілей шляхом їхньої організації та планування. І навпаки, збільшення в молоді здатності до конкретизації та визначення цілей та завдань в своєму житті може сприяти покращенню в них планування, координації, прийняття рішень та виконання завдань без зовнішнього контролю або давання вказівок.

Методика «Сенсожиттєвих орієнтацій» також за різними шкалами та групами корелює з методикою Авторський життєвий вибір. Так, група «Подолання» має позитивні кореляційні взаємозв'язки на 5% рівні значущості між шкалами:

- «Цілі в житті» та «Загальний показник авторського життєвого вибору» (0,340), що може свідчити про тенденцію того, що респонденти цієї групи, які визначають більш конкретні цілі в житті, можуть більше прагнути бути активними у визначенні свого майбутнього;

- «Локус контролю – «Я»» та «Емоційна задоволеність вибором» (0,385). Це вказує на тенденцію того, що у разі збільшення в юнаків контролю над собою та своїми рішеннями, вони можуть також відчувати більше задоволення від виборів та рішень які вони приймають у процесі формування власного життя. І навпаки.

- «Локус контролю – «Життя»» та «Свідомість вибору» (0,395). Ця кореляція вказує на те, що юнаки, які відчують зовнішній локус контролю свого життя, можуть бути більш свідомими у виборі своїх життєвих шляхів за певних умов. Так, юнаки з зовнішнім локусом контролю можуть бути більше уражені зовнішніми стимулами, які впливають на їхні рішення. Вони можуть бути уважнішими до зовнішнього середовища, включаючи різні альтернативи

та можливість вибору. Вони можуть прагнути покращити свої життєві обставини або стати більш ефективними в управлінні різними планами свого життя. Це може підштовхувати їх до свідомих виборів, оскільки вони можуть бачити вибір як засіб до досягнення покращень. Крім того, зовнішній локус контролю може бути пов'язаний з бажанням вчитися і розвиватися. Особистості з цим типом локусу контролю можуть активно здобувати інформацію та знання для здійснення обдуманих виборів. І на останок, зовнішні обставини і дії інших людей можуть також впливати на вибори особистості з зовнішнім локусом контролю. Сприйняття цих впливів може підштовхувати особистість до уважних і обдуманих виборів.

- Між інтегральними показниками методик «Сенсожиттєві орієнтації» та «Авторський життєвий вибір» ($0,459, p = 0,05$). Цей двобічний позитивний взаємозв'язок свідчить про те, що юнаки групи «Подолання», які мають вищі показники "Сенсожиттєвих орієнтацій," також схильні мати більший рівень "Авторського життєвого вибору," і навпаки. Це може означати, що вони більше розвивають і збагачують своє життя через активний вибір цілей і створення сенсу у власних діях і рішеннях.

В групі «Життєтворчість» були встановлені двобічні позитивні кореляційні взаємозв'язки між шкалами «Життєстійкість» та: «Цілі в житті» ($r=0,376, p = 0,01$), «Процес життя» ($r=0,274, p = 0,05$), «Результативність життя» ($r=0,321, p = 0,01$), «Локус контролю - «Я»» ($r=0,260, p = 0,05$) та «Загальний показник СЖО» ($r=0,310, p = 0,01$). Дані взаємозв'язки свідчать про те, що «життєтворчі» юнаки, які виявляють більший рівень життєстійкості в процесі авторського життєвого вибору, можуть також визначати більш чіткі цілі в своєму житті, виявляти більше зацікавленості та активності у процесі життя й досяганні результатів, а також можуть відчувати більший внутрішній контроль над своїми діями. Респонденти з більшою життєстійкістю можуть бути більш відкритими для пошуку сенсу та значення в своєму житті, і навпаки. Загально кажучи, ця кореляція може вказувати на важливий аспект внутрішньої мотивації та психологічної готовності групи

"Життєтворчість" до вирішення життєвих завдань та досягнення життєвих цілей.

Також у групі «Життєтворчість» існують позитивні двобічні кореляції між «Загальним показником авторського життєвого вибору» та шкалами: «Цілі в житті» ($r=0,250$, $p = 0,05$), «Процес життя» ($r=0,227$, $p = 0,05$) та «Локус контролю Життя» ($r=0,297$, $p = 0,01$). Ці кореляції можуть вказувати на те, що збільшення авторського підходу до життя, включаючи визначення цілей, насолоду процесом і відчуття контролю, може сприяти формуванню більш насиченого і задоволеного способу життя у особистостей, які демонструють вищий рівень життєтворчості.

За показниками методики Авторського життєвого вибору та ідеографічного тесту «ТИГР» у групі «Подолання» існують наступні двобічні кореляційні зв'язки на 5% рівні значущості між:

- Шкалою «Емоційної задоволеності вибором» та Домінуванням кола, як архетипічної фігури у потенційному підтипі (0,379). З нашої точки зору, цей взаємозв'язок може бути показником того, що збільшення емоційного задоволення від своїх виборів може сприяти розвитку внутрішньої гармонії особистості, відчуттю цілісності у її житті і збільшенню рис кола у потенційному підтипі, який може бути проявлений за певних умов. Як відомо, позитивно напрацьовані емоційні стани, стають в подальшому формою діяльності, що, в свою чергу, підтверджує нашу думку про коло, як про джерело ресурсних сил особистості.

- Інтегральною шкалою авторського життєвого вибору та Домінуванням трикутника, як архетипічної фігури у провідному підтипі (-0,475). Це вказує на тенденцію того, що учасники групи «Подолання», які виявляють більш виражену схильність до приймання авторських життєвих рішень і формування власних сценаріїв, можуть бути менш схильними до домінування архетипу трикутника у своєму провідному підтипі, який може символізувати більш очікувані стандарти поведінки активного, агресивного та наступального характеру.

У групі «Життєтворчість» існують двобічні кореляції на 5% рівні значущості між шкалою «Сенсожиттєві і ціннісні основи вибору» та наступними критеріями методики ТИГР:

а) домінуванням кола, як архетипічної фігури у провідному підтипі (-0,257). Цей взаємозв'язок вказує на те, що збільшення в особистості відчуття сенсу в житті та спроможності приймати важливі рішення на основі певних цінностей може призводити до зменшення таких рис особистості, як: гнучкість, розслабленість, поступливість, нерішучість, дитячість, уразливість, чуйність, відкритість, ретельність, м'якість, співчутливість, і навпаки.

б) домінуванням трикутника, як архетипічної фігури у потенційному підтипі (0,266). Цей зв'язок вказує на тенденцію того, що у разі збільшення в особистості необхідності приймати важливі рішення на основі певних цінностей в неї можуть зростати ті особистісні характеристики, які до пори знаходяться в латентному стані, а саме такі, як активність, інтенсивність, домінування, завзятість, напруженість та інші риси трикутника, і навпаки, зростання активної позиції в житті особистості може призводити до збільшення її здатності приймати рішення на підставі певних цінностей.

Також нами було встановлено, що в обох групах респондентів з різними життєвими сценаріями існують значущі кореляційні взаємозв'язки між параметрами методик «Авторський життєвий вибір» та «Самоорганізація». В групі «Подолання» показники кореляції вище, але їх менше за кількістю, що може, з нашої точки зору, вказувати на вузько спрямований зв'язок між певними характеристиками обох методик. Так, в групі «Подолання» існують позитивні двобічні кореляції між:

- Шкалою «Свідомості вибору» та шкалами методики «Самоорганізації»: «Цілеспрямованість» ($r=0,412$, $p=0,05$), «Фіксація» ($r=0,401$, $p=0,05$), «Інтегральна шкала самоорганізації» ($r=0,404$, $p = 0,05$). Цей зв'язок може вказувати на те, що респонденти цієї групи, які мають вищий рівень свідомості вибору, також можуть бути більш усвідомленими

щодо своїх власних планів і цілей і більше приділяти увагу їх досягненню та бути більш сфокусованими й фіксованими на своїх завданнях та діяльності. Вони можуть бути більш інтегрованими та організованими у своєму житті і здатні більше узгоджувати різні аспекти свого життя для досягнення глобальних цілей.

- «Інтегральною шкалою авторського життєвого вибору» та шкалами методики «Самоорганізації»: «Цілеспрямованість» ($r=0,391$, $p = 0,05$), «Фіксація» ($r=0,484$, $p = 0,01$), «Інтегральна шкала самоорганізації» ($r=0,380$, $p = 0,05$). Ці взаємні стосунки можна описати наступним чином. Так, молоді особи групи «подолання», які мають вищий рівень цілеспрямованості, є більш схильними до власних авторських виборів і формулювання життєвих цілей. Вони можуть бути більш рішучими у досягненні цих цілей. Більша визначеність у власних цілях та виборах може збільшити в респондентів фіксацію на певних аспектах життя або завданнях, а також призвести до збільшення самоорганізації свого життя та діяльності, і навпаки.

В групі «Життєтворчість» за співставленням методик «Авторський життєвий вибір» та «Самоорганізація» існують наступні двобічні кореляції між:

- шкалами «Сенсожиттєві і ціннісні основи вибору» та «Спрямованість на теперішнє» ($r=-0,285$, $p = 0,01$). Ця від'ємна кореляція може вказувати на те, що в групі "Життєтворчість" респонденти, які мають більш виражені сенсожиттєві і ціннісні орієнтації та приділяють більше уваги важливості цінностей, можуть бути менше спрямовані на насолоду від миттєвості і теперішнього моменту. Це може вказувати на те, що особи раннього дорослого віку в цій групі можуть більше зосереджуватися на довгострокових цілях та сенсовому наповненні життя, ніж на миттєвому задоволенні.

- шкалою «Свідомість вибору» та шкалами: «Цілеспрямованість» ($r=0,212$, $p=0,05$), «Фіксація» ($r=0,353$, $p=0,01$), «Інтегральна шкала

самоорганізації» (0,338, $p = 0,01$). Ці взаємозв'язки можуть говорити про те, що респонденти, які більш свідомо обирають свій життєвий шлях, є більш цілеспрямованими у досягненні своїх цілей, можуть бути більш схильними до самоорганізації, виявляти більшу фіксацію на вирішенні життєвих завдань, а також бути більш здатними до організації своєї діяльності та ресурсів для досягнення власних прагнень.

- шкалою «Емоційної задоволеності вибором» та шкалами: «Наполегливість» ($r=-0,355$, $p=0,01$), «Фіксація» ($r=-0,256$, $p=0,05$), «Інтегральна шкала самоорганізації» ($r=-0,272$, $p=0,05$). Існуючі від'ємні кореляції можуть вказувати на те, що особи з групи «Життєтворчість», які виявляють більшу наполегливість у досягненні своїх цілей та завдань, можуть відчувати менше емоційної задоволеності від своїх виборів. Це може бути пов'язано зі строгими вимогами до себе та постійною потребою до досягнень. Але у разі збільшення емоційної задоволеності від виборів у них буде зменшуватись фіксація на певних завданнях або аспектах життя, які призводили до обмеження гнучкості та нерішучості в поведінці та проявленні себе. Негативна кореляція між "Емоційною задоволеністю вибором" та "Інтегральною шкалою самоорганізації", може вказувати на те, що респонденти, які є більш самоорганізованими у підходах до життя, можуть бути менш схильними до вираженої емоційної задоволеності від своїх виборів. На те є декілька причин. Такі особи можуть бути більш схильні до встановлення високих стандартів для себе та своїх досягнень. Вони можуть постійно прагнути до вдосконалення та удосконалення своїх виборів і рішень, можуть вимагати від себе найкращого і бути менш толерантними до власних помилок або невдач. Такі юнаки можуть бути більше спрямованими на сам процес досягнення цілей, ніж на результати. Вони можуть ставити більший акцент на дотримання певних процесуальних кроків та ритмічності, а не на тому, які емоції приносить результат. Звісно, що це загальні тенденції і в кожній особистості даної групи може бути своя унікальна динаміка між самоорганізацією та емоційною задоволеністю вибором

- шкалою «Життєстійкості» та шкалами: «Планомірність» ($r=0,235$, $p=0,05$), «Цілеспрямованість» ($r=0,254$, $p=0,05$), «Інтегральна шкала самоорганізації» ($r=0,294$, $p=0,01$). Позитивна кореляція між «Життєстійкістю» і цими двома шкалами («Планомірність» та «Цілеспрямованість») може вказувати на те, що більш життєстійкі особи раннього дорослого віку мають більш виражені плани і що вони здатні більш активно та наполегливо працювати над досягненням своїх цілей, і навпаки, здатність до підвищення планомірності та цілеспрямованості в житті може сприяти збільшенню життєстійкості респондентів юнацького віку. Позитивна кореляція з інтегральною шкалою самоорганізації може вказувати на те, що «життєтворчі» особистості можуть бути більш схильними до самоорганізації свого життя та діяльності, щоб досягнути своїх життєвих цілей. Загалом ці взаємовпливи можуть вказувати на позитивну внутрішню мотивацію та системний підхід особистостей групи «Життєтворчість», які активно працюють над творчим життєвим вибором та досягненням цілей в обраному напрямку.

Також параметри методики «Авторський життєвий вибір» корелюють з показниками методики «Стійкість життєвого світу людини» на 5% рівні значущості. В групі «Подолання» існують двобічні кореляційні взаємозв'язки між шкалою «Рівень стійкості життєвого світу людини» та шкалами: «Автономність вибору» ($-0,389$) та «Життєстійкість» ($0,439$). Зворотний кореляційний зв'язок між «Рівнем стійкості життєвого світу людини» і «Автономністю вибору» вказує на те, що респонденти даної групи, які володіють більш вираженою стійкістю власного життєвого світу можуть також відчувати більшу впевненість і внутрішню стабільність. Вони можуть менше хвилюватися через зовнішні тиски або ситуації, оскільки мають впевненість у своїх цілях та власних можливостях і можуть бути менш схильними до постійної потреби в контролі над усіма аспектами свого життя. Крім того, особи з більшою стійкістю можуть вважати, що вони можуть впоратися з різними ситуаціями, навіть якщо приймають спільні рішення

разом з іншими людьми. Саме тому вони можуть бути більш відкритими до співпраці та спільних рішень. Позитивний кореляційний зв'язок між «Рівнем стійкості життєвого світу людини» і «Життєстійкістю» свідчить про те, що особи з більш вираженою стійкістю у власному життєвому світі можуть бути більш життєстійкими, тобто здатними адаптуватися до різних життєвих ситуацій і впоратися з труднощами більше ефективно. Оскільки розглянуті взаємозв'язки двобічні, то ці ж впливи відбуваються і в інший бік.

В групі «Життєтворчість» існує лише один взаємозв'язок між шкалами «Емоційна задоволеність вибором» та «Тип життєвого сценарію» (0,221). Це означає, що існує тенденція того, що збільшення емоційного задоволення вибором може сприяти підвищенню ресурсних рис особистості й тим самим сприяти прояву й закріпленню більш конструктивних рис життєвого сценарію. І навпаки, чим більш конструктивніше діє в своєму житті особистість та отримує більш продуктивні результати, тим більше вірогідність того, що вона буде схильною до емоційного задоволення власними виборами дій. Але зв'язок між цими параметрами дуже слабкий, тому взаємодія може мати складний характер і обумовлюватись додатковими впливами.

На останок нами були розглянуті дві зворотні двобічні кореляції між параметрами методик «Самоорганізація» та «Стійкість життєвого світу людини». Так в групі «Подолання» існує статистично значущий взаємозв'язок між шкалами «Наполегливість» та «Рівень стійкості життєвого світу людини» (-0,411, $p=0,05$). Цей взаємозв'язок можна пояснити наступним чином. Зазвичай наполегливість визначається як здатність людини продовжувати робити певні дії аж до досягнення мети, незважаючи на труднощі та стресові ситуації. Респонденти групи «Подолання», які мають вищий рівень наполегливості, можуть мати меншу стійкість власного життєвого світу, оскільки вектор їхньої уваги знаходиться не в середині зони їхньої відповідальності, а за їхніми психологічними межами, тобто в соціальному середовищі. Це, в свою чергу, може призводити до втрати

балансу та порушенню (зменшенню) стійкості власного життєвого світу. Отже, це можна розглядати, як результат динамічної взаємодії із соціальним середовищем. Також респонденти, які володіють вираженою наполегливістю, можуть бути більш впевненими в своїх здібностях та можливостях подолати труднощі. Це може знижувати їхню потребу в вираженій стійкості життєвого світу, оскільки вони можуть більш впевнено реагувати на стрес та виклики. Крім того, важливо також враховувати, що індивідуальні різниці грають важливу роль у взаємозв'язку між цими характеристиками. Інші фактори, такі як особистісні риси, життєвий досвід і ситуаційні обставини, також можуть впливати на природу цього зв'язку.

В групі «Життєтворчість» такий же від'ємний статистично значущий взаємозв'язок існує між шкалами «Самоорганізація» та «Тип життєвого сценарію» ($r=-0,229$, $p=0,05$). Особливості цього взаємозв'язку можна пояснити наступними причинами. Особи з вираженою самоорганізацією мають тенденцію до структурованості та організованості у своїх діях і планах. Такі особистості схильні орієнтуватися на використання раніше сформованих форм взаємодії з навколишнім світом, навіть якщо вони не є адекватними умовам справжньої життєвої ситуації. Але в групі «Життєтворчість» життєвий сценарій респондентів переважно має конструктивний характер, який визначає особливості таких характеристик, як домінування продуктів нової якості, здатність до вирішення раніше невідомих та творчих завдань, ціннісне ставлення до життя, наявність перспектив подальшого руху, креативність, спрямованість на особистісне зростання та оптимізацію власного життєтворчого потенціалу. Саме тому, що в цій групі є тенденція до динамічної самоактуалізації, і відбувається зворотній взаємозв'язок із самоорганізацією респондентів. Молоді особи знаходяться на нових, поки ще менш структурованих і більш неорганізованих шляхах власного життя і самоорганізація тут може бути менш вираженою або менш важливою, ніж більша гнучкість та адаптивність до тих умов, що

змінюються і потребують творчої й відповідальної ініціативи особистості, як суб'єкта власної усвідомленої життєдіяльності.

Таким чином, розглянуті нами взаємозв'язки між самоусвідомленням та життєтворчістю і їхні відмінності в групах юнаків з різними життєвими сценаріями надають нам можливість зробити узагальнення, щодо прояву особливостей цих характеристик у респондентів, які прийняли участь у даному емпіричному дослідженні.

3.3.Якісний опис психологічних особливостей в групах респондентів з різними життєвими сценаріями

Для більш наочного порівняння особистісних характеристик респондентів з різними життєвими сценаріями, ми вирішили згрупувати отримані результати у вигляді таблиці 3.16.

Таблиця 3. 16

Психологічні особливості самоусвідомлення і життєтворчості молоді з різними життєвими сценаріями

Респонденти з життєвим сценарієм «Подолання»	Респонденти з життєвим сценарієм «Життєтворчість»
<ul style="list-style-type: none"> -здатні організувати власний процес життєдіяльності шляхом несприятим збереженню власного здоров'я, особистісному росту та творчості; - можуть втрачати самототожність, мати недорозвиненість ідентичності, недостатність ресурсу, а також невизначені цілі та сенси життєдіяльності, застрягають на невирішених завданнях попереднього вікового етапу розвитку; - є нестабільними або не готовими до дій у ситуації виходу із зони комфорту; - орієнтовані на вирішення проблем і подолання труднощів 	<ul style="list-style-type: none"> - здатні до оптимізації власного потенціалу та гармонійного самоздійснення в усіх життєво важливих сферах; - мають високу ступінь стійкості життєвого світу; - здатні до швидкої адаптації до несподіваних змін під впливом обставин та мають ефективні пропрацьовані форми взаємодії зі світом; - мають більше ресурсу для побудови кращих міжособистісних стосунків в колективі; - краще розуміють чуттєву сферу життя та потреби інших людей, що сприяє покращенню особистісної комунікації з оточуючими для вирішення власних завдань;

<p>сьогодення;</p> <ul style="list-style-type: none"> - мають обмеження в потенціальних ресурсах для можливого продуктивного вирішення своїх життєвих завдань; - для розв'язання питань використовують не нові форми, а ті стереотипи поведінки та дій, що вже використовувались раніше, навіть якщо зараз вони не є продуктивними; - менше зацікавлені розвитком власних інтелектуальних здібностей та схильні до середнього (нейтрального) рівня самоповаги. 	<ul style="list-style-type: none"> - відчувають себе більш впевненими в собі, в своїх здібностях та досягненнях, що сприяє покращенню їхньої здатності до творчого самовираження та вдосконалення; - краще розуміють свої потреби, цінності і цілі в житті, що позитивно впливає на їхні рішення та вибори; - мають позитивне ставлення до себе та до розвитку власних інтелектуальних здібностей; - користуються активним, більш спланованим та цілеспрямованим способом життя; - впевнені у власних силах; - мають більш позитивну оцінку з боку інших, бо керуються вищими цінностями, володіють більшою спроможністю сприймати емоції та потреби інших.
---	---

Підводячи підсумок, в групі «Подолання», де респонденти є менш самоусвідомленими, потенційна можливість досягати більшого обмежується не вирішеними питаннями у минулому. Оскільки респондентам доводиться вирішувати як завдання минулого, так і завдання теперішнього, вони вдвічі більш витрачають власних ресурсів щодо їхнього розв'язання; цілі респондентів короткострокові та орієнтовані на покриття нестачі, що може суттєво обмежувати їхні життєтворчі можливості у довготривалій перспективі. На нашу думку саме респонденти групи «Подолання» потребують корекційно - розвивальної роботи, щодо покращення самооцінки та усвідомлення власних особистісних рис, таких як: самоствавлення, самоприйняття, аутосимпатія, самоцікавість, самовпевненість, саморозуміння та, взагалі, уявлення про природу людини. В свою чергу підвищення самоусвідомлення буде сприяти підвищенню життєтворчих можливостей юнаків даної групи.

З іншого боку, в групі «Життєтворчість», де респонденти є більш самоусвідомленими, існує велика потенційна можливість досягати більшого та проводити життєтворчі ініціативи, оскільки цілі юнаків в цій групі, адекватні завданням їхнього вікового розвитку, крім того вони значущі та довгострокові, і формуються не від нестачі, а, навпаки, від надлишку життєтворчих можливостей. Респондентам даної групи було б добре пропрацювати навички планування та самоорганізації, оскільки саме вони надають можливість зробити процес власної життєтворчості більш ґрунтовним та продуктивним.

Не зважаючи на існуючі відмінності щодо питань самоусвідомлення й життєтворчості в групах респондентів з різними життєвими сценаріями є дещо, що об'єднує юнаків даної вибірки. В обох групах існують однакові провідні підтипи – «Старанний працівник» та «Комунікативний», що вказує на важливість для обох груп старанної реалізації в обраній сфері та зосередженості на соціальних взаємодіях, комунікаціях віч на віч та ін. Також обидві групи юнаків проявляють схожу здатність до планування своїх дій та завдань, мають подібний ступінь визначеності мети та уваги до досягнення конкретних цілей у своїй діяльності, схожий рівень здатності до фокусування на своїх завданнях та цілях, подібну здатність до організації своєї діяльності та контролю над нею без зовнішнього впливу та подібну спрямованість на досягнення практичних результатів. Для обох груп домінуючим є саме середній рівень наполегливості у досягненні своїх творчих та життєвих цілей. Вони мають схожість сенсожиттєвих орієнтацій і приблизно однаковий загальний рівень самодетермінації, тобто ступінь внутрішньої мотивації, а саме - схожі мотиваційні фактори і внутрішні драйвери, які ведуть їх до власних цілей та досягнень. Також респонденти обох груп є схильними до адаптації к змінам у своєму житті та середовищі, оскільки вони мають більший контроль над власними рішеннями. Й нарешті, відсутність відмінностей у самодетермінації говорить про те, що обидві групи мають здатність до самореалізації, тобто до розкриття власного потенціалу та

самовираження. Також обидві групи мають приблизно однаковий рівень емоційного задоволення виборами, і схожі рівні автономності вибору, смисложиттєвої та ціннісної основи вибору, поміркованості вибору, життєстійкості в процесі життєвого вибору та здатності до авторського життєвого вибору.

3.4 Факторний аналіз показників самоусвідомлення та життєтворчості у респондентів з різними життєвими сценаріями

З метою підтвердження відмінностей в особливостях самоусвідомлення і життєтворчості в респондентів різних груп, нами було проведено факторний аналіз, первинні данні якого представлено у Додатку 1.

Методом головних компонент, з обертанням Варимакс з нормалізацією Кайзера виявили 3 фактори (1 фактор – 25,08% дисперсії, 2 фактор – 10,96% дисперсії, 3 фактор – 7,73% дисперсії), що відбивають особливості прояву життєтворчості та самоусвідомлення в групі «Подолання»:

Таблиця 3.17.

Результати факторного аналізу в групі «Подолання»

Змінні	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Підтримка	,937		
Самоприйняття	,927		
Рівень самоактуалізації	,925		
Самоповага	,877		
Аутосимпатія	,861		
Компетентність у часі	,837		
Ціннісні орієнтації	,776		
Інтегральне самоставлення	,754		
Самовпевненність	,743		
Прийняття агресії	,729		
Саморозуміння	,702		
Самодетермінація	,613		
Спонтанність	,608		
Креативність	,606		
Гнучкість поведінки	,604		

Самозвинувачення	-,602		
Контактність	,558		
Домінування квадратів в провідному підтипі	,556		
Сенситивність до себе	,549		
Загальний показник орієнтації життя		,886	
Процес життя		,840	
Локус контролю «Я»		,836	
Цілі в житті		,781	
Локус контролю «життя»		,767	
Результативність життя		,743	
Авторський життєвий вибір		,626	
Свідомість вибору		,591	
Самозацікавлення		,536	
Інтегральна шкала самоорганізації			,680
Наполегливість			,632
Стійкість рівня життєвого світу людини			-,611
Цілеспрямованість		,528	,606
Орієнтація на теперішнє			,561
Життєстійкість в процесі життєвого вибору			-,533

Фактори в цій групі отримали наступні назви:

1 фактор – «Самоприйняття через підтримку» (Підтримка (,937), Самоприйняття (,927), Рівень самоактуалізації (,925), Самоповага (,877), Аутосимпатія (,861), Компетентність у часі (,837), Ціннісні орієнтації (,776), Інтегральне самоставлення (,754), Самовпевненність (,743), Прийняття агресії (,729), Саморозуміння (,702), Самодетермінація (,613), Спонтанність (,608), Креативність (,606), Гнучкість поведінки (,604), Самозвинувачення (-,602), Контактність (,558), Домінування квадратів в провідному підтипі (,556), Сензитивність до себе (,549)).

2 фактор – «Мотиваційні компоненти особистості» (Загальний показник орієнтації життя (,886), Процес життя (,840), Локус контролю «Я» (,836), Цілі в житті (,781), Локус контролю «життя» (,767), Результативність життя (,743), Авторський життєвий вибір (,626), Свідомість вибору (,591), Самозацікавленість (,536), Цілеспрямованість (,528)).

3 фактор – «Вольові компоненти особистості» (Інтегральна шкала самоорганізації (,680), Наполегливість (,632), Стійкість рівня життєвого світу людини (-,611), Цілеспрямованість (,606), Орієнтація на теперішнє (,561), Життєстійкість в процесі життєвого вибору (-,533).

У групі «Життєтворчість» особливості прояву життєтворчості та самоусвідомлення також визначались методом головних компонент, з обертанням Варимакс з нормалізацією Кайзера, де ми виявили 3 фактори (1 фактор – 18,60% дисперсії, 2 фактор – 9,88% дисперсії, 3 фактор – 6,87% дисперсії):

Таблиця 3.18.

Результати факторного аналізу в групі «Життєтворчість»

Змінні	Фактор1	Фактор 2	Фактор 3
Рівень самоактуалізації	,968		
Підтримка	,880		
Самоприйняття	,826		
Спонтанність	,814		
Ціннісні орієнтації	,788		
Гнучкість поведінки	,769		
Контактність	,739		
Самоповага (САТ)	,725		
Компетентність у часі	,672		
Креативність	,634		
Прийняття агресії	,595		
Уявлення про природу людини	,578		
Пізнавальні потреби	,510		
Самодетермінація	,503		
Процес життя		,936	
Загальний показник орієнтації життя		,923	
Результативність життя		,897	
Локус контролю «життя»		,881	
Локус контролю «Я»		,861	
Цілі в житті		,848	
Інтегральне самоставлення			,807
Самозацікавлення			,662
Аутосимпатія			,661
Очікування відношення від інших			,661

Самоповага			,652
Позитивне відношення інших			,652
Самоцікавість			,630
Самовпевненість			,628
Самозвинувачення			-,573
Фіксація			,510
Інтегральна самоорганізація			,507

Фактори у цій групі отримали наступні назви:

1 фактор – «Самореалізація» (Рівень самоактуалізації (,968), Підтримка (,880), Самоприйняття (,826), Спонтанність (,814), Ціннісні орієнтації (,788), Гнучкість поведінки (,769), Контактність (,739), Самоповага (САТ) (,725), Компетентність у часі (,672), Креативність (,634), Прийняття агресії (,595), Уявлення про природу людини (,578), Пізнавальні потреби (,510), Самодетермінація (,503)).

2 фактор – «Життя в теперішньому» (Процес життя (,936), Загальний показник орієнтації життя (,923), Результативність життя (,897), Локус контролю «життя» (,881), Локус контролю «Я» (,861), Цілі в житті (,848)).

3 фактор – «Самовдосконалення при залежності від думки інших» (Інтегральне самоставлення (,807), Самозацікавлення (,662), Аутосимпатія (,661), Очікування відношення від інших (,661), Самоповага (,652), Позитивне відношення інших (,652), Самоцікавість (,630), Самовпевненість (,628), Самозвинувачення (-,573), Фіксація (,510), Інтегральна самоорганізація (,507)).

Таким чином, у осіб раннього дорослого віку, які характеризуються типом життєвого сценарію «Подолання» є яскраво вираженими тенденції до самоприйняття через підтримку (підтримка, самоприйняття, самоактуалізація, самоповага, аутосимпатія, компетентність у часі, ціннісні орієнтації, самоставлення, самовпевненість, прийняття агресії, саморозуміння), мотиваційні компоненти особистості (орієнтація життя, процес життя, локус контролю «Я», цілі в житті, локус контролю «життя»,

результативність, самозацікавленість), а також вольові компоненти та здатність до вольової саморегуляції (самоорганізація, наполегливість).

В той час як у осіб раннього дорослого віку, які характеризуються «Життєтворчим» типом життєвого сценарію є яскраво вираженими тенденції до самореалізації (самоактуалізація, підтримка, самоприйняття, спонтанність, ціннісні орієнтації, гнучкість поведінки, контактність, самоповага), життя в теперішньому – тут і зараз (процес життя, орієнтація життя, результативність життя, локус контролю «життя», локус контролю «Я», цілі в житті), а також самовдосконалення при залежності від думки інших (інтегральне самоствалення, очікування позитивного відношення від інших).

Висновки до третього розділу

Проведене емпіричне дослідження дозволяє зробити висновки щодо якісних відмінностей особливостей самоусвідомлення й життєтворчості у юнаків з різними життєвими сценаріями.

1. Було встановлено, що формули провідного, актуального та потенційного підтипів середньогрупового суб'єкту загальної вибірки респондентів раннього дорослого віку належать до психологічного статусу «Інстенік», для якого характерним є домінування сплесками, тобто час від часу. Оскільки ця формула є проявленою як в провідному, так і актуальному підтипах респондентів, це надає нам можливість припускати, що саме вона є показником тих особистісних особливостей, які в середньому є притаманними даній групі.

2. Високий рівень самодетермінації в середньому по групі вказує на те, що для молодих осіб характерною є мотивація, яка виходить із внутрішніх цінностей, інтересів та потреб і яка спрямована на задоволення особистих цілей. Респонденти активні, цілеспрямовані та зосереджені на розвитку та реалізації власного особистісного потенціалу, що може становити сильний рушійний механізм для досягнення успіху та задоволення в житті.

3. Середньогруповий суб'єкт даної вибірки має відносно збалансовану самоактуалізовану особистість з середнім рівнем рефлексивності. Це характеризує його, як того, хто має здатність до аналізу та роздумів про свої думки, дії та досвід, але може не звертати на це особливої уваги. Така особистість може періодично рефлексувати про своє життя, але може також віддавати перевагу більш практичним аспектам повсякденності, ніж розмірковувати над ними, що, взагалі, є характерним для раннього дорослого віку.

4. Для респондентів даної вибірки характерним є середній рівень загальної самоорганізації, що вказує на їхню здатність впоратися з організацією свого життя, але вони не завжди дотримуються всіх аспектів самоорганізації в повсякденних справах. Вони можуть концентруватися на певних завданнях чи діях, але не перебувають в стані перманентної фіксації на одній діяльності, можуть планувати та розпоряджатися своїм часом та ресурсами, але не завжди досягають максимальної ефективності у цьому аспекті.

5. Респонденти мають потенціал для розвитку та реалізації своєї креативності в різних ситуаціях, але можуть потребувати спеціальних умов або стимулів для досягнення максимальної творчої продуктивності. Вони також мають обґрунтовану життєву позицію і можуть виявляти здатність визначати як внутрішні, так і зовнішні фактори, що обумовлюють їхній спосіб життя.

6. В середньому по групі респонденти мають позитивне ставлення до самостійності та творчого вибору в житті. Вони можуть проявляти ініціативу, прагнути до досягнення важливих цілей та розвитку особистості через власні вибори. Юнаки даної групи відчують певний рівень упевненості у своїх можливостях, але знаходяться у процесі розвитку та зростання в цьому напрямку.

7. Середньогруповий показник характеру стійкості життєвого світу респондентів загальної вибірки вказує на його низький рівень, тобто на його

неконструктивність. Це характеризує осіб раннього дорослого віку, як тих, хто є схильними до нестатку ресурсу та конфліктного прояву у взаємодії зі світом, але вони спроможні скоректувати себе, тобто знайти ресурс у власному потенціалі або зовні та наблизитись до конструктивного характеру прояву. Що ж стосується типу життєвого сценарію, то тут потрібно відмітити переважання його «життєтворчого» варіанта над іншим варіантом – «подолання». За показником «ступінь стійкості життєвого світу» в середньому по групі домінує середній ступінь, що характеризує особистість, як ту, що є збалансованою і здатною впоратися зі значною частиною життєвих викликів та труднощів. Вона може навчатися на своїх помилках та набуттях і надалі вдосконалювати свої навички та якості особистості, що робить її, з нашої точки зору, здатною до власної життєтворчості.

8. В цілому загальний портрет особистості раннього дорослого віку вказує на те, що вона є адекватною своєму віку адаптивною людиною з позитивним ставленням до себе, здатною відповідно сприймати свої сильні сторони і слабкості та прагне до зростання та розвитку. Ця особистість може успішно керувати своїми емоціями та реакціями і дотримуватися узгодженості у своїх вчинках. З нашої точки зору, це може характеризувати особистість раннього дорослого віку, як ту, що має середній рівень самоусвідомлення і є здатною до власної життєтворчості.

9. Аналіз існуючих двобічних кореляційних взаємозв'язків між основними та додатковими показниками самоусвідомлення й життєтворчості особистості юнацького віку за критерієм Пірсона вказує на їхню складність і багатовпливовість, а за U - критерієм Манна-Уїтні – на відмінності в показниках самоусвідомлення й життєтворчості, які характеризують молодь з різними життєвими сценаріями.

10. Факторний аналіз підтвердив різницю між групами за домінуючими тенденціями. В групі «Подолання»: самоприйняття через підтримку, мотиваційні компоненти особистості, а також вольові компоненти та здатність до вольової саморегуляції. В групі «Життєтворчості»:

самореалізація, життя в теперішньому – тут і зараз та самовдосконалення при залежності від думки інших.

На завершення треба підкреслити, що проведені дослідження взаємозв'язку самоусвідомлення з життєтворчістю особистості в періоді ранньої дорослості вказує на складнощі самовизначення особистості цієї вікової категорії. Щоб стати суб'єктом власної життєтворчості, така особистість потребує формування як нового етапу внутрішньо-особистісного розвитку, так і нового рівня адаптації в соціумі, утворення нових сенсотворчих концептів, зміни певних поведінкових патернів й підвищення самоусвідомлення. У вирішенні цих питань особливої значущості набуває креативність, як здатність відмовитися від стереотипних способів мислення та дії. Креативність дозволяє знаходити ефективні та ефектні рішення буквально «на рівному місці», «з нічого», «даремно», тим самим сприяючи особистої професійної самореалізації та зростанню, що взагалі є важливим для осіб з життєвими сценаріями «Подолання» та «Життєтворчість». Мистецтво творчих рішень, нестандартних виходів тощо, яке вкрай необхідне на життєвому шляху зрілої особистості, що реалізує себе в будь-якій сфері людської діяльності, потребує умінь і навичок. Тож для підтримки й розвитку життєтворчого потенціалу особистості періоду ранньої дорослості рекомендується залучати різні арт-терапевтичні засоби, спрямовані на підвищення її особистісного самоусвідомлення й формування активної життєтворчої спрямованості. Методи арт-терапії здатні підвищити ефективність заходів, спрямованих на успішне вирішення існуючих вікових завдань особистості й стимулювати її на самостійний пошук засобів творчого самовиразу, продуктивного саморозвитку й творчої організації власного життя взагалі. Саме створення ефективних арт-терапевтичних програм розвитку життєтворчих можливостей особистості може стати основою наших подальших досліджень та впроваджень.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного теоретико-емпіричного дослідження взаємозв'язку самоусвідомлення з життєтворчістю особистості в ранньому дорослому віці можна зробити наступні висновки, щодо вирішення його основних завдань.

1. Аналіз генезису уявлень про самоусвідомлення й життєтворчість особистості в рамках гуманітарної парадигми дає можливість побачити шляхи руху філософської та психологічної думки, які у XXI ст. призводять до того, що ці питання все більш акцентуються на розумінні людини як суб'єкта (або автора), який здатен продуктивно й відповідально творити власне життя та вирішувати життєві завдання спираючись на рівень розвитку власної свідомості та самоусвідомлення. Цей підхід покладає наголос на самореалізацію, особистісний розвиток та пошук сенсу у житті, а особистість розглядається, як цілісна суб'єктивна істота, здатна активно впливати на своє життя та творити свій власний шлях.

2. Теоретичне дослідження особливостей самоусвідомлення особистості, як підґрунтя для її власної життєтворчості, дозволило нам запропонувати розглядати самоусвідомлення як діалектичну єдність процесів самоствавлення, самодетермінації, самоактуалізації та саморефлексії. Вважаємо, що всі ці процеси взаємодіють і взаємопоєднуються, як структурні компоненти, у самоусвідомленні, а воно саме виступає як спільна нитка, яка з'єднує їх разом. В цьому складі самоусвідомлення ініціює процес творення власного життя особистістю через розуміння себе, мотивацію та підвищення впевненості у власних силах, що сприяє більшій відкритості до нових ідей та ризику в життєтворчому процесі. В свою чергу процес усвідомленої життєтворчості через експериментацію (тобто, можливість спробувати різні ролі, стилі життя та ін.), самовираження та самовиявлення розвиває свідомість і самоусвідомлення особистості та сприяє більш глибокому розумінню себе. Оскільки ці процеси мають діалектичний та циклічний характер вони здатні повторюватись безліч разів на протязі життя

особистості, сприяючи її розвитку й об'єктивації її творчого потенціалу у власному житті.

3. Емпіричне дослідження рівня самоусвідомлення й особливостей показників здатності до життєтворчості у респондентів в періоді ранньої дорослості показало, що навіть у межах однієї досліджуваної групи респонденти різняться за підходами до процесу життєтворчості. В залежності від розвитку власного самоусвідомлення та від певного життєвого сценарію, який є *Modus operandi* особистості, вони роблять акценти на різні прояви творчого самовиразу та застосовують креативні підходи до вирішення різних завдань в різних сферах свого життя. Нами були встановлені й описані особливості в показниках самоусвідомлення й життєтворчості в групах респондентів з різними життєвими сценаріями, що дозволило визначити існуючі там збіги та відмінності і вказати можливі напрямки психологічної корекції або розвитку досліджуваних параметрів у юнаків з життєвим сценарієм «Подолання».

4. Підводячи підсумок взаємозв'язкам, які були встановлені між показниками методик, обраних нами для дослідження взаємозв'язку між самоусвідомленням та життєтворчістю в респондентів з різними життєвими сценаріями, можна підкреслити їх вагому кількість і припустити, що наявність слабких та середніх стосунків між ними вказує на те, що дані характеристики знаходяться ще тільки в плані формування й розвитку, далекого від підсумкового стану. Тому вони скоріше вказують на певні тенденції та процеси в яких перебувають респонденти загальної групи раннього дорослого віку, ніж на кінцевий результат розвитку їхнього самоусвідомлення й життєтворчості.

Таким чином, усі завдання дослідження було вирішено, а його мета досягнена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акопян В.Г. Екологічний аспект життєтворчості особистості. *Гілея (науковий вісник)*: зб. наук. праць / гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ, 2010. Випуск 37. С. 292-299.
2. Акопян В.Г. Культура життєтворчості особистості: проблема визначення. *Гілея (науковий вісник)*: зб. наук. праць / гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ, 2010. Випуск 32. С. 192-198.
3. Ануфрієва Н. М. Соціалізуюча функція молодіжної субкультури. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць і-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2006. Т. 8, Вип. 1. С. 17-21.
4. Ануфрієва Н. М., Зелінська Т. М., Єрмакова Н. О. *Соціальна психологія*: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Каравела, 2011. 295 с.
5. Артюхіна Н.В. Базові складові життєтворчості особистості. Збірник наукових праць. Теорія і практика сучасної психології. Том 7. Випуск 1.2. Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, 2019. С. 10-16.
6. Артюхіна Н.В. Кучеренко Р. Життєтворчі ресурси особистості в дорослому віці. Науковий журнал «Габітус», 2023. Випуск 51. С.64-69.
7. Артюхіна Н.В. Розвиток життєтворчого потенціалу особистості юнацького віку. Теоретичні і прикладні проблеми психології. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Збірник наукових праць. №2(43), Сєверодонецьк, 2017, стор. 14-26.
8. Балашов, Е. М. (2019). Психологічні особливості саморегуляції навчальної діяльності студентів як одного з компонентів самосвідомості. Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень–2019: Тези ІІІ міжнародної науковопрактичної конференції, м. Київ, 21, 125-130.
9. Балл Г.О. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии. Киев-Донецк, «Ровесник», 1993. 32 с.

10. Безверхий О. С., Грабіщук С. В.. Моделі самоактуалізації в сучасній психології. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. *Психологічні науки* : збірник наукових праць / за ред. Ірини Савенкової. 2017. № 1 (17). С. 56-62.
11. Бех І. Д. Компонентна модель сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2017. Вип. 21(1). С. 6-20.
12. Бех І. Д. «Я» як джерело духовного саморозвитку особистості. Педагогіка і психологія. Науково-теоретичний та інформаційний вісник Національної академії педагогічних наук України. 2011. № 3. С. 10-11.
13. Богданова Н. Культура життєтворчості особистості. Філософсько-світоглядний аналіз. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 302 с.
14. Большакова А. Життєтворчі здібності та креативний потенціал особистості, яка самоактуалізується. Теорія і практика управління соціальними системами. 2016. № 4. С. 47-54.
15. Большакова А. М. Особистісна реалізованість людини в онтогенезі: автореф. дис. д-р психол.наук: 19.00.07 / А. М. Большакова; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2011. 36 с.
16. Боришевський М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості: монографія Суми: Видавничий будинок «Еллада», 2012. 608 с.
17. Боришевський, М. Самосвідомість як фактор психічного розвитку особистості. Психологія і суспільство. 2009. № 4. С. 119-126.
18. Боснюк В. Проблема операціоналізації психологічного благополуччя особистості. *Journal of modern psychology* № 1 (28), 2023. С. 23-31.
19. Братаніч Б. В., Ільченко І.Г. Самоактуалізація особистості та освіта. Філософські проблеми освіти. 2011. N 2. С. 13-20.
20. Букарева Ю.М. Особливості уявлень особистості про власне «Я». *Соціально-психологічні технології розвитку особистості* : зб. наук. праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів. Херсон, 2020. С. 45-48.

- 21.Варе І.С. Особливості формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07.Одеса, 2017. 22 с.
- 22.Вишовська О. Рефлексія як чинник розвитку особистості юнаків. ПНПУ імені В. Г. Короленка 2017. С. 49-52.
- 23.Володарська Н.Д. Екологічність самотворення особистості в сучасних умовах життєдіяльності. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць. Том 7. Екологічна психологія. 2012. Випуск 28. С. 72-80.
- 24.Волошко А. А. Дослідження особистісної зрілості у віці ранньої дорослості. Актуальні питання сучасної психології : збірник наукових праць / за ред : Кузікової С.Б., Щербакової І.М. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. Т. 2. С. 16-20.
- 25.Галян І.М. Психодіагностика: навч. посіб. І.М. Галян. 2-ге вид., стереотип. К. : Академвидав, 2011. 464 с.
- 26.Гладкий О. В., Килівник В. С. Гуманістична парадигма - основа формування здорової особистості. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. Статті учасників третьої міжнародної мультидисциплінарної конференції “Чорноморські наукові студії”. (19 травня 2017 року, м. Одеса). Наук. збірник. Одеса, 2017. Вип. 27. С. 63-67.
- 27.Гомонюк В.О. Самоактуалізація та самореалізація особистості: сучасні наукові уявлення. *Materialy IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Europejska nauka XXI powieka – 2013»*. Volume 22: *Psychologia i socjologia. Politologija. Przemisl: Nauka i studia*, 2013. S. 21 – 26.
- 28.Горбань Г.О. Суб'єкт, який приймає рішення: психологічний аналіз визначення . Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць. Том 7. Екологічна психологія. 2012. Випуск 28. С. 98-106.
- 29.Горбатих В. В. Самоставлення особистості як емоційний компонент самосвідомості. Вісник Запорізького національного університету,

- Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2010. № 2 (13). С. 48–52.
30. Гошовська Д. Т., Гошовський Я. О. Самоусвідомлення особистості з психофізичними вадами: емпіричний вимір проблеми. Психологічні перспективи. 2019. Вип. 33. С. 91-102.
31. Грабіщук С. В. Новітні дослідження проблеми самоактуалізації в зарубіжній психологічній науці. Теорія і практика сучасної психології. 2018. № 2. С. 119-123.
32. Грезе Е.В. Психологічні механізми і методи формування екологічної свідомості. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць. Том 7. Екологічна психологія. 2012. Випуск 28. С. 107-113.
33. Гринів О. М. Детермінанти психологічного благополуччя сучасних чоловіків і жінок періоду ранньої дорослості. Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2015. Вип. 29. С. 184–195.
34. Грінцова О.М. Психологічні особливості розвитку ціннісних орієнтацій особистості юнацького віку. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Психологія”. – 2018. – №6. – С. 235–239.
35. Грінцова, Ольга Михайлівна. Психологія проектування життєвого шляху особистістю юнацького віку : автореф. дис. ... докт. психол. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Грінцова Ольга Михайлівна ; [наук. кер. Булах Ірина Сергіївна] ; М-во освіти і науки України. - Київ, 2018. 44 с.
36. Груб'як О. М. Психологічне благополуччя особистості у період ранньої дорослості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2015. 219 с.
37. Даценко О. А. «Технології життєтворчості особистості». Актуальні проблеми психології в закладах освіти. Київ, 2018. Вип. 8. С. 6-14.

- 38.Джура О.Д. Теоретико-методологічні проблеми дослідження життєтворчості особистості. Нова парадигма: журнал наукових праць / голов. ред. В.П.Бех; Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова; Творче об'єднання "Нова парадигма". К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. Вип.83. С.4-10.
- 39.Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Д Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. проф. В. Ф. Моргуна. Полтава, 2013. 172 с.
- 40.Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Життєвий проект особистості: від теорії до практики: Практ.-зорієнт. посіб. Київ: Освіта України, 2007. 212 с.
- 41.Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Життєтворчі компетенції особистості. Педагогічні науки та освіта. Випуск І, 2007. С. 73 – 77.
- 42.Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Проектні обриси становлення життєстійкої і життєздатної людини: Практ.-зорієнт. посіб. Запоріжжя: Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2006. 235 с.
- 43.Жизненный путь личности / Отв. ред. Л. В. Сохань.— К.: Наукова думка, 1987.
- 44.Жизнь как творчество: (Социально-психологический анализ) / Шинкарук В.И., Сохань Л.В., Шульга Н.А. и др.. Киев:Наукова думка, 1985. 302 с.
- 45.Життєтворчість особистості: концепція, досвід, проблеми: Наук.-метод. зб. / За ред. І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. Запоріжжя: Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2006. 592 с.
46. Зіневич А. Дві феноменології та дві французькі традиції екзистенційної філософії. Філософська думка : український наук.-теорет. часопис. 2017. № 5. С. 76-89.
- 47.Івасенко М. Г. Психологічні ресурси життєстійкості особистості. Актуальні питання сучасної психології : збірник наукових праць / за ред: Кузікової С.Б., Щербакової І.М. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. Т. 2. С. 53-57.

48. Іващенко А.І. Рефлексія як механізм саморозвитку особистості юнацького віку. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific journal)*. Warszawa, 2016. № 6. С. 132-137.
49. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості : монографія. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. 512 с.
50. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. *Психологический журнал*, 2003, 24 (5). С. 45–57.
51. Киреева З. А. Проявление рефлексии как компонента структуры самосознания в темпоральных репрезентациях / З. А. Киреева// *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. - 2015. - Т. 20. Вип. 4(38). - С. 74-82.
52. Киреева З. А. Развитие личности в рамках пространственно - временной организации жизненного пути. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія* . 2013. Т. 18, Вип. 22(2). С. 68-73.
53. Киричук О. О. Ціннісні регулятори психологічного благополуччя особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2018. Вип. 1(1). С. 89-94.
54. Кікінежді О., Кізь О., Василькевич Я. Особистість у філософсько-просвітницькій спадщині Григорія Сковороди: психологічний аспект. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. Вип. 70(6), С. 49–57.
55. Кіреєва З. О., Мазурик В. М. Проектування життєвого шляху: нарративний підхід. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2018. № 3(2). С. 87-94.
56. Кіреєва З. О., Мазурик В. М. Особливості проектування життєвого шляху жінками. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2017. № 1. С. 100-108.
57. Климчук В.О., Мойсієнко Я.В. Життєвий шлях творчої особистості: принципи біографічного дослідження. *Соціальна психологія*. 2007. № 6. С. 32-44.

- 58.Ковальова Т. Теоретико-методологічне обґрунтування інтегральної концепції самоактуалізації в сучасній психології. Психологія і суспільство. 2010. № 2. С. 140-163.
- 59.Кокун О. М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології. Практична психологія та соціальна робота. 2013. №9. С.1–5.
- 60.Кокун О. М. Загальні чинники професійного самоздійснення особистості. Актуальні проблеми психології: Збірн. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том. ІХ: Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. 2016. Випуск 9. С. 292 - 301.
- 61.Колісник О. В. Соціокультурні виміри творчості у суспільстві. Грані. 2015. № 6. С. 74-77.
- 62.Кононенко О. І., Кононенко А. О., Крошка К. І., Базика Є. Л. Життєстійкість та ціннісні орієнтації особистості як психологічні ресурси її психологічного здоров'я. Наукові перспективи. 2023. № 9(39). 11 с.
- 63.Костіна Т. О. Життєвий сценарій суб'єкта юнацького віку: модель усвідомлення. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. 2012. № 9. С. 126-137.
- 64.Костюк Г.С. Навчання і розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1968. 45 с.
65. Костюк Г.С. Психологічні погляди Г.С. Сковороди. Нариси з історії вітчизняної психології (XVII– XVIII ст.). Київ : Рад. школа, 1952. С. 160-188.
- 66.Крючкова Ю.В. Життєтворчість особистості як прояв самоактуалізації з огляду побудови нею картини світу. Збірник наукових праць Інституту психології ім.Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д. Київ: «Логос», 2007. Том 7, випуск 10. С.192-199.
- 67.Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці. Монографія. Суми: Видавництво СумДПУ, 2020. 324 с.

68. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С.. Сучасна інтегративна інтерперсональна теорія особистості: ключові аспекти (Contemporary interpersonal theory of personality: key concepts). *Psychology of Personality*. 9. 10.15330/ps.9.1. 2019. С. 11-16.
69. Кузікова С.Б., Щербак Т.І. Життестійкість як адаптаційний ресурс особистості у реальності невизначеності життя. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія*, 2023. С. 24-29.
70. Кучеренко С.В. Я - это я! Закономерности развития самосознания в подростковом и раннем юношеском возрасте. *Гуманітарні науки*. 2009. №1. С. 118-123.
71. Кучерявий І.Т., Клепиков О.І. Творчість - основа розвитку потенційних джерел особистості: Навчальний посібник. К.: Вища школа, 2000. 288 с.
72. Ларіна Т. О. Модель соціально-психологічних ресурсів життєздатності особистості в структурі психологічного благополуччя людини. *Ракурси психологічного благополуччя особистості: зб. тез доповідей всеукр. наук.-практ. семінару, м. Ніжин, 9 червня 2017 р. / гол. ред. Т. М. Титаренко. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2017. С. 85–90.*
73. Ларіна Т. О. Роль життестійкості в оптимізації самоздійснення особистості. *Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. ст. / ред. рада: М. М. Слюсаревський, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.. Київ: Міленіум, 2020. Вип. 24 (27). С. 137–141.*
74. Левченко Ф.Г. Життєтворча спрямованість компетентісного підходу. *Study of modern problems of civilization. Abstracts of V International Scientific and Practical Conference. Oslo, Norway. P. 19-23 October, 2020.*
75. Литвиненко О.Д. Взаємовплив окремих особистісних потенціалів та здоров'я особистості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки*. 2018. №2(20). С. 33-38.
76. Литвиненко О.Д. Проблема потенційного в структурі особистості. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools.*

- Issue 5 (23). Co-publ. : Publishing office: Accent graphics communications. Hamilton, ON, 2017. P. 55-58.
77. Логвінова Д. Психологічні особливості впевненості молоді в собі. Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології", 2019. С. 1., п. 19. С. 357-367.
78. М'ясоїд, П. А. Володимир Роменець : від психології творчості до творчості у психології. Психологія вчинку : Шляхами творчості В. А. Роменця : зб. ст. ; упоряд. П. А. М'ясоїд / відп. ред. А. В. Фурман. Київ: Либідь, 2012. С. 139-174.
79. Максименко С. Д. Поняття особистості у психології. Психологія і особистість. 2016. №1 (9). С.11-17.
80. Максименко С.Д. Теоретико-методологічні проблеми психології особистості. Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2019. Вип. 7 С.3-18.
81. Максименко С.Д., Максименко К.С. Теоретичні проблеми самоздійснення особистості. Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка, Л.А.Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. Вип. 5. С.3-13.
82. Маноха І.П. Професійний потенціал особистості: досвід онтологічного дослідження. Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 1993. 22 с.
83. Мартинюк І. Психологічні особливості студентського віку. Психологія стресостійкості студентської молоді / за заг. ред. В. Шмаргуна. Київ : Видав. центр НУБіП України. 2018. С. 55–65.
84. Михайлишин У. Б. Психологічні основи виникнення та збереження цінностей у студентській групі. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Психологія. 2017. Вип. 23. С. 82-90.

85. Михайлишин У. Б. Соціально-психологічні особливості динамічних основ функціонування цінностей у групі. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 30. С. 407-416.
86. Мірошніченко Т.В. Концепція життєтворчості особистості у психолого-педагогічному дискурсі // Problems and Innovations in Science. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. Nika Publishing. London, Great Britain. 2020, V.2 P. 69-72.
87. Молчанова О.М. Вплив емоційних переживань на розвиток особистості в юнацькому віці. Практична психологія та соціальна робота . 2011. №7. С. 55-58.
88. Моляко В.А., Біла І.Н., Ваганова Н.А., Медведева Н.В. Исследование проблем творчества в координатах конструктологической парадигмы. Психологічний часопис. 2015. № 1. С. 58-65.
89. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. Психологія і суспільство. 2007. № 4. С. 6-10.
90. Остапець І.Ю. Свобода творчості у поглядах Мартіна Гайдеггера. Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, V(21), I.: 130, 2017 С.35-37.
91. Павленко А.І. Навчання мистецтву життєтворчості: становлення теоретичних основ. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 2. С. 186-189.
92. Павлішин Л. Історичні основи проблеми сенсу життя у філософських поглядах Ф. Ніцше. Журнал «Молодий вчений», 2021. Вип. 3 (91). С. 45-48.
93. Панок В.Г. Життєвий шлях особистості як категорія прикладної психології. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. 2014. Вип. 2.12. С. 146–151.
94. Панок В.Г., Рудь Г.В. Психологія життєвого шляху особистості. Київ: Ніка-Центр, 2006. С.280

95. Пирлик М.А. Структурно-динамічна модель самооцінки. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2013. Вип. 5.
96. Підласа І. А. Життєва ситуація особистості та життєва проблема. Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2002. Випуск 22. С. 282–289.
97. Підласа І. А. Життєвий шлях особистості в теорії психології проблема. Практична психологія та соціальна робота. 2001. № 3. С. 13–17.
98. Пов'якель Н. І. Стильова сфера саморегуляції в розвивальному просторі культури професійного мислення майбутнього психолога. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Психологія. 2015. Випуск 1. С. 100-114.
99. Поліщук О.М. Особливості особистісної зрілості в ранній дорослості. Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип 743. Педагогіка та психологія. Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2015. С.186-189.
100. Помилуйко В. Ю. Характеристика вікових стадій дорослості з урахуванням можливостей розвитку ключових компетентностей особистості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. 2016. Вип. 5(2). С. 50-55.
101. Помиткіна Л. В. Вибір стратегій досягнення життєвих цілей студентами як психологічна проблема. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2014. № 22. С. 89-94.
102. Продан О. О. Аналіз структури самоусвідомлення особистості в процесі пізнання своїх психологічних характеристик. Теоретичні та прикладні проблеми психології. 2015. № 1(36). С. 322-331.
103. Продан О. О. Особливості структури процесу самоусвідомлення у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. Вісник післядипломної освіти. 2012. Вип. 8. С. 282-289.

104. Родіна Н. В. Особистісні характеристики як ресурси долаючої поведінки. Огляд деяких сучасних теорій копінгу. Проблеми сучасної психології. 2010. № 7. С. 608–633.
105. Родіна Н.В. Статеворольова ідентифікація особистості та особливості подолання стресу в ситуаціях загрози самоактуалізації. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 1(32). С. 32-37.
106. Роменець, В. А. Аналіз творчого процесу. Філософська думка. 1972. № 1. С. 52-62.
107. Роменець, В. А. Психологія творчості : навч. посіб. 3-є вид. Київ: Либідь, 2004. (1-е вид. 1971 р.). - 288 с.
108. Савчин М. Методологічні орієнтації у дослідженні проблем особистості. Науковий журнал «Психологія особистості». Том 10, № 1, 2019. С. 38-45.
109. Саковська В.В., Булах І.С. Ціннісне самоствавлення як умова життєстійкості особистості в кризових умовах. Протидія терористичним актам у міському середовищі: збірник матеріалів Наукового форуму. Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 361-362.
110. Саннікова О. П. Багатовимірна концепція особистості. Проблеми сучасної психології. 2013. № 1. С. 15-21.
111. Саннікова, О. П. Особистісне зростання з позицій континуальноїєрархічного підходу. Наука і освіта : науково-практичний журнал. Одеса. 2014. № 11. С. 5-12. 45.
112. Саннікова, О. П. Схильність особистості до психологічного подолання суб'єктивно складних ситуацій. Наука і освіта : науково-практичний журнал. Одеса. 2014. № 9. С. 42-49.
113. Сватенкова Т. І., Тимошенко О. А. Методологічні та теоретичні проблеми психології: навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. 2018. 143 с.

114. Селезньова О. В. Феномен переживання в контексті екологічної психології. Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. - 2013. - № 1. - С. 156-160.
115. Сердюк Л.З. Домагання та самоствавлення як чинник формування життєвих перспектив студентів під час навчання у ВНЗ. Освіта регіону. №4, 2010. Київ: Університет «Україна». С. 220-224.
116. Сердюк Л.З. Психологічні фактори самодетермінації особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 2018. Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип.18. С. 151-161.
117. Сердюк Л.З., Шамич О.М. Самодетермінація особистості як психологічна основа її самореалізації. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. Випуск 13. С. 164-173.
118. Сидоренко Ж.В., Недбалюк О.О. Проблемні аспекти самоствавлення особистості в юнацькому віці. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. 2018. Вип. 1(1). С. 163-168.
119. Складенко О. М. Проблема здатності до життєтворчості у сучасних психологічних дослідженнях. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. 2013. Т. 2, Вип. 10. С. 288-292.
120. Слободянюк А.О., Гречановська О.В. Самооцінка та її вплив на професійне майбутнє випускників ВНЗ. Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ. Вінниця, 14–23 березня 2018 р. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/view/4175./3430>.
121. Смітанка В. Психологічний аналіз самооцінки у наукових дослідженнях зарубіжних та вітчизняних вчених. Наука. Освіта. Молодь : збірник

- наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2016. Ч. 2. С. 168–170.
122. Сольська Т. Основні чинники формування самосвідомості в юнацькому віці. Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2010. №1. С. 121-123.
123. Ставицька С. О., Кутішенко В. П. Теоретичне обґрунтування розвитку структури самосвідомості особистості. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. 2016. Вип. 4. С. 140-147.
124. Ставицький Г. А. Проблеми взаємозв'язку свідомості та самосвідомості особистості. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітно-наук. конф. викладачів, аспірантів і докторантів Ін-ту соціології, психології та соціальних комунікацій. / ред. В. Б. Євтух. Випуск 1. Київ: ТОВ “НВП Інтерсервіс”, 2015. С. 82-85.
125. Ставицький Г. А. Розвиток етнічної самосвідомості та толерантності в юнацькому віці. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2015. Вип. 19-20. С. 170-18
126. Татенко В. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія. Київ: Міленіум, 2017. 184 с.
127. Татенко В.О. Сучасна психологія про душу, дух і, звичайно, про психіку. Соціальна психологія. 2018. № 4. С. 3-16.
128. Титаренко Т. М. Нариси до соціально-психологічної теорії особистісного життєконструювання. Психологічні науки: проблеми і здобутки. 2014. Вип. 5. С. 172-186.
129. Титаренко Т.М. Контури особистості в постнекласичній парадигмі // Людина в сучасному світі : в 3-х кн., кн. 2. Психолого-антропологічний контекст : колект. моногр./ за ред. В. П. Мельника. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 602 с. С. 11–27.

130. Фатєєва М. С. (2017) Еволюція поняття самоусвідомлення у психологічній науці. Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Переяслав-Хмельницький, 21 берез. 2017 р. Переяслав-Хмельницький. С. 196-199.
131. Федотова Т.В., Малімон Л.Я. Особливості вияву емоційно-вольового компонента самоефективності в старшому шкільному віці. Психологічні перспективи. Випуск 35. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. С.135-147.
132. Чепелєва Н. В., Рудницька С.Ю. Нормативна модель дискурсивного самопроектування особистості. Наука і освіта. 2017. № 11. С. 105-113.
133. Чепелєва Н.В., Рудницька С.Ю. Психологічна характеристика особистості, здатної до самопроектування. Педагогіка і психологія. 2018. № 1. С. 71 – 77.
134. Школа життєтворчості особистості: Наук.-метод. зб. / За наук. ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова. К.: ІСДО, 1995.
135. Штепа О. С. Теоретичний аналіз феномену особистісного самоздійснення. Актуальні проблеми психології інновацій: теорія та практика : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 вересня 2017р.). Одеса : ВМВ, 2017. С.22–25.
136. Штепа О. С. Тренди ресурсного дискурсу особистісного самоздійснення. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки: зб. наук. праць / за ред. Ірини Савенкової. 2017. No2 (18). С. 210-216.
137. Щербан Т.Д., Ковач О.В. Психологічні особливості самосприйняття в юнацькому віці. Науковий вісник Мукачівського державного університету Гуманітарні і суспільні науки, 2016. С.153-162.
138. Щербатюк Б.А. Задоволеність життям як проблема психологічного дослідження. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць. Том 7. Екологічна психологія. 2012. Випуск 28. С. 257-265.

139. Яланська С., Моляко В. (2018). Психологія протистояння конструктивного та деструктивного : монографія. Полтава, Сімон. 111 с.
140. Ямницький В. М. Життєві перспективи акмеперіоду особистості в контексті психології життєтворчості. Психологічний часопис. 2018. № 6. С. 213-227.
141. Ямницький В.М. Психологічні чинники розвитку життєтворчої активності особистості в дорослому віці: автореф. дис. д-ра психол. наук, Націон. пед. універ. імені М.П. Драгоманова, Київ, 2005. 40 с.
142. Яновська Л. В. Динаміка здатності до життєтворчості особистості у дорослому віці : дис. канд. психол. наук : 19.00.07 / Л. В. Яновська. – Одеса, 2006. – 234 с.
143. Afanasiev, O. Humanitarian paradigms and their peculiarities. *Actual Problems of Mind*. 2017. Vol. 11. P. 216–225.
144. Baumeister, R. F., & Vohs, K. D. (2007). Self-regulation, ego depletion, and motivation. *Social and Personality Psychology Compass*, 1, 1–14.
145. Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., and Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychol. Sci. Public Inter.* 4, 1–44.
146. Baumeister, R. F., Vohs, K. D., Aaker, J. L., and Garbinsky, E. N. (2013). Some key differences between a happy life and a meaningful life. *J. Posit. Psychol.* 8, 505–516.
147. Ben-Artzi, E., Mikulincer, M., & Glaubman, H. (1995). The multifaceted nature of self-consciousness: Conceptualization, measurement, and consequences. *Imagination, Cognition and Personality*, 15(1), 17–43.
148. Binder Per-Einar. Suffering a Healthy Life—On the Existential Dimension of Health. *Frontiers in Psychology*. 2022. VOL 13. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.803792>
149. Buhler, C. (1967). Human Life Goals in the Humanistic Perspective. *Journal of Humanistic Psychology*, 7(1), 36-52.

150. Bushkin H, van Niekerk R, Stroud L. Searching for Meaning in Chaos: Viktor Frankl's Story. *Eur J Psychol.* 2021;17(3):233-242.
151. Carden, J., Jones, R. J., & Passmore, J. Defining Self-Awareness in the Context of Adult Development: A Systematic Literature Review. *Journal of Management Education.* 2022. Vol. 46(1). P. 140–177.
152. Carver, C. S. (2003). Self-awareness. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity* (pp. 179–196). The Guilford Press.
153. Cooper, M. (2016). The Fully Functioning Society: A Humanistic–Existential Vision of an Actualizing, Socially Just Future. *Journal of Humanistic Psychology*, 56(6), 581-594.
154. Csikszentmihalyi, Mihaly (2014). *Applications of Flow in Human Development and Education: The Collected Works of Mihaly Csikszentmihalyi.* Dordrecht: Springer, 2014. ISBN 978-94-017-9093-2
155. Csikszentmihalyi, Mihaly (2014). *Flow and the Foundations of Positive Psychology: The Collected Works of Mihaly Csikszentmihalyi.* Dordrecht: Springer, 2014. ISBN 978-94-017-9087-1
156. Csikszentmihalyi, Mihaly (2014). *The Systems Model of Creativity: The Collected Works of Mihaly Csikszentmihalyi.* Dordrecht: Springer, 2014. ISBN 978-94-017-9084-0
157. DeRobertis E. M. (2016). On framing the future of humanistic psychology. *The Humanistic Psychologist*, 44(1), 18–41.
158. DeRobertis E. M. (2017). *The phenomenology of learning and becoming: Enthusiasm, creativity, and self-development.* Palgrave Macmillan.
159. DeRobertis E. M., Bland A. M. (2021). Humanistic and positive psychologies: The continuing narrative after two decades. *Journal of Humanistic Psychology.* Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/00221678211008353>
160. Devoe, D. (2012). "Viktor Frankl's Logotherapy: The Search For Purpose and Meaning." *Inquiries Journal/Student Pulse*, 4(07). Retrieved from <http://www.inquiriesjournal.com/a?id=660>

161. Douglas B. L. (2021) "Merleau-Ponty's Philosophy of the Self". ResearchGate. P. 1-17.
162. Duckworth A. (2016) *Grit: The Power of Passion and Perseverance*.
163. Duval, S., & Wicklund, R. A. (1972). *A theory of objective self-awareness*. Academic Press.
164. Dweck, C. S. (1999). *Self-theories: Their role in motivation, personality and development*. Philadelphia: Psychology Press.
165. Elijah Akinbode. Jean-Paul Sartre's Existential Freedom: A Critical Analysis. *International Journal of European Studies*. Vol. 7, No. 1, 2023, pp. 15-18. doi: 10.11648/j.ijes.20230701.13
166. Emmons, R.A. (1999). *The psychology of ultimate concerns: Motivation and spirituality in personality*. New York: The Guilford Press. ISBN 9781572304567
167. Emmons, R.A. (2016). *The Little Book of Gratitude: Create a Life of Happiness and Well-Being By Giving Thanks*. London: Gaia. 2016 ISBN 9781856753654.
168. Extremera, N., & Rey, L. (2016). Ability emotional intelligence and life satisfaction: Positive and negative affect as mediators. *Personality and Individual Differences*, 102, 98–101.
169. Geary, D. C., & Xu, K. M. (2022). Evolution of Self-Awareness and the Cultural Emergence of Academic and Non-academic Self-Concepts. *Educational psychology review*, 34(4), 2323–2349.
170. Gold J. M. (2013). Spirituality and self-actualization: Considerations for 21st-century counselors. *The Journal of Humanistic Counseling*, 52(2), 223–234.
171. Heckhausen, J., & Dweck, C. S. (Eds.). (1998). *Motivation and self-regulation across the life span*. Cambridge: Cambridge University Press.
172. Irvin D. Yalom and Marilyn Yalom: *A Matter of Death and Life: Love, Loss and What Matters in the End* Piatkus, 2021, 240 pp., ISBN: 978-0349428574

173. Johanna Fawkes. A Jungian conscience: Self-awareness for public relations practice. *Public Relations Review*. Volume 41, Issue 5. 2015. P. 726-733.
174. Jovanović, V., Joshanloo, M. (2021). The Contribution of Positive and Negative Affect to Life Satisfaction across Age. *Applied Research in Quality of Life*, 17, 511–524.
175. Kebuladze V. (2021). Descriptive and analytical psychology of Wilhelm Dilthey as theoretical source of phenomenological psychology of Edmund Husserl. *Filosofska Dumka*, (2), 131–141.
176. Kong, F., Gong, X., Sajjad, S., Yang, K., & Zhao, J. (2019). How is emotional intelligence linked to life satisfaction? The mediating role of social support, positive affect and negative affect. *Journal of Happiness Studies*, 20, 2733–2745.
177. Leary DE. William James and British thought: then and now. *BJPsych Bull*. 2020;44(2):53-56. doi:10.1192/bjb.2019.56
178. Maddux J. E., Lopez S. J. (2015). “Deconstructing the illness ideology and constructing an ideology of human strengths and potential,” in *Positive Psychology in Practice: Promoting Human Flourishing in Work, Health, Education, and Everyday Life*, ed S. Joseph (Hoboken, NJ: Wiley;), 411–427.
179. Maddux, J. E. (2018) Subjective well-being and life satisfaction: An introduction to conceptions, theories, and measures. In Maddux, J. E. (Ed.), *Subjective Well-Being and Life Satisfaction* (pp 3–31). New York : Routledge.
180. Maslyuk, Andrii. Humanistic paradigm of Ukrainian psychology. *Psychological journal*. 2018. Vol. 9. P. 169-182.
181. Mohan, A.V., Tamma, K. The Lasting Contribution of Alexander von Humboldt to Our Understanding of the Natural World. *Reson* 26. P. 1041–1050 (2021).
182. Morin, C. (2011). *Neuromarketing: The Neuroscience of Consumer Behavior*. *Society*, 48, 131-135.

183. Ratner, J. (2019). Rollo May and the Search for Being: Implications of May's Thought for Contemporary Existential-Humanistic Psychotherapy. *Journal of Humanistic Psychology*, 59(2), 252-268.
184. Regan, Paul. (2012). Hans-Georg Gadamer's philosophical hermeneutics: Concepts of reading, understanding and interpretation. *META: Research in Hermeneutics, Phenomenology and Practical Philosophy*. IV. P. 286-303.
185. Resnick S., Warmoth A., Serlin I. A. (2001). The humanistic psychology and positive psychology connection: implications for psychotherapy. *J. Human. Psychol.* 41. P. 73–101.
186. Risto Saarinen (2022) Schleiermacher on recognition, *British Journal for the History of Philosophy*, DOI: 10.1080/09608788.2021.2020721
187. Robbins B. D. (2008). What is the good life? Positive psychology and the renaissance of humanistic psychology. *Human. Psychol.* 36. P. 96–112.
188. Robbins B. D. (2015). "Building bridges between humanistic and positive psychology," in *Positive Psychology in Practice: Promoting Human Flourishing in Work, Health, Education, and Everyday Life*, ed S. Joseph (Hoboken, NJ: Wiley;). P. 31–45
189. Ruini, C., & Ryff, C. D. (2016). Using eudaimonic well-being to improve lives. In A. M. Wood & J. Johnson (Eds.), *The Wiley handbook of positive clinical psychology* (pp. 153–166). New York : Wiley.
190. Rusu, M. (2019) The Process of Self-Realization—From the Humanist Psychology Perspective. *Psychology*, 10, 1095-1115.
191. Ryan R. M., Deci E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford Press.
192. Sanders P., Joseph S. (2016). "Person-centered psychology: an organismic positive approach to the problems of living and helping people flourish," in *The Wiley Handbook of Positive Clinical Psychology*, eds A. M. Wood and J. Johnson (Malden, MA. Wiley). P. 429–444.

193. Seligman M. & Csikszentmihalyi M. Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*. 2000. № 55(1), P. 5–14.
194. Silvia, Paul & Duval, T. (2001). Objective Self-Awareness Theory: Recent Progress and Enduring Problems. *Personality and Social Psychology Review*. 5. 230-241.
195. Sutton A. Measuring the Effects of Self-Awareness: Construction of the Self-Awareness Outcomes Questionnaire. *Eur J Psychol*. 2016;12(4):645-658. Published 2016 Nov 18. doi:10.5964/ejop.v12i4.1178
196. Todd B. Kashdan (February 15, 2022). *The Art of Insubordination: How to Dissent and Defy Effectively*. Avery Publishing. ISBN 978-0593420881.
197. Trapnell, P. D., & Campbell, J. D. (1999). Private Self-Consciousness and the Five-Factor Model of Personality: Distinguishing Rumination from Reflection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, P. 284-304.
198. Wilber, Ken (1997). An integral theory of consciousness. *Journal of Consciousness Studies* 4 (1). P. 71-92.
199. Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. Basic Books.

ДОДАТКИ

Додаток А. Факторний аналіз

Змінні	Фактори			Життєтворчість		
	1	2	3	1	2	3
Рефлексивність	-,424	,231	,121	-,288	-,096	,084
Орієнтація у часі	,837	,172	,162	,672	,078	,194
Підтримка	,937	-,011	,053	,880	-,106	,174
Ціннісні орієнтації	,776	-,037	,195	,788	,131	,171
Гнучкість поведінки	,604	,268	,271	,769	-,155	,028
Сензитивність	,549	-,046	-,262	,452	,061	,254
Спонтанність	,608	-,110	-,089	,814	,064	,022
Самоповага	,877	,142	,040	,725	,134	,313
Самоприйняття	,909	,029	-,090	,826	,076	,129
Уявлення про природу людини	,372	-,121	,313	,578	,062	,018
Синергія	,260	-,100	,364	,497	-,009	-,027
Прийняття агресії	,729	-,053	-,185	,595	-,100	,047
Контактність	,558	,307	,441	,739	-,005	,106
Пізнавальні потреби	,233	,361	,276	,510	-,136	,166
Креативність	,606	,199	,198	,634	,114	-,029
Рівень самоактуалізації	,925	,090	,171	,968	,021	,160
Інтегральне самовідношення	,754	,373	-,079	,361	,026	,807
Самоповага	,785	,298	,156	,451	,166	,652
Аутосимпатія	,861	,157	-,055	,492	,054	,661
Позитивне відношення інших	,427	,437	-,111	,064	,007	,652
Самоцікавість	,354	,323	,041	,194	,017	,662

Самовпевненість	,743	,205	,014	,382	,077	,628
Очікування відношення від інших	,463	,312	-,374	-,086	-,004	,661
Самоприйняття	,927	,107	,097	,460	,298	,477
Самопослідовність	,442	,237	,468	-,102	,155	,275
Самозвинувачення	-,602	-,144	,162	-,376	,045	-,573
Самозацікавленість	,196	,536	-,008	,320	,010	,630
Саморозуміння	,702	,114	,043	,496	,134	,411
Самодетермінація	,613	,295	,190	,503	,276	,372
Провідне домінування трикутників	-,159	-,098	-,190	-,096	,041	-,008
Провідне домінування кругів	-,426	,105	,214	,139	-,014	,097
Провідне домінування квадратів	,556	-,020	-,051	-,014	-,036	-,087
Актуальне домінування трикутників	,187	,040	,082	-,021	,057	-,153
Актуальне домінування кругів	-,412	-,059	,261	,126	,121	-,013
Актуальне домінування квадратів	,312	,032	-,401	-,079	-,164	,185
Потенційне домінування трикутників	-,036	-,258	,295	,058	-,057	-,077
Потенційне домінування кругів	-,207	,102	-,202	-,074	,054	-,096
Потенційне домінування квадратів	,247	,113	-,024	,019	,002	,187
Креативність (Торренса)	-,085	,117	,221	-,078	-,309	-,033
Тип життєвого сценарію	-,029	,093	-,217	-,007	,179	-,232
Тип стійкості життєвого світу	-,297	,159	-,268	,155	,080	,177
Рівень стійкості життєвого світу людини	-,167	,279	-,611	,065	,042	-,102
Планомірність	-,141	,056	,268	-,072	,074	,141
Цілеспрямованість	-,362	,528	,606	-,323	,273	,382
Наполегливість	-,004	,046	,632	-,050	,454	,093
Фіксація	-,413	,492	,377	-,328	,081	,510
Самоорганізація	-,157	,051	-,183	-,129	-,095	,145
Спрямованість на теперішнє	,017	-,034	,561	,104	,199	,163
Інтегральна самоорганізація	-,342	,387	,680	-,322	,335	,507
Автономність вибору	,419	-,183	,406	,354	,090	-,113
Сенсожиттєві і ціннісні	-,068	,204	-,051	-,019	,145	-,152

основи вибору						
Свідомість вибору	-,058	,591	,196	-,019	,277	,336
Емоційна задоволеність вибором	,053	,299	,041	,010	-,189	-,242
Життестійкість	,046	,214	-,533	-,071	,403	,119
Авторський життєвий вибір	,153	,626	,017	,133	,366	-,005
Цілі в житті	,226	,781	-,143	-,055	,848	,119
Процес життя	,107	,840	-,130	,053	,936	-,054
Результативність життя	,209	,743	-,123	,090	,897	-,090
Локус контролю «Я»	,155	,836	-,160	,025	,861	,056
Локус контролю «життя»	-,003	,767	-,056	,038	,881	,009
Загальний показник орієнтації життя	,090	,886	-,217	-,031	,923	,017

Додаток Б. Акт впровадження результатів дослідження

000395

УКРАЇНА
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І. Мечникова
 65082, Україна, м. Одеса, вул. Дворянська, 2 тел. (048) 723-52-54
 E-mail: rector@onu.edu.ua факс (048) 723-35-15

01. 11. 2023 № 02-01-1435

на № _____ від _____

АКТ
впровадження результатів дисертаційного дослідження
«Взаємозв'язок між самоусвідомленням та життєтворчістю особистості»
Сімовоник Альони Ігорівни

Дисертаційне дослідження Сімовоник А.І. «Взаємозв'язок між самоусвідомленням та життєтворчістю особистості», є складовою частиною науково-дослідної теми кафедри загальної психології і психологічного консультування Одеського національного університету імені І.І. Мечникова Психологічні ресурси особистості в умовах викликів сьогодення (номер державної реєстрації - 0123U102605)

Дослідження є актуальним та має науково-теоретичне і практичне значення щодо підвищення ефективності навчального і виховного процесу. Результати дисертаційного дослідження було впроваджено у навчальний процес підготовки студентів зі спеціальності «Психологія» ОНУ імені І.І.Мечникова: теоретичні та емпіричні результати дисертаційного дослідження А.І. Сімовоник включено до змісту нормативних дисциплін «Загальна психологія», «Арт -терапевтичні технології» та вибіркової дисципліни «Психологічні ресурси особистості» впроваджено в науково - дослідницьку й практичну діяльність факультету психології і соціальної роботи ОНУ імені І.І.Мечникова. Включення матеріалів дисертації у контекст вищезазначених дисциплін сприятиме розвитку фахових знань студентів, розширенню уявлень студентів про сучасні напрями розвитку психологічної науки.

Проректор з науково-педагогічної роботи
 Одеського національного університету
 імені І.І. Мечникова, професор

[Signature]
 О.В.Запороженко